

ATHARVA VEDA

VOLUME IV

Complete in Sanskrit

Adhvaryu Samhita

with English Translation and Transliterations

INDIAN REPLICATION DIVISION

Presided by
Karnad Bhatya, Professor & Sanskrit
Madhyama Vidyapeetham

ATHARVA VEDA

(Volume IV)

(English translation of Mantras with
Sanskrit text and transliteration)

अथर्ववेद

चतुर्थो भागः

ATHARVA VEDA

Volume IV

[Kanda XI-XV]

अथर्ववेद

चतुर्थो भागः

[काण्ड 11-15]

Printed and Published by
The DAV College
for Women, Delhi
DAV College for Women
Delhi-110034

English Translation

by

Swami Satya Prakash Saraswati

and

Satyakam Vidyalankar

DAV Publication Division

Delhi-110034

About this Edition

The great reformer, Swami Dayanand who ushered in a renaissance of Indian society towards the end of 19th century had ordained that :

The vedas are the source of true knowledge. To read and understand the vedas is the supreme duty of one and all.

This is one of the ten Principles of the Arya Samaj as laid down by Swami ji. Importance and relevance of the Vedas has been succinctly said in the Upanishadas also :

वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त
तद् वेदस्य वेदत्वम् । (Taittiriya samhita : 1.7.4.6 तैत्तिरीय संहिता)

The Vedas are so called because each statement therein informs a man of the ideals of human life, called the Law of Righteousness, to understand which there is no better source.

To meet the need of a modern, easy to understand English translation of the Vedas, the Veda Pratishthan of DAV College Managing Committee, New Delhi had been publishing complete translation of the four Vedas in twenty-two volumes since 1977. The first edition was well produced and well received. Later as this important task slipped into inexperienced hands, quality of printing and paper became inferior while the price was unduly raised.

In the year 2008, the responsibility of publishing and propagating the Vedas has been taken over by the Publication Division of the DAV College Managing Committee. This new 2008 edition has far superior production values and is priced at less than one-third of the price it was being sold so far.

Our object is to make the Vedas easily affordable for every one who is interested in having a set of the four Vedas in his home for him and the family members to read and benefit by their divine message.

We propose to publish the Hindi translation of the four Vedas also in the near future and offer at a very moderate price. We seek your cooperation in this noble task.

Vishwa Nath

Vice President

DAV College Managing Committee

Contents

About this Edition

1. Kāṇḍa - XI	1274
2. Kāṇḍa - XII	1394
3. Kāṇḍa - XIII	1498
4. Kāṇḍa - XIV	1564
5. Kāṇḍa - XV	1614

Kāṇḍa - XI

एकादशं काण्डम्

अथैकादशं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-१७) सप्तविंशत्यस्यास्य सूक्तस्य षड्भा क्रयिः । षड्भौनो देवता । (१) प्रथमर्षोऽनुष्णमां भुरिष्यद्भिः, (२, ५) द्वितीयापञ्चम्योर्द्वितीगर्भा विपाद्भिः, (३) कृतीयापाञ्चम्यदा साकलगर्भा षगती, (४, १५-१९, ३१) चतुर्थीपञ्चम्यदा-पोदयेकत्रितीनां भुरिष्यद्भिः, (६) षष्ठ्या ठम्भिः, (७, १२-१४, १९, २२-२३, २८, ३०, ३२-३४) सप्तम्या द्वादश्यादित्यस्यैकोनविंशत्यविंशीमयोर्विषयाविंशीभिर्घोनां द्वाविंश्यादित्यस्य च त्रिषु, (८) अष्टम्या विपाद्भाषमी, (९) नवम्याः साकपतित्रागतगर्भा षगती, (१०) दशम्याः पुरोऽतिषगती विपाद्भुगती, (११) एकादश्या षगती, (१७, २१, २४-२६, ३७) सप्तम्येकविंशयोऽष्टविंश्यादित्यस्य सप्तविंश्याश्च विपाद्भुगती, (१८) अष्टादश्या अतित्रागतगर्भा पपतित्रागता विपादतिषगती, (२०) विंश्या अतित्रागतगर्भा परसाकप चतुष्यदा भुरिष्यद्भिः, (२७) सप्तविंश्या अतित्रागतगर्भा षगती, (२९) एकोनविंश्या भुरिष्यद्भिः, (३५) पञ्चविंश्याश्चतुष्यदा षड्भ्यस्तुम्भिः, (३६) षड्विंश्याश्च पुरोविपाद्भिः षड्भांसि ॥

अग्ने जायस्वादितिर्नायितेयं ब्रह्मोदनं पंचति पुत्रकामा ।
सप्तऋषयो भूतकृतस्ते त्वा मन्यन्तु प्रजयां सुहेह ॥१॥
कृणुत धूमं वृषणः सखायोद्रोघाविता वाचमच्छ ।
अयमग्निः पृतनापाद् सुवीरो येन देवा असंहन्त दस्यून् ॥२॥
अग्नेर्जनिष्ठा महते वीर्यायि ब्रह्मोदनाय पक्तेवे जातवेदः ।
सप्तऋषयो भूतकृतस्ते त्वाजीजनन्त्ये रयि सर्ववीरं नि यच्छ ॥३॥

अग्ने । जायस्व । अदितिः । नायिता । इयम् । ब्रह्मोदनम् । पंचति । पुत्रकामा ।
सप्तऋषयः । भूतकृतः । ते । त्वा । मन्यन्तु । प्रजयां । सुह । इह ॥ १ ॥
कृणुत । धूमम् । वृषणः । सखायः । अद्रोघोऽविता । वाचम् । अच्छ ।
अयम् । अग्निः । पृतनापाद् । सुवीरः । येन । देवाः । असंहन्त । दस्यून् ॥ २ ॥
अग्ने । अर्जनिष्ठा । महते । वीर्यायि । ब्रह्मोदनाय । पक्तेवे । जातवेदः ।
सप्तऋषयः । भूतकृतः । ते । त्वा । अजीजनन् । अस्त्यै । रयिम् । सर्ववीरम् । नि । यच्छ ॥ ३ ॥

Brahmaudana
Accompanying a rice-dish offering

XI.1.1 O Agni, be thou born; (indestructible) Aditi here, suppliant, cooks a brahman-rice-dish, adorable-sons; the seven - seers being makers, let them churn you, here together with progeny.

XI.1.2 Make ye smoke, O ye showerers, companions, ye that are aided by the unhateful (?), unto speech, this Agni fight-overpowering, having good heroes, by whom the gods overpowered the barbarians.

XI.1.3 O Agni, thou hast been born unto great heroism, unto the cooking of the brahman-rice-dish, O Jātavedas; the seven Saptarśhi seers being makers - they have given thee birth; do thou confirm to this woman wealth with all heroes.

समिद्धो अग्ने समिधा समिध्यस्व विद्वान्देवान्याज्ञायौ एह वंक्षः ।
 तेभ्यो हविः श्रपयं जातवेद उत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ॥४॥
 त्रेधा भागो निहितो यः पुरा वो देवानां पितॄणां मर्त्यानाम् ।
 अंशाञ्जानीध्वं वि भजामि तान्वो यो देवानां स इमां पारयाति ॥५॥
 अग्ने सहस्वानभिभूरभीदसि नीचो न्युञ्जि द्विपतः सपत्नान् ।
 इयं मात्रा मीयमाना मिता च सजातांस्तै वलिहृतः कृणोतु ॥६॥
 साकं सजातैः पर्यसा सहैघ्युर्दुह्नोनां महते वीर्यायि ।
 ऊर्ध्वो नाकस्याधि रोह विष्टपं स्वर्गो लोक इति यं वर्दन्ति ॥७॥
 इयं मही प्रति गृह्णातु चर्मं पृथिवी देवी सुमनस्यमाना ।
 अथ गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥८॥
 एतौ ग्रावाणौ सयुजा युञ्जि चर्मणि निर्भिन्ध्यंशून्यजमानाय साधु ।
 अवघ्नती नि जहि य इमां पृतन्यव ऊर्ध्वं प्रजामुद्धरन्त्युदूह ॥९॥

सन्ऽइद्धः । अग्ने । समऽइधा । सम । मध्यस्व । विद्वान् । देवान् । यज्ञियान् । आ । इह । वंक्षः ।
 तेभ्यः । हविः । श्रपयन् । जातऽवेदः । उत्तमम् । नाकम् । अधि । रोहय । इमम् ॥ ४ ॥
 त्रेधा । भागः । निऽहितः । यः । पुरा । वः । देवानाम् । पितॄणाम् । मर्त्यानाम् ।
 अंशान् । जानीध्वम् । वि । भजामि । तान् । वः । यः । देवानाम् । सः । इमाम् । पारयाति ॥ ५ ॥
 अग्ने । सहस्वान् । अभिऽभूः । अभि । इत् । असि । नीचः । नि । उञ्ज । द्विपतः । सऽपत्नान् ।
 इयम् । मात्रा । मीयमाना । मिता । च । सऽजातान् । ते । वलिऽहृतः । कृणोतु ॥ ६ ॥
 साकम् । सऽजातैः । पर्यसा । सह । पृथि । उत् । उञ्ज । एनाम् । महते । वीर्यायि ।
 ऊर्ध्वः । नाकस्य । अधि । रोह । विष्टपम् । स्वऽगः । लोकः । इति । यम् । वर्दन्ति ॥ ७ ॥
 इयम् । मही । प्रति । गृह्णातु । चर्म । पृथिवी । देवी । सुऽमनस्यमाना ।
 अथ । गच्छेम । सुऽकृतस्य । लोकम् ॥ ८ ॥

एतौ । ग्रावाणौ । सयुजा । युञ्जि । चर्मणि । निः । भिन्धि । अंशान् । यजमानाय ।
 साधु । अवऽघ्नती । नि । जहि । ये । इमाम् । पृतन्यवः । ऊर्ध्वम् । प्रजाम् । उत्तम-
 रन्ती । उत् । ऊह ॥ ९ ॥

XI.1.4 Kindled, O Agni, be thou kindled with kindling (samidh); mayest thou bring hither, knowing, the worshipful gods; for them cooking (śra) the oblation, O Jātavedas, make thou this man to ascend to the highest firmament (nāka).

XI.1.5 Threefold is set down the share that is yours of old, of gods, of fathers, of mortals; know ye the portions (anśa); I share them out to you; that one that is the gods, shall set this woman across.

XI.1.6 O Agni, powerful, overcoming, thou overcomest; put down (our) hating rivals; let this measure (mātrā) being measured, and measured, make (thy) fellows tribute-bringers to thee.

XI.1.7 In company with thy fellows, be thou united with milk; urge her up unto great heroism; ascend aloft to the summit (viṣṭap) of the firmament (nāka) which they call by the name heavenly world.

XI.1.8 Let this great one (mahī) accept the hide, the divine earth, with favouring mind, then may we go to the world of the well-done.

XI.1.9 Join thou on the hide these two allied stones, split apart the shoots (anśu) successfully for the sacrificer; smiting down, smite them that would fight her; bearing up thy progeny aloft, lift up.

गृहाण प्रावाणौ सकृत्तौ वीर हस्त आ ते देवा यज्ञिया यज्ञमगुः ।
 त्रयो वरा यतमांस्त्वं वृणीषे तास्ते समृद्धीरिह राधयामि ॥१०॥
 इयं ते धीतिरिदमु ते जनित्रं गृहातु त्वामदितिः शूरपुत्रा ।
 परा पुनीहि य इमां पृतन्यवोस्ये रयिं सर्ववीरं नि यच्छ ॥११॥
 उपश्वसे द्ववये सीदता युयं वि विच्यध्वं यज्ञियासस्तुषैः ।
 श्रिया समानानति सर्वान्त्स्यामाधस्पदं द्विषतस्पादयामि ॥१२॥
 परेहि नारि पुनरेहि क्षिप्रमपां त्वा गोष्ठोध्यरुक्षद्भराय ।
 तासां गृहीतायतमा यज्ञिया असन्विभाज्यं धीरीतरा जहीतात् ॥१३॥
 एमा अंगुर्योषितः शुम्भमाना उत्तिष्ठ नारि त्वसं रभस्व ।
 सुपत्नी पत्या प्रजया प्रजावत्या त्वागन्यज्ञः प्रति कुम्भं गृभाय ॥१४॥
 ऊर्जो भागो निहितो यः पुरा व ऋषिप्रशिष्टाय आ भरेताः ।
 अयं यज्ञो गातुविन्नायवित्प्रजाविद्रुमः पशुविहीरविद्वो अस्तु ॥१५॥

गृहाण । प्रावाणौ । सकृत्तौ । वीर । हस्ते । आ । ते । देवाः । यज्ञियाः । यज्ञम् । अगुः ।
 त्रयः । वराः । यतमान् । त्वम् । वृणीषे । ताः । ते । समृद्धीः । इह । राधयामि ॥१०॥
 इयम् । ते । धीतिः । इदम् । ऊं इति । ते । जनित्रम् । गृहातु । त्वाम् । अदितिः । शूरपुत्रा ।
 परा । पुनीहि । ये । इमाम् । पृतन्यवः । अस्मै । रयिम् । सर्ववीरम् । नि । यच्छ ॥११॥
 उपश्वसे । द्ववये । सीदत । युयम् । वि । विच्यध्वम् । यज्ञियासः । तुषैः ।
 श्रिया । समानान् । अति । सर्वान् । स्याम् । अधःस्पदम् । द्विषतः । पादयामि ॥१२॥
 परा । इहि । नारि । पुनः । आ । इहि । क्षिप्रम् । अपाम् । त्वा । गोष्ठ्यः । अधि । अरुक्षत् । भराय ।
 तासाम् । गृहीतात् । यतमाः । यज्ञियाः । असन् । विऽमाज्यं । धीरी । इतराः । जहीतात् ॥१३॥
 आ । इमाः । अगुः । योषितः । शुम्भमानाः । उत् । तिष्ठ । नारि । त्वसम् । रभस्व ।
 सुपत्नी । पत्या । प्रजया । प्रजावती । आ । त्वा । अगन् । यज्ञः । प्रति । कुम्भम् । गृभाय ॥
 ऊर्जः । भागः । निहितः । यः । पुरा । वः । ऋषिप्रशिष्टा । अपः । आ । भरः । एताः ।
 अयम् । यज्ञः । गातुवित् । नायवित् । प्रजावित् । उग्रः । पशुवित् । वीरवित् । वः । अस्तु ।

- XI.1.10** Seize in thy hand, O hero, the two joint-acting (sakṛt) stones; the worshipful divinities have come to thy sacrifice; three boons, whichever thou chooseth -- those successes do I here make successful (samṛdhī) for thee.
- XI.1.11** This (is) thy thought (? dhīti) and this thy place of birth; let Aditi, of hero-sons, seize thee; cleanse away them that would fight her; confirm to her wealth with all heroes.
- XI.1.12** Sit ye in the wooden bower (upaśvasa); be ye winnowed, worshipful ones, from the husks. By fortune (dviṣataḥ) may we surpass all (our) equals; I make (our) haters to fall under foot.
- XI.1.13** Go away, woman, come back quickly; the stall (goṣṭha) of the waters hath ascended thee for bearing; seize then of them, whichever shall be worshipful; having shared out wisely (dhīrītṛā), then leave the others.
- XI.1.14** These maidens (yoṣit) have come, adorning themselves; stand up, woman take hold of the mighty one; well-spoused with husband, progeny possessing with progeny (prajāvatyā), to thee hath come the sacrifice; receive thou the vessel.
- XI.1.15** The portion of refreshment (ūrj) set down, which (is) yours of old; do thou, instructed by the seer, bring these waters; let this sacrifice be for you progress-gaining (gātu-vid), refuge-gaining (progeny gaining) (prajāvit), formidable, cattle-gaining (paśuvid), hero-gaining (vīrvit).

अग्ने चरुर्यज्ञियस्त्वाध्यरुक्षन्नुचिस्तपिष्टस्तपसा तपैनम् ।
 आर्षेया देवा अभिसंगत्य भागमिमं तपिष्टा ऋतुभिस्तपन्तु ॥१६॥
 शुद्धाः पूता योषितो यज्ञिया इमा आपश्चरुमव सर्पन्तु शुभ्राः ।
 अर्दुः प्रजां बहुलान्पशून्ः पक्तौदनस्य सुकृतामेतु लोकम् ॥१७॥
 ब्रह्मणा शुद्धा उत पूता घृतेन सोमस्यांशवंस्तण्डुला यज्ञिया इमे ।
 अपः प्र विंशतु प्रति गृह्णातु वञ्चरिमं पक्ता सुकृतमित लोकम् ॥१८॥
 उरुः प्रयस्व महता महिम्ना सहस्रपृष्ठः सुकृतस्य लोके ।
 पितामहाः पितरः प्रजोपजाहं पक्ता पञ्चदशस्ते अस्मि ॥१९॥
 सहस्रपृष्ठः शतधरो अक्षितो ब्रह्मोदनो देवयानः स्वर्गः ।
 अमूस्त आ दधामि प्रजया रेपयेनान्वलिहाराय मृदतान्महमेव ॥२०॥
 उदेहि वेदिं प्रजया वर्धयेनां नृदस्व रक्षः प्रतरं धेहोनाम् ।
 श्रिया समानानति सर्वोन्त्यामाधस्पदं द्विपतस्पादयामि ॥२१॥

अग्ने । चरुः । यज्ञियः । त्वा । अधि । अरुक्षत् । अचिः । तपिष्टः । तपसा । तप । एनम् ।
 आर्षेयाः । देवाः । अभिसंगत्य । भागम् । इमम् । तपिष्टाः । ऋतुभिः । तपन्तु ॥ १६ ॥
 शुद्धाः । पूताः । योषितः । यज्ञियाः । इमाः । आपः । चरुम् । अव । सर्पन्तु । शुभ्राः ।
 अर्दुः । प्रजाम् । बहुलान् । पशून् । नः । पक्ता । ओदनस्य । सुकृताम् । एतु । लोकम् ॥
 ब्रह्मणा । शुद्धाः । उत । पूताः । घृतेन । सोमस्य । अंशवः । तण्डुलाः । यज्ञियाः । इमे ।
 अपः । प्र । विंशतु । प्रति । गृह्णातु । वः । चरुः । इमम् । पक्त्वा । सुकृताम् । एतु । लोकम् ॥
 उरुः । प्रयस्व । महता । महिम्ना । सहस्रपृष्ठः । सुकृतस्य । लोके ।
 पितामहाः । पितरः । प्रज्जा । उपज्जा । अहम् । पक्ता । पञ्चदशः । ते । अस्मि ॥ १९ ॥
 सहस्रपृष्ठः । शतधोरः । अक्षितः । ब्रह्मोदनः । देवयानः । स्वर्गः । अमून् ।
 ते । आ । दधामि । प्रजया । रेपय । एनान् । वलिहाराय । मृदतात् । महम् । एव ॥ २० ॥
 उतऽएहि । वेदिम् । प्रजया । वर्धय । एनाम् । नृदस्व । रक्षः । प्रतरम् । धेहि । एनाम् ।
 श्रिया । समानान् । अति । सर्वान् । स्यान् । अधःस्पदम् । द्विपतः । पादयामि ॥ २१ ॥

- XI.1.16** O Agni, the worshipful pot (*caruḥ*) hath ascended thee; bright, very hot, do thou heat it with heat; let those of the seers, those of the gods, gathering unto their share very hot, heat this with the seasons (*ṛtubhiḥ*).
- XI.1.17** Let these cleansed, purified, worshipful maidens, the waters, beauteous ones, creep down to the pot; they have given us abundant progeny, cattle; let the cooker of the rice-dish go to the world of the well-doers.
- XI.1.18** Cleansed with prayer (*brahmaṇa*) and purified with ghee (*ghṛta*) shoots of Soma (*arc*) these worshipful rice-grains, enter ye the waters, let the pot receive you; having cooked this, go ye to the world of the well-doers.
- XI.1.19** Spread thyself broad, with great greatness, thousand-backed in the world of the well-done; grandfathers, fathers, progeny, descendants (*upajā*), I am thy fifteen-fold cooker.
- XI.1.20** Thousand-backed, hundred-streamed, unexhausted, (*is*) the brāhman-rice-dish, god-travelled, heaven-going; them yonder I assign to thee; lessen (?) thou them with progeny; be gracious then to me (*as*) bringer of tribute.
- XI.1.21** Go thou up to the sacrificial hearth; increase her with progeny; push (away) the wild demon; set her further forward; by fortune may we surpass all (*our*) equals; I make (*our*) haters to fall under foot.

अभ्यावर्तस्व पशुभिः सहैनां प्रत्यङ्गेनां देवताभिः सहैधि ।
 मा त्वा प्रापच्छपयो माभिचारः स्वे क्षेत्रे अनमीवा वि राज ॥२२॥
 ऋतेन तृष्टा मनसा हितैषा ब्रह्मोदनस्य विहिता वेदिरग्रे ।
 अंसद्रीं शुद्धामुप धेहि नारि तत्रोदनं सादय देवानाम् ॥२३॥
 अदितेहस्तां सुचमेतां द्वितीयां सप्तऋषयो भूतकृतो यामकृष्वन् ।
 सा गात्राणि विदुष्योदनस्य दर्विवेद्यामध्वेन चिनोतु ॥२४॥
 भूतं त्वा हव्यमुप सीदन्तु देवा निःस्पृष्यामेः पुनरेनान्प्र सीद ।
 सोमेन पुतो जठरे सीद ब्रह्मणामर्षेयास्ते मा रिषन्प्राशितारः ॥२५॥
 सोमं राजन्तस्त्रिज्ञानमा वपेभ्यः सुब्राह्मणा यतमे त्वोपसीदन् ।
 ऋषीनार्षेयांस्तपसोधि जातान्ब्रह्मोदने सुहवा जोहवीमि ॥२६॥
 शुद्धाः पुता योपितो यज्ञिया इमा ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक्सादयामि ।
 यत्काम इदमभिषिञ्चामि वोहमिन्द्रो मरुत्वान्त्स ददाद्विदं मे ॥२७॥

अभिऽआवर्तस्व । पशुभिः । सह । एनाम् । प्रत्यङ् । एनाम् । देवताभिः । सह । णधि ।
 मा । त्वा । प्र । आपत् । शपथः । मा । अभिऽचारः । स्वे । क्षेत्रे । अनुमीवा । वि । राज ॥
 ऋतेन । तृष्टा । मनसा । हिता । एषा । ब्रह्मऽओदनस्य । विऽहिता । वेदिः । अग्रे ।
 अंसद्रीम् । शुद्धाम् । उप । धेहि । नारि । तत्र । ओदनम् । सादय । देवानाम् ॥ २३ ॥
 अदितिः । हस्ताम् । सुचम् । एताम् । द्वितीयां । सप्तऽऋषयः । भूतऽकृतः । याम् । अकृष्वन् ।
 सा । गात्राणि । विदुषीं । ओदनस्य । दर्विः । वेद्याम् । अधि । एनम् । चिनोतु ॥ २४ ॥
 शूतम् । त्वा । हव्यम् । उप । सीदन्तु । देवाः । निःस्पृष्य । अग्नेः । पुनः । एनान् । प्र । सीद ।
 सोमेन । पुतः । जठरे । सीद । ब्रह्मणाम् । अर्षेयाः । ते । मा । रिषन् । प्रऽअशितारः ॥ २५ ॥
 सोमं । राजन् । समऽज्ञानम् । आ । वप । एभ्यः । सुब्राह्मणाः । यतमे । त्वा । उपऽसीदन् ।
 ऋषीन् । अर्षेयान् । तपसः । अधि । जातान् । ब्रह्मऽओदने । सुहवा । जोहवीमि ॥ २६ ॥
 शुद्धाः । पुताः । योपितः । यज्ञियाः । इमाः । ब्रह्मणाम् । हस्तेषु । प्रऽपृथक् । सादयामि ।
 यत्ऽकामः । इदम् । अभिऽसिञ्चामि । वः । अहम् । इन्द्रः । मरुत्वान् । सः । ददात् । इदम् । मे ॥

XI.1.22 Turn thou toward her together with cattle; be opposite to her together with the divinities; let not curse attain thee, nor wicked craft (abhicāra) bear rule (vi-rāj) in thine own field (kṣetra), free from disease.

XI.1.23 Fashioned by righteousness (ṛta) set by mind, this was ordained in the beginning the sacrificial hearth of the brāhman rice-dish; apply, O woman, the cleansed shoulder-bearer (?); on that set the rice-dish of them of the gods.

XI.1.24 Aditi's hand, this second ladle (sruc), which the seven-seers, being makers, made -- let that spoon, knowing the members of the rice-dish, collect it upon the sacrificial hearth.

XI.1.25 Let them of the gods sit by thee, a cooked (śṛta) oblation; having crept out of the fire, sit thou forward again to them; purified by soma, sit thou in the belly of the worshipers; let not them of the seers, partakers (prāśītār) of thee, suffer harm.

XI.1.26 O king Soma, strew harmony for them, for whatsoever good Brāhmans shall sit by thee; with good call, I call loudly to the brāhman-rice-dish, the seers, them of the seers, born from penance (tapas).

XI.1.27 These cleansed purified worshipful maidens I seat in separate succession in the hands of the priests (brāhman); with what desire I now pour you on, may resplendent Indra here with the Maruts (cloud bearing wind) grant me that.

इदं मे ज्योतिरमृतं हिरण्यं पक्कं क्षेत्रात्कामदुघा म एषा ।
 इदं धनं नि दधे ब्राह्मणेपुं कृष्वे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः ॥२८॥
 अग्नौ तुषाना वप जातवेदसि परः कम्बूकाँ अप मृद्धि दुरम् ।
 एतं शुश्रुम गृहराजस्य भागमथो विभ्र निऋतेर्भागधेयम् ॥२९॥
 श्राम्यतः पचतो विद्धि सुन्वतः पन्थां स्वर्गमधि रोहयैनम् ।
 येन रोहोत्परमापद्य यदय उत्तमं नार्क परमं व्योमि ॥३०॥
 वभ्रेरध्वर्यो मुखमेतद्वि मृद्धयाज्याय लोकं कृणुहि प्रविद्वान् ।
 घृतेन गात्रानु सर्वा वि मृद्धि कृष्वे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः ॥३१॥
 वभ्रे रक्षः सुमदमा वपेभ्योब्राह्मणा यतमे त्वोपसीदान् ।
 पुरीषिणः प्रथमानाः पुरस्तादार्पेयास्ते मा रिपन्प्राशितारः ॥३२॥
 आर्पेयेषु नि दध ओदन त्वा नानार्पेयाणामग्नस्त्यत्र ।
 अग्निर्मे गोप्ता मरुतश्च सर्वे विश्वे देवा अभि रक्षन्तु पक्कम् ॥३३॥

इदम् । मे । ज्योतिः । अमृतम् । हिरण्यम् । पक्कम् । क्षेत्रात् । कामदुघा । मे । एषा ।
 इदम् । धनम् । नि । दधे । ब्राह्मणेपुं । कृष्वे । पन्थाम् । पितृषु । यः । स्वःऽग्नः ॥ २८ ॥
 अग्नौ । तुषान् । आ । वप । जातवेदसि । परः । कम्बूकान् । अप । मृद्धि । दुरम् ।
 एतम् । शुश्रुम । गृहराजस्य । भागम् । अयो इति । विभ्र । निऋतेः । भागधेयम् ॥२९॥
 श्राम्यतः । पचतः । विद्धि । सुन्वतः । पन्थाम् । स्वःऽग्नम् । अधि । रोहय । एनम् ।
 येन । रोहोत् । परम् । आऽपद्य । यत् । वयः । उत्तमम् । नार्कम् । परमम् । विऽओम् ॥३०॥
 वभ्रेः । अध्वर्यो इति । मुखम् । एतत् । वि । मृद्धि । आज्याय । लोकम् । कृणुहि । प्रऽविद्वान् ।
 घृतेन । गात्रां । अनु । सर्वा । वि । मृद्धि । कृष्वे । पन्थाम् । पितृषु । यः । स्वःऽग्नः ॥ ३१ ॥
 वभ्रे । रक्षः । सुमदम् । आ । वप । एभ्यः । ब्राह्मणाः । यतमे । त्वा । उपऽसीदान् ।
 पुरीषिणः । प्रथमानाः । पुरस्तात् । आर्पेयाः । ते । मा । रिपन् । प्रऽअशितारः ॥ ३२ ॥
 आर्पेयेषु । नि । दधे । ओदन । त्वा । न । अनार्पेयाणाम् । अपि । अस्ति । अत्र ।
 अग्निः । मे । गोप्ता । मरुतः । च । सर्वे । विश्वे । देवाः । अभि । रक्षन्तु । पक्कम् ॥ ३३ ॥

- XI.1.28** This my light (jyotiṃ) immortal gold, cooked (pakva) from the field, this my desire milker; this riches I deposit in the Brāhmaṇs; I make a road to the Fathers (pitṛ-yana) that is heaven-going.
- XI.1.29** Strew thou the husks in the fire, in Jātavedas; (the one who knows all, born-ones) wipe off far away the chaff (? kambūkāṇ); this we have heard to be the share of the house-king; also we know the portion (bhāgadheya) of perdition (nirṛti).
- XI.1.30** Know thou the toiling, cooking, soma-pressing one; make him to ascend the heaven-going road, by which he may ascend, arriving at the vigor that is beyond, to the highest firmament, to the furthest vault (param vyomany).
- XI.1.31** Wipe off, O serving priest (adhvaryu) this face of the bearing one (? babhri); make thou, understanding it, room for the sacrificial butter; wipe off with ghee along all (its) members; I make a road to the Fathers that is heaven-going.
- XI.1.32** O bearing one, (as) a wild-wicked demon, strew discord for them, for whatsoever non-Brāhmaṇs shall sit by thee; rich in ground spreading themselves forward, let not them of the seers, partakers of thee, suffer harm.
- XI.1.33** I set thee down, O rice-dish, among them of the seers; for them that are not of the seers there is no portion here; let Agni my guardian, and all the Maurts, i.e., cloud-bearing winds, let all the gods defend the cooked (offering).

यज्ञं दुहानं सदमित्प्रपीनं पुमांसं धेनुं सदनं रयीणाम् ।
 प्रजामृतत्वमुत दीर्घमायुं रायश्च पोषैरुप त्वा सदेम ॥३४॥
 वृषभोसि स्वर्गं ऋषीनार्षेयान्च्छ ॥
 सुकृती लोके सीदु तत्र नौ संस्कृतम् ॥३५॥
 सुमाचिनुष्वानुसंप्रयाहि पथः कल्पय देवयानान् ॥
 एतैः सुकृतैरनु गच्छेम यज्ञं नाके तिष्ठन्तमधि सप्तर्शमौ ॥३६॥
 येन देवा ज्योतिषा यामुदार्यन्ब्रह्मोदनं पुक्ता सुकृतस्य लोकम् ।
 तेन गेष्म सुकृतस्य लोकं स्वशिरोहन्तो अभि नाकमुत्तमम् ॥३७॥

यज्ञम् । दुहानम् । सदनम् । इत् । प्रऽपीनम् । पुमांसम् । धेनुम् । सदनम् । रयीणाम् ।
 प्रजाऽअमृतत्वम् । उत । दीर्घम् । आयुः । रायः । च । पोषैः । उप । त्वा । सदेम ॥ ३४ ॥
 वृषभः । अभि । स्वऽगः । ऋषीन् । आर्षेयान् । गच्छ ।
 सुऽकृतीम् । लोके । सीदु । तत्र । नौ । संस्कृतम् ॥ ३५ ॥
 समऽआचिनुष्व । अनुऽसंप्रयाहि । अग्नैः । पथः । कल्पय । देवयानान् । एतैः । सुऽकृतैः ।
 अनु । गच्छेम । यज्ञम् । नाके । तिष्ठन्तम् । अधि । सप्तर्शमौ ॥ ३६ ॥
 येन । देवाः । ज्योतिषा । याम् । उत्ऽआर्यन् । ब्रह्मऽओदनम् । पुक्ता । सुऽकृतस्य । लोकम् ।
 तेन । गेष्म । सुऽकृतस्य । लोकम् । स्वऽशिः । आऽशोहन्तः । अभि । नाकम् । उत्ऽउत्तमम् ॥ ३७ ॥

(२) द्वितीयं सूक्तम्

- (१-३१) एकविंशद्वयस्यास्य सूक्तस्याधर्वा ऋषिः । मन्त्रोक्तः रुद्रादयो देवताः । (१) प्रथमर्धः विपद्गुह्यती, (२) द्वितीयाया भनुहुगर्भा पञ्चपदा विपद्गुह्यती, (३) तृतीयाया भनुष्पदा स्वपद्गुह्यिह्, (४-५, ७, १३, १५-१६, २१) चतुर्थीपञ्चमीसप्तमीनयोदशीषष्ठ्यष्टमीशोडशेकविंशतिनामनुष्टुप्, (६) षष्ठ्या भार्गी गायत्री, (८) मष्टम्या महाहृत्ती, (९) नवम्या भार्गी त्रिष्टुप्, (१०) दशम्याः पुरःकृतिस्त्रिपदा विपद्द्विष्टुप्, (११) एकादश्या पञ्चपदा विपद्गुह्यतीगर्भा शकरी, (१२) द्वादश्या भुरिक्त्रिष्टुप्, (१४, १७-१९, २३, २६-२७) चतुर्दश्याः तप्तदश्याद्विष्टुस्व षयोविंशीपङ्क्तिरीसप्तविंशीनाञ्च विपद्गायत्री, (२०) त्रिष्या भुरिगायत्री, (२२) द्वाविंश्यास्त्रिपदा त्रिषमपादलक्ष्मा महाहृत्ती, (२४, २९) चतुर्विंशेकोनविंशयोर्वेगती, (२५) पञ्चविंश्याः पञ्चपदातिशकरी, (२८) अष्टाविंश्यास्त्रिष्टुप्, (३०) त्रिष्या भनुष्पदोष्णिह्, (३१) एकविंश्याश्च प्रथमतस्ताना षट्पदा विपरीतपादलक्ष्मा त्रिष्टुप् उच्यन्ति ॥

भवांशर्वो मृडतं माभि यातं भूतपती पशुपती नमो वाम् ।
 प्रतिहितामार्यतां मा वि स्वाष्टं मा नो हिंसिष्टं द्विपदो मा चतुष्पदः ॥१॥

भवांशर्वो । मृडतम् । मा । अभि । यातम् । भूतपती इति भूतऽपती । पशुपती इति पशुऽपती । नमः । वाम् । प्रतिऽहिताम् । आऽर्यताम् । मा । वि । स्वाष्टम् । मा । नः । हिंसिष्टम् । द्विऽपदः । मा । चतुऽपदः ॥ १ ॥

XI.1.34 The offering, yielding milk (duh), constantly full (prapīna) a male (pumāṇs) milch-cow, seat of wealth, immortality through offspring, and a long life-time -- and may we sit by thee with abundance (pl.) of wealth.

XI.1.35 Thou art a heaven-going bull; go to the seers, to them of the seers; sit in the world of the well-doing (suhrtasya like) there is their preparation (sanskṛta) for us both.

XI.1.36 Gather thou together unto, go thou together forth after; O Agni, make ready (kalpayā) the roads travelled by the gods; by them well-made, may we go after the offering, that stands upon the seven-rayed firmament.

XI.1.37 With what light the gods went up to the sky, having cooked the brāhman-rice-dish, to the world of the well-done, with that may we go to the world for the well-done, ascending the heaven, unto the highest firmament.

Rudra (Bhava and Śarva)

XI.2.1 O Bhava and Śarva, be gracious; do not go against (us); ye lords of beings, lords of cattle, homage to you ! (the arrow) that is fitted, that is drawn, do not let fly; do not harm our bipeds nor quadrupeds (dvipadaḥ-catuspadaḥ).

शुने क्रोष्ट्रे मा शरीराणि कर्तमलिङ्गवेभ्यो गृध्रेभ्यो ये च कृष्णा अविष्यवः ।
 मक्षिकास्ते पशुपते वयांसि ते विघ्रसे मा विदन्त ॥२॥
 क्रन्दाय ते प्राणाय याध्व ते भव रोपयः । नमस्ते रुद्र कृष्मः सहस्राक्षार्यामर्त्य ॥३॥
 पुरस्तात्ते नमः कृष्म उत्तरादधराद्रुत । अभीवर्गादिवस्पर्यन्तरिक्षाय ते नमः ॥४॥
 मुखाय ते पशुपते यानि चक्षूषि ते भव । त्वचे रूपाय संदृशे प्रतीचीनाय ते नमः ॥५॥
 अङ्गैभ्यस्त उदराय जिह्वाया आस्यायि ते । दृढथो गन्धाय ते नमः ॥६॥
 अस्त्रा नीलशिखण्डेन सहस्राक्षेण वाजिना । रुद्रेणार्धकघातिना तेन मा समरामहि ॥७॥

शुने । क्रोष्ट्रे । मा । शरीराणि । कर्तम् । अलिङ्गवेभ्यः । गृध्रेभ्यः । ये । च । कृष्णाः ।
 अविष्यवः । मक्षिकाः । ते । पशुपते । वयांसि । ते । विघ्रसे । मा । विदन्त ॥ २ ॥
 क्रन्दाय । ते । प्राणाय । याः । च । ते । भव । रोपयः ।
 नमः । ते । रुद्र । कृष्मः । सहस्रऽअक्षार्य । अमर्त्य ॥ ३ ॥
 पुरस्तात् । ते । नमः । कृष्मः । उत्तरात् । अधरात् । रुत ।
 अभीवर्गात् । दिवः । परि । अन्तरिक्षाय । ते । नमः ॥ ४ ॥
 मुखाय । ते । पशुपते । यानि । चक्षूषि । ते । भव ।
 त्वचे । रूपाय । समऽदृशे । प्रतीचीनाय । ते । नमः ॥ ५ ॥
 अङ्गैभ्यः । ते । उदराय । जिह्वायै । आस्यायि । ते । दृढऽभ्यः । गन्धाय । ते । नमः ॥
 अस्त्रा । नीलऽशिखण्डेन । सहस्रऽअक्षेण । वाजिना ।
 रुद्रेण । अर्धकऽघातिना । तेन । मा । सम । अरामहि ॥ ७ ॥

XI.2.2 Make ye not bodies (śarīra) for the dog, the jakal, for the buzzards (? aliklava), the vultures, and them that are black (and) greedy (aviṣyu); let thy flies, lord of cattle, let thy birds not find themselves at food.

XI.2.3 Unto thy noise (? kranda), thy breath, and what pangs (? ropi) are thine, O Bhava - homage we pay thee that art thousand-eyed (sahasrākṣa), O Rudra, immortal one.

XI.2.4 We pay thee homage in front, above, also below; forth from the sphere of the sky, homage (be) to thine atmosphere.

XI.2.5 To thy face, O lord of cattle; the eyes that thou hast, O Bhava; to (thy) skin, form, aspect, to thee standing opposite (be) homage.

XI.2.6 To thy members, belly, tongue, thy mouth, to thy teeth, smell, (be) homage.

XI.2.7 With the blue-locked archer, the thousand-eyed, vigorous, with Rudra, the half-smiter (?) - with him may we not come into collision (samarāmaḥi).

स नो भवः परि वृणक्तु विश्वत आप इवामिः परि वृणक्तु नो भवः ।
 मा नोभि मास्तु नमो अस्त्वस्यै ॥८॥
 चतुर्नमो अष्टकृत्वो भवाय दश कृत्वः पशुपते नमस्ते ।
 तवेमे पञ्च पशवो विभक्ता गावो अश्वाः पुरुषा अजावयः ॥९॥
 तव चतस्रः प्रदिशस्तव द्यौस्तव पृथिवी तवेदमुग्रोर्वन्तरिक्षम् ।
 तवेदं सर्वमात्मन्वद्यत्माणत्पृथिवीमनु ॥१०॥

उरुः कोशो वसुधानस्तवायं यस्मिन्निमा विश्वा भुवनान्यन्तः ।
 स नो मृड पशुपते नमस्ते परः क्रोधारो अभिभाः श्वानः परो यन्त्वघरुदो विक्रेष्युः ॥११॥
 धनुर्विभर्षि हरितं हिरण्ययं सहस्रघ्नि शतवधं शिखण्डिनम् ।
 रुद्रस्येषुश्चरति देवहेतिस्तस्यै नमो यतमस्यां दिशीतः ॥१२॥
 योऽभिर्वातो निलयते त्वां रुद्र निचिकीर्षति ।
 पश्चादनुप्रयुङ्हे तं विद्धस्य पदनीरिव ॥१३॥

सः । नः । भवः । परि । वृणक्तु । विश्वतः । आपः । इव । अग्निः । परि । वृणक्तु । नः । भवः ।
 मा । नः । अभि । मास्तु । नमः । अस्तु । अस्मै ॥ ८ ॥
 चतुः । नमः । अष्टकृत्वः । भवाय । दश । कृत्वः । पशुपते । नमः । ते ।
 तव । इमे । पञ्च । पशवः । विभक्ताः । गावः । अश्वाः । पुरुषाः । अजा । अवयः ॥ ९ ॥
 तव । चतस्रः । प्रदिशः । तव । द्यौः । तव । पृथिवी । तव । इदम् । उग्र । उरु । अन्तरिक्षम् ।
 तव । इदम् । सर्वम् । आत्मन् । यत् । प्राणत् । पृथिवीम् । अनु ॥ १० ॥
 उरुः । कोशः । वसुधानः । तव । अयम् । यस्मिन् । इमा । विश्वा । भुवनानि । अन्तः ।
 सः । नः । मृड । पशुपते । नमः । ते । परः । क्रोधारः । अभिभाः । श्वानः । पुरः । यन्तु ।
 अघरुदः । विक्रेष्युः ॥ ११ ॥

धनुः । विभर्षि । हरितम् । हिरण्ययम् । सहस्रघ्नि । शतवधम् । शिखण्डिन् ।
 रुद्रस्यै । इष्टुः । चरति । देवहेतिः । तस्यै । नमः । यतमस्याम् । दिशि । शतः ॥१२॥
 यः । अभिर्वातः । निलयते । त्वाम् । रुद्र । निचिकीर्षति ।
 पश्चात् । अनुप्रयुङ्हे । तम् । विद्धस्यै । पदनीः । इव ॥ १३ ॥

XI.2.8 Let this Bhava avoid us on every side; as fire the waters, let Bhava avoid us; let him not plot against us; homage be to him.

XI.2.9 Four times (catuṣ) homage, eight times, to Bhava; ten times, O lord of cattle, be homage to thee; thine are shared out these five creatures (paśvāḥ) i.e., cows, horses, men, sheep and goats.

XI.2.10 Thine are the four directions, thine the heaven, the earth, thine, O formidable one, this wide atmosphere, thine is all this that has life (ātman), that is breathing upon (anu) the earth.

XI.2.11 This wide vessel, holder of good things, is thine, within which are all these beings; do thou be gracious to us, O lord of cattle; homage to thee; away let the jackals, the serpents (abhibhāḥ), the dogs go, away the weepers of evil with disheveled hair (vikeśyaḥ).

XI.2.12 Thou bearest a yellow golden bow, a thousand-slaying, hundred weaponed, O tufted one; Rudra's arrow goes, a god-missile ; to that be homage, in whichever direction from here.

XI.2.13 He who, attacked (abhi-yaḥ), hides himself, (who) tries to put thee down, O Rudra, him from behind thou pursuest, like the tracker (? padanīḥ) of one that is pierced.

भवारुद्रौ सयुजा संविदानावुभावुभौ चरतो वीर्यायि ।

ताभ्या नमो यतमस्यां दिशीतः ॥१४॥

नमस्तेस्त्वायते नमो अस्तु परायते ।

नमस्ते ख्य तिष्ठत आसीनायोत ते नमः ॥१५॥

नमः सायं नमः प्रातर्नमो राज्या नमो दिवा ।

भवार्य च श्वार्य चोभाभ्यामकरं नमः ॥१६॥

सहस्राक्षमतिपश्यं पुरस्ताद्बुद्रमस्यन्तं बहुधा विपश्चितम् ।

मोपाराम जिह्वयेर्यमानम् ॥१७॥

श्यावाश्वं कृष्णमसितं मृणन्तं भीमं रथं केशिनः पादयन्तम् ।

पूर्वं प्रतीमो नमो अस्त्वस्मै ॥१८॥

मा नोभि स्तां मृत्यं देवहेति मा नः क्रुधः पशुपते नमस्ते ।

अन्यत्रास्मद्विव्यां शाखां वि धूनु ॥१९॥

भवारुद्रौ । सयुजा । समऽविदानौ । उभौ । उभौ । चरतः । वीर्यायि ।

ताभ्याम् । नमः । यतमस्याम् । दिशि । इतः ॥ १४ ॥

नमः । ते । अस्तु । आऽयते । नमः । अस्तु । पराऽयते ।

नमः । ते । रुद्र । तिष्ठते । आसीनाय । उत । ते । नमः ॥ १५ ॥

नमः । सायम् । नमः । प्रातः । नमः । राज्या । नमः । दिवा ।

भवार्य । च । श्वार्य । च । उभाभ्याम् । अकरम् । नमः ॥ १६ ॥

सहस्रऽअक्षम् । अतिऽपश्यम् । पुरस्तात् । रुद्रम् । अस्यन्तम् । बहुऽधा । विपऽचितम् ।

मा । उप । अराम । जिह्वया । ईर्यमानम् ॥ १७ ॥

श्यावऽअश्वम् । कृष्णम् । असितम् । मृणन्तम् । भीमम् । रथम् । केशिनः । पादयन्तम् ।

पूर्वं । प्रति । इमः । नमः । अस्तु । अस्मै ॥ १८ ॥

मा । नः । अभि । स्ताः । मृत्यम् । देवऽहेतिम् । मा । नः । क्रुधः । पशुऽपते । नमः । ते ।

अन्यत्र । अस्मत् । दिव्याम् । शाखां । वि । धूनु ॥ १९ ॥

- XI.2.14** Bhava and Rudra, allied, in concord, both go about, formidable, unto heroism; to them be homage, in whichever direction from here.
- XI.2.15** Homage be to thee coming, homage be (to thee) going away; homage to thee, O Rudra, standing; to thee sitting also (be) homage.
- XI.2.16** Homage in the evening, homage in the morning, homage by night, homage by day; to Bhava and to Sarva, to both have I paid homage.
- XI.2.17** With the thousand-eyed one, seeing across in front, with Rudra, hurling in many places, inspired one, may we not come in collision, as he goes about (īya) with the tongue.
- XI.2.18** We go forward (pūrva) to meet him of dark horses, black, swarthy, killing, fearful, making to fall the chariot of the hairy one (keśin); homage be to him.
- XI.2.19** Do not let fly at us the club (? matyā), the god-missile; be not angry at us, O lord of cattle; homage to thee; elsewhere than (over) us shake out the heavenly bough.

मा नो हिंसीरधि नो बृहि परि णो वृद्धि ना क्रुधः । मा त्वया समरामहि ॥२०॥

मा नो गोषु पुरुषेषु मा गृधो नो अजाविषु ।

अन्यत्रोऽग्र वि वर्तय पियारूणां प्रजां जहि ॥२१॥

यस्य त्वमा कासिका हेतिरेकमश्वस्येव वृषणः क्रन्द एति ।

अभिपूर्वं निर्णयते नमो अस्त्वस्मै ॥२२॥

योऽन्तरिक्षे तिष्ठति विष्टभितोयञ्चनः प्रमृणन्देवपीयून् ।

तस्मै नमो दशभिः शकरीभिः ॥२३॥

तुभ्यमारण्याः पशवो मृगा वने हिता हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि ।

तव यक्षं पशुपते अप्सवन्तस्तुभ्यं क्षरन्ति दिव्या आपो वृधे ॥२४॥

शिशुमारा अजगराः पुरीकया जषा मत्स्या रजसा येभ्यो अस्यसि ।

न ते दूरं न परिष्ठास्ति ते भव स्रयः सर्वान्परि

पदयसि भूमिं पूर्वस्माद्वन्त्युत्तरस्मिन्समुद्रे ॥२५॥

मा । नः । हिंसाः । अधि । नः । बृहि । परि । नः । वृद्धि । मा । क्रुधः । मा । त्वया । सम् ।
अरामहि ॥ २०॥

मा । नः । गोषु । पुरुषेषु । मा । गृधः । नः । अजाविषु ।
अन्यत्र । उग्र । वि । वर्तय । पियारूणाम् । प्रजाम् । जहि ॥ २१ ॥

यस्य । त्वमा । कासिका । हेतिः । एकम् । अश्वस्येव । वृषणः । क्रन्दः । एति ।
अभिऽपूर्वम् । निःऽनयते । नमः । अस्तु । अस्मै ॥ २२ ॥

यः । अन्तरिक्षे । तिष्ठति । विस्तभितः । अयञ्चनः । प्रमृणन् । देवऽपीयून् ।
तस्मै । नमः । दशभिः । शकरीभिः ॥ २३ ॥

तुभ्यम् । आरण्याः । पशवः । मृगाः । वने । हिताः । हंसाः । सुपर्णाः । शकुनाः । वयांसि ।
तव । यक्षम् । पशुपते । अप्सु । अन्तः । तुभ्यम् । क्षरन्ति । दिव्याः । आपः । वृधे ॥२४॥

शिशुमाराः । अजगराः । पुरीकयाः । जषाः । मत्स्याः । रजसाः । येभ्यः । अस्यसि ।
न । ते । दूरम् । न । परिष्ठ्या । अस्ति । ते । भव । स्रयः । सर्वान् । परि । पदयसि ।
भूमिम् । पूर्वस्मात् । ह्यसि । उत्तरस्मिन् । समुद्रे ॥ २५ ॥

XI.2.20 Do not harm us; bless us; avoid us; be not angry; let us not come into collision with thee.

XI.2.21 (Be) not (greedy) for our kine, our men; be not greedy for our goats and sheep; elsewhere, O formidable one, roll forth (thy missile); smite the progeny of the mockers (piyarūṇā).

XI.2.22 Of whom the takman, the kāsikā, goes as one weapon, like the noise of a stallion horse, to him, leading out in succession, be homage.

XI.2.23 He who stands propped up in the atmosphere, killing the non-sacrificing, the god-mockers -- to him be homage with the ten clever ones (śakvarī).

XI.2.24 To thee are assigned the forest animals (paśu), the wild beasts in the woods, the geese (hansa), eagles, hawks, birds; thine, O lord of cattle, is the monster (? yakṣa) within the waters; for thine increase flow the waters of the heaven.

XI.2.25 The dolphins (śiśumāra), boad (ajagara), purīkayās, jaṣhās, fishes, rajasās, at which thou hurlest: there is no distance for thee nor hindrance for thee, O Bhava; at once thou lookest over the whole earth; from the eastern thou smitest in the northern ocean.

मा नो रूद्र तस्मन्मा विपेण मा नः सं स्या दिव्येनाग्निना ।
अन्यत्रासद्विद्युतं पातयेताम् ॥२६॥

भवो दिवो भव ईशे पृथिव्या भव आ पत्र उर्वान्तरिक्षम् ।
तस्मै नमो यतमस्यां दिशीऽतः ॥२७॥

भव राजन्यजमानाय मृड पशूनां हि पशुपतिर्वभूय ।
यः श्रद्धधाति सन्ति देवा इति चतुष्पदे द्विपदेस्य मृड ॥२८॥

मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा नो वहन्तमुत मा नो वक्ष्यतः ।
मा नो हिंसीः पितरं मातरं च स्वां तन्वमि रूद्र मा रीरियो नः ॥२९॥

रूद्रस्यैलबकारेभ्योऽसंस्कृगिलेभ्यः ।

इदं महास्येभ्यः श्वभ्यो अकरं नमः ॥३०॥

नमस्ते घोषिणीभ्यो नमस्ते केशिनीभ्यः ।

नमो नमस्कृताभ्यो नमः संसृजतीभ्यः ।

नमस्ते देव सेनाभ्यः स्वस्ति नो अर्भयं च नः ॥३१॥

मा । नः । रूद्र । तस्मन्मा । विपेण । मा । नः । सम् । स्याः । दिव्येन । अग्निना ।
अन्यत्र । अस्मत् । विद्युतम् । पातय । एताम् ॥ २६ ॥

भवः । दिवः । भवः । ईशे । पृथिव्याः । भवः । आ । पत्रे । उरु । अन्तरिक्षम् ।
तस्मै । नमः । यतमस्याम् । दिशि । इतः ॥ २७ ॥

भव । राजन् । यजमानाय । मृड । पशूनाम् । हि । पशुपतिः । वभूय ।

यः । श्रद्धधाति । सन्ति । देवाः । इति । चतुःस्पदे । द्विस्पदे । अस्य । मृड ॥ २८ ॥

मा । नः । महान्तम् । उत । मा । नः । अर्भकम् । मा । नः । वहन्तम् । उत । मा । नः । वक्ष्यतः ।

मा । नः । हिंसीः । पितरम् । मातरम् । च । स्वां । तन्वमि । रूद्र । मा । रीरियोः । नः ॥

रूद्रस्य । ऐलबकारेभ्यः । असंस्कृगिलेभ्यः ।

इदम् । महास्येभ्यः । श्वभ्यः । अकरम् । नमः ॥ ३० ॥

नमः । ते । घोषिणीभ्यः । नमः । ते । केशिनीभ्यः । नमः । नमः । स्कृताभ्यः । नमः । संसृजती-
भ्यः । नमः । ते । देव । सेनाभ्यः । स्वस्ति । नः । अर्भयम् । च । नः ॥ ३१ ॥

- XI.2.26** Do not, O Rudra, unite (sum-srā) us with the takman, not with poison, not with the fire of heaven; elsewhere than (on) us make that lightning fall.
- XI.2.27** Bhava is master (īśa) of the heaven, Bhava of the earth; Bhava has filled the wide atmosphere; to him be homage, in whichever direction from here.
- XI.2.28** O king Bhava, be gracious to the sacrificer, for thou hast become cattle-lord of cattle; whoever has faith, saying "the gods are", be thou gracious to his bipeds (and) quadrupeds.
- XI.2.29** Not our great one, not our small, not our carrying one, and not those that will carry, not our fther and mother do than harm, our own self (tanū). Rudra do not injure.
- XI.2.30** To Rudra's howl-making, unhymned-swallowing(?), great-mouthed dogs I have paid this homage.
- XI.2.31** Homage to thy noisy ones, homage to thy hairy ones, homage to those to whom homage is paid, homage to the jointly-enjoying - homage, (namely), O god to thine armies; welfare (be) to us, and fearless-ness to us.

(३) कृतीयं सूक्तम्

[१] मयमः पर्वायः

(१-३१) एकविंशत्यस्यास्य पर्वायस्यायदा क्रयिः । बर्हिस्तयोः नो देवता । (१, १४) मयमाचतुर्दशयोर्दशोत्तमुरी
गायत्री, (२) द्वितीयागास्त्रिपदा मयविषमा गायत्री, (३, १, १०) कृतीयाचतुर्दशमीनामाचतुरी पङ्क्तिः, (४, ८)
चतुर्दशयोः साम्यनुष्टुप्, (५, १३, १५, २५) पञ्चमीमयोदशीपञ्चदशीपञ्चविंशतीनां साम्यपुण्ड्रि, (७, १९-२२)
साम्या एकोनविंशपादित्तसप्ताब्ध श्रामापत्यानुष्टुप्, (९, १७-१८) नवमीसप्तदशपदादशमीनामाचतुर्दश
(११) एकविंशया भुविगार्ज्यनुष्टुप्, (१२) द्वादशया पात्रुषी जगती, (१६, २३) षोडशीमयोविंशयो-
त्तमुरी इहती, (२४) चतुर्विंशपास्त्रिपदा श्रामापत्या इहती, (२६) पङ्क्तिरया भार्युष्णिह्,
(२७) सप्तविंशयाः साम्री गायत्री, (२८) अष्टविंशयाः साम्री इहती, (२९) एकोन-
विंशया भुविस्ताम्री इहती, (३०) त्रिंशया पात्रुषी मिष्टुप्, (३१)
एकत्रिंशयाध्यात्मसो पात्रुषी वा पङ्क्तिरष्टाङ्गि ।

तस्योदनस्य बृहस्पतिः शिरो ब्रह्म मुखम् ॥१॥

द्यावापृथिवी श्रोत्रे सूर्याचन्द्रमसावक्षिणी सप्तऋषयः प्राणापानाः ॥२॥

चक्षुर्मुखं लं काम उद्धर्खलम् ॥३॥

दितिः शूर्पमदितिः शूर्पग्राही वातोपाविनक् ॥४॥

अश्वाः कणा गावस्तण्डुला मशकास्तुषाः ॥५॥

कत्रु फलीकरणाः शरोभ्रम् ॥६॥

तस्य । ओदनस्य । बृहस्पतिः । शिरः । ब्रह्म । मुखम् ॥ १ ॥

द्यावापृथिवी इति । श्रोत्रे इति । सूर्याचन्द्रमसौ । अक्षिणी इति । सप्तऋषयः । प्राणापानाः ॥

चक्षुः । मुखम् । कामः । उद्धर्खलम् ॥ ३ ॥

दितिः । शूर्पम् । अदितिः । शूर्पग्राही । वातः । अप । अविनक् ॥ ४ ॥

अश्वाः । कणाः । गावः । तण्डुलाः । मशकाः । तुषाः ॥ ५ ॥

कत्रु । फलीकरणाः । शरः । अभ्रम् ॥ ६ ॥

PARYĀYA - I

Extolling the rice dish (odana)

XI.3.1 Of this rice-dish Brhaspati is the head, Brahman the mouth (mukha).

XI.3.2 Heaven and earth are the ears, sun and moon the eyes, the seven-seers the breaths and expirations.

XI.3.3 Sight (caksus) the pestle, desire (kāma) the mortar.

XI.3.4 Diti the winnowing basket, Aditi the basket-holder; the wind winnowed (apa-vic).

XI.3.5 Horses the corns (kaṇa), kine the grains (taṇḍula), fues the husks.

XI.3.6 Kabru the hulls, the cloud the stalk (śāra).

श्याममयोस्य मांसानि लोहितमस्य लोहितम् ॥७॥

त्रपु भस्त्र हरितं वर्णः पुष्करमस्य गन्धः ॥८॥

खलः पात्रं स्फ्यावंसावीषे अनुक्ये ॥९॥

आन्त्राणि जत्रवो गुदा वरत्राः ॥१०॥

इयमेव पृथिवी कुम्भी भवति राध्यमानस्योदनस्य द्यौरपिधानम् ॥११॥

सीताः पशवः सिकता ऊर्ध्वम् ॥१२॥

ऋतं हस्तावनेजनं कुल्योपिसेचनम् ॥१३॥

ऋचा कुम्भ्यधिहितात्विज्येन प्रेषिता ॥१४॥

श्यामम् । अयः । अस्य । मांसानि । लोहितम् । अस्य । लोहितम् ॥ ७ ॥

त्रपु । भस्म । हरितम् । वर्णः । पुष्करम् । अस्य । गन्धः ॥ ८ ॥

खलः । पात्रम् । स्फ्यौ । अंसौ । ईषे इति । अनुक्ये इति ॥ ९ ॥

आन्त्राणि । जत्रवः । गुदाः । वरत्राः ॥ १० ॥

इयम् । एव । पृथिवी । कुम्भी । भवति । राध्यमानस्य । ओदनस्य । द्यौः । अपिऽधानम् ॥

सीताः । पशवः । सिकताः । ऊर्ध्वम् ॥ १२ ॥

ऋतम् । हस्तावनेजनम् । कुल्यो । उपिऽसेचनम् ॥ १३ ॥

ऋचा । कुम्भी । अधिऽहिता । आत्विज्येन । प्रऽईषिता ॥ १४ ॥

XI.3.7 Dark metal its flesh, red its blood (lohita).

XI.3.8 Tin (its) ash, greens (? haritam) (its) colour, blue lotus (puṣkara) its smell.

XI.3.9 The threshing-floor (its) receptacle, the two splints (sphyā) (its) shoulders, the two poles (īṣa) (its) spines (anūkyā).

XI.3.10 Entrails (its) neck-ropes (? jatru) intestines (its) straps.

XI.3.11 This very earth is the vessel (kumbhi) of the finishing (rādh) rice dish, heaven the cover.

XI.3.12 The furrows (its) ribs, gravel the content of (its) bowles.

XI.3.13 Righteousness (ṛta) (its) hand-washing, the brook (kulyā) (its) pouring-on.

XI.3.14 With sacred verse (ṛcā) is the vessel put on, with priesthood sent forth;

ब्रह्मणा परिगृहीता साम्ना पर्युढा ॥१५॥
 बृहद्यायनं रथन्तरं दर्विः ॥१६॥
 ऋतवः पुक्तारं आर्तवाः समिन्धते ॥१७॥
 चरुं पञ्चबिलमुखं घर्मोर्भूमीन्धे ॥१८॥
 ओदनेन यज्ञवचः सर्वे लोकाः समाप्याः ॥१९॥
 यस्मिन्त्समुद्रो द्यौर्मृमिस्त्रयोवरपरं श्रिताः ॥२०॥
 यस्य देवा अकल्पन्तोच्छिष्टे षडंशीतर्यः ॥२१॥
 तं त्वीदुनस्य पृच्छामि यो जस्य महिमा महान् ॥२२॥

ब्रह्मणा । परिगृहीता । साम्ना । परिगृह्णा ॥ १५ ॥
 बृहत् । आययनम् । रथमन्तरम् । दर्विः ॥ १६ ॥
 ऋतवः । पुक्तारः । आर्तवाः । सम् । इन्धते ॥ १७ ॥
 चरुम् । पञ्चबिलम् । रुखम् । घर्मः । अमि । इन्धे ॥ १८ ॥
 ओदनेन । यज्ञवचः । सर्वे । लोकाः । समग्रआप्याः ॥ १९ ॥
 यस्मिन् । समुद्रः । द्यौः । भूमिः । त्रयः । अवरपरम् । श्रिताः ॥ २० ॥
 यस्य । देवाः । अकल्पन्त । उत्शिष्टे । षट् । अशीतर्यः ॥ २१ ॥
 तम् । त्वा । ओदुनस्य । पृच्छामि । यः । अस्य । महिमा । महान् ॥ २२ ॥

XI.3.15 With sacredness (brahman) seized about, with sacred chant (sāman) carried about.

XI.3.16 Bṛhat the stirring-stick, rathantara the spoon.

XI.3.17 The seasons the cooks, they of the seasons kindle fire.

XI.3.18 Heat (gharma) burns upon the pot of five openings, the boiler (ukha).

XI.3.19 By the rice-dish of him who hath an offering (?) all worlds are to be obtained together.

XI.3.20 In which (rice-dish) are set (śrita), one below the other, the three, sea, sky, earth.

XI.3.21 In the remnant (unchiṣṭa) of which took shape six times eighty gods.

XI.3.22 Thee here I ask of the rice-dish, what is its great greatness.

स य ओदुनस्य महिमानं विधात् ॥२३॥
 नात्पु इति ब्रूयान्नानुपसेचन इति नेदं च किं चेति ॥२४॥
 यावद्दाताभिमनस्येत तन्नाति वदेत् ॥२५॥
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति पराञ्चमोदुनं प्राशीः प्रत्यश्चात्रमिति ॥२६॥
 त्वमोदुनं प्राशीःस्त्वामोदुनाः इति ॥२७॥
 पराञ्चं चेनं प्राशीः प्राणास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह ॥२८॥
 प्रत्यश्चं चेनं प्राशीरपानास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह ॥२९॥
 नैवाहमोदुनं न मामोदुनः ॥३०॥
 ओदुन एवोदुनं प्राशीत् ॥३१॥

सः । यः । ओदुनस्य । महिमानम् । विधात् ॥ २३ ॥

न । अल्पः । इति । ब्रूयात् । न । अनुपऽनुपसेचनः । इति । न । इदम् । च । किम् । च । इति ॥२४॥

यावत् । दाता । अभिऽमनस्येत । तत् । न । अति । वदेत् ॥ २५ ॥

ब्रह्मऽवादिनः । वदन्ति । पराञ्चम् । ओदुनम् । प्र । आशीः । प्रत्यश्चात्रम् । इति ॥ २६ ॥

त्वम् । ओदुनम् । प्र । आशीः । त्वाम् । ओदुनाः । इति ॥ २७ ॥

पराञ्चम् । च । एनम् । प्रऽआशीः । प्राणाः । त्वा । हास्यन्ति । इति । एनम् । आह ॥२८॥

प्रत्यश्चम् । च । एनम् । प्रऽआशीः । अपानाः । त्वा । हास्यन्ति । इति । एनम् । आह ॥२९॥

न । एव । अहम् । ओदुनम् । न । माम् । ओदुनः ॥ ३० ॥

ओदुनः । एव । ओदुनम् । प्र । आशीत् ॥ ३१ ॥

XI.3.23 He who may know the greatness of the rice-dish -

XI.3.24 May not say "(it is) little, " not " (it is) without onpouring,
" nor " (it is) this thing soever."

XI.3.25 As much as the giver may set his mind upon, that one should
not overbid (ati-vad).

XI.3.26 The theologues (brahamavādin) say: hast thou eaten (pra-ac)
the rice-dish as it was retiring (parāñc), or as it was coming
on (pratyañc) ?

XI.3.27 Hast thou eaten the rice-dish, or the rice-dish thee ?

XI.3.28 If thou hast eaten it retiring, thy breaths (prāṇa) will quit
thee: says to him.

XI.3.29 If thou hast eaten it coming on, thine expirations (apāna) will
quit thee so one says to him.

XI.3.30 Not I indeed, (have eaten) the rice-dish, not the rice-dish me.

XI.3.31 The rice-dish itself hath eaten the rice-dish.

[२] द्वितीयः पर्वाणः

(१-१८) अष्टादशागणस्यास्य पर्वाणस्य [१, ७, १० (१), १-१८ (७)] प्रथमसप्तमद्वयमगणानां प्रथमानामवसानार्था प्रथमाष्टादशानाञ्च सप्तमीनां साध्वी ऋतुप्, [१, ४, ११ (३), १-१८ (३), २-३, १३-१७ (५)] प्रथमचतुर्थैकादशानां द्वितीयाणां, प्रथमाष्टादशानां कृतीयाणां, द्वितीयतृतीययोस्त्रयोदशादिपञ्चानाञ्च पञ्चमीनामेकपदामुरी गायत्री, [१, १०, १२, १९ (४)] प्रथमदशमद्वादशचोदशानाञ्चतुर्थीनां द्वैवी अगती, [२, १३ (४)] द्वितीयषष्ठयोदशयोऽधृत्योऽगामुरी बृहती, [७, १३, १५ (३), १, ४-१२, १८ (५)] सप्तमत्रयोदशपञ्चदशानां द्वितीयाणां, प्रथमस्य चतुर्थादिनवनामष्टादशस्य च पञ्चमीनामेकपदामुर्पुण्ड्र, [१-१८ (९)] प्रथमाष्टादशानां षष्ठीनां साम्प्रत्युङ्, [२-५, ८-९, ११-१८ (१)] द्वितीयादिचतुर्णामष्टमनवमयोरेकादशादशानाञ्च प्रथमानामाध्व्युङ्, [९ (१)] षष्ठस्य प्रथमायाः साध्वी पङ्क्तिः, [२, ५, ९, १९, १७ (३)] द्वितीयपञ्चमनवमयोदशसप्तदशानां द्वितीयानामागुरी अगती, [३, ९, १०, १२, १४ (२)] कृतीष्वष्टदशमद्वादशचतुर्दशानां द्वितीयानामागुरी पङ्क्तिः, [३ (४)] कृतीष्वस्य चतुर्थ्यां आगुरी ऋतुप्, [४, १५, १७ (४)] चतुर्थपञ्चदशसप्तदशानां चतुर्थीनां यागुरी गायत्री, [५, ९, ९ (४)] पञ्चम-षष्ठनवमानां चतुर्थीनां द्वैवी पङ्क्तिः, [७-८ (४)] सप्तमाष्टमयोऽधृत्योऽगामात्रापत्या गायत्री, [८ (३)] अष्टमस्य द्वितीयाया आमुर्पुण्ड्रिक्, [११, १४, १८ (४)] एकादशचतुर्दशाष्टादशानां चतुर्थीनां द्वैवी ऋतुप्, [१८ (२)] अष्टादशस्य च द्वितीयाया एकपदा मुरिक् साध्वी बृहती छन्दांसि ॥

ततश्चैनमन्येन शीर्ष्णां प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्रन् (१) ।

ज्येष्ठतस्ते प्रजा भरिष्यतीत्येनमाह (२) ।

तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् (३) ।

बृहस्पतिना शीर्ष्णां (४) । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् (५) ।

एष वा ओदुनः सर्वोङ्गः सर्वोपरुः सर्वतनूः (६) ।

सर्वोङ्ग एव सर्वोपरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद (७) ॥ १॥ -[३२]

ततः । च । एनम् । अन्येन । शीर्ष्णां । प्रऽआशीः । येन । च । एतम् । पूर्वं । ऋषयः । प्रऽआश्रन् । ज्येष्ठतः । ते । प्रऽजा । भरिष्यति । इति । एनम् । आह । तम् । वै । अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । बृहस्पतिना । शीर्ष्णां । तेन । एनम् । प्र । आशिषम् । तेन । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदुनः । सर्वोऽङ्गः । सर्वोऽपरुः । सर्वोऽतनूः । सर्वोऽङ्गः । एव । सर्वोऽपरुः । सर्वोऽतनूः । एष । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १ ॥

PARYĀYA - II

XI.3.32 If (ca) thou hast eaten it with another head than that (tatas) with which the ancient seers ate this, thy progeny, from the oldest down, will die: so one says to him; it verily I (have) not (eaten) coming hither (arvāñc), nor retiring, nor coming on; with Bṛhaspati (as) head, there-with have I eaten it, therewith have I made it go; this rice-dish, verily, is whole-limbed, whole-jointed, whole-bodied; whole-limbed, whole-jointed, whole-bodied becometh he who knoweth thus.

ततश्चेनमन्याभ्यां श्रोत्राभ्यां प्राशीर्याभ्यां चेतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(८) ।
 वधिरौ भविष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(९) ।
 धावापृथिवीभ्यां श्रोत्राभ्याम्^(१०) । ताभ्यामेतं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद^(११) ॥२॥ -[३३]

ततश्चेनमन्याभ्यामक्षीभ्यां प्राशीर्याभ्यां चेतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(१२) ।

अन्वो भविष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(१३) ।

सूर्याचन्द्रमसाभ्यामक्षीभ्याम्^(१४) । ताभ्यामेतं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनुः सं भवति य एवं वेद^(१५) ॥३॥ -[३४]

ततः । च । एनम् । अन्याभ्याम् । श्रोत्राभ्याम् । प्रऽआशीः । याभ्याम् । च । एतम् ।
 पूर्वे । ऋषयः । प्रऽआश्नन् । वधिरः । भविष्यसि । इति । एनम् । आह । तम् । वै ।
 अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । धावापृथिवीभ्याम् । श्रोत्राभ्याम् ।
 ताभ्याम् । एनम् । प्र । आशिषम् । ताभ्याम् । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदुनः ।
 सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनुः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनुः । सम् ।
 भवति । यः । एवम् । वेद ॥ २ ॥

ततः । च । एनम् । अन्याभ्याम् । अक्षीभ्याम् । प्रऽआशीः । याभ्याम् । च । एतम् ।
 पूर्वे । ऋषयः । प्रऽआश्नन् । अन्वः । भविष्यसि । इति । एनम् । आह । तम् । वै ।
 अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । सूर्याचन्द्रमसाभ्याम् । अक्षीभ्याम् ।
 ताभ्याम् । एनम् । प्र । आशिषम् । ताभ्याम् । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदुनः ।
 सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनुः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनुः । सम् ।
 भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ३ ॥

XI.3.33 If thou hast eaten it with other ears than those (tatas) with which the ancient seers ate this, thou wilt become deaf: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with heaven and earth as ears, with them have I eaten it, with them have I made it go etc. etc.

XI.3.34 If thou hast eaten it with other eyes than those with which the ancient seers ate this, thou wilt become blind: thus one says to him: it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with sun and moon as eyes, with them have I eaten it, with them etc. etc.

ततश्चैनमन्येत मुखेन प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् (१५) ।

मुखतस्ते प्रजा मरिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् (१६) ।

ब्रह्मणा मुखेन (१७) । तेनेन प्राशिषं तेनेनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एव वेदं (१८) ॥४॥ -[३५]

ततश्चैनमन्यया जिह्वया प्राशीर्यया चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् (१९) ।

जिह्वा ते मरिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् (२०) ।

अग्नेजिह्वया (२१) । तयैनेन प्राशिषं तयैनेनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एव वेदं (२२) ॥५॥ -[३६]

ततः । च । एनम् । अन्येन । मुखेन । प्रऽआशीः । येन । च । एतम् । पूर्वं । ऋषयः । प्रऽआ-
श्नन् । मुखतः । ते । प्रऽजा । मरिष्यति । इति । एनम् । अहम् । तम् । वै । अहम् ।
न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । ब्रह्मणा । मुखेन । तेन । एनम् ।
प्र । आशिषम् । तेन । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः । सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः ।
सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः । एवम् । वेदं ॥

ततः । च । एनम् । अन्यया । जिह्वया । प्रऽआशीः । यया । च । एतम् । पूर्वं ।
ऋषयः । प्रऽआश्नन् । जिह्वा । ते । मरिष्यति । इति । एनम् । अहम् । तम् । वै । अहम् ।
न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । अग्नेः । जिह्वया । तया । एनम् ।
प्र । आशिषम् । तया । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः । सर्वऽअङ्गः ।
सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः ।
एवम् । वेदं ॥ ५ ॥

XI.3.35 If thou hast eaten it with another mouth than that with which the ancient seers ate this, thy progeny will die fro in front; thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with Brahman as mouth, there-with have I etc. etc.

XI.3.36 If thou hast eaten it with another tongue than that with which the ancient seers ate this, thy tongue will die: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with Agni's tongue, therewith have I etc. etc.

ततश्चैनमुन्यैर्दन्तैः प्राशीर्यैश्चेत पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् (१४) ।
 दन्तास्ते शत्स्यन्तीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् (१५) ।
 ऋतुभिर्दन्तैः (१६) । तैरेनं प्राशिषं तैरेनमजीगमम् ।
 एष वा ओद्गुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद (१७) ॥ ६ ॥ -[३७]
 ततश्चैनमुन्यैः प्राणापानैः प्राशीर्यैश्चेत पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् (१८) ।
 प्राणापानास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् (१९) ।
 सप्तर्षिभिः प्राणापानैः (२०) । तैरेनं प्राशिषं तैरेनमजीगमम् ।
 एष वा ओद्गुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद (२१) ॥ ७ ॥ -[३८]

ततः । च । एनम् । अन्यैः । दन्तैः । प्रऽआशीः । यैः । च । एतम् । पुनः । ऋषयः ।
 प्रऽआश्नन् । दन्ताः । ते । शत्स्यन्ति । इति । एनम् । आहु । तम् । वै । अहम् । न ।
 अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । ऋतुऽभिः । दन्तैः । तैः । एनम् । प्र ।
 आशिषम् । तैः । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओद्गुनः । सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः ।
 सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ६ ॥

ततः । च । एनम् । अन्यैः । प्राणापानैः । प्रऽआशीः । यैः । च । एतम् । पुनः ।
 ऋषयः । प्रऽआश्नन् । प्राणापानाः । त्वा । हास्यन्ति । इति । एनम् । आहु ।
 तम् । वै । अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । सप्तर्षिभिः ।
 प्राणापानैः । तैः । एनम् । प्र । आशिषम् । तैः । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै ।
 ओद्गुनः । सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः ।
 सम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ७ ॥

XI.3.37 If thou hast eaten it with other teeth than that those with which the ancient seers ate this, thy teeth will fall out (śad): thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the seasons as teeth, therewith have I etc. etc.

XI.3.38 If thou hast eaten it with other breaths and expirations than that those with which the ancient seers ate this, breaths and expirations will quit thee: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the seven seers as breath, and expirations, therewith have I etc. etc.

ततश्चैनमन्येन व्यचसा प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् (१३) ।

राजयक्ष्मस्त्वा हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाक्षं न पराक्षं न प्रत्यक्षम् (१४) ।

अन्तरिक्षेण व्यचसा (१५) । तेनैनं प्राशिपुं तेनैनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनुः सं भवति य एव वेदं (१६) ॥ ८ ॥ -[३६]

ततश्चैनमन्येन पृष्ठेन प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् (१७) ।

विद्युत्वा हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाक्षं न पराक्षं न प्रत्यक्षम् (१८) ।

दिवा पृष्ठेन । तेनैनं प्राशिपुं तेनैनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनुः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनुः सं भवति य एव वेदं (१९) ॥ ९ ॥ -[४०]

ततः । च । एनम् । अन्येन । व्यचसा । प्रऽआशीः । येन । च । एतम् । पूर्वे ।

ऋषयः । प्रऽआश्नन् । राजऽयक्ष्मः । त्वा । हनिष्यति । इति । एनम् । आह । तम् ।

वै । अहम् । न । अर्वाक्षम् । न । पराक्षम् । न । प्रत्यक्षम् । अन्तरिक्षेण । व्यचसा ।

तेन । एनम् । प्र । आशिपम् । तेन । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः ।

सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनुः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनुः । सम् । भवति ।

यः । एवम् । वेदं ॥ ८ ॥

ततः । च । एनम् । अन्येन । पृष्ठेन । प्रऽआशीः । येन । च । एतम् । पूर्वे । ऋषयः ।

प्रऽआश्नन् । विद्युत् । त्वा । हनिष्यति । इति । एनम् । आह । तम् । वै । अहम् ।

न । अर्वाक्षम् । न । पराक्षम् । न । प्रत्यक्षम् । दिवा । पृष्ठेन । तेन । एनम् । प्र ।

आशिपम् । तेन । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः । सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः ।

सर्वऽतनुः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनुः । सम् । भवति । यः । एवम् । वेदं ॥ ९ ॥

XI.3.39 If thou hast eaten it with another bulk (vyacas) than that with which the ancient seers ate this, the king-yakṣma will slay thee: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with atmosphere as bulk, therewith have I etc. etc.

XI.3.40 If thou hast eaten it with another back than that with which the ancient seers ate this, the lightning well slay thee; thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the sky as back, therewith have I etc. etc.

ततश्चैनमन्येनोरसा प्राशीर्येन चैत पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(१८) ।

कृष्या न रात्स्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(१९) ।

पृथिव्योरसा । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एव वेदं^(२०) ॥१०॥ -[४१]

ततश्चैनमन्येनोदरेण प्राशीर्येन चैत पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(२१) ।

उदरद्वारस्त्वा हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(२२) ।

सत्येनोदरेण । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एव वेदं^(२३) ॥११॥ -[४२]

ततः । च । एनम् । अन्येन । उरसा । प्रऽआशीः । येन । च । एतम् । पूर्वं । ऋषयः ।

प्रऽआश्नन् । कृष्या । न । रात्स्यसि । इति । एनम् । अहं । तम् । वै । अहम् । न ।

अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । पृथिव्या । उरसा । तेन । एनम् ।

प्र । आशिषम् । तेन । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः । सर्वऽअङ्गः ।

सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः । एवम् । वेदं ॥

ततः । च । एनम् । अन्येन । उदरेण । प्रऽआशीः । येन । च । एतम् । पूर्वं । ऋषयः ।

प्रऽआश्नन् । उदरऽद्वारः । त्वा । हनिष्यति । इति । एनम् । अहं । तम् । वै । अहम् ।

न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । सत्येन । उदरेण । तेन । एनम् । प्र ।

आशिषम् । तेन । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः । सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः ।

सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः । एवम् । वेदं ॥११॥

XI.3.41 If thou hast eaten it with another breast than that with which the ancient seers ate this, thou will not prosper with plowing; thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the earth as breast, therewith have I etc. etc.

XI.3.42 If thou hast eaten it with another belly than that with which the ancient seers ate this, the colic (? Udaradāra) will slay thee: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with truth as belly, therewith have I etc. etc.

ततश्चैनमुन्येन वृत्तिना प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(१०) ।

अप्सु मरिष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाक्षं न पराक्षं न प्रत्यक्षम्^(११) ।

समुद्रेण वृत्तिना^(१२) । तेनैतं प्रादिषु तेनैनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद^(१३) ॥१२॥ -[४३]

ततश्चैनमुन्याभ्यामूरुभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(१४) ।

ऊरू ते मरिष्यत इत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाक्षं न पराक्षं न प्रत्यक्षम्^(१५) ।

मित्रावरुणयोरूरुभ्याम्^(१६) । ताभ्यामेनं प्रादिषु ताभ्यामेनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद^(१७) ॥१३॥ -[४४]

ततः । च । एनम् । अन्येन । वृत्तिना । प्रऽआशीः । येन । च । एतम् । पूर्वे । ऋषयः ।
प्रऽआश्नन् । अप्सु । मरिष्यति । इति । एनम् । आह । तम् । वै । अहम् । न ।
अर्वाक्षम् । न । पराक्षम् । न । प्रत्यक्षम् । समुद्रेण । वृत्तिना । तेन । एनम् । प्र । आशि-
षम् । तेन । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः । सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः । सर्व-
ऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥

ततः । च । एनम् । अन्याभ्याम् । ऊरुभ्याम् । प्रऽआशीः । याभ्याम् । च । एतम् ।
पूर्वे । ऋषयः । प्रऽआश्नन् । ऊरू इति । ते । मरिष्यतः । इति । एनम् । आह । तम् ।
वै । अहम् । न । अर्वाक्षम् । न । पराक्षम् । न । प्रत्यक्षम् । मित्रावरुणयोः । ऊरुभ्याम् ।
ताभ्याम् । एनम् । प्र । आशिषम् । ताभ्याम् । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः ।
सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् ।
भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १३ ॥

XI.3.43 If thou hast eaten it with another bladder than that with which the ancient seers ate this, thou wilt die in the waters: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the ocean as bladder, therewith have I etc. etc.

XI.3.44 If thou hast eaten it with other thighs than those with which the ancient seers ate this, thy thighs will die: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the thighs of Mitra and Varuna, therewith have I etc. etc.

ततश्चैनमन्याभ्यामष्टीवभ्यां प्राशीर्याभ्यां चेतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(११) ।

स्त्रामो भविष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(१२) ।

त्वष्टुरष्टीवद्भ्याम् । ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद^(१३) ॥ १४ ॥ - १४५ ।

ततश्चैनमन्याभ्यां पादाभ्यां प्राशीर्याभ्यां चेतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(११) ।

बहुचारी भविष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(१२) ।

अश्विनोः पादाभ्याम् । ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद^(१३) ॥ १५ ॥ - १४६ ।

ततः । च । एनम् । अन्याभ्याम् । अष्टीवत्भ्याम् । प्रऽआशीः । याम्याम् । च । एतम् ।
पूर्वे । ऋषयः । प्रऽआश्नन् । स्त्रामः । भविष्यसि । इति । एनम् । आह । तम् । वै । अहम् ।
न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । त्वष्टुः । अष्टीवत्भ्याम् । ताम्याम् ।
एनम् । प्र । आशिषम् । ताभ्याम् । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदुनः । सर्वऽअङ्गः ।
सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः ।
एवम् । वेद ॥ १४ ॥

ततः । च । एनम् । अन्याभ्याम् । पादाभ्याम् । प्रऽआशीः । याम्याम् । च । एतम् ।
पूर्वे । ऋषयः । प्रऽआश्नन् । बहुचारी । भविष्यसि । इति । एनम् । आह । तम् । वै ।
अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । अश्विनोः । पादाभ्याम् । ताम्याम् ।
एनम् । प्र । आशिषम् । ताभ्याम् । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदुनः । सर्वऽअङ्गः ।
सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः ।
एवम् । वेद ॥ १५ ॥

XI.3.45 If thou hast eaten it with other knees (aṣṭhīvant) than those with which the ancient seers ate this, thou wilt become lame: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the tvaṣṭrśnees, therewith have I etc. etc.

XI.3.46 If thou hast eaten it with other feet than those with which the ancient seers ate this, thou wilt be much-wandering: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the feet of the two Aśvins, therewith have I etc. etc.

ततश्चैनमुन्याभ्यां प्रपदाभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राशन्(११) ।

सर्पस्त्वा हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्(१२) ।

सवितुः प्रपदाभ्याम् । ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद(१३) ॥१६॥ -[४७]

ततश्चैनमुन्याभ्यां हस्ताभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राशन्(१४) ।

ब्राह्मणं हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्(१५) ।

ऋतस्य हस्ताभ्याम्(१६) । ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद(१७) ॥१७॥ -[४८]

ततः । च । एनम् । अन्याभ्याम् । प्रपदाभ्याम् । प्रऽआशीः । याभ्याम् । च । एतम् ।

पूर्वे । ऋषयः । प्रऽआशन् । सर्पः । त्वा । हनिष्यति । इति । एनम् । अहम् । तम् । वै ।

अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । सवितुः । प्रपदाभ्याम् । ताभ्याम् ।

एनम् । प्र । आशिषम् । ताभ्याम् । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः । सर्वऽअङ्गः ।

सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः ।

एवम् । वेद ॥ १६ ॥

ततः । च । एनम् । अन्याभ्याम् । हस्ताभ्याम् । प्रऽआशीः । याभ्याम् । च । एतम् ।

पूर्वे । ऋषयः । प्रऽआशन् । ब्राह्मणम् । हनिष्यति । इति । एनम् । अहम् । तम् । वै ।

अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । ऋतस्य । हस्ताभ्याम् । ता-

भ्याम् । एनम् । प्र । आशिषम् । ताभ्याम् । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः ।

सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् ।

भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १७ ॥

XI.3.47 If thou hast eaten it with other front-feet than those with which the ancient seers ate this, a serpent will slay thee: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with Savitar's front-feet, therewith have I etc. etc.

XI.3.48 If thou hast eaten it with other hands than those with which the ancient seers ate this, thou wilt slay a Brahman: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the hands of righteousness (ṛta), therewith have I etc. etc.

ततर्ध्वेनमन्यया प्रतिष्ठया प्राशीर्यया चेतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् ॥१॥

अप्रतिष्ठानोनायतनो मरिष्यसीत्येनमाह ॥१०॥

तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् ॥११॥ सत्ये प्रतिष्ठाय ॥१२॥

तयैनं प्राशिपं तयैनमजीगमम् ॥१३॥ एष वा ओदनः सर्वोद्गः सर्वपरुः सर्वेतनूः ॥१४॥

सर्वोद्ग एव सर्वपरुः सर्वेतनूः सं भवति य एवं वेद ॥१५॥ ॥१८॥

-[४६]

ततः । च । एनम् । अन्यया । प्रतिऽस्थया । प्रऽआशीः । यया । च । एतम् । पूर्वं ।
 ऋषयः । प्रऽआश्नन् । अप्रतिऽस्थानः । अनायतनः । मरिष्यसि । इति । एनम् । अहम् ।
 तम् । वै । अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । सत्ये । प्रतिऽस्थाय ।
 तया । एनम् । प्र । आशिपम् । तया । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः ।
 सर्वोऽद्गः । सर्वोऽपरुः । सर्वोऽतनूः । सर्वोऽद्गः । एव । सर्वोऽपरुः । सर्वोऽतनूः । सम् ।
 भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १८ ॥

[३] द्वितीयाः पर्यायः

(१-७) सप्तपर्यायस्य पर्यायस्यायवार्थं ऋषिः । मन्योत्तरे देवताः । (१) प्रथमर्षं आसुर्यनुष्टुप्, (२) द्वितीयाया
 भार्युष्णिक्, (३) तृतीयायाक्षिपदा भुरिवसाङ्गी विष्टुप्, (४) चतुर्थ्यां आसुरी वृहती, (५) पञ्चम्या द्विपदा
 भुरिवसाङ्गी वृहती, (६) षष्ठ्याः साम्युष्णिक्, (७) सप्तम्याश्च प्राश्नापत्या वृहती छन्दसि ॥

एतद्वै ब्रध्नस्य विष्टपं यदोदनः ॥१॥ -[५०]

ब्रध्नलोको भवति ब्रध्नस्य विष्टपि श्रयते य एवं वेद ॥२॥ -[५१]

एतस्माद्वा ओदनात्त्रयस्त्रिंशतं लोकान्निरभिमीत प्रजापतिः ॥३॥ -[५२]

तेषां प्रज्ञानाय यज्ञमसृजत ॥४॥ -[५३]

स य एवं विदुषं उपद्रष्टा भवति प्राणं रुणद्धि ॥५॥ -[५४]

एतत् । वै । ब्रध्नस्य । विष्टपम् । यत् । ओदनः ॥ १ ॥

ब्रध्नऽलोकः । भवति । ब्रध्नस्य । विष्टपि । श्रयते । यः । एवम् । वेद ॥ २ ॥

एतस्मात् । वै । ओदनात् । त्रयः । त्रिंशतम् । लोकान् । निः । अभिमीत । प्रजाऽपतिः ॥

तेषां । प्रज्ञानाय । यज्ञम् । असृजत ॥ ४ ॥

सः । यः । एवम् । विदुषः । उपद्रष्टा । भवति । प्राणम् । रुणद्धि ॥ ५ ॥

XI.3.49 If thou hast eaten it with another firm standing (*pratiṣṭha*) than that with which the ancient seers ate this, without firm standing, without support (*āyatana*) wilt thou die: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; standing firm in truth, therewith have I etc. etc.

PARVĀYA - III

XI.3.50 This -- namely, the rice-dish -- is indeed the summit (*viṣṭapa*) of the ruddy one (*bradhana*).

XI.3.51 He cometh to have the ruddy one for his world, he resorteth (*śri*) to the summit of the ruddy one, who knoweth thus.

XI.3.52 Out of this rice-dish *Prajāpati* verily fashioned thirty-three worlds.

XI.3.53 In order to the knowledge (*prajñāna*) of them he created the sacrifice.

XI.3.54 He who becomes the on-looker (*upadraṣṭṛ*) of one knowing thus stops (his own) breath.

न च प्राणं रुणद्धि सर्वज्यानि जीयते ॥६॥ -[५५]
न च सर्वज्यानि जीयते पुरेनै जरसः प्राणो जहाति ॥७॥ -[५६]

न । च । प्राणम् । रुणद्धि । सर्वज्यानिम् । जीयते ॥ ६ ॥

न । च । सर्वज्यानिम् । जीयते । पुरा । एनम् । जरसः । प्राणः । जहाति ॥ ७ ॥

(४) चतुर्थं सूक्तम्

(१-२६) पङ्क्तिष्वस्यैव सूक्तस्य वैश्वभिराग्रेण कविः । प्राणो देवता । (१) प्रथमर्षः शाङ्गमत्यनुष्टुप्, (२-७, ९-१३, १६-१९, २३-२५) द्वितीयादिवर्णां नयम्यादिपञ्चानां षोडश्यादिचतसृणां त्रयोविंश्यादितृचस्य चानुष्टुप्, (८) अष्टम्याः पद्याषष्टिः, (१४) चतुर्विंश्या निष्टदनुष्टुप्, (१५) पञ्चविंश्या भुस्त्रिगनुष्टुप्, (२०) विंश्या भनुष्टुगर्भा त्रिष्टुप्, (२१) एकविंश्या मध्येज्योतिर्जगती, (२२) द्वाविंश्या-त्रिष्टुप्, (२६) पङ्क्तिष्वेव वृहतीगर्भानुष्टुप् उन्धांसि ॥

प्राणाय नमो यस्य सर्वमिदं वशे ।

यो भूतः सर्वस्येश्वरो यस्मिन्त्सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥१॥

नमस्ते प्राण कन्दाय नमस्ते स्तनयिन्नवे ।

नमस्ते प्राण विद्युते नमस्ते प्राण वर्षते ॥२॥

यत्प्राणं स्तनयिन्ननाभिकन्दत्योषधीः ।

प्र वीयन्ते गर्भान्दधुतेधो ब्रह्मीर्वि जायन्ते ॥३॥

यत्प्राणं ऋतावागतेभिकन्दत्योषधीः ।

सर्वं तदा प्र मोदते यत्किं च भूम्यामधि ॥४॥

प्राणाय । नमः । यस्य । सर्वम् । इदम् । वशे ।

यः । भूतः । सर्वस्य । ईश्वरः । यस्मिन् । सर्वम् । प्रतिष्ठितम् ॥ १ ॥

नमः । ते । प्राण । कन्दाय । नमः । ते । स्तनयिन्नवे ।

नमः । ते । प्राण । विद्युते । नमः । ते । प्राण । वर्षते ॥ २ ॥

यत् । प्राणः । स्तनयिन्नना । अभिऽकन्दति । ओषधीः ।

प्र । वीयन्ते । गर्भान् । दधुते । अथो इति । ब्रह्मीः । वि । जायन्ते ॥ ३ ॥

यत् । प्राणः । ऋतौ । आऽगते । अभिऽकन्दति । ओषधीः ।

सर्वम् । तदा । प्र । मोदते । यत् । किम् । च । भूम्याम् । अधि ॥ ४ ॥

XI.3.55 If he does not stop (his own) breath, he is scathed a complete scathing.

XI.3.56 If he is not scathed a complete scathing, before old age breath quits him.

Extolling the breath (prāṇa)

XI.4.1 Homage to breath (prāṇa) in whose control is this All, who hath been lord of all, in whom all stands firm.

XI.4.2 Homage, O breath, to thy roaring, homage to thy thunder, homage, O breath, to thy lightning, homage to thee raining, O breath.

XI.4.3 When breath with thunder roars at the herbs, they are impregnated (pra-vī), they receive embryos, then they are born many.

XI.4.4 When, the season having come, breath roars at the herbs, then all is delighted, whatever is upon the earth.

यदा प्राणो अभ्यवर्षीद्वर्षेण पृथिवीं महीम् ।
 पशवस्तत्र मोदन्ते महो वै नो भविष्यति ॥५॥
 अभिवृष्टा ओषधयः प्राणेन समवादिरन् ।
 आयुर्वै नः प्रार्तीतरः सर्वा नः सुरभीरकः ॥६॥
 नमस्ते अस्त्वायुते नमो अस्तु परायुते ।
 नमस्ते प्राण तिष्ठत आसीनायोत ते नमः ॥७॥
 नमस्ते प्राण प्राणते नमो अस्त्वपानते ।
 पराचीनाय ते नमः प्रतीचीनाय ते नमः सर्वस्मै त इदं नमः ॥८॥
 या ते प्राण प्रिया तनूर्यो ते प्राण प्रेयसी ।
 अथो यद्वेषजं तव तस्य नो धेहि जीवसे ॥९॥
 प्राणः प्रजा अनु वस्ते पिता पुत्रमिव प्रियम् ।
 प्राणो ह सर्वस्थेश्वरो यच्च प्राणति यच्च न ॥१०॥

यदा । प्राणः । अभिऽअवर्षीत् । वर्षेण । पृथिवीम् । महीम् ।
 पशवः । तत् । प्र । मोदन्ते । महः । वै । नः । भविष्यति ॥ ५ ॥
 अभिवृष्टाः । ओषधयः । प्राणेन । सम् । अवादिरन् ।
 आयुः । वै । नः । प्र । अतीतरः । सर्वाः । नः । सुरभीः । अकः ॥ ६ ॥
 नमः । ते । अस्तु । आऽयुते । नमः । अस्तु । पराऽयुते ।
 नमः । ते । प्राण । तिष्ठते । आसीनाय । उत । ते । नमः ॥ ७ ॥
 नमः । ते । प्राण । प्राणते । नमः । अस्तु । अपानते । पराचीनाय ।
 ते । नमः । प्रतीचीनाय । ते । नमः । सर्वस्मै । ते । इदम् । नमः ॥ ८ ॥
 या । ते । प्राण । प्रिया । तनूः । यो इति । ते । प्राण । प्रेयसी ।
 अथो इति । यत् । भेषजम् । तव । तस्य । नः । धेहि । जीवसे ॥ ९ ॥
 प्राणः । प्रजाः । अनु । वस्ते । पिता । पुत्रम् । ईव । प्रियम् ।
 प्राणः । ह । सर्वस्थः । ईश्वरः । यत् । च । प्राणति । यत् । च । न ॥ १० ॥

XI.4.5 When breath hath rained with rain upon the great earth, then the cattle are delighted : "Verily there will be greatness for us."

XI.4.6 The herbs, being rained on, have talked with breath; "Verily thou hast extended our life-time; thou hast made us all fragrant."

XI.4.7 Homage be to thee coming, homage be to (thee) going away; homage to thee, O breath, standing; to thee sitting also (be) homage.

XI.4.8 Homage to thee breathing, O breath; homage be to (thee) making expiration; homage to thee turned away, homage to thee turned toward (us); to the whole of thee (be) this homage.

XI.4.9 The dear body that is thine, O breath, and the dearer one that is thine, O breath, likewise what remedy is thine, assign thou of it to us in order to live (jīvas).

XI.4.10 Breath clothes (anu-vas) human beings (prajā), as a father a dear son; breath is lord of all, both what breathes and what does not.

प्रा॒णो मृ॒त्युः प्रा॒णस्त॒क्मा प्रा॒णं दे॒वा उपा॑सते ।
 प्रा॒णो ह॑ सत्य॒वादि॑नमु॒त्तमे॑ लो॒क आ द॑धत् ॥११॥
 प्रा॒णो वि॒राट् प्रा॒णो दे॒ष्टी प्रा॒णं सर्व॑ उपा॑सते ।
 प्रा॒णो ह॑ सूर्यश्चन्द्र॒माः प्रा॒णमा॑हुः प्र॒जाप॑तिम् ॥१२॥
 प्रा॒णापा॑नौ ब्रीहि॒यवा॑र॒ण्डान् प्रा॒ण उ॑च्यते ।
 यवे॑ ह॒ प्रा॒ण आ॒हि॒तोपा॑नो ब्रीहि॒रु॑च्यते ॥१३॥
 अपा॑नति॒ प्रा॒णति॒ पुरु॑षो गर्भे॑ अन्त॒रा ।
 यदा॑ त्वं प्रा॒ण जि॒न्व॒स्यथ॑ स जा॑यते पुनः ॥१४॥
 प्रा॒णमा॑हुर्मा॒तरि॑श्वा॒नं वा॒तो ह॒ प्रा॒ण उ॑च्यते ।
 प्रा॒णे ह॑ भू॒तं भव्यं॑ च प्रा॒णे सर्वं॑ प्र॒तिष्ठि॑तम् ॥१५॥
 आ॒थर्व॑णीरा॒ङ्गिर॑सी॒र्देवी॑र्मनु॒ष्यजा॑ उ॒त ।
 ओष॑धयः प्र जा॑यन्ते यदा॑ त्वं प्रा॒ण जि॒न्व॒सि ॥१६॥

प्रा॒णः । मृ॒त्युः । प्रा॒णः । त॒क्मा । प्रा॒णम् । दे॒वाः । उ॒प । आ॒स॒ते ।
 प्रा॒णः । ह॑ । स॒त्य॒वादि॑नम् । उ॒त्त॒मे । लो॒के । आ । द॑धत् ॥ ११ ॥
 प्रा॒णः । वि॒राट् । प्रा॒णः । दे॒ष्टी । प्रा॒णम् । सर्वं॑ । उ॒प । आ॒स॒ते ।
 प्रा॒णः । ह॑ । सूर्यः । चन्द्र॒माः । प्रा॒णम् । आ॒हुः । प्र॒जाप॑तिम् ॥ १२ ॥
 प्रा॒णापा॑नौ । ब्रीहि॒यवा॑र॒ण्डान् । प्रा॒णः । उ॑च्यते ।
 यवे॑ । ह॒ । प्रा॒णः । आ॒हि॒तः । अपा॑नः । ब्रीहिः । उ॑च्यते ॥ १३ ॥
 अप॑ । अ॒न॒ति॒ । प्र॒ । अ॒न॒ति॒ । पुरु॑षः । गर्भे॑ । अ॒न्त॒रा ।
 यदा॑ । त्वम् । प्रा॒ण । जि॒न्व॒सि । अर्थ॑ । सः । जा॑यते । पुनः ॥ १४ ॥
 प्रा॒णम् । आ॒हुः । मा॒तरि॑श्वा॒नम् । वा॒तः । ह॒ । प्रा॒णः । उ॑च्यते ।
 प्रा॒णे । ह॑ । भू॒तम् । भव्यं॑ । च । प्रा॒णे । सर्वं॑ । प्र॒तिष्ठि॑तम् ॥ १५ ॥
 आ॒थर्व॑णीः । आ॒ङ्गिर॑सीः । दे॒वीः । मनु॒ष्यजा॑ः । उ॒त ।
 ओष॑धयः । प्र॒ । जा॑यन्ते । यदा॑ । त्वम् । प्रा॒ण । जि॒न्व॒सि ॥ १६ ॥

XI.4.11 Breath (is) death, breath takmān; breath the gods worship (upa-ās); breath may set the truth-speaker in the 'highest world.

XI.4.12 Breath is virāj, breath the directress; breath all worship; breath is the sun, the moon; breath they call Prajāpatī.

XI.4.13 Breath and expiration are rice and barley; breath is called the draft-ox; breath is set in barley; expiration is called rice.

XI.4.14 A man breathes out (apānati), breathes (prāṇati) within the womb; when O breath, thou quickenest, then he is born again.

XI.4.15 Breath they call Mātariśvan; breath is called the wind; in breath what has been and what will be, in breath is all established (pratiṣṭhita).

XI.4.16 They of the Atharvans, they of the Aṅgirasas, they of the gods, also those born of men— the herbs are generated (prajā), when thou, O breath, quickenest.

यदा प्राणो अभ्यवर्षीहर्षेण पृथिवीं महीम् ।

ओषधयः प्र जायन्तेथो याः काश्च वीरुधः ॥१७॥

यस्ते प्राणेदं वेदु यस्मिन्भासि प्रतिष्ठितः ।

सर्वे तस्मै बलिं हरान्मुष्मिह्लोक उत्तमे ॥१८॥

यथा प्राण बलिहृतस्तुभ्यं सर्वाः प्रजा इमाः ।

एवा तस्मै बलिं हरान्यस्त्वा शृणवत्सुश्रवः ॥१९॥

अन्तर्गर्भश्चरति देवतास्वामृतो भूतः स उ जायते पुनः ।

स भूतो भव्यं भविष्यत्पिता पुत्रं प्र विविशा शचीभिः ॥२०॥

एकं पादं नोत्खिदति सलिलाब्जं स उच्चरन् ।

यदङ्ग स तमुत्खिदेन्नैवाद्य न श्वः स्यान्न रात्री नाहः स्यान्न व्युच्छेत्कदा चन ॥२१॥

अष्टार्चकं वर्तत एकनेमि सहस्राक्षरं प्र पुरो नि पश्चा ।

अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कृतमः स केतुः ॥२२॥

यदा । प्राणः । अभिऽअवर्षात् । वर्षेण । पृथिवीम् । महीम् ।

ओषधयः । प्र । जायन्ते । अथो । इति । याः । काः । च । वीरुधः ॥ १७ ॥

यः । ते । प्राण । इदम् । वेद । यस्मिन् । च । अस्मि । प्रतिऽस्थितः ।

सर्वे । तस्मै । बलिम् । हरान् । अमुष्मिन् । लोके । उत्तमे ॥ १८ ॥

यथा । प्राण । बलिऽहृतः । तुभ्यम् । सर्वाः । प्रजाः । इमाः ।

एव । तस्मै । बलिम् । हरान् । यः । त्वा । शृणवत् । सुश्रवः ॥ १९ ॥

अन्तः । गर्भः । चरति । देवतासु । आऽभूतः । भूतः । सः । कुं इति । जायते । पुनः ।

सः । भूतः । भव्यम् । भविष्यत् । पिता । पुत्रम् । प्र । विविश । शचीभिः ॥ २० ॥

एकम् । पादम् । न । उत् । खिदति । सलिलात् । हंसः । उत्तऽचरन् । यत् । अङ्गः । सः ।

तम् । उत्तऽखिदेत् । न । एव । अद्य । न । श्वः । स्यात् । न । रात्री । न । अहः । स्यात् ।

न । वि । उच्छेत् । कदा । चन ॥ २१ ॥

अष्टार्चकम् । वर्तते । एकऽनेमि । सहस्रऽअक्षरम् । प्र । पुरः । नि । पश्चा ।

अर्धेन । विश्वम् । भुवनम् । जजाम । यत् । अस्य । अर्धम् । कृतमः । सः । केतुः ॥ २२ ॥

XI.4.17 When breath hath rained with rain on the great earth, the herbs are generated, likewise whatever plants (there are).

XI.4.18 He who knoweth this of thee, O breath, and in whom thou art established -- to him shall all bring tribute in yon highest world.

XI.4.19 As, O breath, all these human beings (prajā) are tribute-bearers to thee, so shall they bring tribute to him who shall hear thee, O thou of good report (suśravas).

XI.4.20 He moves, an embryo, within the divinities; having come into being (? abhūta), having been (bhūta), he is born again; he, having been, entered with might (śacībhis) what is to be, what will be, (as) a father a son.

XI.4.21 The swan (haṁsa), ascending, does not extract (ut-khid) one foot from the sea; verily, if he should extract that, there would not be today nor tomorrow; there would not be night nor day; at no time soever would it dawn (vi-vas).

XI.4.22 The eight-wheeled (thing,neut.) rolls, having one rim, thousand-syllabled, forth in front, down behind; with a half it has generated all existence; what its (other) half (is) -- which sign is that?

यो अस्य विश्वजन्मन ईशे विश्वस्य चेष्टतः ।
 अन्येषु क्षिप्रधन्वने तस्मै प्राण नमोस्तु ते ॥२३॥
 यो अस्य सर्वजन्मन ईशे सर्वस्य चेष्टतः ।
 अतन्द्रो ब्रह्मणा धीरः प्राणो मानु तिष्ठतु ॥२४॥
 ऊर्ध्वः सुतेषु जागार ननु तिर्यङ्नि पद्यते ।
 न सुप्तस्य सुतेष्वनु शुश्राव कश्चन ॥२५॥
 प्राण मा मत्पर्यावृतो न मदून्यो भविष्यसि ।
 अपां गर्भमिव जीवसे प्राणं ब्रध्नामि त्वा मयि ॥२६॥

यः । अस्य । विश्वजन्मनः । ईशे । विश्वस्य । चेष्टतः ।
 अन्येषु । क्षिप्रधन्वने । तस्मै । प्राण । नमः । अस्तु । ते ॥ २३ ॥
 यः । अस्य । सर्वजन्मनः । ईशे । सर्वस्य । चेष्टतः ।
 अतन्द्रः । ब्रह्मणा । धीरः । प्राणः । मा । अनु । तिष्ठतु ॥ २४ ॥
 ऊर्ध्वः । सुतेषु । जागार । ननु । तिर्यङ् । नि । पद्यते ।
 न । सुप्तम् । अस्य । सुतेषु । अनु । शुश्राव । कः । चन ॥ २५ ॥
 प्राण । मा । मत् । परिऽआवृतः । न । मत् । अन्यः । भविष्यति ।
 अपाम् । गर्भम् । इव । जीवसे । प्राण । ब्रध्नामि । त्वा । मयि ॥ २६ ॥

(५) पञ्चमं सूक्तम्

(१-२६) पश्चिमात्पृथस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । ब्रह्मचारी देवता । (१) प्रथमर्चः पुरोतिभागतविराङ्गर्मा भिक्षुप् ।
 (२) द्वितीयायाः पञ्चपदा बृहतीगर्मा विराट् शाकरी, (३) तृतीयाया उरोबृहती, (४-५, २४) चतुर्थीपञ्चम्यो-
 भ्यतुर्विधपाथ भिक्षुप्, (६) षष्ठ्याः शाकरीगर्मा षतुष्यदा जगती, (७) सप्तम्या विराङ्गर्मा भिक्षुप्,
 (८) अष्टम्याः पुरोतिभागात्ता विराङ्गगती, (९) नवम्या बृहतीगर्मा भिक्षुप्, (१०) दशम्या भुवि-
 निभिक्षुप्, (११, १३) एकादशीययोदशयोर्जगती, (१२) द्वादश्याः शाकरीगर्मा षतुष्यदा
 विराडतिजगती, (१४, १६-२२) त्रयोदश्याः षोडश्यादिसप्तम्यायाभ्यानुभिक्षुप्, (१५)
 पञ्चदश्याः पुरस्तादयोतिभिक्षुप्, (२३) षोडश्याः पुरोवाहतातिजगता-
 गर्मा भिक्षुप्, (२५) पञ्चविंश्या एकावसानार्च्युभिष्, (२६)
 ऋक्षिदश्याथ मध्यम्योतिरभिन्गर्मा भिक्षुप् छन्दांसि ॥

ब्रह्मचारीणंश्चरति रोदसी उभे तस्मिन्देवाः संमनसो भवन्ति ।
 स दाधार पृथिवीं दिवं च स आचार्यः तपसा पिपति ॥१॥

ब्रह्मचारी । इष्णन् । चरति । रोदसी इति । उभे इति । तस्मिन् । देवाः । सम्मनसः ।
 भवन्ति । सः । दाधार । पृथिवीम् । दिवम् । च । सः । आचार्यम् । तपसा । पिपति ॥ १ ॥

XI.4.23 He who is lord of this that has every (viśva) (kind of) birth, of every stirring thing -- to thee being such, O breath; having a quick bow among the unexhausted (? anya), be homage.

XI.4.24 He who is lord of this that has all (sarva) (kinds of) birth, of all that stirs, unwearied, wise by brāhman -- let breath go after (anu-sthā) me.

XI.4.25 Upright among the sleeping he wakes; by no means (nanu) does he fall down horizontal (tiryan); no one soever has heard of his sleeping among the sleeping.

XI.4.26 O breath, turn not about from me; not another than I shalt thou be; like the embryo of the waters, in order to life (jīvas), I bind thee to me, O breath.

Extolling the Vedic student (brahmacārin)

*(Brahmacārī = A theist, A lover of the Vedic lore;
a lover of the Veda; a scholar)*

XI.5.1 The vedic student goes on setting in motion (in) both firmaments; in him the gods become like-minded; he maintains earth and heaven; he fills his teacher with fervor (tapas).

ब्रह्मचारिणं पितरो देवजनाः पृथग्देवा अनुसंयन्ति सर्वे ।
 गन्धर्वा एनमन्वायन्त्रयस्त्रिंशत्त्रिंशताः पद्महस्ताः
 सर्वान्तस देवांस्तर्पसा पिपतिं ॥२॥
 आचार्यं उपनयमानो ब्रह्मचारिणं कृणुते गर्भमन्तः ।
 तं रात्रीस्तिस्र उदरे विभर्ति तं जातं द्रष्टुमभिसंयन्ति देवाः ॥३॥
 इयं समित्पृथिवी द्यौर्द्वितीयोतान्तरिक्षं समिधा पृणाति ।
 ब्रह्मचारी समिधा मेखलया श्रमेण लोकांस्तर्पसा पिपतिं ॥४॥
 पूर्वं जातो ब्रह्मणो ब्रह्मचारी घर्मं वसानस्तपसोदतिष्ठत् ।
 तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठं देवाश्च सर्वे अमृतेन साकम् ॥५॥
 ब्रह्मचार्येति समिधा समिद्धः काष्णं वसानो दीक्षितो दीर्घश्मश्रुः ।
 स सुद्य एति पूर्वस्मादुत्तरं समुद्रं लोकान्त्संगृभ्य मुहुंराचरिक्त ॥६॥
 ब्रह्मचारी जनयन्ब्रह्मणो लोकं प्रजापतिं परमेष्ठिनं विराजम् ।
 गर्भो भुत्वामृतस्य योनोविन्द्रो ह भुत्वामुरास्तर्ह ॥७॥

ब्रह्मऽचारिणम् । पितरः । देवऽजनाः । पृथक् । देवाः । अनुऽसंयन्ति । सर्वे । गन्धर्वाः । एनम् । अनु ।
 आयन् । त्रयःऽत्रिंशत् । त्रिंशताः । पद्मऽहस्ताः । सर्वाः । सः । देवान् । तर्पसा । पिपतिं ॥ २ ॥
 आऽचार्यः । उपऽनयमानः । ब्रह्मऽचारिणम् । कृणुते । गर्भम् । अन्तः ।
 तम् । रात्रीः । तिस्रः । उदरे । विभर्ति । तम् । जातम् । द्रष्टुम् । अभिऽसंयन्ति । देवाः ॥ ३ ॥
 इयम् । समऽइत् । पृथिवी । द्यौः । द्वितीया । उत । अन्तरिक्षम् । समऽइधा । पृणाति ।
 ब्रह्मऽचारी । समऽइधा । मेखलया । श्रमेण । लोकान् । तर्पसा । पिपतिं ॥ ४ ॥
 पूर्वं । जातः । ब्रह्मणः । ब्रह्मऽचारी । घर्मम् । वसानः । तर्पसा । उत । अतिष्ठत् ।
 तस्मात् । जातम् । ब्राह्मणम् । ब्रह्म । ज्येष्ठम् । देवाः । च । सर्वे । अमृतेन । साकम् ॥
 ब्रह्मऽचारी । एति । समऽइधा । समऽइद्धः । काष्णम् । वसानः । दीक्षितः । दीर्घश्मश्रुः ।
 सः । सुद्यः । एति । पूर्वस्मात् । उत्तरम् । समुद्रम् । लोकान् । समऽगृभ्य । मुहुः ।
 आऽचरिक्त ॥ ६ ॥
 ब्रह्मऽचारी । जनयन् । ब्रह्म । अपः । लोकम् । प्रजापतिः । परमेऽस्थिर्नम् । विराजम् ।
 गर्भः । भुत्वा । अमृतस्य । योनौ । इन्द्रः । ह । भुत्वा । असुरान् । ततर्ह ॥ ७ ॥

XI.5.2 The fathers, the god-folk, all the gods individually assemble after the Vedic student; the Gandharvas went after him, thirty-three, three hundred, six thousand; he fills all the gods with fervor.

XI.5.3 The teacher, taking (him) in charge (upa-nī) makes the Vedic student an embryo within; he bears him in his belly three nights; the gods gather unto him to see him when born.

XI.5.4 This piece of fuel (is) earth, sky the second; student fills the worlds with fuel, girdle, toil, fervor.

XI.5.5 Prior born of the brahman, the Vedic student, clothing himself with heat (gharma), stood up with fervor; from him (was) born the brāhmaṇa, the chief brahman, and all the gods together with immortality (amṛta).

XI.5.6 The Vedic student goes kindled with fuel, clothing himself in the black-antelope-skin, consecrated, long-bearded; he goes at once from the eastern to the northern ocean, having grasped the worlds, again and again violently shaping (? ācarikṛ) (them).

XI.5.7 The Vedic student, generating the brahman, the waters, the world, Prajāpati, the most exalted one, the viraj, having become an embryo in the womb of immortality; having become Indra, he has shattered (ṛh) the Asuras.

आचार्यस्तितक्ष नमसी उभे इमे उर्वी गम्भीरे पृथिवीं दिवं च ।
 ते रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तस्मिन्देवाः संमनसो भवन्ति ॥८॥
 इमां भूमिं पृथिवीं ब्रह्मचारी भिक्षामा जभार प्रथमो दिवं च ।
 ते कृत्वा समिधावुपास्ते तयोरापिता भुवनानि विश्वा ॥९॥
 अर्वाग्न्यः परो अन्यो दिवस्पृष्टाद्गुहां निधी निहितौ ब्राह्मणस्य ।
 तौ रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तत्केवलं कृणुते ब्रह्म विद्वान् ॥१०॥
 अर्वाग्न्य इतो अन्यः पृथिव्या अग्नी समेतो नमसी अन्तरेमे ।
 तयोः श्रयन्ते रश्मयोधिं दृढास्ताना तिष्ठति तपसा ब्रह्मचारी ॥११॥
 अभिकन्दन्स्तनयन्नरुणः शितिङ्गो बृहच्छेपोनु भूमौ जभार ।
 ब्रह्मचारी सिञ्चति सानौ रेतः पृथिव्यां तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः ॥१२॥
 अग्नौ सूर्ये चन्द्रमसि मातरिश्वन्ब्रह्मचार्यं सु समिधमा दधाति ।
 तासामर्चोपि पृथग्भ्रे चरन्ति तासामाज्यं पुरुषो वर्षमापः ॥१३॥

आऽचार्यः । ततक्ष । नमसी इति । उभे इति । इमे इति । उर्वी इति । गम्भीरे इति । पृथिवीम् ।
 दिवंम् । च । ते इति । रक्षति । तपसा । ब्रह्मऽचारी । तस्मिन् । देवाः । समऽमनसः । भवन्ति ॥
 इमाम् । भूमिम् । पृथिवीम् । ब्रह्मऽचारी । भिक्षाम् । आ । जभार । प्रथमः । दिवंम् । च ।
 ते इति । कृत्वा । समऽइधौ । उप । आस्ते । तयोः । आपिता । भुवनानि । विश्वा ॥ ९ ॥
 अर्वाक् । अन्यः । परः । अन्यः । दिवः । पृष्टात् । गुहां । निधी इति निऽधी । निऽहितौ ।
 ब्राह्मणस्य । तौ । रक्षति । तपसा । ब्रह्मऽचारी । तत् । केवलम् । कृणुते । ब्रह्म । विद्वान् ॥ १० ॥
 अर्वाक् । अन्यः । इतः । अन्यः । पृथिव्याः । अग्नी इति । समऽएतः । नमसी इति । अन्तरा । इमे
 इति । तयोः । श्रयन्ते । रश्मयः । अधि । दृढाः । तान् । आ । तिष्ठति । तपसा । ब्रह्मऽचारी ॥ ११ ॥
 अभिऽकन्दन् । स्तनयन् । अरुणः । शितिङ्गः । बृहत् । शेपः । अमुं । भूमौ । जभार ।
 ब्रह्मऽचारी । सिञ्चति । सानौ । रेतः । पृथिव्याम् । तेन । जीवन्ति । प्रऽदिशः । चतस्रः ॥
 अग्नौ । सूर्ये । चन्द्रमसि । मातरिश्वन् । ब्रह्मऽचारी । अपऽसु । समऽइधम् । आ । दधाति ।
 तासाम् । अर्चोपि । पृथक् । भ्रे । चरन्ति । तासाम् । आज्यम् । पुरुषः । वर्षम् । आपः ॥

XI.5.8 The teacher fabricated both these envelops (nabhas), the wide, profound, (namely) earth and sky; them the Vedic student defends by fervor; in him the gods become like-minded.

XI.5.9 This broad (pṛthivī) earth, and the sky, the Vedic student first brought (as) alms (bhikṣā); having made them (both) fuel, he worships; in them are set (arṇita) all beings.

XI.5.10 The one this side, the other beyond, the back of the sky, in secret (are) deposited (ni-dhā) the two treasures (nidhī) of the brāhmaṇa; them the Vedic student defends by fervor; the whole of that he, knowing, makes brahman for himself.

XI.5.11 The one this side, the other hence, from earth the two fires come together between these two envelops; upon them are set (śri) the firm rays; these the Vedic student stands upon by fervor.

XI.5.12 Roaring on, thundring, the ruddy white-goer has introduced (? anu-bhr) in the earth a great virile member; the Vedic student pours seed upon the surface (sanu), on the earth; by that live the four directions.

XI.5.13 In the fire, in the sun, in the moon, in Mātariśvan, in the waters, the Vedic student puts fuel; their gleams (arcis) go about separately in the cloud; their sacrificial butter (ājya) is man, rain, waters.

आचार्यो मृत्युर्वरुणः सोम ओषधयः पर्यः ।

जीमूता आसन्त्सत्त्वानस्तेरिदं स्वराभृतम् ॥१४॥

अमा घृतं कृणुते केवलमाचार्यो भूत्वा वरुणो यद्यदेच्छत्प्रजापतौ ।

तद्व्रक्षचारी प्रार्यच्छत्त्वान्मित्रो अध्यात्मनः ॥१५॥

आचार्यो ब्रह्मचारी ब्रह्मचारी प्रजापतिः ।

प्रजापतिर्वि राजति विराडिन्द्रोभवद्दृशी ॥१६॥

ब्रह्मचर्येण तपसा राजा राष्ट्रं वि रक्षति ।

आचार्यो ब्रह्मचर्येण ब्रह्मचारिणमिच्छते ॥१७॥

ब्रह्मचर्येण कन्यां युवानं विन्दते पतिम् ।

अनङ्गान्ब्रह्मचर्येणाश्वो घ्रासं जिगीषति ॥१८॥

ब्रह्मचर्येण तपसा देवा मृत्युमपाप्नत ।

इन्द्रो ह ब्रह्मचर्येण देवेभ्यः स्वराभरत् ॥१९॥

आचार्यः । मृत्युः । वरुणः । सोमः । ओषधयः । पर्यः ।

जीमूताः । आसन् । सत्त्वानः । तैः । इदम् । स्वः । आभृतम् ॥ १४ ॥

अमा । घृतम् । कृणुते । केवलम् । आचार्यः । भूत्वा । वरुणः । यत्स्यत् । ऐच्छत् ।

प्रजापतौ । तत् । ब्रह्मचारी । प्र । अयच्छत् । स्वान् । मित्रः । अधि । आत्मनः ॥ १५ ॥

आचार्यः । ब्रह्मचारी । ब्रह्मचारी । प्रजापतिः ।

प्रजापतिः । वि । राजति । विराट् । इन्द्रः । अभवत् । वशी ॥ १६ ॥

ब्रह्मचर्येण । तपसा । राजा । राष्ट्रम् । वि । रक्षति ।

आचार्यः । ब्रह्मचर्येण । ब्रह्मचारिणम् । इच्छते ॥ १७ ॥

ब्रह्मचर्येण । कन्याम् । युवानम् । विन्दते । पतिम् ।

अनङ्गान् । ब्रह्मचर्येण । अश्वः । घ्रासम् । जिगीषति ॥ १८ ॥

ब्रह्मचर्येण । तपसा । देवाः । मृत्युम् । अप । आप्नत ।

इन्द्रः । ह । ब्रह्मचर्येण । देवेभ्यः । स्वः । आ । अभरत् ॥ १९ ॥

- XI.5.14** The teacher (was) death, Varuṇa, Soma, the herbs, milk; the thunder-clouds were warriors; by them (was) this heaven (svar) brought.
- XI.5.15** Varuṇa, having become teacher, makes his own (? amā) the entire ghee; whatever he sought of Prajāpati, that the vedic student furnished, a friend (mitra) from his own self.
- XI.5.16** The teacher (is) the Vedic student; the Vedic student (is) Prajāpati; bears rule (vi-rāj); the virāj became the controlling Indra.
- XI.5.17** By Vedic-studentship, by fervor, a king defends his kingdom; a teacher by Vedic-studentship (brahmacārya) seeks a Vedic student.
- XI.5.18** By Vedic-studentship a girl wins (vid) a young husband; by Vedic studentship a draft-ox, a horse strives to gain (ji) food.
- XI.5.19** By Vedic-studentship, by fervor, the gods smote away death: Indra by Vedic-studentship brought heaven (svar) for the gods.

ओषधयो भूतभज्यमहोरात्रे वनस्पतिः ।
 संवत्सरः सहस्रभिस्ते जाता ब्रह्मचारिणः ॥२०॥
 पार्थिवा दिव्याः पशव आरण्या ग्राम्याश्च ये ।
 अपक्षाः पक्षिणश्च ये ते जाता ब्रह्मचारिणः ॥२१॥
 पृथक्सर्वे प्राजापत्याः प्राणानात्मसु विभ्रति ।
 तान्सर्वान्ब्रह्म रक्षति ब्रह्मचारिण्याभृतम् ॥२२॥
 देवानामितर्परिपूतमनभ्यारूढं चरति रोचमानम् ।
 तस्मात्सातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठं देवाश्च सर्वे अमृतैर्न साकम् ॥२३॥
 ब्रह्मचारी ब्रह्म भ्राजद्विभर्ति तस्मिन्देवा अधि विश्वे समोताः ।
 प्राणापानौ जनयन्नाद्यानं वाचं मनो हृदयं ब्रह्म मेधाम् ॥२४॥
 चक्षुः श्रोत्रं यशो अस्मासु धेह्यन्नं रेतो लोहितमुदरम् ॥२५॥
 तानि कल्पेद्ब्रह्मचारी सलिलस्य पृष्ठे तपोतिष्ठत्प्यमानः समुद्रे ।
 स स्नातो बभ्रुः पिङ्गलः पृथिव्यां बहु रोचते ॥२६॥

ओषधयः । भूतभज्यम् । अहोरात्रे इति । वनस्पतिः ।
 समवत्सरः । सह । ऋतुभिः । ते । जाताः । ब्रह्मचारिणः ॥ २० ॥
 पार्थिवाः । दिव्याः । पशवः । आरण्याः । ग्राम्याः । च । ये ।
 अपक्षाः । पक्षिणः । च । ये । ते । जाताः । ब्रह्मचारिणः ॥ २१ ॥
 पृथक् । सर्वे । प्राजापत्याः । प्राणान् । आत्मसु । विभ्रति ।
 तान् । सर्वान् । ब्रह्म । रक्षति । ब्रह्मचारिणि । आभृतम् ॥ २२ ॥
 देवानाम् । एतत् । परिपूतम् । अनभिः आरूढम् । चरति । रोचमानम् ।
 तस्मात् । जातम् । ब्राह्मणम् । ब्रह्म । ज्येष्ठम् । देवाः । च । सर्वे । अमृतैर्न । साकम् ॥२३॥
 ब्रह्मचारी । ब्रह्म । भ्राजत् । विभर्ति । तस्मिन् । देवाः । अधि । विश्वे । समोताः ।
 प्राणापानौ । जनयन् । आत् । विऽआनम् । वाचम् । मनः । हृदयम् । ब्रह्म । मेधाम् ॥२४॥
 चक्षुः । श्रोत्रम् । यशः । अस्मासु । धेहि । अन्नम् । रेतः । लोहितम् । उदरम् ॥२५॥
 तानि । कल्पत् । ब्रह्मचारी । सलिलस्य । पृष्ठे । तपः । आतिष्ठत् । तप्यमानः ।
 समुद्रे । सः । स्नातः । बभ्रुः । पिङ्गलः । पृथिव्याम् । बहु । रोचते ॥ २६ ॥

- XI.5.20** The herbs, past and future, day and night, the forest tree, the year together with the seasons --they are born of the Vedic student.
- XI.5.21** The earthly, the heavenly cattle, they of the forest, and they that are of the village, the wingless and they that are winged -- they are born of the Vedic student.
- XI.5.22** Individually do all that are of Prajāpati bear breaths in their bodies (ātman); all these the brahman defends, brought in the Vedic student.
- XI.5.23** That, sent forth (? parisūta) of the gods, not mounted onto. goes about shining, from that (was) born the brāhmaṇa, the chief brahman, and all the gods, together with immortality.
- XI.5.24** The Vedic student bears ☞ shining brahman; in that (are) woven together all the gods; (he) generating breath and expiration, then out breathing (vyāna), speech, mind, heart, brahman, wisdom.
- XI.5.25** Sight, hearing, glory put thou in us, food, seed, blood (lohita), belly.
- XI.5.26** Shaping these things, the Vedic student stood performing penance (tapas tapyā) on the back of the sea (salila), in the ocean; he, bathed, brown, ruddy (piṅgala), shines much on the earth.

(६) षष्ठं सूक्तम्

(१-२३) प्रयोविंशत्युचस्यास्य सूक्तस्य शान्तातिर्क्रियः । चन्द्रमा मन्त्रोक्ता वा देवताः । (१-२३) प्रथमादि-
दाविंशत्युचामनुष्टुप्, (२३) प्रयोविंशत्याश्च बृहतीगर्भाऽनुष्टुप् उन्द्सी ॥

अग्निं ब्रूमो वनस्पतीनोपधीरुत वीरुधः ।
 इन्द्रं बृहस्पतिं सूर्यं ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१॥
 ब्रूमो राजानं वरुणं मित्रं विष्णुमथो भगम् ।
 अंशं विवस्वन्तं ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥२॥
 ब्रूमो देवं सवितारं धातारमुत पुषणम् ।
 त्वष्टारमग्रियं ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥३॥
 गन्धर्वाप्सरसो ब्रूमो अश्विना ब्रह्माणस्पतिम् ।
 अर्यमा नाम यो देवस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥४॥
 अहोरात्रे इदं ब्रूमः सूर्याचन्द्रमसावुभा ।
 विश्वानादित्यान्ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥५॥
 वार्तं ब्रूमः पर्जन्यमन्तरिक्षमथो दिशः ।
 आशाश्च सर्वा ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥६॥

अग्निम् । ब्रूमः । वनस्पतीन् । ओषधीः । उत । वीरुधः ।
 इन्द्रम् । बृहस्पतिम् । सूर्यम् । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १ ॥
 ब्रूमः । राजानम् । वरुणम् । मित्रम् । विष्णुम् । अथो इति । भगम् ।
 अंशम् । विवस्वन्तम् । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ २ ॥
 ब्रूमः । देवम् । सवितारम् । धातारम् । उत । पुषणम् ।
 त्वष्टारम् । अग्रियम् । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ ३ ॥
 गन्धर्वऽअप्सरसः । ब्रूमः । अश्विना । ब्रह्माणः । पतिम् ।
 अर्यमा । नाम । यः । देवः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ ४ ॥
 अहोरात्रे इति । इदम् । ब्रूमः । सूर्याचन्द्रमसौ । उभा ।
 विश्वान् । आदित्यान् । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ ५ ॥
 वार्तम् । ब्रूमः । पर्जन्यम् । अन्तरिक्षम् । अथो इति । दिशः ।
 आशाः । च । सर्वाः । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ ६ ॥

To many different gods : for relief

[See first Samullāsa (chapter) of the Light of Truth by Dayānanda for etymological derivations]

Note: Satyārtha Prakāś and several name for God.

1. Agni; 2. Varuṇa; 3. Mitra; 4. Viśṇu; 5. Bhaga;
6. Anśa; 7. Vivasvanta; 8. Savitr; 9. Dhātṛ;
10. Pūṣān; 11. Gandharva; 12. Apsaras; 13. Aśvinau;
14. Brahmaṇspati; 15. Aryaman; 16. Diva; 17. Paatri;
18. Sūrya; 19. Candra; 20. Parjanya; 21. Soma;
22. Bhava; 23. Śarva.

- XI.6.1** We address (brū) Agni, the forest trees, the herbs and the plants, Indra, Bṛhaspati, the Sun; let them free us from distress.
- XI.6.2** We address king Varuṇa, Mitra, Vibhu, likewise Bhaga; Anśa, Vivasvant we address; let them free us from distress.
- XI.6.3** We address god Savitr, Dhātṛ and Pūṣan; we address Tvaṣṭṛ at the head (agriyā); let them free us from distress.
- XI.6.4** The Gandharvas and Apsarases we address, the (two) Aśvins, Brāhmaṇspati, the god that is Aryaman by name; let them free us from distress.
- XI.6.5** Day and night now we address, sun-and moon both; all the Ādityas we address; let them free us from distress.
- XI.6.6** The wind we address, Parjanya, the atmosphere, also the quarters, and all regions we address; let them free us from distress.

मुञ्चन्तु मा शपथ्यादिहोरात्रे अथो उषाः ।
 सोमो मा देवो मुञ्चतु यमाहुश्चन्द्रमा इति ॥७॥
 पार्थिवा दिव्याः पशव आरण्या उत ये मृगाः ।
 शकुन्तान्पक्षिणो ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥८॥
 भवाश्वाविदं ब्रूमो रुद्रं पशुपतिंश्च यः ।
 इषुर्या एषां संविद्य ता नः सन्तु सदा शिवाः ॥९॥
 दिवं ब्रूमो नक्षत्राणि भूमिं यक्षाणि पर्वतान् ।
 समुद्रा नद्यो वेशन्तास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१०॥
 सप्तर्षीन्वा इदं ब्रूमोपो देवीः प्रजापतिम् ।
 पितृन्यमश्रेष्ठान्ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥११॥
 ये देवा दिविषदो अन्तरिक्षसदश्च ये ।
 पृथिव्यां शक्रा ये श्रितास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१२॥

मुञ्चन्तु । मा । शपथ्या । अहोरात्रे इति । अथो इति । उषाः ।
 सोमः । मा । देवः । मुञ्चतु । यम् । अहुः । चन्द्रमाः । इति ॥ ७ ॥
 पार्थिवाः । दिव्याः । पशवः । आरण्याः । उत । ये । मृगाः ।
 शकुन्तान् । पक्षिणः । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ ८ ॥
 भवाश्वा । इदम् । ब्रूमः । रुद्रम् । पशुपतिः । च । यः ।
 इषुः । याः । एषाम् । समुद्विद्य । ताः । नः । सन्तु । सदा । शिवाः ॥ ९ ॥
 दिवंम् । ब्रूमः । नक्षत्राणि । भूमिम् । यक्षाणि । पर्वतान् ।
 समुद्राः । नद्यः । वेशन्ताः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १० ॥
 सप्तऋषीन् । वै । इदम् । ब्रूमः । अपः । देवीः । प्रजापतिम् ।
 पितृन् । यमश्रेष्ठान् । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ ११ ॥
 ये । देवाः । दिविषदः । अन्तरिक्षसदः । च । ये ।
 पृथिव्याम् । शक्राः । ये । श्रिताः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १२ ॥

- XI.6.7** Let day and night, likewise dawn, free me from what comes from a curse; let god Soma free me, whom they call the moon.
- XI.6.8** The earthly, the heavenly cattle, also the beasts (*mṛga*) that are of the forest; we address the hawks (*cakunta*), the birds (*pakṣin*); let them free us from distress.
- XI.6.9** Bhava and Śarva now we address, Rudra and him that is lord of cattle; the arrows of them which we well know (*saṃ-vid*); let those be ever propitious to us.
- XI.6.10** We address the sky, the asterisms, the earth, the yakṣas, the mountains; the oceans, the rivers, the pools -- let them free us from distress.
- XI.6.11** The seven seers now we address, the heavenly waters, Prajāpati; the Fathers with Yama as their chief (*śreṣṭha*) we address: let them free us from distress.
- XI.6.12** The gods that are seated in the sky, and that are seated in the atmosphere, the mighty ones (*cakra*) that are set (*śri*) on the earth; let them free us from distress.

आदित्या रुद्रा वसवो द्विवि देवा अथर्वाणः ।
 अङ्गिरसो मनीषिणस्ते नो मुञ्चन्वंहसः ॥१३॥
 यज्ञं ब्रूमो यजमानमृचः सामानि भेषजा ।
 यजूषि होत्रा ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्वंहसः ॥१४॥
 पञ्चं राज्यानि वीरुधां सोमश्रेष्ठानि ब्रूमः ।
 दुर्भो भङ्गो यवः सहस्ते नो मुञ्चन्वंहसः ॥१५॥
 अरायान्ब्रूमो रक्षांसि सर्पान्पुण्यजनान्पितृन् ।
 मृत्यूनेकशतं ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्वंहसः ॥१६॥
 ऋतून्ब्रूम ऋतुपतीनार्तवानुत हायनान् ।
 समाः संवत्सरान्मासांस्ते नो मुञ्चन्वंहसः ॥१७॥

एतं देवा दक्षिणतः पश्चात्प्राञ्च उदेत ।
 पुरस्तादुत्तराच्छुक्रा विश्वे देवाः समेत्य ते नो मुञ्चन्वंहसः ॥१८॥

आदित्याः । रुद्राः । वसवः । द्विवि । देवाः । अथर्वाणः ।
 अङ्गिरसः । मनीषिणः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १३ ॥
 यज्ञम् । ब्रूमः । यजमानम् । ऋचः । सामानि । भेषजा ।
 यजूषि । होत्राः । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १४ ॥
 पञ्च । राज्यानि । वीरुधाम् । सोमश्रेष्ठानि । ब्रूमः ।
 दुर्भः । भङ्गः । यवः । सहः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १५ ॥
 अरायान् । ब्रूमः । रक्षांसि । सर्पान् । पुण्यजनान् । पितृन् ।
 मृत्यून् । एकशतम् । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १६ ॥
 ऋतून् । ब्रूमः । ऋतुपतीन् । आर्तवान् । उत । हायनान् ।
 समाः । सम्वत्सरान् । मासान् । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १७ ॥
 आ । इत । देवाः । दक्षिणतः । पश्चात् । प्राञ्चः । उत्प्रेत । पुरस्तात् ।
 उत्तरात् । शुक्राः । विश्वे । देवाः । समेत्य । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १८ ॥

XI.6.13 The Ādityas, the Rudras, the Vasus, the gods in heaven, the Atharvans, the Aṅgīrasas full of wisdom; let them free us from distress.

XI.6.14 We address the sacrifice, the sacrificer, the verses (ṛc), the chants (sāman), the remedies; the sacred formulas (yajus), the invocations we address: let them free us from distress.

XI.6.15 The five kingdoms of plants, having Soma as their chief (śreṣṭha), we address; the darbha, hemp, barley, saha; let them free us from distress.

XI.6.16 The niggards we address, the demons, the serpents, the pure-folk, the Fathers; the hundred and one deaths we address; let them free us from distress.

XI.6.17 The seasons we address, the lords of the seasons, the year-divisions and the winters, the summers, the years, the months; let them free us from distress.

XI.6.18 Come, ye gods, from the south; from the west, come up eastward; from the east, from the north, mighty, all the gods, coming together; let them free us from distress.

विश्वान्देवानिदं ब्रूमः सत्यसंधानृतावृधः ।
 विश्वाभिः पत्नीभिः सह ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१९॥
 सर्वान्देवानिदं ब्रूमः सत्यसंधानृतावृधः ।
 सर्वाभिः पत्नीभिः सह ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥२०॥
 भुतं ब्रूमो भूतपतिं भूतानामुत यो वशी ।
 भूतानि सर्वा संगत्य ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥२१॥
 या देवीः पञ्च प्रदिशो ये देवा द्वादशर्तवः ।
 संवत्सरस्य ये दंष्ट्रास्ते नः सन्तु सदा शिवाः ॥२२॥
 यन्मातली रथक्रीतममृतं वेद भेषजम् ।
 तदिन्द्रो अप्सु प्रावेशयत्तदापो दत्त भेषजम् ॥२३॥

विश्वान् । देवान् । इदम् । ब्रूमः । सत्यसंधान् । ऋतवृधः ।
 विश्वाभिः । पत्नीभिः । सह । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १९ ॥
 सर्वान् । देवान् । इदम् । ब्रूमः । सत्यसंधान् । ऋतवृधः ।
 सर्वाभिः । पत्नीभिः । सह । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ २० ॥
 भुतम् । ब्रूमः । भूतपतिम् । भूतानाम् । उत । यः । वशी ।
 भूतानि । सर्वा । समगत्य । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ २१ ॥
 याः । देवीः । पञ्च । प्रदिशः । ये । देवाः । द्वादश । ऋतवः ।
 समवत्सरस्य । ये । दंष्ट्राः । ते । नः । सन्तु । सदा । शिवाः ॥ २२ ॥
 यत् । मातली । रथक्रीतम् । अमृतम् । वेद । भेषजम् ।
 तत् । इन्द्रः । अप्सु । प्र । अवेशयत् । तत् । आपः । दत्त । भेषजम् ॥२३॥

(७) सप्तमं सूक्तम्

(१-२७) सप्तविंशत्युच्यते सप्तस्यार्वा ऋषिः । उच्छिष्टोऽप्यात्मञ्च देवते । (१-५, ७-२०, २३-२७) प्रथमादि-
 पञ्चर्षा सप्तम्यादिषुर्दशानां त्रयोविंशत्यादिष्वानायातुष्टुप्, (१) षष्ठ्या माहृतपरा पुर उष्णिगनुष्टुप्,

(२१) एकविंश्याः स्वरादनुष्टुप्, (२२) द्वाविंश्याश्च विराट्प्याहृतती छन्दांसि ॥

उच्छिष्टे नाम रूपं चोच्छिष्टे लोक आर्हितः ।

उच्छिष्ट इन्द्रश्चामिभ्य विश्वमन्तः समार्हितम् ॥१॥

उत्पशेष्टि । नाम । रूपम् । च । उत्पशेष्टि । लोकः । आर्हितः ।

उत्पशेष्टि । इन्द्रः । च । अग्निः । च । विश्वम् । अन्तः । समर्आर्हितम् ॥ १ ॥

- XI.6.19** All types of gods now we address, of true agreements, increasers of righteousness, together with all their spouses: let them free us from distress.
- XI.6.20** The collective gods now we address, of true agreements, increasers of righteousness, together with their collective spouses; let them free us from distress.
- XI.6.21** Existence we address, the lord of existence, and who is controller of existences; all existences, assembling; let them free us from distress.
- XI.6.22** They that are the five divine directions, that are the twelve divine seasons, that are the fangs of the year; let them be ever propitious to us.
- XI.6.23** The immortal remedy, chariot-bought, which Mātālī knows; - that Indra made enter into the waters; that remedy, O waters, give ye.

Extolling the remnant (uccīṣṭa) of the offering

- XI.7.1** In the remnant (are set) name and form, in the remnant (is) set the world; within the remnant both Indra and Agni, everything is set together.

उच्छिष्टे द्यावापृथिवी विश्वं भूतं समाहितम् ।
 आपः समुद्र उच्छिष्टे चन्द्रमा वात आहितः ॥२॥
 सन्नुच्छिष्टे असंश्रोभौ मृत्युर्वाजः प्रजापतिः ।
 लौक्या उच्छिष्टे आयत्ता वक्ष द्रश्वापि श्रीर्मयि ॥३॥
 दृढो दृहस्थिरो न्यो ब्रह्म विश्वसृजो दश ।
 नाभिमिव सर्वतश्चक्रमुच्छिष्टे देवताः श्रिताः ॥४॥
 ऋक्साम यजुरुच्छिष्ट उद्गीथः प्रस्तुतं स्तुतम् ।
 हिङ्गार उच्छिष्टे स्वरः साम्नो मेडिश्च तन्मयि ॥५॥
 ऐन्द्राग्रं पावमानं महानांभीर्महानृतम् ।
 उच्छिष्टे यज्ञस्याङ्गान्यन्तर्गर्भ इव मातरि ॥६॥
 राजसूयं वाजपेयमग्निष्टोमस्तदध्वरः ।
 अर्कश्चमेधावुच्छिष्टे जीववर्हिर्मदिन्तमः ॥७॥

उत्तऽशिष्टे । द्यावापृथिवी इति । विश्वम् । भूतम् । समऽआहितम् ।
 आपः । समुद्रः । उत्तऽशिष्टे । चन्द्रमा । वातः । आऽहितः ॥ २ ॥
 सन् । उत्तऽशिष्टे । असन् । च । उभौ । मृत्युः । वाजः । प्रजाऽपतिः ।
 लौक्याः । उत्तऽशिष्टे । आयत्ताः । वः । च । दः । च । अपि । श्रीः । मयि ॥ ३ ॥
 दृढः । दृहऽस्थिरः । न्यः । ब्रह्म । विश्वऽसृजः । दश ।
 नाभिमिव । सर्वतः । चक्रम् । उत्तऽशिष्टे । देवताः । श्रिताः ॥ ४ ॥
 ऋक् । साम । यजुः । उत्तऽशिष्टे । उत्तऽङ्गीथः । प्रस्तुतम् । स्तुतम् ।
 हिङ्गऽकारः । उत्तऽशिष्टे । स्वरः । साम्नः । मेडिः । च । तत् । मयि ॥ ५ ॥
 ऐन्द्राग्रम् । पावमानम् । महानांभीः । महाऽनृतम् ।
 उत्तऽशिष्टे । यज्ञस्य । अङ्गानि । अन्तः । गर्भऽइव । मातरि ॥ ६ ॥
 राजसूयम् । वाजपेयम् । अग्निऽस्तोमः । तत् । अध्वरः ।
 अर्कऽअश्वमेधौ । उत्तऽशिष्टे । जीववर्हिः । मदिन्तमः ॥ ७ ॥

XI.7.2 In the remnant heaven and earth, all existence is set together; in the remnant the waters, the ocean, the moon, the wind is set.

XI.7.3 In the remnant (are) the being one and the non-being one, both, death, vigor, Prajāpati; they of the world (laukya) are supported (ā-yat) on the remnant, both vra, and dra; also fortune (śri) in me.

XI.7.4 Being fixed, fix thou, being stanch, nya, the brahman, the ten all creators; as the wheel on all sides of the nave, the divinities (are) set (śrita) in the remnant.

XI.7.5 The verse (ṛc), the chant (sāman), the formula (yajus) (are) in the remnant, (also) the song (udgītha), the introductory praise (prastuta), the praise (stuta), the sound hing (is) in the remnant, the tone (svara), and the ring (? medi) of the chant; that in me.

XI.7.6 That relating to Indra and Agni, that to the purifying (Soma) (pāvamāna), the great-named ones (f., mahānāmnīs), the great ceremony (mahāvratā)-- within the remnant are (all) the members of the sacrifice, like an embryo within a mother.

XI.7.7 The rajasūya (royal consecration), the vājapeya (vigor-drinking), the agniṣṭoma (fire-praise), then the sacrifice (adhvara), the arka and aśva-medha (horse-sacrifice) (are) in the remnant, the one having a living barhis, most intoxicating.

अग्न्याधेयमथो दीक्षा कामप्रश्चन्दसा सह ।
 उत्सन्ना यज्ञाः सत्राण्युच्छिष्टेधि समाहिताः ॥८॥
 अग्निहोत्रं च श्रद्धा च वषट्कारो व्रतं तर्पः ।
 दक्षिणेष्टं पूर्तं चोच्छिष्टेधि समाहिताः ॥९॥
 एकरात्रो द्विरात्रः सद्यःक्रीः प्रकीरुध्यः ।
 ओतं निहितमुच्छिष्टे यज्ञस्याणूनि विचर्या ॥१०॥
 चतुरात्रः पञ्चरात्रः षड्रात्रश्चोभयः सह ।
 षोडशी सप्तरात्रश्चोच्छिष्टाज्जिरे सर्वे ये यज्ञा अमृते हिताः ॥११॥
 प्रतीहारो निधनं विश्वजिज्ञाभिजिच्च यः ।
 साहस्रानिरात्रावुच्छिष्टे द्वादशाहोपि तन्मयि ॥१२॥
 सूनृता संनन्तिः क्षेमः स्वधोर्जामृतं सहः ।
 उच्छिष्टे सर्वे प्रत्यञ्चः कामाः कामेन तातृपुः ॥१३॥

अग्निऽआधेयम् । अथो इति । दीक्षा । कामऽप्रः । चन्दसा । सह ।
 उत्सन्नाः । यज्ञाः । सत्राणि । उत्सृष्टे । अग्निं । समऽआहिताः ॥ ८ ॥
 अग्निहोत्रम् । च । श्रद्धा । च । वषट्कारः । व्रतम् । तर्पः ।
 दक्षिणा । इष्टम् । पूर्तम् । च । उत्सृष्टे । अग्निं । समऽआहिताः ॥ ९ ॥
 एकरात्रः । द्विरात्रः । सद्यःक्रीः । प्रकीरुः । उच्छिष्टः ।
 आऽऽतम् । निऽहितम् । उत्सृष्टे । यज्ञस्य । अणूनि । विचर्या ॥ १० ॥
 चतुरात्रः । पञ्चरात्रः । षड्रात्रः । च । उभयः । सह । षोडशी ।
 सप्तरात्रः । च । उत्सृष्टात् । जिरे । सर्वे । ये । यज्ञाः । अमृते । हिताः ॥ ११ ॥
 प्रतिहारः । निधनम् । विश्वजित् । च । अभिजित् । च । यः ।
 साहस्रानिरात्रा । उत्सृष्टे । द्वादशाहः । अपि । तत् । मयि ॥ १२ ॥
 सूनृता । समऽनन्तिः । क्षेमः । स्वधा । उर्जा । अमृतम् । सहः ।
 उत्सृष्टे । सर्वे । प्रत्यञ्चः । कामाः । कामेन । तनृपुः ॥ १३ ॥

XI.7.8 The establishing of a fire, also the consecration, the desire-fulfiller, together with the meter (chanda); the removed (? utsanna) sacrifices, the sacrificial sessions (sattra), are set together in the remnant.

XI.7.9 Both the fire-offering (agnihotra) and faith, the vashaṭ-exclamation, the vow (vrata), penance, the sacrificial gift (dakṣinā), what is offered (iṣṭa) and what is bestowed (pūrta) -- are set together in the remnant.

XI.7.10 The one-night (sacrifice), the two-night, the same-day-purchase (sadyahkrī), the purchasable (? prakrī), the praiseworthy (ukthya) -- (it) is woven, deposited, in the remnant; the minute things of the sacrifice, by wisdom.

XI.7.11 The fourth-night (sacrifice), the five-night, and the six-night, of both kinds, together, the one of sixteen (śoḍaśin), and the seven-night - from the remnant were born all the sacrifices that are put in immortality.

XI.7.12 The response (pratīhāra), the conclusion (nidhana), both the all-conquering and the on-conquering (abhijit), one, the same-day and overnight ones (are) in the remnant, the twelve-day one: also that in me.

XI.7.13 Pleasantness, compliance (samnati), comfort (kṣema), custom (? svadhā), refreshment, immortality, power - in the remnant all occurring (pratyañc) desires are satisfied with desire.

नव॒ भूर्मीः॑ समुद्रा उच्छिष्टेधिं श्रिता दिवः ।
 आ सूर्यो भ्रात्युच्छिष्टेहोरात्रे अपि तन्मयि ॥१४॥
 उप॒हव्यं॑ विषुवन्तं ये च यज्ञा गुहा हिताः ।
 विभर्ति भर्ता विश्वस्योच्छिष्टो जनितुः पिता ॥१५॥
 पिता ज॒नितुरुच्छिष्टो॒सोः पौत्रः॑ पिताम॒हः ।
 स क्षियति विश्वस्येशानो वृषा भूम्यामति॒ष्यः ॥१६॥
 ऋतं सत्यं तपो राष्ट्रं श्रमो धर्मश्च कर्म च ।
 भूतं भविष्यदुच्छिष्टे वीर्यं लक्ष्मीर्बलं बलं ॥१७॥
 समृद्धिरोज आकूतिः क्षत्रं राष्ट्रं षड्र्यः ।
 संवत्सरोध्युच्छिष्ट इडां प्रैषा ग्रहा हविः ॥१८॥
 चतुर्होतार आप्रियश्चातुर्मास्यानि नीविदः ।
 उच्छिष्टे यज्ञा होत्राः पशुवन्धास्तदिष्टयः ॥१९॥

नव । भूर्मीः । समुद्राः । उत्॒ऽशिष्टे । अधि । श्रिताः । दिवः ।
 आ । सूर्यः । भ्राति । उत्॒ऽशिष्टे । अ॒होरा॒त्रे इति । अपि । तत् । मयि ॥ १४ ॥
 उप॒हव्यम् । वि॒षु॒वन्तम् । ये । च । य॒ज्ञाः । गुहा । हिताः ।
 विभर्ति । भर्ता । विश्वस्य । उत्॒ऽशिष्टः । ज॒नितुः । पिता ॥ १५ ॥
 पिता । ज॒नितुः । उत्॒ऽशिष्टः । असोः । पौत्रः । पिताम॒हः ।
 सः । क्षियति । विश्वस्य । ईशानः । वृषा । भूम्याम् । अ॒ति॒ष्यः ॥ १६ ॥
 ऋतम् । सत्यम् । तपः । रा॒ष्ट्रम् । श्रमः । धर्मः । च । कर्म । च ।
 भूतम् । भविष्यत् । उत्॒ऽशिष्टे । वी॒र्यम् । ल॒क्ष्मीः । बलम् । बलं ॥ १७ ॥
 समृद्धिः । ओजः । आ॒कूतिः । क्ष॒त्रम् । रा॒ष्ट्रम् । षट् । उ॒र्यः ।
 संवत्स॒रः । अधि । उत्॒ऽशिष्टे । इडां । प्र॒ऽऽपाः । ग्रहाः । हविः ॥ १८ ॥
 चतुर्होतारः । आप्रियः । चातुर्मा॒स्यानि । नि॒विदः ।
 उत्॒ऽशिष्टे । य॒ज्ञाः । होत्राः । पशुवन्धाः । तत् । इष्टयः ॥ १९ ॥

XI.7.14 The nine earths, oceans, skies, are set (śrita) in the remnant; the sun shines in the remnant; day and night: also that in me.

XI.7.15 The added oblation (upahavya), the dividing (day) and the sacrifices that are put in secret, the remnant bears, bearer of all, father of the generator.

XI.7.16 The remnant, father of the generator, of breath (asu) 'he grandson, grandfather -- he dwells, ruler of all, an overpowering (? atighnya) bull upon the earth.

XI.7.17 Righteousness, truth, penance, kingship, toil, and virtue (dharma) and deed (karman), being (bhūta), what will be, (is) in the remnant; heroism, fortune (lakṣmī), strength in strength.

XI.7.18 Success, force, design, dominion, kingship, the six wide (quarters), the year (is) in the remnant, idā, the orders (prāiṣa), the dips (graha), the oblation.

XI.7.19 The four-priest (catur-hotṛ) (sacrifices), the aparīs, the seasonal (oblations), the nivids -- in the remnant (are) the sacrifices, the invocations, the victim-offerings (paśubandha), then the offerings (iṣṭi).

अर्धमासाश्च मासाश्चार्तवा ऋतुभिः सह ।
 उत्च्छिष्टे घोषिणीरापः स्तनयिन्नुः श्रुतिर्मही ॥२०॥
 शर्कराः सिकता अश्मान ओषधयो वीरुधस्तृणा ।
 अभ्राणि विद्युतौ वर्षमुच्छिष्टे संश्रिता श्रिता ॥२१॥
 राद्धिः प्राप्तिः समाप्तिर्व्याप्तिर्मह एधतुः ।
 अत्याप्तिरुच्छिष्टे भूतिश्चाहिता निहिता हिता ॥२२॥
 यच्च प्राणति प्राणेन यच्च पश्यति चक्षुषा ।
 उत्च्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२३॥
 ऋचः सामानि छन्दांसि पुराणं यजुषा सह ।
 उत्च्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२४॥
 प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या ।
 उत्च्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२५॥

अर्धमासाः । च । मासाः । च । आर्तवाः । ऋतुभिः । सह ।
 उत्श्रिष्टे । घोषिणीः । आपः । स्तनयितुः । श्रुतिः । मही ॥ २० ॥
 शर्कराः । सिकताः । अश्मानः । ओषधयः । वीरुधः । तृणा ।
 अभ्राणि । विद्युतः । वर्षम् । उत्श्रिष्टे । सम्श्रिता । श्रिता ॥ २१ ॥
 राद्धिः । प्रश्रुतिः । सम्श्रुतिः । विश्रुतिः । महः । एधतुः ।
 अतिश्रुतिः । उत्श्रिष्टे । भूतिः । च । आश्रिता । निश्रिता । हिता ॥ २२ ॥
 यत् । च । प्राणति । प्राणेन । यत् । च । पश्यति । चक्षुषा ।
 उत्श्रिष्टात् । जिरे । सर्वे । दिवि । देवाः । दिविश्रितः ॥ २३ ॥
 ऋचः । सामानि । छन्दांसि । पुराणम् । यजुषा । सह ।
 उत्श्रिष्टात् । जिरे । सर्वे । दिवि । देवाः । दिविश्रितः ॥ २४ ॥
 प्राणापानौ । चक्षुः । श्रोत्रम् । अक्षितिः । च । क्षितिः । च । या ।
 उत्श्रिष्टात् । जिरे । सर्वे । दिवि । देवाः । दिविश्रितः ॥ २५ ॥

XI.7.20 Both the half-months and the months, the year divisions (ārtava) with the seasons; in the remnant (are) the noisy waters, the thunder, the great sound (? śruti).

XI.7.21 Pebbles, gravel, stones, herbs, plants, grasses, clouds, lightnings, rain -- in the remnant (are they) set together, set.

XI.7.22 Success (rāddhi), attainment, obtainment, permeation, greatness, prosperity (edhatu) -- in the remnant over-attainment and growth (bhūti) (is) put in, put down, put.

XI.7.23 Both what breathes with breath and what sees with sight: from the remnant were born all the gods in heaven, heaven resorters.

XI.7.24 The verses (ṛc), the chants, the meters, the ancient (purāṇa), together with the formula (yajus): from the remnant were born etc.etc.

XI.7.25 Breath and expiration, sight, hearing, indestructibleness and destruction: from the remnant etc. etc.

आनुन्दा मोदाः प्रमुदोभीमोदमुदंश्च ये ।
 उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२६॥
 देवाः पितरौ मनुष्याः गन्धर्वाप्सरसंश्च ये ।
 उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२७॥

आऽनुन्दाः । मोदाः । प्रऽमुदः । अभिमोदऽमुदः । च । ये ।
 उत्ऽशिंश्यात् । ज्जिरे । सर्वे । दिवि । देवाः । दिविऽश्रितः ॥ २६ ॥
 देवाः । पितरः । मनुष्याः । गन्धर्वऽअप्सरसः । च । ये ।
 उत्ऽशिंश्यात् । ज्जिरे । सर्वे । दिवि । देवाः । दिविऽश्रितः ॥ २७ ॥

(८) अष्टमं सूक्तम्

(१-३४) चतुस्त्रिंशद्वचस्यास्य सूक्तस्य कौत्सपिक्रमिः । अग्न्यात्मं मनुष्य देवते । (१-३२, ३४) प्रथमादि-
 दानिनादृचां चतुस्त्रिंशदाश्चातुष्टुप्, (३२) अपक्रियथाश्च पय्यापद्विस्त्रिंशन्वसी ॥

यन्मन्युर्जायामावहत्संकल्पस्य गृहादधि ।
 क आसं जन्याः के वराः क ऊं ज्येष्ठवरो भवत् ॥१॥
 तपश्चैवास्तां कर्म चान्तमैहृत्पर्णिवे ।
 त आसं जन्यास्ते वरा ब्रह्म ज्येष्ठवरो भवत् ॥२॥
 दश साकर्मजायन्त देवा देवेभ्यः पुरा ।
 यो वै तान्विद्यात्स्रक्षं स वा अथ महद्देत् ॥३॥

यत् । मन्युः । जायाम् । आऽअवहत् । स्रम्ऽकल्पस्य । गृहात् । अधि ।
 के । आसन् । जन्याः । के । वराः । कः । ऊं इति । ज्येष्ठऽवरः । अभवत् ॥ १ ॥
 तपः । च । एव । आस्ताम् । कर्म । च । अन्तः । महति । अर्णवे ।
 ते । आसन् । जन्वाः । ते । वराः । ब्रह्म । ज्येष्ठऽवरः । अभवत् ॥ २ ॥
 दश । साकम् । अजायन्त । देवाः । देवेभ्यः । पुरा ।
 यः । वै । तान् । विद्यात् । प्रतिऽअक्षम् । सः । वै । अथ । महत् । ददेत् ॥ ३ ॥

XI.7.26 Delights, joys, enjoyments and they that enjoy enjoyments;
from the remnant etc.etc.

XI.7.27 The gods, the Fathers, human beings, and they that are
gandharvas and apsaras : from the remnant etc.etc.

Mystic : especially on the constitution of man.

XI.8.1 When fury (manyu) brought his wife away from the house
of contrivance (samkalpa), who were the groomsmen (janyā)?
Who the wooers (vara)? Who also was chief wooer ?

XI.8.2 Penance and also action were within the great sea (amāv);
those were the groomsmen, those the wooers; the brahman
was the chief wooer.

XI.8.3 Ten gods were born together from gods of old; whoever may
know them plainly, he verily may talk big to-day.

प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या ।
 व्यानोदानौ वाक्मनस्ते वा आकूतिमावहन् ॥४॥
 अजाता आसन्नतवोऽथो धाता बृहस्पतिः ।
 इन्द्रामी अश्विना तर्हि कं ते ज्येष्ठमुपासत ॥५॥
 तर्पश्चैवास्तां कर्म चान्तर्महृत्यर्णिवे ।
 तपो ह जज्ञे कर्मणस्तत्ते ज्येष्ठमुपासत ॥६॥
 येत आसीद्भूमिः पूर्वा यामद्वातय इहिदुः ।
 यो वै तां विद्यान्नामथा स मन्येत पुराणवित् ॥७॥
 कुत इन्द्रः कुतः सोमः कुतो अमिरजायत ।
 कुतस्त्वष्टा समभवत्कुतो धाताजायत ॥८॥
 इन्द्रादिन्द्रः सोमात्सोमो अग्रेरमिरजायत ।
 त्वष्टा ह जज्ञे त्वष्टुर्धातुर्धाताजायत ॥९॥

प्राणापानौ । चक्षुः । श्रोत्रम् । अक्षितिः । च । क्षितिः । च । या ।
 व्यानोदानौ । वाक् । मनः । ते । वै । आकूतिम् । आ । अवहन् ॥ ४ ॥
 अजाताः । आसन् । ऋतवः । अथो इति । धाता । बृहस्पतिः ।
 इन्द्रामी इति । अश्विना । तर्हि । कर्म । ते । ज्येष्ठम् । उप । आसत ॥ ५ ॥
 तर्पः । च । एव । आस्ताम् । कर्म । च । अन्तः । महति । अर्णवे ।
 तर्पः । ह । जज्ञे । कर्मणः । तत् । ते । ज्येष्ठम् । उप । आसत ॥ ६ ॥
 या । इतः । आसीत् । भूमिः । पूर्वा । याम् । अद्वातयः । इत् । विदुः ।
 यः । वै । ताम् । विद्यात् । नामऽथा । सः । मन्येत । पुराणवित् ॥ ७ ॥
 कुतः । इन्द्रः । कुतः । सोमः । कुतः । अग्निः । अजायत ।
 कुतः । त्वष्टा । सम् । अभवत् । कुतः । धाता । अजायत ॥ ८ ॥
 इन्द्रात् । इन्द्रः । सोमात् । सोमः । अग्रेः । अग्निः । अजायत ।
 त्वष्टा । ह । जज्ञे । त्वष्टुः । धातुः । धाता । अजायत ॥ ९ ॥

XI.8.4 Breath and expiration, sight, hearing, indestructibleness and destruction, out-breathing and up-breathing, speech, mind — they verily brought design.

XI.8.5 Unborn were the seasons, likewise Dhātṛ, Bṛhaspati, Indra and Agni, the two Aśvins at that time: whom did they worship (upa-ās) (as) chief ?

XI.8.6 Both penance, namely, and action were within the great sea; penance was born from action; that did they worship as chief.

XI.8.7 The earth that was previous to this one (itas), which the sages (addhāti) indeed knew — whoever may know that by name, he may think himself knowing in ancient things.

XI.8.8 Where was Indra, whence Soma, whence Agni born ? Whence did Tvāṣṭṛ come into being ? Whence was Dhātṛ born ?

XI.8.9 From Indra Indra, from Soma Soma, from Agni Agni was born; Tvāṣṭṛ was born from Tvāṣṭṛ; from Dhātṛ Dhātṛ was born.

ये त आसन्दश ज्ञाता देवा देवेभ्यः पुरा ।
 पुत्रेभ्यो लोकं दत्त्वा कस्मिंस्ते लोक आसते ॥१०॥
 यदा केशानस्थि स्नाव मांसं मज्जानमाभरत् ।
 शरीरं कृत्वा पादवत्कं लोकमनु प्राविशत् ॥११॥
 कुतः केशान्कुतः स्नाव कुतो अस्थीन्याभरत् ।
 अङ्गा पर्वणि मज्जानं को मांसं कुत आभरत् ॥१२॥
 संसिचो नाम ते देवा ये सभारान्समभरन् ।
 सर्वं संसिच्य मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन् ॥१३॥
 ऊरु पादावष्टीवन्तो शिरो हस्तावथो मुखम् ।
 पृथीर्वर्ज्ये पार्श्वे कस्तत्समदधादृषिः ॥१४॥
 शिरो हस्तावथो मुखं जिह्वां ग्रीवाश्च कीर्कसाः ।
 त्वचा प्रावृत्य सर्वं तत्संधा समदधान्मही ॥१५॥

ये । ते । आसन् । दश । ज्ञाताः । देवाः । देवेभ्यः । पुरा ।
 पुत्रेभ्यः । लोकम् । दत्त्वा । कस्मिन् । ते । लोके । आसते ॥ १० ॥
 यदा । केशान् । अस्थि । स्नाव । मांसम् । मज्जानम् । आऽअभरत् ।
 शरीरम् । कृत्वा । पादवत् । कम् । लोकम् । अनु । प्र । अविशत् ॥ ११ ॥
 कुतः । केशान् । कुतः । स्नाव । कुतः । अस्थीनि । आ । अभरत् ।
 अङ्गा । पर्वणि । मज्जानम् । कः । मांसम् । कुतः । आ । अभरत् ॥ १२ ॥
 समऽसिचः । नाम । ते । देवाः । ये । समऽभारान् । समऽअभरन् ।
 सर्वम् । समऽसिच्य । मर्त्यम् । देवाः । पुरुषम् । आ । अविशन् ॥ १३ ॥
 ऊरु इति । पादा । अष्टीवन्तौ । शिरः । हस्तौ । अथो इति । मुखम् ।
 पृथीः । वर्ज्ये इति । पार्श्वे इति । कः । तत् । सम् । अदधात् । ऋषिः ॥ १४ ॥
 शिरः । हस्तौ । अथो इति । मुखम् । जिह्वाम् । ग्रीवाः । च । कीर्कसाः ।
 त्वचा । प्रऽआवृत्य । सर्वम् । तत् । समऽधा । सम् । अदधात् । मही ॥ १५ ॥

- XI.8.10** The ten gods that were of old, born from gods — having given the world to (their) sons, in what world sit they ?
- XI.8.11** When he brought hair, bone, sinew, flesh, marrow, having made a body with feet, what world did he afterward enter ?
- XI.8.12** Whence brought he the hair, whence the sinew, whence the bones, the limbs, the joints, the marrow, the flesh ? Who brought from whence ?
- XI.8.13** Pourers-together namely are those gods who brought together the bringings-together; having poured together the whole mortal, the gods entered man.
- XI.8.14** Thighs, feet, knee-joints, head, hands, also face, ribs, nipples (? barjahya), sides: what seer put that together ?
- XI.8.15** Head, hands, also face, tongue and neck, vertebrae -- all that, having enveloped with skin, the great puttings-together put together.

यत्तच्छरीरमशयत्संधया संहितं महत् ।
 येनेदमद्य रोचते को अस्मिन्वर्णमाभरत् ॥१६॥
 सर्वे देवा उपाशिक्षन्तदजानादधूः सती ।
 ईशा वशस्य या जाया सास्मिन्वर्णमाभरत् ॥१७॥
 यदा त्वष्टा व्यतृणत्पिता त्वष्टर्य उत्तरः ।
 गृहं कृत्वा मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन् ॥१८॥
 स्वप्नो वै तन्द्नीर्निर्ऋतिः पाप्मानो नाम देवताः ।
 जरा खालत्वं पालित्वं शरीरमनु प्राविशन् ॥१९॥
 स्तेर्यं दुष्कृतं वृजिनं सत्यं, यज्ञो यशो बृहत् ।
 बलं च क्षत्रमोजश्च शरीरमनु प्राविशन् ॥२०॥
 भूतिश्च वा अभूतिश्च रातयोरातयश्च याः ।
 क्षुधश्च सर्वास्तृष्णाश्च शरीरमनु प्राविशन् ॥२१॥

यत् । तत् । शरीरम् । अशयत् । समऽध्या । समऽहितम् । महत् ।
 येन । इदम् । अद्य । रोचते । कोः । अस्मिन् । वर्णम् । आ । अभरत् ॥ १६ ॥
 सर्वे । देवाः । उप । अशिक्षन् । तत् । अजानात् । अधूः । सती ।
 ईशा । वशस्य । या । जाया । सा । अस्मिन् । वर्णम् । आ । अभरत् ॥ १७ ॥
 यदा । त्वष्टा । विऽअतृणत् । पिता । त्वष्टुः । यः । उत्तरः ।
 गृहम् । कृत्वा । मर्त्यम् । देवाः । पुरुषम् । आ । अविशन् ॥ १८ ॥
 स्वप्नः । वै । तन्द्नीः । निऽऽकृतिः । पाप्मानः । नाम । देवताः ।
 जरा । खालत्वं । पालित्वम् । शरीरम् । अनु । प्र । अविशन् ॥ १९ ॥
 स्तेर्यम् । दुऽऽकृतम् । वृजिनम् । सत्यम् । यज्ञः । यशः । बृहत् ।
 बलम् । च । क्षत्रम् । ओजः । च । शरीरम् । अनु । प्र । अविशन् ॥ २० ॥
 भूतिः । च । वै । अभूतिः । च । रातयः । अरातयः । च । याः ।
 क्षुधः । च । सर्वाः । तृष्णाः । च । शरीरम् । अनु । प्र । अविशन् ॥ २१ ॥

XI.8.16 The great body whcih lay there, put together by the putting-together -- who brought into it the color with which it shines (ruc) here today ?

XI.8.17 All the gods assisted (? Upa-śikṣ); that she who was a woman knew; she who was wife of control (? vaśa) mistress (īśā), brought color into it.

XI.8.18 When Tvṣṭṛ bored through (him ?) who (was) the superior father of Tvaṣṭṛ, having made the mortal a house, the gods entered into man.

XI.8.19 Sleep, weariness, misery (nirṭi), the deities named evils, old age, baldness, hoariness, entered the body afterward (anu).

XI.8.20 Theft, ill-doing, wrong, truth, sacrifice, great glory, both strength, dominion, and force, entered the body afterward.

XI.8.21 Both growth (bhūti) and diminution, generosities and niggardlinesses, both hungerings and all thirstings, entered the body afterward.

निन्दाश्च वा अनिन्दाश्च यच्च हन्तेति नेति च ।
 शरीरं श्रद्धा दक्षिणाश्रद्धा चानु प्राविशन् ॥२२॥
 विद्याश्च वा अविद्याश्च यच्चान्यदुपदेश्यम् ।
 शरीरं ब्रह्म प्राविशद्दत्तः सामाधो यजुः ॥२३॥
 आनन्दा मोदाः प्रमुदोभीमोदमुदश्च ये ।
 हसो नरिष्टा नृत्तानि शरीरमनु प्राविशन् ॥२४॥
 आलापाश्च प्रलापाश्चाभीलापलपश्च ये ।
 शरीरं सर्वे प्राविशन्नायुजः प्रयुजो युजः ॥२५॥
 प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या ।
 व्यानोदानौ वाय्वनः शरीरेण त ईयन्ते ॥२६॥
 आशिर्षश्च प्रशिर्षश्च संशिर्षो विशिर्षश्च याः ।
 चित्तानि सर्वे संकल्पाः शरीरमनु प्राविशन् ॥२७॥

निन्दाः । च । वै । अनिन्दाः । च । यत् । च । हन्ते । इति । न । इति । च ।
 शरीरम् । श्रद्धा । दक्षिणा । अश्रद्धा । च । अनु । प्र । अविशन् ॥ २२ ॥
 विद्याः । च । वै । अविद्याः । च । यत् । च । अन्यत् । उपदेश्यम् ।
 शरीरम् । ब्रह्म । प्र । अविशत् । ऋचः । साम । अथो इति । यजुः ॥ २३ ॥
 आनन्दाः । मोदाः । प्रमुदः । अभिमोदमुदः । च । ये ।
 हसः । नरिष्टा । नृत्तानि । शरीरम् । अनु । प्र । अविशन् ॥ २४ ॥
 आलापाः । च । प्रलापाः । च । अभिलापलपः । च । ये ।
 शरीरम् । सर्वे । प्र । अविशन् । आयुजः । प्रयुजः । युजः ॥ २५ ॥
 प्राणापानौ । चक्षुः । श्रोत्रम् । अक्षितिः । च । क्षितिः । च । या ।
 व्यानउदानौ । वाक् । मनः । शरीरेण । ते । ईयन्ते ॥ २६ ॥
 आशिर्षः । च । प्रशिर्षः । च । समशिर्षः । विशिर्षः । च । याः ।
 चित्तानि । सर्वे । समकल्पाः । शरीरम् । अनु । प्र । अविशन् ॥ २७ ॥

XI.8.22 Both revilings and non-revilings, both what (says) "come on" (hanta) and "no" faith, the sacrificial fee, and non-faith, entered the body afterward.

XI.8.23 Both knowledges and ingorances, and what else is to be taught (upa-diś); the brahman entered the body; the verses, the chant, also the formula.

XI.8.24 Delights, joys, enjoyments, and they that enjoy enjoyments, laughter; sport, dances, entered the body afterward.

XI.8.25 Both appeals (ālāpa) and praṭings (pralāpa), and they who utter (lāp) addresses (abhīlāpa) -- all entered the body, joiners-on (āyuj), joiners-forth (prayuj), joiners.

XI.8.26 Breath and expiration, sight, hearing, indestructibleness and destruction, out-breathing and up-breathing, speech, mind -- they go about (īya) with the body.

XI.8.27 Both blessings (āśis) and precepts (praśis), demands (saṁśis) and explanation (viśis), thoughts, all devisings, entered the body afterward.

आक्षेयीश्च वास्तेयीश्च त्वरणाः कृपणाश्च याः ।
 गुह्याः शुक्रा स्थूला अपस्ता बीभत्सावसादयन् ॥२८॥
 अस्थि कृत्वा समिधं तदुष्टापो असादयन् ।
 रेतः कृत्वाज्यं देवाः पुरुषमाविशन् ॥२९॥
 या आपो याश्च देवता या विराड् ब्रह्मणा सह ।
 शरीरं ब्रह्म प्राविशच्छरीरेधि प्रजापतिः ॥३०॥
 सूर्यश्चक्षुर्वीर्यं प्राणं पुरुषस्य वि भेजिरे ।
 अथास्येतरमात्मानं देवाः प्रायच्छन्मये ॥३१॥
 तस्माद्देविद्वान्पुरुषमिदं ब्रह्मेति मन्यते ।
 सर्वा ह्यस्मिन्देवता गावो गोष्ठ इवासीत् ॥३२॥
 प्रथमेन प्रमारेण त्रेधा विष्वङ्मि गच्छति ।
 अद एकेन गच्छत्यद एकेन गच्छतीहैकेन निषेवते ॥३३॥

आस्तेयीः । च । वास्तेयीः । च । त्वरणाः । कृपणाः । च । याः ।
 गुह्याः । शुक्राः । स्थूलाः । अपः । ताः । बीभत्सो । असादयन् ॥ २८ ॥
 अस्थि । कृत्वा । समिधम् । तत् । अष्ट । आपः । असादयन् ।
 रेतः । कृत्वा । आज्यम् । देवाः । पुरुषम् । आ । अविशन् ॥ २९ ॥
 याः । आपः । याः । च । देवताः । या । विराट् । ब्रह्मणा । सह ।
 शरीरम् । ब्रह्म । प्र । अविशत् । शरीरे । अधि । प्रजापतिः ॥ ३० ॥
 सूर्यः । चक्षुः । वातः । प्राणम् । पुरुषस्य । वि । भेजिरे ।
 अथ । अस्य । इतरम् । आत्मानम् । देवाः । प्र । अयच्छन् । अग्नये ॥ ३१ ॥
 तस्मात् । वै । विद्वान् । पुरुषम् । इदम् । ब्रह्म । इति । मन्यते ।
 सर्वाः । हि । अस्मिन् । देवताः । गावः । गोस्थेऽइव । आसीत् ॥ ३२ ॥
 प्रथमेन । प्रमारेण । त्रेधा । विष्वङ् । वि । गच्छति ।
 अदः । एकेन । गच्छति । अदः । एकेन । गच्छति । इह । एकेन । नि । सेवते ॥ ३३ ॥

XI.8.28 Both those of the blood and those of the bladder, the hasting and those that are pitiable, the secret, the clear, the thick waters -- those they caused to settle in the repugnant one.

XI.8.29 Having made bone (their) fuel, then they caused eight waters to settle; having made seed (their) sacrificial butter, the gods entered man.

XI.8.30 What waters (there are), and what deities, what virāj, with brahman; brahman entered the body; on (adhi) the body (is) Prajāpati.

XI.8.31 The sun, the wind, shared (respectively) the eye, the breath of man; then his other self the gods bestowed (pra-yam) on Agni.

XI.8.32 Therefore, indeed, one who knows man (puruṣa) thinks "this is brahman", for all dieties are seated in him, as cows in a cow-stall.

XI.8.33 By the first dying, it goes apart dividing therefold: yonder goes it with one (part); yonder goes it with one; here with one it dwells (? ni-sev).

अप्सु स्तीमानु वृद्धासु शरीरमन्तरा हितम् ।
तस्मिञ्छवोर्ध्वन्तरा तस्माच्छवोर्ध्वुच्यते ॥३४॥

अप्सु । स्तीमानु । वृद्धासु । शरीरम् । अन्तरा । हितम् ।

तस्मिन् । शवः । अर्धः । अन्तरा । तस्मात् । शवः । अर्धः । उच्यते ॥ ३४ ॥

(९) नवमं सूक्तम्

(१-२६) पश्चिमायुचस्यास्य सूक्तस्य काण्वायन ऋषिः । मनुदिदेवता । (१) प्रथमर्धस्यवसाना सप्तपदा विपदा शकरी, (२) ५-८, १०, १२-१३, १८-२१ द्वितीयायाः पञ्चम्यादिवत्सुपां वराभीदावशीषयोदशीनामहा-
दशपादिवत्सुपां आनुष्टुप्, (३) तृतीयायाः परोष्णिक्, (४) चतुर्थ्यास्यवसानोष्णिग्दृष्टीगर्भा पराभिद्रुप्
पददतित्रयती, (५) ११, १४, २३, २६ नवम्येकादशीचतुर्दशीचपौर्विशीषद्विशीनां पञ्चापङ्क्तिः,
(१५, २२, २४-२५) पञ्चदशीदाविशीचतुर्विशीषद्विशीनां स्यवसाना सप्तपदा शकरी,
(१६) षोडश्यास्यवसाना पञ्चपदा विपदानुपरिष्टाज्जपोतिस्त्रिद्रुप्,
(१७) सप्तदश्याश्च विपदा गायत्री छन्दांसि ॥

ये वाहवो या इपवो धन्वनां वीर्याणि च । असीन्पर्शूनायुधं चित्ताकृतं च यद्धृदि ।
सर्वं तद्वर्बुदे त्वमभिन्नेभ्यो दृशे कुरुदारांश्च प्र दर्शय ॥१॥
उत्तिष्ठत सं नह्यध्वं मित्रा देवजना यूयम् । संदृष्टा गुप्ता वः सन्तु या नो मित्राण्यर्बुदे ॥२॥
उत्तिष्ठतमा रमेयामादानसंदानाम्याम् । अमित्राणां सेनां अभि धत्तमर्बुदे ॥३॥
अर्बुदिर्नाम यो देव ईशानश्च न्यर्बुदिः । याम्यामन्तरिक्षमावृतमियं च पृथिवीमही ।
ताम्यामिन्द्रमेदिम्यामहं जितमन्वेमि सेनया ॥४॥

ये । वाहवः । याः । इपवः । धन्वनाम् । वीर्याणि । च । असीन् । पर्शून् । आयुधम् ।
चित्तऽआकृतम् । च । यत् । हृदि । सर्वम् । तत् । अर्बुदे । त्वम् । अभिन्नेभ्यः । दृशे ।
कुरु । उत्तऽआरान् । च । प्र । दर्शय ॥ १ ॥

उत् । तिष्ठत । सम् । नह्यध्वम् । मित्राः । देवऽजनाः । यूयम् ।
सम्दृष्टा । गुप्ता । वः । सन्तु । या । नः । मित्राणि । अर्बुदे ॥ २ ॥

उत् । तिष्ठतम् । आ । रमेयाम् । आदानऽसंदानाम्याम् ।

अमित्राणाम् । सेनाः । अभि । धत्तम् । अर्बुदे ॥ ३ ॥

अर्बुदिः । नाम । यः । देवः । ईशानः । च । निऽअर्बुदिः । याम्याम् । अन्तरिक्षम् ।
आऽवृतम् । इयम् । च । पृथिवी । मही । ताम्याम् । इन्द्रमेदिम्याम् । अहम् । जितम् ।
अनु । एमि । सेनया ॥ ४ ॥

XI.8.34 Within waters that are sluggish (? *stīma*), old is the body placed; within that is might (? *śava*, *śavas*); thence is it called might.

To conquer enemies : to Arbudi.

XI.9.1 What arms (*Bāhu*) (there are), what arrows, and the powers (*vīrya*) of bows, swords (*asi*), axes (*paraśu*), weapon, and what thought and design in the heart -- all that, O Arbudi, do thou make our enemies to see; and do thou show forth specters (*udāra*).

XI.9.2 Stand up, equip ye yourselves (*sam-nah*). O friends, god-folk; beheld, concealed of you be (those) who are our friends, O Arbudi.

XI.9.3 Stand ye (two) up, take ye hold; with tying up, with tying together, gird ye the armies of our enemies, O Arbudi.

XI.9.4 The God that is Arbudi by name, and the lord (*īśāna*) Nyarbudi, by whom the atmosphere is involved (*ā-vṛ*), and this great earth -- by those (two) who are allied with Indra, I go after what is conquered with an army.

उत्तिष्ठ त्वं देवजनावुदे सेनया सह । भञ्जन्मित्राणां सेनां भोगेभिः परि वारय ॥५॥
 सप्त जातान्युर्विद उदारानीं समीक्षयन् । तेभिर्द्वमाज्यं हुते सर्वैरुत्तिष्ठ सेनया ॥६॥
 प्रतिघ्नानाश्रुमुखी कृधुकर्णी च क्रोशतु । विकेशी पुरुषे हुते रदिते अर्बुदे तव ॥७॥
 संकर्षन्ती कुरुकरं मनसा पुत्रमिच्छन्ती । पतिं भ्रातरमात्स्वान्नदिते अर्बुदे तव ॥८॥
 अलिक्लवा जाष्कमदा गृध्राः श्येनाः पतत्रिणः ।
 ध्वाङ्क्षाः शकुनयस्तृप्यन्त्वमित्रेषु समीक्षयन्नदिते अर्बुदे तव ॥९॥
 अथो सर्वं श्रापदं मार्क्षिका तृप्यन्तु क्रिमिः । पौरुषेयेधि कुणपि रदिते अर्बुदे तव ॥१०॥

उत् । तिष्ठ । त्वम् । देवऽजन् । अर्बुदे । सेनया । सह ।
 भञ्जन् । अभित्राणाम् । सेनाम् । भोगेभिः । परि । वारय ॥ ५ ॥
 सप्त । जातान् । निऽअर्बुदे । सप्तऽआराणाम् । समऽईक्षयन् ।
 तेभिः । त्वम् । आज्ये । हुते । सर्वैः । उत् । तिष्ठ । सेनया ॥ ६ ॥
 प्रतिऽघ्नाना । अश्रुऽमुखी । कृधुऽकर्णी । च । क्रोशतु ।
 विऽकेशी । पुरुषे । हुते । रदिते । अर्बुदे । तव ॥ ७ ॥
 समऽकर्षन्ती । कुरुकरम् । मनसा । पुत्रम् । इच्छन्ती ।
 पतिम् । भ्रातरम् । आन् । स्वान् । रदिते । अर्बुदे । तव ॥ ८ ॥
 अलिक्लवाः । जाष्कमदाः । गृध्राः । श्येनाः । पतत्रिणः ।
 ध्वाङ्क्षाः । शकुनयः । तृप्यन्तु । मित्रेषु । समऽईक्षयन् । रदिते । अर्बुदे । तव ॥ ९ ॥
 अथो इति । सर्वम् । श्रापदम् । मार्क्षिका । तृप्यन्तु । क्रिमिः ।
 पौरुषेये । अर्धि । कुणपे ! रदिते । अर्बुदे । तव ॥ १० ॥

XI.9.5 Stand thou up, O god-folk, Arbudi, with the army; beaking (bhañj) the army of our enemies, envelop it with (thy) coils (Bhoga).

XI.9.6 Presenting to view, O nyarbudi, the seven kinds of specters, with them all do thou stand up, when the butter is offered, with the army.

XI.9.7 Smiting herself, tear-faced, and crop-eared (?), let her yell, with disheveled hair, when the man is slain, bitten (? rad), O Arbudi, of thee.

XI.9.8 Drawing in her Karūkaṣa, seeking with her mind her son, husband, brother, also her people (sva) - in case of thy bite, O Arbudi.

XI.9.9 Let the buzzards, jāṣkamadas, vultures, falcons, winged one, let the crows, the birds (śakuni), satisfy themselves -- exhibiting among the enemies -- in case of thy bite, O Arbudi.

XI.9.10 Then let all wild beasts, let the fly, let the worm satisfy itself upon the carrion of men, bitten O Arbudi, of thee.

आ गृहीतं सं बृहत् प्राणापानाद्यवुदे ।

निवाशा घोषाः सं यन्त्वमित्रेषु समीक्षयन्नदिते अवुदे तव ॥११॥

उद्वेपय सं विजन्तां भियामित्रान्तं सृज । उरुग्राहैर्वाङ्मैर्विध्यामित्राद्यवुदे ॥१२॥

मुह्यन्त्वेषां बाहवश्चित्ताकृतं च यद्वदि । मैषामुच्छेषि किं चन रदिते अवुदे तव ॥१३॥

प्रतिघ्नानाः सं धावन्तूरः पटोरावाघ्नानाः ।

अघारिणीर्विकेश्यो रुदत्यः । पुरेषे हते रदिते अवुदे तव ॥१४॥

श्वन्वितीरप्सरसो रूपका उतावुदे ।

अन्तःपात्रे रेरिहतीं रिशां दुग्णिहितैपिणीम् ।

सर्वास्ता अवुदे त्वमित्रेभ्यो दृशे कुरुदारांश्च प्र दर्शय ॥१५॥

खड्गेरधिचङ्कमां खर्विकां खर्ववासिनीम् ।

य उद्वारा अन्तर्हिता गन्धर्वाप्सरसश्च ये । सर्पा इतरजना रक्षीसि ॥१६॥

आ । गृहीतम् । सम् । बृहत् । प्राणापानान् । निऽअवुदे ।

निऽवाशाः । घोषाः । सम् । यन्तु । अमित्रेषु । समऽक्षयन् । रदिते । अवुदे । तव ॥ ११ ॥

उत् । वेपय । सम् । विजन्ताम् । भिया । अमित्रान् । सम् । सृज ।

उरुऽग्राहैः । बाहुऽअङ्गैः । विध्य । अमित्रान् । निऽअवुदे ॥ १२ ॥

मुह्यन्तु । एषाम् । बाहवः । चित्तऽआकृतम् । च । यत् । हदि ।

मा । एषाम् । उत् । शेषि । किम् । चन । रदिते । अवुदे । तव ॥ १३ ॥

प्रतिऽघ्नानाः । तम् । धावन्तु । उरः । पटुरौ । आऽघ्नानाः ।

अघारिणीः । निऽकेश्यः । रुदत्यः । पुरेषे । हते । रदिते । अवुदे । तव ॥ १४ ॥

श्वन्वितीः । अप्सरसः । रूपकाः । उत् । अवुदे । अन्तऽपात्रे । रेरिहतीम् । रिशाम् ।

दुग्णिहितऽएपिणीम् । सर्वाः । ताः । अवुदे । त्वम् । अमित्रेभ्यः । दृशे । कुरु । उत्ऽआ-
रान् । च । प्र । दर्शय ॥ १५ ॥

खड्गे । अधिऽचङ्कमाम् । खर्विकाम् । खर्वऽवासिनीम् ।

ये । उत्ऽआराः । अन्तऽर्हिताः । गन्धर्वऽअप्सरसः । च । ये । सर्पाः । इतरऽजनाः । रक्षीसि ॥

- XI.9.11** Take ye (two) hold, tear out (sam-bṛh) (their) breath and expiration, O Nyarbudi; let groaning (? nivaśa) noises assemble -- exhibiting among the enemies -- in case of thy bite, O Arbudi.
- XI.9.12** Make thou (them) tremble; let them quake together unite our enemies with fear; with broad-gripping arm-hooks pierce thou our enemies, O Nyarbudi.
- XI.9.13** Let their arms be confounded, and what thought and design is in their heart; let not anything of them be left; in case of thy bite, O Arbudi.
- XI.9.14** Smiting themselves let them (f.) run together, smiting on the breast the thighs (? paṭāura), not anointing, with disheveled hair, wailing when the man is slain, bitten, O Arbudi, of thee.
- XI.9.15** Dog-accompanied Apsarases, she-jackals (? rūpaka) also, O Arbudi, the riśa, licking much in the inner veseel, seeing what is ill-deposited -- all these (Ḍ. O Arbudi, do thou make our enemies to see.
- XI.9.16** Her that strides upon the khaḍūra, mutilated, wearing what is mutilated (?), the specters that are concealed, and what Gandharvas and Apsarases (there are), serpents, other-folk, demons.

चतुर्दंष्ट्राञ्छयावदतः कुन्ममुष्कां अस्तृक्षुखान् । स्वभ्यसा ये चोद्भ्यसाः ॥१७॥
उद्वेपय त्वमर्बुदेमित्राणाममृः सचः । जयांश्च जिष्णुभ्यामित्रां जयतामिन्द्रमेदिनी ॥१८॥

प्रवर्त्तीनो वृद्धितः शयां हतोऽमित्रो न्यर्बुदे ।
अग्निजिह्वा धूमशिखा जयन्तीर्यन्तु सेनया ॥१९॥
तयोर्बुदे प्रणुत्तानामिन्द्रो हन्तु वरंवरम् ।
अमित्राणां शचीपतिर्मामीषां मोचि कश्चन ॥२०॥
उत्कंसन्तु हृदयान्युर्ध्वः प्राण उदीपतु ।
शौष्कास्यमनु वर्तताममित्रान्मोत मित्रिणः ॥२१॥
ये च धीरा ये चाधीराः पराञ्चो वधिराश्च ये ।
तमसा ये च तूपरा अथो वस्ताभिवासिनः ।
सर्वास्तां अर्बुदे त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरूदारांश्च प्रदर्शय ॥२२॥

चतुःऽदंष्ट्रान् । श्यावऽदतः । कुम्भमुष्कान् । अस्तृक्षुऽमुखान् ।
स्वऽभ्यसाः । ये । च । उतऽभ्यसाः ॥ १७ ॥
उत् । प्रपय । त्वम् । अर्बुदे । अमित्राणाम् । अमृः । सचः ।
जयन् । च । जिष्णुः । च । अमित्रान् । जयतान् । इन्द्रऽमेदिनी ॥ १८ ॥
प्रऽवर्त्तीनः । मृद्धितः । शयाम् । हतः । अमित्रः । निऽअर्बुदे ।
अग्निऽजिह्वाः । धुमऽशिखाः । जयन्तीः । यन्तु । सेनया ॥ १९ ॥
तयो । अर्बुदे । प्रऽनुत्तानाम् । इन्द्रः । हन्तु । वरंमऽवरम् ।
अमित्राणाम् । शचीऽपतिः । मा । अमीषाम् । मोचि । कः । चन ॥ २० ॥
उत् । कंसन्तु । हृदयानि । ऊर्ध्वः । प्राणः । उत । ईपतु ।
शौष्कऽआस्यम् । अनु । वर्तताम् । अमित्रान् । मा । उत । मित्रिणः ॥ २१ ॥
ये । च । धीराः । ये । च । अधीराः । पराञ्चः । वधिराः । च । ये । तमसाः । ये । च ।
तूपराः । अथो इति । वस्तऽअभिवासिनः । सर्वान् । तान् । अर्बुदे । त्वम् । अमित्रेभ्यः ।
दृशे । कुरु । उतऽआरान् । च । प्र । दर्शय ॥ २२ ॥

XI.9.17 The four-tusked ones, the black-toothed, the pot-testicled, the blood-faced; they that are self-frighting and frightening.

XI.9.18 Do thou, O Arbudi, make to tremble yonder lines (sic) of our enemies; let both the conquering one and the conqueror, allied with Indra, conquer our enemies.

XI.9.19 Let our enemy lie squelched, crushed, slain, O Nyarbudi; let tongues of fire, tufts of smoke, go conquering with the army.

XI.9.20 Of our enemies, pushed forth by it, O Arbudi, let Indra, lord of might (śacīpati), slay each best man (vara); let no one soever of them be freed.

XI.9.21 Let thier hearts burst open (ut-kas), their breath pass up aloft; let dryness of mouth follow after our enemies (and) not those who are friendly.

XI.9.22 Both they who are wise (dhīra) and they who are unwise, those going away and they who are deaf, they of darkness and they who are hornless (tūpara) likewise those that smell of (?) the goat--all those (m.), O Arbudi; do thou make cur enemies to see, and do thou show forth specters.

अर्बुदिश्च त्रिषन्धिश्चामित्राज्ञो वि विध्यताम् ।
 यथैषामिन्द्र वृत्रहन्हनाम शचीपतेमित्राणां सहस्रशः ॥२३॥
 वनस्पतीन्वानस्पत्यानोपधीरुत वीरुधः ।
 गन्धर्वाप्सरसः सर्पान्देवान्पुण्यजनान्पितृन् ।
 सर्वास्तौ अर्बुदे त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरुदारांश्च प्रदर्शय ॥२४॥
 ईशां वो मरुतो देव आदित्यो ब्रह्मणस्पतिः ।
 ईशां व इन्द्रश्चामिश्रं धाता मित्रः प्रजापतिः ।
 ईशां व ऋषयश्चक्रमित्रेषु समीक्ष्यन्नदिते अर्बुदे तव ॥२५॥
 तेषां सर्वेषामीशाना उत्तिष्ठत सं नह्यध्वं मित्रा देवजना युयम् ।
 इमं संग्रामं संजित्य यथालोकं वि तिष्ठध्वम् ॥२६॥

अर्बुदिः । च । त्रिऽसंधिः । च । अमित्रान् । नः । वि । विध्यताम् ।
 यथा । एषाम् । इन्द्र । वृत्रऽहन् । हनाम् । शचीऽपते । अमित्राणाम् । सहस्रऽशः ॥२३॥
 वनस्पतीन् । वानस्पत्यान् । ओपधीः । उत । वीरुधः । गन्धर्वऽअप्सरसः । सर्पान् । देवान् ।
 पुण्यऽजनान् । पितृन् । सर्वांन् । तान् । अर्बुदे । त्वम् । अमित्रेभ्यः । दृशे । कुरु । उत्तऽआरान् ।
 च । प्र । दर्शय ॥ २४ ॥

ईशाम् । वः । मरुतः । देवः । आदित्यः । ब्रह्मणः । पतिः । ईशाम् । वः । इन्द्रः । च ।
 अग्निः । च । धाता । मित्रः । प्रजाऽपतिः । ईशाम् । वः । ऋषयः । चक्रुः । अमित्रेषु ।
 समऽईक्ष्यन् । रदिते । अर्बुदे । तव ॥ २५ ॥

तेषाम् । सर्वेषाम् । ईशानाः । उत् । तिष्ठत । सम् । नह्यध्वम् । मित्राः । देवऽजनाः ।
 युयम् । इमम् । समऽग्रामम् । समऽजित्य । यथाऽलोकम् । वि । तिष्ठध्वम् ॥ २६ ॥

XI.9.23 Let both Arbudi and Triṣandhi pierce through our enemies, in order that, O Indra, Vṛitra-slayer, lord of might, we may slay of them, of our enemies, by thousands.

XI.9.24 The forest-trees, them of the forest-trees, herbs and plants, gandharvas and apsarases, serpents, gods, pure-folk (puṇyajana), Fathers -- all those, O Arbudi, do thou make our enemies to see, and do thou show forth specters.

XI.9.25 Mastery over you have the Maruts (gained), the heavenly Āditya, Brahmanaspati; mastery over you have both Indra and Agni, Dhatar, Mitra, Prajāpati; mastery over you have the seers gained (kṛ) -- exhibiting among the enemies -- in case of thy bite, O Arbudi.

XI.9.26 Masters (Iśāna) of them all, stand ye up, equip yourselves, ye friends, god-folks; having wholly conquered in this conflict, scatter ye to your several worlds.

(१०) दशमं सूक्तम्

(१-२७) सप्तविंशत्युपस्थास्य सूक्तस्य भृग्वङ्गिरा ऋषिः । त्रिपन्थिर्वेदता । (१) प्रथमपथं विराट्पुण्याङ्गती, (२) द्वितीयापास्त्यपक्षानां वदुदा विष्टुमभंतिभ्रगती, (३) तृतीयाया विष्टुस्तारपङ्क्तिः, (४) चतुर्थ्यं विष्टुनुष्टुप्, (५-७, १०-११, १४-१५, १८-२०, २३-२४, २७) पञ्चम्यावितृचस्य दशान्येकदशीचतुर्दशीपञ्चदशीनामष्टा-
वस्थावितृचस्य षयोर्विंशतीचतुर्विंशतीसप्तविंशीमाञ्जानुष्टुप्, (८) षष्ठम्या विष्टुनुष्टुप्, (९) सप्तम्याः पुरोविष्टाद्-
पुरस्ताजपोतिभिष्टुप्, (१२) द्वादश्याः पञ्चपदा पञ्चापङ्क्तिः, (१३) त्रयोदश्याः वदुदा ऋगती, (१५)
षोडश्यास्त्यपक्षानां वदुदा ककुम्भत्यनुष्टुप्त्रिष्टुगभां शङ्करी, (१७) सप्तदश्याः पञ्चापङ्क्तिः
(२१) एकविंशत्याक्षिपदा गायत्री, (२२) द्वाविंशत्या विष्टाद् पुरस्ताद्वहनी,
(२५) पञ्चविंशत्याः ककुप्, (२६) षड्विंशत्याश्च प्रन्तारपङ्क्तिरुज्जंति ॥

उत्तिष्ठत् सं नह्यध्वमुदाराः केतुभिः सह ।

सर्पा इतरजना रक्षीत्यमित्राननु धावत ॥१॥

ईशां वो वेद राज्यं त्रिपन्थे अरुणैः केतुभिः सह ।

ये अन्तरिक्षे ये दिवि पृथिव्यां ये च मानवाः ।

त्रिपन्थेस्ते चेतसि दुर्णामान उपासताम् ॥२॥

अयौमुखाः सूचीमुखा अथो विकङ्कतीमुखाः ।

क्रव्यादो वार्तरहसु आ संजन्त्यमित्रान्वज्रेण त्रिपन्थिना ॥३॥

अन्तर्धेहि जातवेद आदित्य कुणपं ब्रह्म ।

त्रिपन्थेरियं सेना सुहितास्तु मे वशे ॥४॥

उत् । तिष्ठत् । सम् । नह्यध्वम् । उत्ऽआराः । केतुऽभिः । सह ।

सर्पाः । इतरऽजनाः । रक्षींसि । अमित्रान् । अनु । धावत् ॥ १ ॥

ईशाम् । वोः । वेद । राज्यम् । त्रिऽसन्धे । अरुणैः । केतुऽभिः । सह । ये । अन्तरिक्षे ।

ये । दिवि । पृथिव्याम् । ये । च । मानवाः । त्रिऽसन्धेः । ते । चेतसि । दुऽऽनामानः ।

उप । आसताम् ॥ २ ॥

अयःऽमुखाः । सूचीऽमुखाः । अयो इति । विकङ्कतीऽमुखाः । क्रव्यऽअदः । वार्तरहसः ।

आ । संजन्तु । अमित्रान् । वज्रेण । त्रिऽसन्धिना ॥ ३ ॥

अन्तः । धेहि । जातऽवेदः । आदित्य । कुणपम् । ब्रह्म ।

त्रिऽसन्धेः । इयम् । सेना । सुहिता । अस्तु । मे । वशे ॥ ४ ॥

To conquer enemies : to Triṣandhi.

XI.10.1 Stand ye up, equip yourselves, ye specters, together with ensigns; ye serpents, other folks, demons, run after our enemies.

XI.10.2 Your mastery I know, (your) kingdom, O Triṣandhi, together with red ensigns; what in the atmosphere, what in the sky, and what men (mānava) (are) on the earth, let those ill-named ones sit (? upa-ās) in the mind (ceta) of Trisandhi.

XI.10.3 Iron (ayas) mouthed, needle-mouthed, likewise thorn-tree (vikankaṭ) mouthed, let the flesh-eaters, of wind-swiftness, fasten on our enemies with the three-jointed (triṣandhi) thunderbolt.

XI.10.4 O Jātaveḍas, Āditya, put thou between much human flesh; let this army of Triṣandhi be well-placed in my control.

उत्तिष्ठ त्वं देवजनावृद्धे सेनया सह ।
 अयं वलिर्वा आहुतस्त्रिपन्धेराहुतिः प्रिया ॥५॥
 शितिपदी सं द्युतु शरव्येद्युयं चतुष्पदी ।
 कृत्येमित्रेभ्यो भव त्रिपन्धेः सह सेनया ॥६॥
 धूमाक्षी सं पततु कृधुकर्णी च क्रोशतु ।
 त्रिपन्धेः सेनया जिते अरुणाः सन्तु केतवः ॥७॥
 अवायन्तां पृक्षिणो ये वयांस्यन्तरिक्षे दिवि ये चरन्ति ।
 श्वार्पदो मक्षिकाः सं रभन्तामामादो गृध्राः कुणपे रदन्ताम् ॥८॥
 यामिन्द्रेण संधां समर्धत्वा ब्रह्मणा च बृहस्पते ।
 तयाहमिन्द्रसंधया सर्वान्देवानिह हुं व इतो जयत मामुतः ॥९॥
 बृहस्पतिराङ्गिरस ऋषयो ब्रह्मसंशिताः ।
 असुरक्षयणं वधं त्रिपथिं दिव्याश्रयन् ॥१०॥

उत् । तिष्ठ । त्वम् । देवऽजन् । अर्वादे । सेनया । सह ।
 अयम् । वलिः । वः । आऽहुतः । त्रिऽसंधेः । आऽहुतिः । प्रिया ॥ ५ ॥
 शितिऽपदी । सम् । द्युतु । शरव्या । इयम् । चतुऽपदी ।
 कृत्ये । अमित्रेभ्यः । भव । त्रिऽसंधेः । सह । सेनया ॥ ६ ॥
 धूमऽअक्षी । सम् । पततु । कृधुकर्णी । च । क्रोशतु ।
 त्रिऽसंधेः । सेनया । जिते । अरुणाः । सन्तु । केतवः ॥ ७ ॥
 अव । अयन्ताम् । पृक्षिणः । ये । वयांसि । अन्तरिक्षे । दिवि । ये । चरन्ति ।
 श्वार्पदः । मक्षिकाः । सम् । रभन्ताम् । आमऽअर्दः । गृध्राः । कुणपे । रदन्ताम् ॥ ८ ॥
 याम् । इन्द्रेण । समऽधाम् । समऽअर्धत्वाः । ब्रह्मणा । च । बृहस्पते ।
 तया । अहम् । इन्द्रऽसंधया । सर्वान् । देवान् । इह । हुवे । इतः । जयत । मा । अमुतः ॥९॥
 बृहस्पतिः । आङ्गिरसः । ऋषयः । ब्रह्मऽसंशिताः ।
 असुरऽक्षयणम् । वधम् । त्रिऽसंधिम् । दिवि । आ । अश्रयन् ॥ १० ॥

- XI.10.5** Stand thou up, O god-folk, O Arbudi, with the army; this tribute is offered (ā-hu) to you (pl.); the offering (is) dear to Triṣandhi.
- XI.10.6** Let the white-footed one tie together, this shaft (śaravya), four footed; O witchcraft, be thou for our enemies, together with the army of Triṣandhi.
- XI.10.7** Let the smoke-eyed (f.) one fall together, and the crop-eared one(f.) yell; it being conquered by the army of Triṣandhi, let the ensigns be red.
- XI.10.8** Let the winged ones descend, the birds, they that go about in the atmosphere, in the sky; let the wild beasts, the flies, take hold together; let the raw-flesh-eating vultures scratch at the human carrion.
- XI.10.9** The agreement (saṁdhā) which thou hast agreed on with Indra and with the brahman, O Bṛhaspati, by that Indra-agreement do I call hither all the gods; conquer ye on this side, not on that.
- XI.10.10** Bṛhaspati of the Aṅgiras race, the seers sharpened by the brahman, set up (ā-śri) in the sky the Asura-destroying weapon, Triṣandhi.

येनासौ गुप्त आदित्य उभाविन्द्रश्च तिष्ठतः ।

त्रिषन्धि देवा अभजन्तौजसे च बलाय च ॥११॥

सर्वोद्भोक्तान्समजयन्देवा आहुत्यानया ।

बृहस्पतिराङ्गिरसो वज्रं यमसिञ्चतासुरक्षयणं वधम् ॥१२॥

बृहस्पतिराङ्गिरसो वज्रं यमसिञ्चतासुरक्षयणं वधम् ।

तेनाहममूं सेनां नि लिम्पामि बृहस्पतेमित्रान्हन्म्योजसा ॥१३॥

सर्वे देवा अत्यार्यन्ति ये अश्रन्ति वषट्कृतम् ।

इमां जुषध्वमाहुतिमितो जयत मासुतः ॥१४॥

सर्वे देवा अत्यार्यन्तु त्रिषन्धेराहुतिः प्रिया ।

संधां महतीं रक्षत ययाग्रे असुरा जिताः ॥१५॥

वायुरमित्राणामिष्वग्राण्याञ्चतु । इन्द्र एषां बाह्वन्प्रति भनक्तु मा शकन्प्रतिधामिषुम् ।

आदित्य एषामखं वि नाशयतु चन्द्रमा युतामगतस्य पन्याम् ॥१६॥

येन । असौ । गुप्तः । आदित्यः । उभौ । इन्द्रः । च । तिष्ठतः ।

त्रिऽसैधिम् । देवाः । अभजन्तु । ओजसे । च । बलाय । च ॥ ११ ॥

सर्वान् । लोकान् । सम् । अजयन् । देवाः । आऽहुत्या । अनया ।

बृहस्पतिः । आङ्गिरसः । वज्रम् । यम् । असिञ्चत । असुरऽक्षयणम् । वधम् ॥ १२ ॥

बृहस्पतिः । आङ्गिरसः । वज्रम् । यम् । असिञ्चत । असुरऽक्षयणम् । वधम् । तेन ।

अहम् । अमूं । सेनाम् । नि । लिम्पामि । बृहस्पते । अमित्रान् । हन्मि । ओजसा ॥ १३ ॥

सर्वे । देवाः । अतिऽआर्यन्ति । ये । अश्रन्ति । वषट्कृतम् ।

इमाम् । जुषध्वम् । आऽहुतिम् । इतः । जयतु । मा । असुतः ॥ १४ ॥

सर्वे । देवाः । अतिऽआर्यन्तु । त्रिऽसन्धेः । आऽहुतिः । प्रिया ।

सम्ऽधाम् । महतीम् । रक्षतु । यया । अग्रे । असुराः । जिताः ॥ १५ ॥

वायुः । अमित्राणाम् । इषुऽअग्राणि । आ । अञ्चतु ।

इन्द्रः । एषाम् । बाह्वन् । प्रति । भनक्तु । मा । शकन् । प्रतिऽधाम् । इषुम् ।

आदित्यः । एषाम् । अखम् । वि । नाशयतु । चन्द्रमा । युताम् । अगतस्य । पन्याम् ॥ १६ ॥

XI.10.11 By whom yonder sun, and Indra, both stand protected
Triṣandhi - the gods shared, in order to both force and
strength.

XI.10.12 All worlds did the gods completely conquer by means of that
offering (āhuti) -- the thunderbolt which Bṛhaspati of the
Aṅgiras race poured, an Asura-destroying weapon.

XI.10.13 The thounderbolt which Bṛhaspati of the Aṅgiras race
poured, an Asura-destroying weapon -- therewith do I blot out
(ni-jip) yon army, O Bṛhaspati; I slay the enemies with
force.

XI.10.14 All the gods come over hither, who partake of (the offering)
made with vaṣat; enjoy ye this offering; conquer ye on this
side, not on that.

XI.10.15 Let all the gods come over hither; the offering (is) dear to
Triṣandhi; defend ye the great agreement by which in the
beginning the Asuras were conquered.

XI.10.16 Let Vāyu bend up the arrow-points of the enemies; let Indra
break back their arms; let them not be able to set the arrow;
let Āditya make thier missile weapon astra disappear; let the
moon put (yu) them on the track of what is not gone.

यदि प्रेयुर्देवपुरा ब्रह्म वर्माणि चक्रिरे ।
 तनुपानं परिपाणं कृष्णाना यदुपोचिरे सर्वं तदरसं कृधि ॥१७॥
 क्रव्यादानुवर्तयन्मृत्युना च पुरोहितम् ।
 त्रिषन्धे प्रेहि सेनया जयामित्रान् प्रपद्यस्व ॥१८॥
 त्रिषन्धे तमसा त्वममित्रान्परि वारय ।
 पृषदाज्यप्रणुत्तानां मामीषां मोचि कश्चन ॥१९॥
 श्रित्तिपदी सं पतत्वमित्राणाममूः सिचः ।
 मुखन्त्वयामूः सेना अमित्राणां न्यबुदे ॥२०॥
 मूढा अमित्रा न्यबुदे जह्येष्टिं वरवरम् ।
 अनया जहि सेनया ॥२१॥
 यश्च कवची यश्चाकवचोऽु मित्रो यश्चाज्मनि ।
 ज्यापाशैः कवचपाशैरज्मनाभिहतः शयाम् ॥२२॥

यदि । प्रेयुः । देवपुराः । ब्रह्म । वर्माणि । चक्रिरे ।
 तनुपानम् । परिपानम् । कृष्णानाः । यत् । उपोऽुचिरे । सर्वम् । तत् । अरसम् । कृधि ॥
 क्रव्युऽअदा । अनुऽवर्तयन् । मृत्युना । च । पुरोऽहितम् ।
 त्रिऽसंधे । प्र । इहि । सेनया । जय । अमित्रान् । प्र । पद्यस्व ॥ १८ ॥
 त्रिऽसंधे । तमसा । त्वम् । अमित्रान् । परि । वारय ।
 पृषदाज्यऽप्रणुत्तानाम् । मा । अमीषाम् । मोचि । कः । चुन ॥ १९ ॥
 श्रित्तिऽपदी । सम । पततु । अमित्राणाम् । अमूः । सिचः ।
 मुखन्तु । अथ । अमूः । सेनाः । अमित्राणाम् । निऽअबुदे ॥ २० ॥
 मूढाः । अमित्राः । निऽअबुदे । जहि । एयाम् । वरम्ऽवरम् । अनया । जहि । सेनया ॥
 यः । च । कवची । यः । च । अकवचः । अमित्रः । यः । च । अज्मनि ।
 ज्यापाशैः । कवचऽपाशैः । अज्मना । अभिऽहतः । शयाम् ॥ २२ ॥

XI.10.17 If they have gone forward to the god's strongholds, have made the brahman their defenses; if (? yat) they have encouraged (? upa-vac) themselves, making a body-protection, a complete protection — all that do thou make sapless.

XI.10.18 Causing to follow the purohita with the flesh-eating (fire) and with death, O Triṣandhi, go forth with the army; conquer the enemies; go forward.

XI.10.19 O Triṣandhi, do thou envelop our enemies with darkness; of them yonder, thrust forth by the speckled butter, let none soever be freed.

XI.10.20 Let the white-footed one (f.) fall upon (? sam-pat) yonder armies of our enemies be confounded today, O Nyarbudi.

XI.10.21 Confounded (be) our enemies, O Nyarbudi; slay thou of them each best man (vara); slay (them) with this army.

XI.10.22 Whoever is mailed, and who without mail, and what enemy is in march (? ajman); by bowstring-fetters, by mail-fetters, smitten by the march let him lie.

ये वृर्मिणो येवर्मिणो अमित्रा ये च वृर्मिणः ।

सर्वास्तौ अर्बुदे हुताञ्छानोदन्तु भूम्याम् ॥२३॥

ये रथिनो ये अरथा असादा ये च सादिनः ।

सर्वानदन्तु तान्हृतान्गृध्राः श्येनाः पतत्रिणः ॥२४॥

सहस्रकुणपा शेतामामित्री सेना समरे वधानाम् । विविद्धा ककुजाकृता ॥२५॥

मर्माविधं रोह्वतं सुपर्णेदन्तु दुश्चितं मृदितं शयानम् ।

य इमां प्रतीचीमाहुतिमित्रो नो युयुत्सति ॥२६॥

यां देवा अनुतिष्ठन्ति यस्या नास्ति विराधनम् ।

तयेन्द्रो हन्तु वृत्रहा वज्रेण त्रिषन्धिना ॥२७॥

ये । वृर्मिणः । ये । अवर्मिणः । अमित्राः । ये । च । वृर्मिणः ।

सर्वान् । तान् । अर्बुदे । हुतान् । श्वानः । अदन्तु । भूम्याम् ॥ २३ ॥

ये । रथिनः । ये । अरथाः । असादाः । ये । च । सादिनः ।

सर्वान् । अदन्तु । तान् । हृतान् । गृध्राः । श्येनाः । पतत्रिणः ॥ २४ ॥

सहस्रकुणपा । शेताम् । आमित्री । सेना । समरे । वधानाम् । विविद्धा । ककुजाकृता ॥२५॥

मर्माविधम् । रोह्वतम् । सुपर्णे । अदन्तु । दुःचितम् । मृदितम् । शयानम् ।

यः । इमां । प्रतीचीम् । आहुतिम् । अमित्रः । नः । युयुत्सति ॥ २६ ॥

याम् । देवाः । अनुतिष्ठन्ति । यस्याः । न । अस्ति । विराधनम् ।

तया । इन्द्रः । हन्तु । वृत्रहा । वज्रेण । त्रिषन्धिना ॥ २७ ॥

॥ इत्येकार्वाकाण्डम् ॥

[अथर्वशास्त्रे सूक्तानि १०, अक्ष ३१२]

- XI.10.23** Who have defenses, who have no defenses, and the enemies who have defenses – all those, O Arbudī, being slain, let dogs eat on the ground.
- XI.10.24** Who have chariots, who have no chariots, those without seats and they who have seats (sāda) – all those, being slain, let vultures, falcons, birds (patatrin) eat.
- XI.10.25** Let the army of our enemies lie with thousand corpses (kuṇapa) in the conflict of weapons, pierced through, cut to pieces(?).
- XI.10.26** Let the eagles (supamā) eat him, pierced to the vitals, crying, loudly, lying crushed, the evil-minded one – what enemy of ours wishes to fight against this opposing offering.
- XI.10.27** (The offering) which the gods follow (anu-sthā), of which there is no failure -- with that let Indra, Vṛitra-slayer, slay, with the three-jointed thunderbolt.

Here ends Kāṇḍa XI,
Hymns 10, Verses 313

Kāṇḍa - XII

द्वादशं काण्डम्

अथ द्वादश काण्डम् ॥

(१) मयमं सूक्तम्

(१-१३) विषहृषुषस्तास्य सूतस्यायथां ऋषिः । मृदिर्वसतः । (१, ३, १७, २९, ३१, ५५, १०) मयमाङ्गीयासतस्यै-
कोनविन्देकविशीपञ्चपञ्चाशीपटीनाम्नामिदुषु, (२) द्वितीयाया अुरिक्मिदुषु, (७-९, १०, ३८) तदुष्योविषुषस्य
दशम्यष्टाविशोभ्यं मयवसानां वदुषां वगती, (७) सप्तम्याः परतारपङ्क्तिः, (८, ११) अष्टम्योऽष्टादशोऽष्टम्यवसानां वदुषां
(१७) चतुर्विंश्या महावृहती, (१५) पञ्चदश्याः पञ्चपदा शकरी, (१९, २१) षोडशयेकविंशयोरेकापसानां साष्टी
मिदुषु, (१८) अष्टादश्याऽष्टम्यवसानां वदुषां त्रिदशनुहुष्यामीतिशकरी, (१९) एकोनविंश्या उरोवृहती, (२०) विंश्या
विषादुरोवृहती, (२३) द्वाविंश्याऽष्टम्यवसानां वदुषां विरादतिवगती, (२३) त्रयोविंश्याः पञ्चपदा विरादतिवगती,
(२४) चतुर्विंश्याः पञ्चपदानुहुष्यामीं वगती, (२५) पञ्चविंश्याऽष्टम्यवसानां सप्तपदोऽष्टम्यवसानां वदुषां
(२६-२८, ३३, ३५, ३९-४०, ५०, ५४, ५९, ५९, ६३) षड्विंश्याद्विषुषस्य त्रयोविंश्यापञ्चविंशे-
कोनचत्वारिंशचत्वारिंशीपञ्चाशीपञ्चपञ्चाशीपञ्चापयेकोनपटीमिषादीनाम्नामिदुषु, (३०) त्रिंश्या विषा-
द्वापशी, (३२) द्वाविंश्याः पुस्तताजयोतिस्त्रिदुषु, (३४) चतुर्विंश्याऽष्टम्यवसानां वदुषां त्रिदशवृहती-
गर्मातिवगती, (३९) षड्विंश्या विषीतपादस्यम्या पङ्क्तिः, (४१) एकचत्वारिंश्याऽष्टम्यवसानां वदुषां
ककुम्भती शकरी, (४२) द्विचत्वारिंश्याः स्वरावदुषु, (४३) त्रिचत्वारिंश्या विषादस्तापङ्क्तिः,
(४४-४५, ४९) चतुश्चत्वारिंशीपञ्चचत्वारिंशेकोनपञ्चाशीनां वगती, (४६) पदचत्वारिंश्याः वदुषां
नुहुष्यामीं पराशकरी, (४७) सप्तचत्वारिंश्याः वदुषां त्रिदशनुहुष्यामीं परातिशकरी, (४८) अष्ट-
चत्वारिंश्याः पुरोऽनुहुषिदुषु, (५१) एकपञ्चाश्याऽष्टम्यवसानां वदुषां त्रिदशनुहुष्यामीं ककुम्भती शकरी,
(५२) द्विपञ्चाश्याः पञ्चपदानुहुष्यामीं परातिवगती, (५३) त्रिपञ्चाश्याः पुरोर्वाहतावदुषु,
(५४) सप्तपञ्चाश्याः पुरोऽतिवागता वगती, (५८) अष्टपञ्चाश्याः पुस्ततावृहती, (६१)
एकपञ्चाश्याः पुरोर्वाहतां मिदुषु, (६३) द्विपञ्चाश्याः पराविषाद्विदुषु उच्यन्ति ॥

सत्यं बृहदुत्तममं दीक्षा तपो ऋक्षं यज्ञः पृथिवीं धारयन्ति ।
सा नो भुतस्य भव्यस्य पर्युरुं लोकं पृथिवी नः कृणोतु ॥१॥
असंवाधं मध्यतो मानवानां यस्या उद्वतः प्रवतः समं बृह ।
नानावीर्या ओषधीर्या विमर्ति पृथिवी नः प्रथतां राध्यतां नः ॥२॥

सत्यम् । बृहत् । श्रुतम् । उग्रम् । दीक्षा । तपः । ऋक्षः । यज्ञः । पृथिवीम् । धारयन्ति ।
सा । नः । भुतस्य । भव्यस्य । पर्या । उरुम् । लोकम् । पृथिवी । नः । कृणोतु ॥ १ ॥
असम्वाधम् । मध्यतः । मानवानाम् । यस्याः । उत्तुवतः । प्रवतः । समम् । बृह ।
नानावीर्याः । ओषधीः । या । विमर्ति । पृथिवी । नः । प्रथताम् । राध्यताम् । नः ॥ २ ॥

Bhūmi : Earth

XII.1.1 Great (br̥hant) truth, formidable right, consecration, penance, brahman, and sacrifice sustain the earth; let her for us, mistress of what is and what is to be -- let the earth make for us wide room (loka).

XII.1.2 Unoppressedness in the midst of men (mānava); whose are the ascents (udvat), the advances (pravat), the much plain (sama); who bears the herbs of various virtue (nānāvīrya) -- let the earth be spread out for us, be prosperous for us.

यस्यां समुद्र उत सिन्धुरापो यस्यामन्नं कृष्टयः संबभूवुः ।
 यस्यामिदं जिन्वति प्राणदेजत्सा नो भूमिः पूर्वेपेयं दधातु ॥३॥
 यस्याभ्रतस्तः प्रदिशः पृथिव्या यस्यामन्नं कृष्टयः संबभूवुः ।
 या विमर्ति बहुधा प्राणदेजत्सा नो भूमिर्गोष्वप्यन्नं दधातु ॥४॥
 यस्यां पूर्वं पूर्वजना विचक्रिरे यस्यां देवा असुरानभ्यवर्तयन् ।
 गवामश्वानां वयंसश्च विष्टा भगं वचैः पृथिवी नो दधातु ॥५॥
 विश्वभरा वसुधानीं प्रतिष्ठा हिरण्यवक्षा जगतो निवेशनी ।
 वैश्वानरं विभ्रती भूमिरग्निमिन्द्रऋषभा द्रविणे नो दधातु ॥६॥
 यां रक्षन्त्यस्वप्ना विश्वदानीं देवा भूमिं पृथिवीमप्रमादम् ।
 सा नो मधु प्रियं दुहामथो उक्षतु वचैसा ॥७॥
 यार्णवेधिं सलिलमग्र आसीद्यां मायाभिर्नुवचैरन्मनीषिणः ।
 यस्या हृदयं परमे व्योमिन्त्सत्येगावृतममृतं पृथिव्याः ।
 सा नो भूमिस्त्विति बलं राष्ट्रे दधातुत्तमे ॥८॥

यस्याम् । समुद्रः । उत । सिन्धुः । आपः । यस्याम् । अन्नम् । कृष्टयः । समुद्रबभूवुः ।
 यस्याम् । इदम् । जिन्वति । प्राणत् । एजत् । सा । नः । भूमिः । पूर्वेऽपेयं । दधातु ॥ ३ ॥
 यस्याः । चतस्तः । प्रदिशः । पृथिव्याः । यस्याम् । अन्नम् । कृष्टयः । समुद्रबभूवुः ।
 या । विमर्ति । बहुधा । प्राणत् । एजत् । मा । नः । भूमिः । गोषु । अपि । अन्ने । दधातु ॥
 यस्याम् । पूर्वं । पूर्वजनाः । विचक्रिरे । यस्याम् । देवाः । असुरान् । अभिऽवर्तयन् ।
 गवाम् । अश्वानाम् । वयंसः । च । विऽस्था । भगम् । वचैः । पृथिवी । नः । दधातु ॥५॥
 विश्वम्ऽभरा । वसुधानीं । प्रतिऽस्था । हिरण्यवक्षाः । जगतः । निऽवेशनी ।
 वैश्वानरम् । विभ्रती । भूमिः । अग्निम् । इन्द्रऽऋषभा । द्रविणे । नः । दधातु ॥ ६ ॥
 याम् । रक्षन्ति । अस्वप्नाः । विश्वदानीम् । देवाः । भूमिम् । पृथिवीम् । अप्रऽमादम् ।
 सा । नः । मधु । प्रियम् । दुहाम् । अथो इति । उक्षतु । वचैसा ॥ ७ ॥
 या । अर्णवे । अर्धि । सलिलम् । अग्रे । आसीत् । याम् । मायाभिः । अनुऽअचरन् ।
 मनीषिणः । यस्याः । हृदयम् । परमे । विऽओमन् । सत्येन । आऽवृतम् । अमृतम् ।
 पृथिव्याः । सा । नः । भूमिः । त्वितिम् । बलम् । राष्ट्रे । दधातु । उत्तऽत्तमे ॥ ८ ॥

- XII.1.3** On whom (are) the ocean and the river (sindhu), the waters; on whom food, plowings, came into being; on whom quickens this that breathes, that stirs — let that earth (bhūmi) set us in first drinking.
- XII.1.4** Whose, the earth's (are) the four quarters on whom food, plowings, came into being; who bears manifoldly what breaths, what stirs -- let that earth set us among kine, also in inexhaustibleness.
- XII.1.5** On whom the people of old formerly spread themselves, on whom the gods overcame the Asuras; the station of kine, of horses, of birds — let the earth assign us fortune, splendor.
- XII.1.6** All-bearing, good-holding, firm-standing, gold-backed, reposer of moving things, bearing the universal fire, let the earth, whose bull (ṛṣabha) is Indra, set us in property.
- XII.1.7** She the earth, whom the gods, sleepless, defend all the time without failure -- let her yield to us honey, what is dear; then let her sprinkle us with splendor.
- XII.1.8** She who in the beginning was sea (salila) upon the ocean; whom the skilful moved after with their devices; the earth whose immortal heart covered with truth is in highest firmament -- let that earth assign to us brilliancy, strength, in highest royalty.

यस्यामापः परिचराः समानीरहोरात्रे अप्रमादं क्षरन्ति ।
 सा नो भूमिर्भूरिधारा पयो दुहामथो उक्षतु वर्चसा ॥९॥
 यामश्विनावर्मिमातां विष्णुर्यस्यां विचक्रमे ।
 इन्द्रो यां चक्र आत्मनेनमित्रां शचीपतिः ।
 सा नो भूमिर्वि सृजतां माता पुत्राय मे पयः ॥१०॥
 गिरयस्ते पर्वता हिमवन्तो रण्यं ते पृथिवि स्योनमस्तु ।
 बभ्रुं कृष्णां रोहिणीं विश्वरूपां ध्रुवां भूमिं पृथिवीमिन्द्रगुताम् ।
 अजीतो हतो अक्षतो ध्येष्ठां पृथिवीमहम् ॥११॥
 यत्ते मर्ध्यं पृथिवि यच्च नभ्यं यास्त ऊर्जस्तन्वः संवभूवुः ।
 तासु नो धेष्टमि नः पवस्व माता भूमिः पुत्रो अहं पृथिव्याः ॥
 पर्जन्यः पिता स उ नः पिपर्तु ॥१२॥

यस्याम् । आपः । परिऽचराः । समाऽनीः । अहोरात्रे इति । अप्रमादम् । क्षरन्ति ।
 सा । नः । भूमिः । भूरिऽधारा । पयः । दुहाम् । अथो इति । उक्षतु । वर्चसा ॥ ९ ॥
 याम् । अश्विनौ । अग्निमाताम् । विष्णुः । यस्याम् । विऽचक्रमे ।
 इन्द्रः । याम् । चक्रे । आत्मने । अनमित्राम् । शचीऽपतिः ।
 सा । नः । भूमिः । वि । सृजताम् । माता । पुत्राय । मे । पयः ॥ १० ॥
 गिरयः । ते । पर्वताः । हिमऽवन्तः । अरण्यम् । ते । पृथिवि । स्योनम् । अस्तु ।
 बभ्रुम् । कृष्णाम् । रोहिणीम् । विश्वऽरूपां । ध्रुवाम् । भूमिम् । पृथिवीम् । इन्द्रऽगुताम् ।
 अजीतः । अहतः । अक्षतः । अर्धः । अस्थाम् । पृथिवीम् । अहम् ॥ ११ ॥
 यत् । ते । मर्ध्यम् । पृथिवि । यत् । च । नभ्यम् । याः । ते । ऊर्जः । तन्वः । समऽवभूवुः ।
 तासु । नः । धेष्टि । अग्निः । नः । पवस्व । माता । भूमिः । पुत्रः । अहम् । पृथिव्याः ।
 पर्जन्यः । पिता । सः । उ इति । नः । पिपर्तु ॥ १२ ॥

XII.1.9 On whom the circulating waters flow the same, night and day, without failure -- let that earth of many streams yield us milk; then let her sprinkle (us) with splendor.

XII.1.10 Whom the Aśvins measured; on whom Viṣṇu strode out; whom Indra, lord of might, made free from enemies for himself -- let that earth to us, a mother to a son, release milk.

XII.1.11 Let thy hills, snowy mountains, let thy forest-land, O earth, be pleasant; upon the brown, black, red, all-formed, fixed earth, the earth guarded by Indra -- I, unharassed, unsmitten, unwounded, have stood upon the earth.

XII.1.12 What is thy middle, O earth, and what thy navel, what refreshments arose out of thy body -- in them do thou set us; be purifying toward us; earth is mother, I am earth's son; Parjanya is father -- let him save us.

यस्यां वेदिं परिगृह्णन्ति भूम्यां यस्यां यज्ञं तन्वते विश्वकर्माणः ।

यस्यां मीयन्ते स्वरवः पृथिव्यामूर्ध्वाः शुक्रा आहुत्याः पुरस्तात् ।

सा नो भूमिर्वर्धय वर्धमाना

॥१३॥

यो नो द्वेपत्पृथिवि यः पृतन्याद्योभिदासान्मनसा यो वधेन ।

तं नो भूमे रन्धय पूर्वकृत्वरि

॥१४॥

त्वज्जातास्त्वयि चरन्ति मर्त्यास्त्वं विभर्षि द्विपदस्त्वं चतुष्पदः ।

तवेमे पृथिवि पञ्च मानवा येभ्यो ज्योतिरमृतं मर्त्येभ्य उच्यन्त्यस्यै रश्मिभिरातनोति ॥१५॥

ता नः प्रजाः सं दुहतां समग्रा वाचो मधु पृथिवि धेहि मह्यम् ॥१६॥

विश्वस्त्रि मातरमोषधीनां ध्रुवां भूमिं पृथिवीं धर्मेणा धृताम् ।

शिवां स्योनामनुं चरेम विश्वहा

॥१७॥

यस्याम् । वेदिम् । परिगृह्णन्ति । भूम्याम् । यस्याम् । यज्ञम् । तन्वते । विश्वकर्माणः ।

यस्याम् । मीयन्ते । स्वरवः । पृथिव्याम् । ऊर्ध्वाः । शुक्राः । आहुत्याः । पुरस्तात् ।

सा । नः । भूमिः । वर्धयत् । वर्धमाना ॥ १३ ॥

यः । नः । द्वेपत् । पृथिवि । यः । पृतन्यात् । यः । अभिदासात् । मनसा । यः । वधेन ।

तम् । नः । भूमे । रन्धय । पूर्वकृत्वरि ॥ १४ ॥

त्वत् । जाताः । त्वयि । चरन्ति । मर्त्याः । त्वम् । विभर्षि । द्विपदः । त्वम् । चतुःस्पदः । त्वम् ।

इमे । पृथिवि । पञ्च । मानवाः । येभ्यः । ज्योतिः । अमृतम् । मर्त्येभ्यः । उच्यन्त्यस्यै । रश्मिः ।

रश्मिभिः । आस्तनोति ॥ १५ ॥

ताः । नः । प्रजाः । सम । दुहताम् । समग्रामाः । वाचः । मधु । पृथिवि । धेहि । मह्यम् ॥

विश्वस्त्रिम् । मातरम् । ओषधीनाम् । ध्रुवाम् । भूमिम् । पृथिवीम् । धर्मेणा । धृताम् ।

शिवाम् । स्योनाम् । अनुं । चरेम । विश्वहा ॥ १७ ॥

- XII.1.13** On what earth they enclose the sacrificial hearth; on what men of all works extend the sacrifice; on what earth are set up the sacrificial posts, erect, bright, before the oblation — let that earth, increasing, make us increase.
- XII.1.14** Whoso shall hate us, O earth; whoso shall fight, whoso shall vex with mind, who with deadly weapon — him, O prior-acting earth, do thou put in our power.
- XII.1.15** Born from thee, mortals go about upon thee; thou bearest bipeds, thou quadrupeds; thine, O earth, are these five races of men, for whom mortals, the rising sun extends with his rays immortal light.
- XII.1.16** Let those creatures, without exception, together yield fruit to us; the honey of speech, O earth, do thou assign unto me.
- XII.1.17** The all-producing mother of herbs, the fixed earth, the earth maintained by ordinance, the auspicious, the pleasant, may we go about over always.

महत्सुधस्यं महती बभूविथ महान्वेगं एजथुर्वेपथुष्टे ।
 महान्स्वेन्द्रो रक्षत्यग्रमादम् ।
 सा नो भूमे प्र रोचय हिरण्यस्येव संहृदि मा नो द्विषत कश्चन ॥१८॥
 अग्निर्भूम्यामोपधीष्वग्निमापो विभ्रत्यग्निरश्मसु ।
 अग्निरन्तः पुरुषेषु गोष्वश्वेष्वग्नयः ॥१९॥
 अग्निर्विव आ तपत्यमेर्देवस्योर्वान्तरिक्षम् ।
 अग्निं मतींस इन्धते हव्यवाहं घृतप्रियम् ॥२०॥
 अग्निवासाः पृथिव्यासितज्जूस्त्विषीमन्तं संशितं मा कृणोतु ॥२१॥
 भूम्यां देवेभ्यो ददति यज्ञं हव्यमरंकृतम् ।
 भूम्यां मनुष्या जीवन्ति स्वधयाज्ञेन मर्त्याः ।
 सा नो भूमिः प्राणमायुर्दधातु जरदष्टि मा पृथिवी कृणोतु ॥२२॥

महत् । सुधस्यम् । महती । बभूविथ । महान् । वेगः । एजथुः । वेपथुः । ते ।
 महान् । त्वा । इन्द्रः । रक्षति । अग्रमादम् ।
 सा । नः । भूमे । प्र । रोचय । हिरण्यस्यऽङ्गम् । समऽहृदि । मा । नः । द्विषत । कः । चन ॥
 अग्निः । भूम्याम् । ओपधीषु । अग्निम् । आपः । विभ्रति । अग्निः । अश्मसु ।
 अग्निः । अन्तः । पुरुषेषु । गोषु । अश्वेषु । अग्नयः ॥ १९ ॥
 अग्निः । दिवः । आ । तपति । अग्नेः । देवस्य । उरु । अन्तरिक्षम् ।
 अग्निम् । मतींसः । इन्धते । हव्यवाहम् । घृतप्रियम् ॥ २० ॥
 अग्निवासाः । पृथिवी । असितज्जूः । त्विषीमन्तम् । समऽशितम् । मा । कृणोतु ॥२१॥
 भूम्याम् । देवेभ्यः । ददति । यज्ञम् । हव्यम् । अरम्कृतम् ।
 भूम्याम् । मनुष्याः । जीवन्ति । स्वधया । अज्ञेन । मर्त्याः ।
 सा । नः । भूमिः । प्राणम् । आयुः । दधातु । जरदऽष्टिम् । मा । पृथिवी । कृणोतु ॥

XII.1.18 Thou hast become great, a great station; great is thy trembling, stirring, quaking; great Indra defends thee unremittingly. Do thou, O earth, make us to shine forth as in the aspect of gold; let no one soever hate us.

XII.1.19 Agni is in the earth, in the herbs; the waters bear Agni; Agni in the stones; Agni is within men; in kine, in horses are Agnis.

XII.1.20 Agni sends heat from the sky; the wide atmosphere is god Agni's; mortals kindle Agni oblation-bearer, ghee-lover.

XII.1.21 Let the earth, fire-clad, black-kneed, make me sharpened, brilliant.

XII.1.22 On the earth they give to the gods the sacrifice, the oblation, duly prepared; on the earth mortal men live by svadhā, by food; let that earth assign us breath, life-time; let earth make me one who attains old age.

यस्ते॑ गन्धः पृथिवि॑ संव॒भूव॒ यं विभ्र॑त्योप॒धयो॑ यमार्पः ।
यं गन्ध॑र्वा अ॒प्सरस॑श्च भेजिरे॑ तेन॒ मा सुर॑भि॒ कृणु॑ मा नो॒ द्विक्षत॑ कश्चन ॥२३॥

यस्ते॑ गन्धः पुष्कर॑मावि॒वेश॒ यं सज॑भ्रुः सूर्या॑या विवा॒हे ।
अमर्त्याः॑ पृथिवि॑ गन्धम॑ग्रे तेन॒ मा सुर॑भि॒ कृणु॑ मा नो॒ द्विक्षत॑ कश्चन ॥२४॥

यस्ते॑ गन्धः पुरु॑षेषु स्त्रीषु पुंसु भगो॑ रुचिः ।

यो अश्वे॑षु वीरे॑षु यो मृगे॑षूत ह॒स्तिषु॑ ।

कन्या॑यिां वच॑र्चं यद्र॑मे तेना॒स्माँ अपि॑ सं स॒ज मा नो॒ द्विक्षत॑ कश्चन ॥२५॥

शिला॑ भूमि॑रश्मा पांसुः सा भूमिः॑ स॒धृता धृता॑ ।

तस्यै॑ हिर॑ण्यवक्षसे पृथि॒व्या अ॒करं॑ नमः ॥२६॥

यस्या॑ वृक्षा वान॑स्पत्या ध्रुवा॑स्तिष्ठ॒न्ति वि॒श्वहा॑ ।

पृथि॑र्वी वि॒श्वधा॑यसं धृताम॒च्छाव॑दामसि ॥२७॥

उ॒दीरा॑णा उ॒तासी॑नास्तिष्ठ॒न्तः प्र॒क्राम॑न्तः ।

प॒द्भ्यां दक्षि॑णस॒न्याभ्यां॑ मा व्य॒धिष्म॑हि भूम्या॑म् ॥२८॥

यः । ते । गन्धः । पृथिवि । सम॒व॒भूव॒ । यम् । विभ्र॑ति । ओष॒धयः । यम् । आपः ।

यम् । गन्ध॑र्वाः । अ॒प्सरसः । च । भेजिरे॑ तेन॒ मा । सुर॑भिम् । कृणु॑ । मा । नः । द्वि॒क्षत॑ । कः । च॒न ॥

यः । ते । गन्धः । पुष्कर॑म् । आ॒वि॒वेश॑ । यम् । सम॒ज॒भ्रुः । सूर्या॑याः । वि॒वा॒हे ।

अमर्त्याः । पृथि॒वि । गन्ध॑म् । अ॒ग्रे । तेन॒ मा । सुर॑भिम् । कृणु॑ । मा । नः । द्वि॒क्षत॑ । कः । च॒न ॥

यः । ते । गन्धः । पुरु॑षेषु । स्त्रीषु । पुं॒सु । भगः । रुचिः ।

यः । अश्वे॑षु । वीरे॑षु । यः । मृगे॑षु । उ॒त । ह॒स्तिषु॑ ।

कन्या॑यिाम् । वच॑र्चः । यत् । भु॒मे । तेन॒ अ॒स्मान् । अपि॑ । सम॒ स॒ज । मा । नः । द्वि॒क्षत॑ । कः । च॒न ॥

शिला॑ । भूमिः । अश्मा॑ । पांसुः । सा । भूमिः । सम॒धृ॒ता । धृता॑ ।

तस्यै॑ । हिर॑ण्यवक्षसे । पृथि॒व्यै । अ॒कर॑म् । नमः ॥ २६ ॥

यस्या॑म् । वृक्षाः । वान॑स्पत्याः । ध्रुवाः । तिष्ठ॑न्ति । वि॒श्वहा॑ ।

पृथि॑र्वीम् । वि॒श्वधा॑यसम् । धृता॑म् । अ॒च्छा॒व॒दाम॑सि ॥ २७ ॥

उ॒त्त॒र्दी॒राणाः । उ॒त । आसी॑नाः । तिष्ठ॑न्तः । प्र॒क्राम॑न्तः ।

प॒त्त॒भ्याम् । दक्षि॑णस॒न्याभ्यां॑ मा । व्य॒धिष्म॑हि । भूम्या॑म् ॥ २८ ॥

XII.1.23 What odor of thine, O earth, came into being, which the herbs, which the waters bear, which the Gandharvas and Apsarases shared -- with that do thou make me odorous; let no one soever hate us.

XII.1.24 What odor of thine entered into the blue lotus; which they brought together at Sūrya's wedding -- the immortals, O earth, what odor in the beginning -- with that do thou make me odorous; let no one soever hate us.

XII.1.25 What odor of thine is in human beings; in women, in men, portion, pleasure; what in horses, in heroes, what in wild animals and in elephants; what splendor, O earth, in a maiden -- with that do thou unite us also; let no one soever hate us.

XII.1.26 Rock is earth, stone, dust; this earth (is) held together, held; to that earth, gold-backed have I paid homage.

XII.1.27 On whom stand always fixed the trees, the forest trees, the all-supporting earth that is held (together) do we address.

XII.1.28 Arising, also sitting, standing, striding forth, with right and left feet, let us not stagger upon the earth.

त्रिमृग्वरीं पृथिवीमा वंदामि क्षमां भूमिं ब्रह्मणा ववृधानाम् ।
 ऊर्जं पुष्टं विभ्रंतीमन्नभागं घृतं त्वामि नि धीमि भूमे ॥२९॥
 शुद्धा न आपस्तन्वे क्षरन्तु यो नः सेदुरप्रिये तं नि दध्मः ।
 पवित्रेण पृथिवि मोत्पुनामि ॥३०॥
 यास्ते प्राचीः प्रदिशो या उर्दीचीर्यास्ते भूमे अधराद्याभं पश्चात् ।
 स्योनास्ता मह्यं चरते भवन्तु मा नि पसं भुवने शिश्रियाणः ॥३१॥
 मा नः पश्चान्मा पुरस्ताद्भुविष्ठा मोत्तरादधरादुत ।
 स्वस्ति भूमे नो भव मा विदन्परिपुन्यिनो वरीयो यावया वधम् ॥३२॥
 यावत्तेभि विपश्यामि भूमे सूर्येण मेदिना ।
 तावत्मे चक्षुर्मा मेष्टोत्तरामुत्तरां समाम् ॥३३॥
 यच्छयानः पर्यावर्ते दक्षिणं सव्यमभि भूमे पार्श्वम् ।
 उत्तानास्त्वा प्रतीचीं यत्पृष्टीभिरधिशेमहे ।
 मा हिंसीस्तत्र नो भूमे सर्वस्य प्रतिशीवरि ॥३४॥

त्रिमृग्वरीम् । पृथिवीम् । आ । वृद्धामि । क्षमाम् । भूमिम् । ब्रह्मणा । ववृधानाम् ।
 ऊर्जम् । पुष्टम् । विभ्रंताम् । अन्नभागम् । घृतम् । त्वा । अभि । नि । सीदिमि । भूमे ॥२९॥
 शुद्धाः । नः । आपः । तन्वे । क्षरन्तु । यः । नः । सेदुः । अप्रिये । तम् । नि । दध्मः ।
 पवित्रेण । पृथिवि । मा । उत् । पुनामि ॥ ३० ॥
 याः । ते । प्राचीः । प्रदिशः । याः । उर्दीचीः । याः । ते । भूमे । अधरात् । याः । च । पश्चात् ।
 स्योनाः । ताः । मह्यम् । चरते । भवन्तु । मा । नि । पसन् । भुवने । शिश्रियाणः ॥३१॥
 मा । नः । पश्चात् । मा । पुरस्तात् । नुविष्ठाः । मा । उत्तरात् । अधरात् । उत ।
 स्वस्ति । भूमे । नः । भव । मा । विदन् । परिपुन्यिनः । वरीयः । यवय । वधम् ॥३२॥
 यावत् । ते । अभि । विपश्यामि । भूमे । सूर्येण । मेदिना ।
 तावत् । मे । चक्षुः । मा । मेष्ट । उत्तराम् । उत्तराम् । समाम् ॥ ३३ ॥
 यत् । शयानः । परिऽआवर्ते । दक्षिणम् । सव्यम् । अभि । भूमे । पार्श्वम् ।
 उत्तानाः । त्वा । प्रतीचीम् । यत् । पृष्टीभिः । अधिऽशेमहे ।
 मा । हिंसीः । तत्र । नः । भूमे । सर्वस्य । प्रतिऽशीवरि ॥ ३४ ॥

XII.1.29 The cleansing earth do I address, the patient earth, increasing by worship; may we sit down, O earth, upon thee, that bearest refreshment, prosperity, food-portion, ghee.

XII.1.30 Let cleansed waters flow for our body; what mucus is ours, that we deposit on him we love not; with a purifier, O earth, do I purify myself.

XII.1.31 What forward directions are thine, what upward, what are thine, O earth, down ward, and what behind, let those be pleasant to me going about; let me not fall down supported on creation (Bhuvana).

XII.1.32 Do not push us behind, nor in front, nor above and below; become thou welfare for us, O earth; let not the waylayers find us; keep very far off the deadly weapon.

XII.1.33 How much of thee I look forth upon, O earth, with the sun for ally, so far let my sight not fail, from one year to another.

XII.1.34 In that, lying, I turn myself about upon the right (or) the left side, O earth; in that we with our ribs lie stretched out upon thee that meetest us -- do not in that case injure us, O earth thou underlier of everything.

यत्ते भूमे विखनामि क्षिप्रं तदपि रोहतु ।
 मा ते मर्मं विमृग्वरि मा ते हृदयमर्पिपम् ॥३५॥
 ग्रीष्मस्ते भूमे वर्षाणि शरद्धेमन्तः शिशिरो वसन्तः ।
 ऋतवस्ते विहिता हायनीरहोरात्रे पृथिवि नो दुहाताम् ॥३६॥
 यार्ष सर्पं विजमाना विमृग्वरी यस्यामासन्नमयो ये अप्सवन्तः ।
 परा दस्युन्दर्दती देवपीयूनिन्द्रं वृणाना पृथिवी न वृत्रम् ।
 शक्राय दध्रे वृषभाय वृष्णे ॥३७॥
 यस्यां सदोहविधनि यूपो यस्यां निमीयते ।
 ब्रह्माणो यस्यामर्चन्त्यग्निः साम्ना यजुर्विदः ।
 युज्यन्ते यस्यामृत्विजः सोममिन्द्राय पातवे ॥३८॥
 यस्यां पूर्वं भूतकृत ऋषयो गा उदानृचुः ।
 सप्त सत्रेण वेधसो यज्ञेन तर्पसा सह ॥३९॥

यत् । ते । भूमे । विखनामि । क्षिप्रम् । तत् । अपि । रोहतु ।
 मा । ते । मर्मं । विमृग्वरि । मा । ते । हृदयम् । अर्पिपम् ॥ ३५ ॥
 ग्रीष्मः । ते । भूमे । वर्षाणि । शरत् । हेमन्तः । शिशिरः । वसन्तः ।
 ऋतवः । ते । विहिताः । हायनीः । अहोरात्रे इति । पृथिवि । नः । दुहाताम् ॥ ३६ ॥
 या । अप । सर्पम् । विजमाना । विमृग्वरी । यस्याम् । आसन् । अमयः । ये । अप्सवन्तः ।
 अन्तः । परा । दस्युन् । दर्दती । देवपीयून् । इन्द्रम् । वृणाना । पृथिवी । न । वृत्रम् ।
 शक्राय । दध्रे । वृषभाय । वृष्णे ॥ ३७ ॥
 यस्याम् । सदोहविधनि इति सद्रः सद्रविधनि । यूपः । यस्याम् । निमीयते ।
 ब्रह्माणः । यस्याम् । अर्चन्ति । ऋक्ऽभिः । साम्ना । यजुःऽविदः ।
 युज्यन्ते । यस्याम् । ऋत्विजः । सोमम् । इन्द्राय । पातवे ॥ ३८ ॥
 यस्याम् । पूर्वं । भूतकृतः । ऋषयः । गाः । उतऽआनृचुः ।
 सप्त । सत्रेण । वेधसः । यज्ञेन । तर्पसा । सह ॥ ३९ ॥

XII.1.35 What of thee, O earth, I dig out, let that quickly grow over;
let me not hit thy vitals nor thy heart, O cleansing one.

XII.1.36 Let thy hot season, O earth, rainy season, autumn, winter,
cool season, spring — let thine arranged seasons, years, let
day and night, O earth, yield milk to us.

XII.1.37 She who, cleansing one, trembling away the serpent; on
whom were the fires that are within the waters abandoing the
god-insulting barbarians, choosing, she the earth, Indra not
Vṛitra, kept herself for the mighty one, the virile bull.

XII.1.38 On whom are the seat and oblation-holder; on whom the
sacrificial post is planted; on whom worshipers praise with
verses, with the chant, knowing the sacrificial formulas; on
whom are joined the priests for Indra to drink the soma;

XII.1.39 On whom the former being-making seers sang out the kine -
- the seven pious ones by their session, together with
sacrifice (and) penance;

सा नो भूमिरा दिशतु यद्धनं कामयामहे ।
 भगो अनुप्रयुङ्क्षामिन्द्र एतु पुरोगवः ॥४०॥
 यस्यां गार्यन्ति नृत्यन्ति भूम्यां मर्त्या व्यैलिवाः ।
 युध्यन्ते यस्यामाकृन्दो यस्यां वर्दति दुन्दुभिः ।
 सा नो भूमिः प्र णुदतां सपत्नानसपत्नं मा पृथिवी कृणोतु ॥४१॥
 यस्यामर्चं व्रीहियवौ यस्यां इमाः पञ्च कृष्टयः ।
 भूम्यै पर्जन्यपत्न्यै नमोस्तु वर्षमेदसे ॥४२॥
 यस्याः पुरो देवकृताः क्षेत्रे यस्यां विकुर्वन्ते ।
 प्रजापतिः पृथिवीं विश्वगर्भमाशामाशां रण्यां नः कृणोतु ॥४३॥
 निधिं विभ्रती बहुधा गुहा वसु मणिं हिरण्यं पृथिवी ददातु मे ।
 वसूनि नो वसुदा रासमाना देवी दधातु सुमनस्यमाना ॥४४॥
 जनं विभ्रती बहुधा विवाचसं नानाधर्माणं पृथिवी ययोकृतम् ।
 सहस्रं धारा द्रविणस्य मे दुहां ध्रुवेव धेनुरनपस्फुरन्ती ॥४५॥

सा । नः । भूमिः । आ । दिशतु । यत् । धनम् । कामयामहे ।
 भगः । अनुऽप्रयुङ्क्षताम् । इन्द्रः । एतु । पुरऽगवः ॥ ४० ॥
 यस्याम् । गार्यन्ति । नृत्यन्ति । भूम्याम् । मर्त्याः । विऽऐलिवाः ।
 युध्यन्ते । यस्याम् । आऽकृन्दः । यस्याम् । वर्दति । दुन्दुभिः ।
 सा । नः । भूमिः । प्र । णुदताम् । सऽपत्नान् । असपत्नम् । मा । पृथिवी । कृणोतु ॥ ४१ ॥
 यस्याम् । अर्चम् । व्रीहिऽयवौ । यस्याः । इमाः । पञ्च । कृष्टयः ।
 भूम्यै । पर्जन्यऽपत्न्यै । नमः । अस्तु । वर्षऽमेदसे ॥ ४२ ॥
 यस्याः । पुरः । देवऽकृताः । क्षेत्रे । यस्याः । विऽकुर्वन्ते ।
 प्रजाऽपतिः । पृथिवीम् । विश्वऽगर्भाम् । आशाम्ऽआशाम् । रण्याम् । नः । कृणोतु ॥ ४३ ॥
 निऽधिम् । विभ्रती । बहुऽधा । गुहा । वसु । मणिम् । हिरण्यम् । पृथिवी । ददातु । मे ।
 वसूनि । नः । वसुऽदा । रासमाना । देवी । दधातु । सुऽमनस्यमाना ॥ ४४ ॥
 जनम् । विभ्रती । बहुऽधा । विऽवाचसम् । नानाऽधर्माणम् । पृथिवी । ययाऽओकृतम् ।
 सहस्रम् । धाराः । द्रविणस्य । मे । दुहाम् । ध्रुवाऽव । धेनुः । अनपऽस्फुरन्ती ॥ ४५ ॥

XII.1.40 Let that earth appoint unto us what riches we desire; let Bhaga join on after; let Indra go (as our) forerunner.

XII.1.41 On whom, the earth, mortals sing (and) dance with loud noises; on whom they fight; on whom speaks the shout, the drum — let that earth push forth our rivals; let earth make me free from rivals.

XII.1.42 On whom is food, rice and barley; whose are these five races — to the earth, whose spouse is Parjanya, fattened by the rain, be homage.

XII.1.43 Whose are the god-made strongholds; in whose field (men) fall out — the earth, womb of everything, let Prajāpati make pleasant to us, spot by spot.

XII.1.44 Bearing treasure (and) good in many places hiddenly, let the earth give me jewel, gold; giver of good, betowing good things on us, let the divine one assign (them to us) with favouring mind.

XII.1.45 Let the earth, bearing in many places people of different speech, of diverse customs, according to their homes, yeild me a thousand streams of property, like a steady unresisting milch-cow.

यस्ते स॒र्पो वृ॒ध्वि॒कस्तृ॒ष्टद॑श्मा हे॒मन्त॑जब्धो भृ॒म॒लो गु॒हा श॒यै ।
 क्रि॒मि॒र्जि॒न्वत्पृ॒थिवि॒ यद्य॑दे॒जति॒ प्रा॒वृषि॒ तन्नः॑ सर्प॒न्मोषं॑ सृ॒प्यच्छि॒वं तेन॑ नो मृड ॥४६॥
 ये ते प॒न्या॒नो ब॒हवो॑ ज॒नार॑य॒ना रथ॑स्य॒ वर्त्मान॑सश्च॒ यात॑वे ।
 येः स॒ंचरे॑न्त्यु॒भये॑ भ॒द्रपा॒पास्तं॑ प॒न्या॒नं जये॑मानमि॒त्रम॑तस्करं॒ यच्छि॒वं तेन॑ नो मृड ॥४७॥
 म॒ल्वं वि॒भ्रंती॑ गुरु॒भृद्भ॑द्रपा॒पस्य॑ नि॒धनं॑ ति॒तिक्षुः ।
 व॒रा॒हेण॑ पृथि॒वी सँवि॑दाना सू॒क॒राय॑ वि जिही॒ते मृ॒गाय॑ ॥४८॥
 येत आ॒र॒ण्याः प॒शवो॑ मृ॒गा वने॑ हि॒ताः सि॒हा व्या॒घ्राः पु॒रुषा॑द॒श्वर॑न्ति ।
 उ॒लं वृ॒कं पृथि॒वि दु॒च्छु॒नामि॑त ऋ॒क्षीकां॑ रक्षो अप॑ वाधया॒स्मात् ॥४९॥
 ये ग॒न्ध॒र्वा अ॒प्सर॑सो ये चा॒रायाः॑ कि॒मी॒दिनः॑ ।
 पि॒शा॒चान्त्स॒र्वा रक्षी॑सि॒ तान॒स्मद्भू॑मे यावय ॥५०॥

यः । ते । सर्पः । वृध्विकः । तृष्टदश्मा । हेमन्तजब्धः । भ्रमलः । गुहा । शयै ।
 क्रिमिः । जिन्वत् । पृथिवि । यद्यस्यत् । एजति । प्रावृषि । तत् । नः । सर्पत् । मा ।
 उप । सृपत् । यत् । शिवम् । तेन । नः । मृड ॥ ४६ ॥
 ये । ते । पन्याः । बहवः । जनारयनाः । रथस्य । कर्म । अनसः । च । यातवे ।
 यैः । समुचरन्ति । उभये । भद्रपापाः । तम् । पन्यान् । जयेम् । अनमित्रम् ।
 अतस्करम् । यत् । शिवम् । तेन । नः । मृड ॥ ४७ ॥
 मल्वम् । विभ्रंती । गुरुभृत् । भृद्भद्रपापस्य । निधनम् । ति॒तिक्षुः ।
 वराहेण । पृथिवी । समुवि॒दाना । सू॒क॒राय॑ । वि । जिही॒ते । मृ॒गाय॑ ॥ ४८ ॥
 ये । ते । आ॒र॒ण्याः । प॒शवः॑ । मृ॒गाः । वने॑ । हि॒ताः । सि॒हाः । व्या॒घ्राः । पु॒रुषा॑द॒श्वर॑न्ति ।
 उ॒लम् । वृ॒कम् । पृथि॒वि । दु॒च्छु॒नाम् । इतः॑ । ऋ॒क्षीकां॑ । रक्षः । अप॑ । वाधय॒ । अ॒स्मात् ॥
 ये । ग॒न्ध॒र्वाः । अ॒प्सर॑सः । ये । च । अ॒रायाः॑ । कि॒मी॒दिनः॑ ।
 पि॒शा॒चान् । सर्वा॑ । रक्षी॑सि॒ तान् । अ॒स्मात् । भू॒मे । याव॑य ॥ ५० ॥

XII.1.46 What stinging harsh-biting serpent of thine lies in secret, winter-harmed, torpid; whatever worm O earth, becoming lively, stirs in the early rainy season – let that, crawling, not crawl upon us; be thou gracious to us with that which is propitious.

XII.1.47 What many roads thou hast, for people to go upon, a track for the chariot, and for the going of the cart, by which men of both kinds, excellent and evil go about – that road, free from enemies, free from robbers, may we conquer; be thou gracious to us with that which is propitious.

XII.1.48 Bearing the fool, bearer of what is heavy, enduring the death of the excellent and of the evil, the earth, in concord with the boar, opens itself to the wild hog.

XII.1.49 What forest animals of thine, wild beasts set in the woods, lions, tigers, go about man-eating - the jackal, the wolf, O earth, misfortune, the ṛkṣikā, the demon, do thou force away from us here.

XII.1.50 What Gandharvas, Apsarases (there are), and what arayas, kimīdins; the piśācas, all demons -- them do thou keep away from us, O earth.

यां द्विपादः पक्षिणः संपतन्ति हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि ।
 यस्यां वातो मातरिष्येति रजांसि कृष्ण्यवयंश्च वृक्षान् ।
 वारतस्य प्रवामुपवामनु वात्यर्चिः ॥५१॥
 यस्यां कृष्णमरुणं च संहिति अहोरात्रे विहिते भूम्यामधि ।
 वर्षेण भूमिः पृथिवी वृतावृता सा नो दधातु भद्रया प्रिये धामनिधामनि ॥५२॥
 द्यौश्च मे इदं पृथिवी चान्तरिक्षं च मे व्यचः ।
 अग्निः सूर्य आपो मेधां विश्वे देवाश्च सं ददुः ॥५३॥
 अहमस्मि सहमान उत्तरो नाम भूम्याम् ।
 अभीषादस्मि विश्वाषाडाशामाशां विषासहिः ॥५४॥
 अदो येदेवि प्रथमाना पुरस्ताद्वैरुक्ता व्यसर्पो महित्वम् ।
 आ त्वा सुभुतमविशत्तदानीमकल्पयथाः प्रदिशश्चतस्रः ॥५५॥
 ये ग्रामा यदरण्यं याः सभा अधि भूम्याम् ।
 ये संग्रामाः समितयस्तेषु चारु वदेम ते ॥५६॥

याम् । द्विपादः । पक्षिणः । सम्पतन्ति । हंसाः । सुपर्णाः । शकुनाः । वयांसि ।
 यस्याम् । वातः । मातरिष्व । ईर्यते । रजांसि । कृष्णम् । व्यवयन् । च । वृक्षान् ।
 वारतस्य । उपवामम् । उपवामम् । अनु । वाति । अर्चिः ॥ ५१ ॥
 यस्याम् । कृष्णम् । अरुणम् । च । संहिते इति सम्पतन्ति । अहोरात्रे इति । विहिते इति
 विहिते । भूम्याम् । अधि । वर्षेण । भूमिः । पृथिवी । वृता । आवृता । सा । नुः ।
 दधातु । भद्रया । प्रिये । धामनिधामनि ॥ ५२ ॥
 द्यौः । च । मे । इदम् । पृथिवी । च । अन्तरिक्षम् । च । मे । व्यचः ।
 अग्निः । सूर्यः । आपः । मेधाम् । विश्वे । देवाः । च । सम् । ददुः ॥ ५३ ॥
 अहम् । अस्मि । सहमानः । उत्तरः । नाम । भूम्याम् ।
 अभीषाद् । अस्मि । विश्वाषाद् । आशाम् आशाम् । विषासहिः ॥ ५४ ॥
 अदः । यत् । देवि । प्रथमाना । पुरस्तात् । देवैः । उक्ता । विदसर्पः । महित्वम् ।
 आ । त्वा । सुभुतम् । विशत् । तदानीम् । अकल्पयथाः । प्रदिशः । चतस्रः ॥५५॥
 ये । ग्रामाः । यत् । अरण्यम् । याः । सभाः । अधि । भूम्याम् ।
 ये । सम्ग्रामाः । समितयः । तेषु । चारु । वदेम । ते ॥ ५६ ॥

XII.1.51 She, to whom two-footed winged-ones fly together, swans, eagles, hawks, birds; on whom the wind, Mātariśvan, goes about, making clouds of dust and setting in motion the trees — flame blows after the forth-blowing, the toward-blowing, of the wind.

XII.1.52 On whom the black and the ruddy, combined, (namely) day and night, (are) disposed upon the earth; the broad earth, wrapped (and) covered with rain — let her kindly set us in each loved abode.

XII.1.53 Both heaven and earth and atmosphere (have given) me this expanse; fire, sun, waters, and all the gods have together given me wisdom.

XII.1.54 I am overpowering, superior by name on the earth; I am subduing, all-overpowering, vanquishing in every region.

XII.1.55 When yonder, O divine one, spreading thyself forward, told by the gods, thou didst expand to greatness, then entered into thee well-being; thou didst make fit the four directions.

XII.1.56 What villages, what forest, what assemblies, (are) upon the earth, what hosts, gatherings -- in them may we speak what is pleasant to thee.

अश्व इव रजो दुधुवे वि ताञ्जनान्य आक्षिपन्पृथिवीं यादजायत ।
 मन्द्राग्नेत्वंरी भुवनस्य गोपा वनस्पतीनां गृभिरोषधीनाम् ॥५७॥
 यद्वदामि मधुमुत्तद्वदामि यदीक्षे तद्वनन्ति मा ।
 त्विषीमानस्मि जूतिमानवान्यान्हन्मि दोषतः ॥५८॥
 शन्तिवा सुरभिः स्योना कीलालोष्ठी पर्यस्वती ।
 भूमिरधि ब्रवीतु मे पृथिवी पर्यसा सह ॥५९॥
 यामन्वेच्छेद्विषा विश्वकर्मान्तरणवे रजसि प्रविष्टाम् ।
 भुजिष्यं पात्रं निहितं गुहा यद्वाविभोगे अभवन्मातृमद्भयः ॥६०॥
 त्वमस्यावर्पनी जनानामदितिः कामदुघा पप्रथाना ।
 यत् कुनं तत् आ पूरयाति प्रजापतिः प्रथमजा ऋतस्य ॥६१॥
 उपस्थास्ते अनमीवा अयक्ष्मा अस्मभ्यं सन्तु पृथिवि प्रसृताः ।
 दीर्घं न आयुः प्रतिबुध्यमाना वयं तुभ्यं वलिहृतः स्याम ॥६२॥

अश्वः इव । रजः । दुधुवे । वि । तान् । जनान् । ये । आऽआक्षिपन् । पृथिवीम् । यात् ।
 अजायत । मन्द्रा । अग्रऽइत्वंरी । भुवनस्य । गोपाः । वनस्पतीनाम् । गृभिः । ओषधीनाम् ॥
 यत् । वदामि । मधुऽमत् । तत् । वदामि । यत् । ईक्षे । तत् । वनन्ति । मा ।
 त्विषीमान् । अस्मि । जूतिमान् । अयं । अन्यान् । हन्मि । दोषतः ॥ ५८ ॥
 शन्तिवा । सुरभिः । स्योना । कीलालऽजघ्नी । पर्यस्वती ।
 भूमिः । अधि । ब्रवीतु । मे । पृथिवी । पर्यसा । सह ॥ ५९ ॥
 याम् । अनुऽप्रेच्छत् । हविषा । विश्वऽकर्मा । अन्तः । अणवे । रजसि । प्रऽविष्टाम् ।
 भुजिष्यम् । पात्रम् । निऽहितम् । गुहा । यत् । आविः । भोगे । अभवत् । मातृमत्ऽभ्यः ॥
 त्वम् । असि । आऽवर्पनी । जनानाम् । अदितिः । कामऽदुघा । पप्रथाना ।
 यत् । ते । कुनम् । तत् । ते । आ । पूरयाति । प्रजापतिः । प्रथमऽजाः । ऋतस्य ॥६१॥
 उपऽस्थाः । ते । अनमीवाः । अयक्ष्माः । अस्मभ्यम् । सन्तु । पृथिवि । प्रऽसृताः ।
 दीर्घम् । नः । आयुः । प्रतिबुध्यमानाः । वयम् । तुभ्यम् । वलिहृतः । स्याम ॥६२॥

XII.1.57 As a horse the dust, she has shaken apart those people who dwelt upon the earth since she was born -- pleasing, going at the head, keeper of creation, container of forest trees, of herbs.

XII.1.58 What I speak, rich in honey I speak it; what I view, that they win me; brilliant am I, possessed of swiftness; I smite down others that are violent.

XII.1.59 Tranquil, fragrant, pleasant, with sweet drink in her udder, rich in milk, let earth bless me, earth together with milk.

XII.1.60 Whom Viśvakarmān sought after with oblation within the ocean, when she was entered into the mist; an enjoyable vessel that was deposited in secret became manifest in enjoyment for them that have mothers.

XII.1.61 Thou art the scatterer of people, (art) a wish-fulfilling Aditi, spreading out; what of thee is deficient, may Prajāpati, first-born of righteousness, fill that up for thee.

XII.1.62 Let standers upon thee, free from disease, free from yakṣma, be produced for us, O earth; awakening to meet our long lifetime, may we be tribute-bearers to thee.

भूमे मातुर्नि धेहि मा भद्रया सुप्रतिष्ठितम् ।
संविदाना दिवा कवे श्रियां मा धेहि भूत्याम् ॥६३॥

भूमे । मातुः । नि । धेहि । मा । भद्रया । सुप्रतिष्ठितम् ।
सम्विदाना । दिवा । कवे । श्रियाम् । मा । धेहि । भूत्याम् ॥ ६३ ॥

(१) द्वितीयं सूक्तम्

(१-५५) पञ्चपञ्चाशत्पद्यास्य सूक्तस्य षण्णवर्कः । (१-२०, १४-५५) प्रथमाविंशत्युक्तां षण्णवर्क्यादि-
द्वाविंशतेभ्यश्चिन्मन्त्रोक्तः वा, (२१-३३) पञ्चविंशत्यादिषोडशानाञ्च षण्णवर्क्याः । (१, ४, १०-१२, २१-३३,
५१) प्रथमाचतुर्विंशत्येकावशीत्येकविंशत्यादिषोडशानां विपञ्चाशदाश्च मिदुप्, (२, ५, १२-१५, १७,
१९-२०, २४-२६, ३८-३९, ४१, ४३, ५१, ५४) द्वितीयापञ्चम्योष्टविंशत्यादिषत्सुणां सप्तदशेकोन-
विंशतिविंशतीनां षण्णवर्क्यादितुल्यस्याष्टविंशत्येकोनपञ्चवारिषेकपञ्चवारिणीनां विपञ्चवारिषेकपञ्चाशीचतु-
पञ्चाशीनाञ्चानुदुप्, (३) तृतीयाया मास्तापञ्चिः, (४) पष्ठया भुरिगाभी पञ्चिः, (७, ४५) सप्तमी-
पञ्चपञ्चवारिषोडशगती, (८, ४८-४९) अष्टम्यष्टपञ्चवारिषेकोनपञ्चाशीनां भुविषिभदुप्,
(९) नवम्या अनुदुग्माभां विपरीतपादकस्या पञ्चिः (१९) दशम्या ककुम्भती पञ्चद्वहत्पदुदुप्,
(१८) अष्टादश्या निष्टदुदुप्, (३७) सप्तविंशत्याः पुरस्ताद्बृहती, (४०) नवत्यारिष्याः
पुरस्तात्ककुम्भत्यनुदुप्, (४२) द्विपञ्चवारिष्याः पुरस्ताद्बृहती, (४५) त्रिपञ्चाशत्याः पुरस्ता-
द्बृहती, (५५) पञ्चपञ्चाशत्याश्च बृहतीगमां मिदुप् कन्दन्ति ॥

नडमा रोह न ते अत्र लोक इदं सीसं भागधेयं त एहि ।
यो गोषु यक्ष्मः पुरुषेषु यक्ष्मस्तेन त्वं साकर्मधराहरेहि ॥१॥
अघशंसदुःशंसाभ्यां कुरेणानुकुरेण च ।
यक्ष्मं च सर्वं तेनेतो मृत्युं च निरजामसि ॥२॥

निरितो मृत्युं निर्रतिं निररातिमजामसि ।
यो नो द्वेष्टि तमद्व्यमे अक्रव्याणत् द्विप्मस्तमु ते प्र सुवामसि ॥३॥

नडम् । आ । रोह । न । ते । अत्र । लोकः । इदम् । सीसम् । भागधेयम् । ते । आ । इहि ।
यः । गोषु । यक्ष्मः । पुरुषेषु । यक्ष्मः । तेन । त्वम् । साकम् । अधराह् । परा । इहि ॥ १ ॥

अघशंसदुःशंसाभ्याम् । कुरेण । अनुकुरेण । च ।

यक्ष्मम् । च । सर्वम् । तेन । इतः । मृत्युम् । च । निः । अजामसि ॥ २ ॥

निः । इतः । मृत्युम् । निः । अक्रतिम् । निः । अरातिम् । अजामसि । यः । नः । द्वेष्टि । तम् ।

अद्वि । अग्रे । अक्रव्यऽअत् । यम् । ऊं इति । द्विष्मः । तम् । ऊं इति । ते । प्र । सुवामसि ॥

XII.1.63 O mother earth, do thou kindly set me down well established; in concord with the heaven, O sage, do thou set me in fortune, in prosperity.

Agniḥ

The flesh-eating and the householder's fires

XII.2.1 Ascend the reeds; no place for thee is here, this lead is thy portion; come, what yakṣma is in kine, yakṣma in men, in company with that do thou go forth downward.

XII.2.2 By evil-plotter and ill-plotter, by actor and helper, both all yakṣma and death do we thereby drive out from here.

XII.2.3 Out from here do we drive death, perdition, out the niggard; whoso hates us, him, O non-flesh-eating Agni, do thou eat; whomso we hate.

यद्यग्निः क्रव्यादादि वा व्याघ्र इमं गोष्ठं प्रविवेशान्योकाः ।
 तं माषाज्यं कृत्वा प्र हिणोमि दूरं स गच्छत्वप्सुषदोप्यग्नीन् ॥४॥
 यत्त्वा क्रुद्धाः प्रचक्रुर्मन्युना पुरुषे मृते ।
 सुकल्पमग्ने तत्त्वया पुनस्त्वोदीपयामसि ॥५॥
 पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः पुनर्ब्रह्मा वसुनीतिरग्ने ।
 पुनस्त्वा ब्रह्मणस्पतिराधादीर्घायुत्वाय शतशारदाय ॥६॥
 यो अग्निः क्रव्यादाविवेश नो गृहमिमं पश्यन्नितरं जातवेदसम् ।
 तं हरामि पितृयज्ञाय दूरं स घर्ममिन्धां परमे सुधस्यै ॥७॥
 क्रव्यादमग्निं प्र हिणोमि दूरं यमराज्ञो गच्छतु रिप्रवाहः ।
 इशयमितरो जातवेदा देवो देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥८॥
 क्रव्यादमग्निमिषितो हरामि जनान्दंहन्तं वज्रेण मृत्युम् ।
 नि तं शास्मि गाहपत्येन विद्वान्पितॄणां लोकेषि भागो अस्तु ॥९॥

यदि । अग्निः । क्रव्यऽअत् । यदि । वा । व्याघ्रः । इमम् । गोऽस्थम् । प्रऽविवेश । अग्निऽओकाः ।
 तम् । माषऽआज्यम् । कृत्वा । प्र । हिणोमि । दूरम् । सः । गच्छतु । अप्सुऽसदः । अपि । अग्नीन् ॥ ४ ॥
 यत् । त्वा । क्रुद्धाः । प्रऽचक्रुः । मन्युना । पुरुषे । मृते ।
 सुऽकल्पम् । अग्ने । तत् । त्वया । पुनः । त्वा । उत् । दीपयामसि ॥ ५ ॥
 पुनः । त्वा । आदित्याः । रुद्राः । वसवः । पुनः । ब्रह्मा । वसुऽनीतिः । अग्ने ।
 पुनः । त्वा । ब्रह्मणः । पतिः । आ । अधात् । दीर्घायुऽत्वाय । शतऽशारदाय ॥ ६ ॥
 यः । अग्निः । क्रव्यऽअत् । प्रऽविवेश । नः । गृहम् । इमम् । पश्यन् । इतरम् । जातऽवेदसम् ।
 तम् । हरामि । पितृऽयज्ञाय । दूरम् । सः । घर्मम् । इन्धाम् । परमे । सुधऽस्यै ॥ ७ ॥
 क्रव्यऽअदम् । अग्निम् । प्र । हिणोमि । दूरम् । यमराज्ञः । गच्छतु । रिप्रऽवाहः ।
 इह । अयम् । इतरः । जातऽवेदाः । देवः । देवेभ्यः । हव्यम् । वहतु । प्रऽजानन् ॥ ८ ॥
 क्रव्यऽअदम् । अग्निम् । इषितः । हरामि । जनान् । दंहन्तम् । वज्रेण । मृत्युम् ।
 नि । तम् । शास्मि । गाहऽपत्येन । विद्वान् । पितॄणाम् । लोके । अपि । भागः । अस्तु ॥

XII.2.4 If the flesh-eating Agni, or if the tiger-like, hath entered this stall, being not at home, him having made him to have beans for sacrificial butter, I send far forth; let him go unto the Agnis that have seat in the waters.

XII.2.5 If angry men put thee forth, with fury, a man having died, that O Agni, is easy to be arranged by thee; we make thee flame up again.

XII.2.6 The Ādityas, the Rudras, the Vasus (have set) thee again; again, O Agni, the priest, conductor of good; Brahmanaspati hath set thee again, in order to length of life-time to a hundred autumns.

XII.2.7 If the flesh-eating Agni hath entered our house, seeing this other Jātavedas, him I take after for the Father's sacrifice; let him kindle the hot drink in the highest station.

XII.2.8 I send far forth the flesh-eating Agni; let him go, carrying evil, to Yama's subjects; here let this other Jātavedas carry the oblation, a god to the gods, foreknowing.

XII.2.9 I, being sent, take the flesh-eating Agni, a death, making people fixed with the thunderbolt; I, knowing, separate him from the householder's fire; also in the world of the Father's be he (their) portion.

क्रव्यादमग्निं शशमानमुच्यते । प्र हिणोमि पृथिभिः पितृयार्णैः ।
 मा देवयानैः पुनरा गा अत्रैवेधि पितृषु जागृहि त्वम् ॥१०॥
 समिन्धते संकसुकं स्वस्तये शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।
 जहाति रिप्रमत्येन एति समिद्धो अग्निः सुपुना पुनाति ॥११॥
 देवो अग्निः संकसुको दिवस्पृष्ठान्यारुहत् ।
 मुच्यमानो निरेणसोमोग्रसौ अशस्त्याः ॥१२॥
 अस्मिन्वयं संकसुके अग्नौ रिप्राणि मृज्महे ।
 अभूम यज्ञियाः शुद्धाः प्र ण आयूषि तारिषत् ॥१३॥
 संकसुको विकसुको निर्ऋथो यश्च निस्वरः ।
 ते ते यक्ष्मं सवेदसो दूरादूर्मनीनशन् ॥१४॥
 यो नो अश्वेषु वीरेषु यो नो गोष्वजाविषु ।
 क्रव्यादं निर्णुदामसि यो अग्निर्जनयोपनः ॥१५॥

क्रव्यऽअदम् । अग्निम् । शशमानम् । उच्यते । प्र । हिणोमि । पृथिभिः । पितृऽयार्णैः ।
 मा । देवऽयानैः । पुनः । आ । गाः । अत्र । एव । एधि । पितृषु । जागृहि । त्वम् ॥
 सम् । इन्धते । समऽकसुकम् । स्वस्तये । शुद्धाः । भवन्तः । शुचयः । पावकाः ।
 जहाति । रिप्रम् । अति । एनः । एति । समऽइद्धः । अग्निः । सुपुना । पुनाति ॥११॥
 देवः । अग्निः । समऽकसुकः । दिवः । पृष्ठानि । आ । अरुहत् ।
 मुच्यमानः । निः । एनसः । अमोक् । अस्मान् । अशस्त्याः ॥ १२ ॥
 अस्मिन् । वयम् । समऽकसुके । अग्नौ । रिप्राणि । मृज्महे ।
 अभूम । यज्ञियाः । शुद्धाः । प्र । नः । आयूषि । तारिषत् ॥ १३ ॥
 समऽकसुकः । विकसुकः । निऽऽरुधः । यः । च । निऽस्वरः ।
 ते । ते । यक्ष्मम् । सवेदसः । दूरात् । दूरम् । अनीनशन् ॥ १४ ॥
 यः । नुः । अश्वेषु । वीरेषु । यः । नुः । गोषु । अजऽअविषु ।
 क्रव्यऽअदम् । निः । नुदामसि । यः । अग्निः । जनऽयोपनः ॥ १५ ॥

- XII.2.10** The flesh-eating Agni, active, praiseworthy, I send forth by the roads that the Fathers go; come thou not back by those that the gods go; be thou just there; watch thou over the Fathers.
- XII.2.11** They kindle the devouring one in order to well-being, becoming cleansed, purifyng; he abandons evil, passes over sin; Agni, kindled, purifies with a good purifier.
- XII.2.12** God Agni the devouring hath ascended the backs of the sky; being released out of sin, he hath released us from imprecation.
- XII.2.13** On this devouring Agni do we wipe off evils; we have become fit for sacrifice, cleansed; may he prolong our lifetimes.
- XII.2.14** The crushing, the bursting, the destroying and the noiseless - they, of like possessions, have made from far thy yakṣma to disappear afar.
- XII.2.15** The flesh-eating one that is in our horses, heroes, that is in our kine, goats and sheep, do we thrust out -- the fire that obstructs the people.

अन्येभ्यस्त्वा पुरुषेभ्यो गोभ्यो अश्वेभ्यस्त्वा ।
 निः क्रव्यादं नुदामसि यो अग्निर्जीवितयोर्पनः ॥१६॥
 यस्मिन्देवा अमृजत यस्मिन्मनुष्या उत ।
 तस्मिन्घृतस्तावो मृष्टा त्वमग्ने दिवं रुह ॥१७॥
 समिद्धो अग्न आहुत स नो माभ्यर्पकमीः ।
 अत्रैव दीदिहि यवि ज्योक्च सूर्यं दृशे ॥१८॥
 सीसे मृष्टं नडे मृष्टमग्नौ संक्सुके च यत् ।
 अथो अव्यां रामायां शीर्षक्तिमुपवर्हणे ॥१९॥
 सीसे मलं सादयित्वा शीर्षक्तिमुपवर्हणे ।
 अव्यामसिक्त्यां मृष्टा शुद्धा भवत यज्ञियाः ॥२०॥
 परं मृत्यो अनु परेहि पन्थां यस्त एष इतरो देवयानात् ।
 चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमीहेमे वीरा बहवो भवन्तु ॥२१॥

अन्येभ्यः । त्वा । पुरुषेभ्यः । गोभ्यः । अश्वेभ्यः । त्वा ।
 निः । क्रव्यऽअदम् । नुदामसि । यः । अग्निः । जीवितऽयोर्पनः ॥ १६ ॥
 यस्मिन् । देवाः । अमृजत । यस्मिन् । मनुष्याः । उत ।
 तस्मिन् । घृतऽस्तावः । मृष्टा । आ । त्वम् । अग्ने । दिवम् । रुह ॥ १७ ॥
 समऽईद्धः । अग्ने । आहुत । सः । नः । मा । अभिऽअर्पकमीः ।
 अत्र । एव । दीदिहि । यवि । ज्योक् । च । सूर्यम् । दृशे ॥ १८ ॥
 सीसे । मृष्टम् । नडे । मृष्टम् । अग्नौ । समऽक्सुके । च । यत् ।
 अथो इति । अव्याम् । रामायां । शीर्षक्तिम् । उपऽवर्हणे ॥ १९ ॥
 सीसे । मलम् । सादयित्वा । शीर्षक्तिम् । उपऽवर्हणे ।
 अव्याम् । असिक्त्याम् । मृष्टा । शुद्धाः । भवत । यज्ञियाः ॥ २० ॥
 परम् । मृत्यो इति । अनु । परा । इहि । पन्थां । यः । ते । एषः । इतरः । देवयानात् ।
 चक्षुष्मते । शृण्वते । ते । ब्रवीमि । इह । इमे । वीराः । बहवः । भवन्तु ॥२१॥

XII.2.16 Thee from inexhaustible men, kine, horses, thee the flesh-eating one do we thrust out -- the fire that obstructs life.

XII.2.17 On what the gods wiped off, on what human beings also -- on that having wiped off the drops of ghee, O Agni, do thou mount the sky.

XII.2.18 Being kindled, O Agni, thou to whom oblations are made, go thou not away against us; shine just here by day, and that (we) long see the sun.

XII.2.19 Wipe ye off on the lead; wipe ye off on the reeds; and what on the consuming fire; likewise on the dark ewe; headache on the pillow.

XII.2.20 Having settled what is foul upon the lead and headache upon the pillow, having wiped off on the black ewe, be ye cleansed, fit for sacrifice.

Mṛtyuḥ

XII.2.21 Go away, O death, along a distant road which is thine here, other than that the gods go upon; I speak to thee having sight, hearing; let these many heroes be here.

इमे जीवा वि मृतेराववृत्रन्नमृद्भद्रा देवहृतिर्नो अय ।
 प्राञ्चो अगाम नृतये हसाय सुवीरासो विदधुमा वदेम ॥२२॥
 इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि मेघां नु गादपरो अर्थमेतम् ।
 शतं जीवन्तः शरदः पुरुचीस्तिरो मृत्युं दधतां पर्यतेन ॥२३॥
 आ रोहतायुर्जरसं वृणाना अनुपूर्वं यतमाना यति स्थ ।
 तान्वस्त्वष्टा सुजनिमा सजोषाः सर्वमार्युर्नयतु जीवनाय ॥२४॥
 यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति यथर्तव क्रतुभिर्वन्ति साकम् ।
 यथा न पूर्वमपरो जहात्येवा धातरायैषि कल्पयैषाम् ॥२५॥
 अश्मन्वती रीयते सं रमध्वं वीर्यध्वं प्र तरता सखायः ।
 अत्रा जहीत ये असन्दुरेवा अनमीवानुत्तरेमाभि वाजान् ॥२६॥
 उत्तिष्ठता प्र तरता सखायोश्मन्वती नदी स्यन्दत इयम् ।
 अत्रा जहीत ये असन्नशिवाः शिवान्त्स्योनानुत्तरेमाभि वाजान् ॥२७॥

इमे । जीवाः । वि । मृतेः । आ । अववृत्रन् । अभूत् । भद्रा । देवहृतिः । नः । अय ।
 प्राञ्चः । अगाम । नृतये । हसाय । सुवीरासः । विदधुम् । आ । वदेम ॥ २२ ॥
 इमम् । जीवेभ्यः । परिधिम् । दधामि । मा । एषाम् । नु । गात् । अपरः । अर्थम् । एतम् ।
 शतम् । जीवन्तः । शरदः । पुरुचीः । तिरः । मृत्युम् । दधताम् । पर्यतेन ॥ २३ ॥
 आ । रोहता । आयुः । जरसम् । वृणानाः । अनुऽपूर्वम् । यतमानाः । यति । स्थ ।
 तान् । वृः । त्वष्टा । सुजनिमा । सुजोषाः । सर्वम् । आयुः । नयतु । जीवनाय ॥ २४ ॥
 यथा । अहानि । अनुऽपूर्वम् । भवन्ति । यथा । क्रतवः । क्रतुभिः । यन्ति । साकम् ।
 यथा । न । पूर्वम् । अपरः । जहाति । एव । धातुः । आयैषि । कल्पय । एषाम् ॥ २५ ॥
 अश्मन्वती । रीयते । सम् । रमध्वम् । वीर्यध्वम् । प्र । तरत । सखायः ।
 अत्र । जहीत । ये । असन् । दुःस्रवाः । अनमीवान् । उत् । तरेम् । अभि । वाजान् ॥
 उत् । तिष्ठत । प्र । तरत । सखायः । अश्मन्वती । नदी । स्यन्दते । इयम् ।
 अत्र । जहीत । ये । असन् । अशिवाः । शिवान् । स्योनान् । उत् । तरेम् । अभि । वाजान् ॥

XII.2.22 These living ones have turned away from the dead; our invocation of the gods hath been auspicious today; we have gone forward unto dancing, unto laughter; may we, rich in heroes, address counsel.

XII.2.23 I set this enclosure for the living; let not another of them now go to that goal; living a hundred numerous autumns, let them set an obstacle to death with a mountain.

XII.2.24 Mount, choosing old age for life-time, pressing on, one after another, as many as ye be; you here let Tvaṣṭṛ, him of good births, in accord, lead on to living your whole life-time.

XII.2.25 As days take place one after another, as seasons go along with seasons, as an after one does not desert a preceding -- so O creator, arrange their life-times.

XII.2.26 The stony one flows; take ye hold together; play the hero, pass over, O friends; quit them that are of evil courses; may we pass up unto powers that are free from disease.

XII.2.27 Stand up, pass over, O friends; the stony river here runs; quit ye here them that are unpropitious; may we pass up unto propitious pleasant powers.

वैश्वदेवीं वर्चस आ रभध्वं शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।
 अतिक्रामन्तो दुरिता पदानि शतं हिमाः सर्ववीरा मदेम ॥२८॥
 उदीचीनैः पथिभिर्वायुमद्विरतिक्रामन्तोर्वरान्परेभिः ।
 त्रिः सप्त कृत्व ऋषयः परेता मृत्युं प्रत्यौहन्पदयोपनेन ॥२९॥
 मृत्योः पदं योपयन्त एत द्राघीय आयुः प्रतरं दर्धानाः ।
 आसीना मृत्युं नुदता सधस्थेय जीवासो विदधमा वदेम ॥३०॥
 इमा नारीरविधवाः सुपत्नीराञ्जनेन सर्पिषा सं स्पृशन्ताम् ।
 अनश्रवो अनमीवाः सुरत्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमग्ने ॥३१॥
 व्याकरोमि हविषाहमेतौ तौ ब्रह्मणा व्यहं कल्पयामि ।
 स्वधां पितृभ्यो अजरं कृणोमि दीर्घेणायुषा समिमान्त्सृजामि ॥३२॥
 यो नो अग्निः पितरो हृत्स्वः न्तराविवेशामृतो मर्त्येषु ।
 मय्यहं तं परि गृह्णामि देवं मा सो अस्मान्द्विषत मा वयं तम् ॥३३॥

वैश्वदेवीम् । वर्चसे । आ । रभध्वम् । शुद्धाः । भवन्तः । शुचयः । पावकाः ।
 अतिऽक्रामन्तः । दुःऽइता । पदानि । शतम् । हिमाः । सर्वऽवीराः । मदेम् ॥ २८ ॥
 उदाचीनैः । पथिऽभिः । वायुमत्ऽभिः । अतिऽक्रामन्तः । अवरान् । परेभिः ।
 त्रिः । सप्त । कृत्वः । ऋषयः । पराऽइताः । मृत्युम् । प्रति । औहन् । पदऽयोपनेन ॥
 मृत्योः । पदम् । योपयन्तः । आ । इतु । द्राघीयः । आयुः । प्रऽतरम् । दर्धानाः ।
 आसीनाः । मृत्युम् । नुदत । सधऽस्थे । अयं । जीवासः । विदधम् । आ । वदेम् ॥ ३० ॥
 इमाः । नारीः । अविधवाः । सुऽपत्नीः । आऽअञ्जनेन । सर्पिषां । सम् । स्पृशन्ताम् ।
 अनश्रवः । अनमीवाः । सुरत्नाः । आ । रोहन्तु । जनयः । योनिम् । अग्ने ॥ ३१ ॥
 त्रिऽआकरोमि । हविषां । अहम् । एतौ । तौ । ब्रह्मणा । वि । अहम् । कल्पयामि ।
 स्वधाम् । पितृऽभ्यः । अजरम् । कृणोमि । दीर्घेण । आयुषा । सम् । इमान् । सृजामि ॥
 यः । नः । अग्निः । पितरः । हृत्ऽसु । अन्तः । आऽविवेशं । अमृतः । मर्त्येषु । मयि ।
 अहम् । तम् । परि । गृह्णामि । देवम् । मा । सः । अस्मान् । द्विषत । मा । वयम् । तम् ॥

- XII.2.28** Take ye hold on that of all the gods in order to splendor, becoming cleansed clear purifying; stepping over difficult tracks, may we revel a hundred winters with all our heroes.
- XII.2.29** By upward roads, full of wind, by distant ones, stepping over those that are lower, thrice seven times did the departed seers bear back death with the track-obstructor.
- XII.2.30** Come ye, obstructing the track of death, assuming further on a longer life-time; sitting in your station, thrust ye death; then may we, living, speak to the council.
- XII.2.31** Let these women, not widows, well-spoused, touch themselves with ointment, with butter; tearless, without disease, with good treasures, let the wives ascend first to the place of union.
- XII.2.32** I separate these two by oblation; I shape them apart with a spell; I make for the Fathers unwasting svadhā; I unite these with a long life-time.
- XII.2.33** What Agni, O Fathers, hath entered into our hearts, an immortal into mortals, that god do I enclose in me; let him not hate us, nor let us (hate) him.

अपावृत्य गार्हपत्यात्कृव्यादा प्रेतं दक्षिणा ।
 प्रियं पितृभ्य आत्मने ब्रह्मभ्यः कृणुता प्रियम् ॥३४॥
 द्विभागधनमादाय प्र क्षिणात्यवर्त्या ।
 अग्निः पुत्रस्य ज्येष्ठस्य यः कृव्यादनिराहितः ॥३५॥
 यत्कृषते यद्वनुते यच्च वृक्षेन विन्दते ।
 सर्वं मर्त्यस्य तन्नास्ति कृव्याच्चेदनिराहितः ॥३६॥
 अयज्ञियो हृतवर्चा भवति नैनेन हविरसवे ।
 छिनत्ति कृप्या गोर्धनायं कृव्यादनुवर्तते ॥३७॥
 सुहृर्गृध्र्यैः प्र वदत्यर्तिं मर्त्यो नीत्य ।
 कृव्यायानमिरन्तिकार्दनुविद्वान्वितावति ॥३८॥
 ग्राह्या गृहाः सं सृज्यन्ते स्त्रिया यन्म्रियते पतिः ।
 ब्रह्मैव विद्वानेष्ट्योऽु यः कृव्यादं निरादधत् ॥३९॥

अपऽआवृत्य । गार्हऽपत्यात् । कृव्यऽअदा । प्र । इत् । दक्षिणा ।
 प्रियम् । पितृऽभ्यः । आत्मने । ब्रह्मऽभ्यः । कृणुता । प्रियम् ॥ ३४ ॥
 द्विभागऽधनम् । आऽदाय । प्र । क्षिणाति । अवर्त्या ।
 अग्निः । पुत्रस्य । ज्येष्ठस्य । यः । कृव्यऽअत् । अनिऽआहितः ॥ ३५ ॥
 यत् । कृषते । यत् । वनुते । यत् । च । वृक्षेन । विन्दते ।
 सर्वम् । मर्त्यस्य । तत् । न । अस्ति । कृव्यऽअत् । च । इत् । अनिऽआहितः ॥ ३६ ॥
 अयज्ञियः । हृतऽवर्चाः । भवति । न । एनेन । हविः । असवे ।
 छिनत्ति । कृप्याः । गोः । धनात् । यम् । कृव्यऽअत् । अनुऽवर्तते ॥ ३७ ॥
 सुहृः । गृध्र्यैः । प्र । वदति । अर्तिम् । मर्त्यः । निऽइत्य ।
 कृव्यऽअत् । यान् । अग्निः । अऽिकात् । अनुऽविद्वान् । विऽतावति ॥ ३८ ॥
 ग्राह्या । गृहाः । सम् । सृज्यन्ते । स्त्रियाः । यत् । म्रियते । पतिः ।
 ब्रह्मा । एव । विद्वान् । एष्ट्यः । यः । कृव्यऽअदम् । निऽआदधत् ॥ ३९ ॥

Agniḥ

- XII.2.34** Having turned away from the householder's fire, go ye forth to the right with the flesh-eating one; do ye what is dear to the Fathers, to self, what is dear to the priests.
- XII.2.35** The flesh-eating Agni that is unremoved, taking to himself the double-portioned riches of the oldest son, destroys him with ruin.
- XII.2.36** What one plows, what one wins, and what one gains by pay -- all that is not a mortal's; if the flesh-eating one be unremoved.
- XII.2.37** He becomes unfit for sacrifice, of smitten splendor; not by him is the oblation to be eaten; (him) the flesh-eating one cuts off from plowing, kine, riches, whom it pursues.
- XII.2.38** A mortal, going down to mishap, speaks forth repeatedly with greedy ones; whom the flesh-eating Agni, from near by after-knowing, follows.
- XII.2.39** The houses are united with seizure when a woman's husband dies; a knowing priest is to be sought, who shall remove the flesh-eating one.

यद्विप्रं शर्मलं चक्रुः यच्च दुष्कृतम् ।

आपो मा तस्माच्छुम्भन्त्वग्नेः संकसुकाच्च यत् ॥४०॥

ता अघरादुदीचीराववृत्रन्प्रजानुतीः पृथिभिर्देवयानैः ।

पर्वतस्य वृषभस्याधि पृष्ठे नवाभ्ररन्ति सुरितः पुराणीः ॥४१॥

अग्ने अक्रव्यग्निः क्रव्यादं नृदा देवयजनं वह ॥४२॥

इमं क्रव्यादा विवेशायं क्रव्यादमन्वगात् ।

व्याघ्रो कृत्वा नानानं तं हरामि शिवापरम् ॥४३॥

अन्तर्धिर्देवानां परिधिर्मनुष्याणामग्निर्गाहं पत्य उभयानन्तरा श्रितः ॥४४॥

जीवानामायुः प्र तिर त्वमग्ने पितॄणां लोकमपि गच्छन्तु ये मृताः ।

सुगार्हपत्यो वितपन्नरातिमुपायुषां श्रेयसीं धेह्यस्मै ॥४५॥

सर्वानग्ने सहमानः सपत्नानेषामूर्जं रयिमस्मासु धेहि ॥४६॥

यत् । रिप्रम् । शर्मलम् । चक्रुः । यत् । च । दुःकृतम् ।

आपः । मा । तस्मात् । शुम्भन्तु । अग्नेः । संकसुकात् । च । यत् ॥ ४० ॥

ताः । अघरात् । उदीचीः । आ । अवृत्रन् । प्रजानुतीः । पृथिभिः । देवयानैः ।

पर्वतस्य । वृषभस्य । अधि । पृष्ठे । नवाः । चरन्ति । सुरितः । पुराणीः ॥ ४१ ॥

अग्ने । अक्रव्यऽअत् । निः । क्रव्यऽअदम् । नृदा । आ । देवयजनम् । वह ॥ ४२ ॥

इमम् । क्रव्यऽअत् । आ । विवेश । अयम् । क्रव्यऽअदम् । अनु । अगात् ।

व्याघ्रो । कृत्वा । नानानम् । तम् । हरामि । शिवाऽअपरम् ॥ ४३ ॥

अन्तः । धिः । देवानाम् । परिधिः । मनुष्याणाम् । अग्निः । गाहं पत्यः । उभयान् । अन्तरा । श्रितः ॥

जीवानाम् । आयुः । प्र । तिर । त्वम् । अग्ने । पितॄणाम् । लोकम् । अपि । गच्छन्तु । ये । मृताः ।

सुगार्हपत्यः । वितपन् । अरातिम् । उपामुषाम् । श्रेयसीम् । धेहि । अस्मै ॥ ४५ ॥

सर्वान् । अग्ने । सहमानः । सपत्नान् । आ । एषाम् । ऊर्जम् । रयिम् । अस्मासु । धेहि ॥

- XII.2.40** What evil, pollution we have committed, and what ill doing, from that let the waters cleanse me, and also from the crushing Agni.
- XII.2.41** These fore-knowing ones have turned hither upward from below by roads that the gods go upon; upon the back of the virile mountain the ancient streams go about new.
- XII.2.42** O non-flesh-eating Agni, push out the flesh-eating one; bring the god-sacrificing one.
- XII.2.43** The flesh-eating one entered into this man; he has gone after the flesh-eating one; having made two tigers severally, I take him, who is other than propitious.
- XII.2.44** Concealment of the gods, defense of men, the householder's fire is set between both classes.
- XII.2.45** Lengthen thou out, O Agni, the life-time of the living; let them who are dead go unto the world of the Fathers; do thou, a good householder's fire, burning away the niggard, assign to this man an ever better dawn.
- XII.2.46** Overcoming, O Agni; all (our) rivals, do thou assign to us their refreshment and wealth.

इममिन्द्रं वह्निं परिमन्वारभध्वं स वो निर्वेदादुरितादव्यात् ।
 तेनाप हत शरुमापतेन्तं तेन रुद्रस्य परि पातास्ताम् ॥४७॥
 अनद्वाहं प्लवमन्वारभध्वं स वो निर्वेदादुरितादव्यात् ।
 आ रोहत सविनुर्नावमेतां पद्भिरुर्वीभिरमति तरेम ॥४८॥
 अहोरात्रे अन्येषु विभ्रत्क्षेम्यस्तिष्ठन्प्रतरणः सुवीरः ।
 अनातुरान्तुमनसस्तल्प बिस्रज्योगेव नः पुरुषगन्धिरेधि ॥४९॥
 ते देवेभ्य आ वृश्चन्ते पापं जीवन्ति सर्वदा ।
 क्रव्याद्यानमिरन्तिकादश्व इवानुवपते नडम् ॥५०॥
 येऽश्रिद्धा धनकाम्या क्रव्यादा समासते ।
 ते वा अन्येषां कुम्भीं पर्यादधति सर्वदा ॥५१॥
 प्रेवं पिपतिपति गनसा मुहुरा वर्तते पुनः ।
 क्रव्याद्यानमिरन्तिकादनुविद्वान्वितावति ॥५२॥

इमम् । इन्द्रम् । वह्निम् । परिमन् । अनुऽआरभध्वम् । सः । वोः । निः । वक्षत् । दुःऽऽतात् ।
 अव्यात् । तेन । अप । हत । शरुम् । आऽपतेन्तम् । तेन । रुद्रस्य । परि । पात । अस्ताम् ॥
 अनद्वाहम् । प्लवम् । अनुऽआरभध्वम् । सः । वोः । निः । वक्षत् । दुःऽऽतात् । अव्यात् ।
 आ । रोहत । सवितुः । नावम् । एताम् । पदऽभिः । उर्वीभिः । अमतिम् । तरेम् ॥ ४८ ॥
 अहोरात्रे इति । अनु । एषि । विभ्रत् । क्षेम्यः । तिष्ठन् । प्रऽतरणः । सुऽवीरः ।
 अनांतुरान् । सुऽमनसः । तल्प । विभ्रत् । ज्योक् । एव । नः । पुरुषऽगन्धिः । एधि ॥ ४९॥
 ते । देवेभ्यः । आ । वृश्चन् । पापम् । जीवन्ति । सर्वदा ।
 क्रव्यऽअत् । यान् । अग्निः । अन्तिकात् । अश्वऽइव । अनुऽवपते । नडम् ॥ ५० ॥
 ये । अश्रिद्धाः । धनऽकाम्या । क्रव्यऽअदा । समऽआसते ।
 ते । वै । अन्येषां । कुम्भीम् । पर्यादधति । सर्वदा ॥ ५१ ॥
 प्रऽइव । पिपतिपति । मनसा । मुहुरा । आ । वर्तते । पुनः ।
 क्रव्यऽअत् । यान् । अग्निः । अन्तिकात् । अनुऽविद्वान् । विऽतावति ॥ ५२ ॥

XII.2.47 Take ye hold after this saving carrier Indra : he shall carry you out of difficulty and reproach; by him smite away the on-flying shaft; by him ward off Rudra's hurled missile.

XII.2.48 Lay ye hold after the draft-ox (as) float; he shall carry you out of difficulty and reproach; mount this boat of Savitṛ ; may we cross over misery by the six wide direction.

XII.2.49 Day and night thou goest after, bearing, standing comfortable, prolonging (life), having good heroes; bearing, O couch, healthful, well-minded ones, do thou long be for us smelling of men.

XII.2.50 They fall under the wrath of the gods, they live always evilly, after whom the flesh-eating fire, from near by, like a horse, scatters reeds.

XII.2.51 Whoever, without faith, from desire of riches then sit together with the flesh-eating one, they verily feed the fire about the pot of others.

XII.2.52 He desires, as it were, to fly forth with his mind; repeatedly he returns again-- they whom the flesh-eating Agni, from near by, after knowing follows.

अर्विः कृष्णा भागधेयं पशूनां सीसं कृष्यादपि चन्द्रं त आहुः ।
मापाः पिष्टा भागधेयं ते हव्यमरण्यान्या गह्वरं सचस्व ॥५३॥

इषीकां जरतीमिष्ट्वा तिलिपिञ्जं दण्डनं नुढम् ।

तमिन्द्रं इध्मं कृत्वा यमस्याग्निं निरादधी ॥५४॥

प्रत्यञ्चमर्कं प्रत्यर्पयित्वा प्रविद्वान्पन्थां वि ह्यविवेश ।

परामीषामसून्दिदेश दीर्घेणायुषा समिमान्सृजामि ॥५५॥

अर्विः । कृष्णा । भागधेयम् । पशूनाम् । सीसम् । कृष्यादत् । अर्पि । चन्द्रम् । ते ।
आहुः । मापाः । पिष्टाः । भागधेयम् । ते । हव्यम् । अरण्यान्याः । गह्वरम् । सचस्व ॥५३॥

इषीकाम् । जरतीम् । इष्ट्वा । तिलिपिञ्जम् । दण्डनम् । नुढम् ।

तम् । इन्द्रः । इध्मम् । कृत्वा । यमस्य । अग्निम् । निःआदधी ॥ ५४ ॥

प्रत्यञ्चम् । अर्कम् । प्रतिऽअर्पयित्वा । प्रऽविद्वान् । पन्थाम् । वि । हि । आऽविवेश ।

परा । अमीषाम् । असून् । दिदेश । दीर्घेण । आयुषा । सम् । इमान् । सृजामि ॥५५॥

(३) तृतीयं सूक्तम्

(१-१०) षष्ठ्युपस्थास्य सूक्तस्य यम ऋषिः । स्वर्गोद्गात्रयो देवताः । (१, ४२-४३, ४७) यममर्कं द्विषत्वारिषी-
विषत्वारिषीसप्तचत्वारिषीनाम् भुरिषिमिदुप्, (२-७, ९-११, १४-१६, १८-२०, २३, २५-३३, ३५-३८

४०-४१, ४५-४९, ४८-५४) द्वितीयादितृषत्तृषत्स्य मरुत्यादितृषत्स्य ऋतुर्वस्यादितृषत्स्यष्टादस्यादितृषत्स्य

यमोविषयाः पञ्चविंश्यादिनवानां पञ्चमिंश्यादिचतसृणां चत्वारिंशेकचत्वारिंशीपञ्चचत्वारिंशीषट्चत्वा-

रिंशीनामष्टचत्वारिंश्यादिस्तानाम् मिदुप्, (८, १२, २१-२२, २४) अष्टमीद्वात्रयेकविंशी-

द्वाविंशीचतुर्विंशीनां वगती, (१३, १७) यमोद्गीतसप्तस्योः स्वपद्यानीं पङ्क्तिः, (३४) षट्-

क्षिप्या विपङ्गनां मिदुप्, (३९) पञ्चोन्चत्वारिंश्या अमुदुग्मां मिदुप्, (४४) षट्क्षत्वा-

रिंश्याः पण्डहती मिदुप्, (५५-१०) पञ्चपञ्चाश्यादिपन्नाब्धं प्रवक्ष्यामि सप्तपदा ऋतु-

मस्यतिवागतशाकपतिशाकपत्यार्त्तगर्मातिपुतिस्तन्वांसि [(५९) षट्क्षत्वा

विपद् कृतिः, अचष्टिष्टानाब्ध कृतिः] ॥

पुमान्पुंसोधिं तिष्ठ चर्मैहि तत्र ह्यस्व यत्तमा प्रिया ते ।

यार्वन्तावग्रे प्रथमं समेययुस्तद्वां वयो यमराज्ये समानम् ॥१॥

पुमान् । पुंसः । अधि । तिष्ठ । चर्म । इहि । तत्र । ह्यस्व । यत्तमा । प्रिया । ते ।

यार्वन्तौ । अग्रे । प्रथमम् । समेययुस्तद्वां । वयो । यमराज्ये । समानम् ॥१॥

XII.2.53 A black ewe of cattle portion; lead, too, they call thy gold,
O flesh-eating one; ground beans are thy portion (as)
oblation; seek thou the thicket of the forest-spirit.

XII.2.54 Having made offering of withered cane, of tilpiñja, of
daṇḍana, of reeds; having made fuel of this, Indra removed
Yama's fire.

XII.2.55 Having sent in opposition an opposing song, I, foreknowing,
have entered abroad on the road; I have directed away the
lifebreaths of them yonder; these here I unite with long life-
time.

Cremation as a sacrifice

XII.3.1 Stand, a man, upon men; go to the hide; call thither her who
is dear to thee; of what age ye two first came together in the
beginning, let that be your same age in Yama's realm.

तावद्वां चक्षुस्तर्ति वीर्याणि तावत्तेजस्ततिधा वाजिनानि ।
 अग्निः शरीरं सचते यदैधोधा पृक्कान्मिथुना सं भवाथः ॥२॥
 समस्मिन्लोके समु देवयाने सं सां सुमेतं यमराज्येषु ।
 पुतो पवित्रैरुप तद्ध्रियेषां यद्यद्रेतो अधि वां संवभूव ॥३॥
 आपस्पुत्रासो अग्नि सं विशध्वमिमं जीवं जीवधन्याः सुमेत्यं ।
 तासां भजध्वममृतं यमाहुर्मोदनं पचति वां जनित्री ॥४॥
 यं वां पिता पचति यं च माता रिप्राप्तिर्मुक्तये शर्मलाच्च वाचः ।
 स ओदनः शतधारः स्वर्ग उभे व्यापि नभसी महित्वा ॥५॥
 उभे नभसी उभयांश्च लोकान्ये यज्वनामभिर्जिताः स्वर्गाः ।
 तेषां ज्योतिष्मान्मधुमान्यो अग्रे तस्मिन्पुत्रैर्जरसि सं श्रयेथाम् ॥६॥
 प्राचीप्राचीं प्रदिशमा रभेयामेतं लोकं श्रद्धधानाः सचन्ते ।
 यद्वां पृक्कं परिविष्टमग्नौ तस्य गुह्ये दम्पती सं श्रयेथाम् ॥७॥

तावत् । वाग् । चक्षुः । तर्ति । वीर्याणि । तावत् । तेजः । ततिऽधा । वाजिनानि ।
 अग्निः । शरीरम् । सचते । यदा । एधः । अर्थः । पृक्कात् । मिथुना । सम् । भवाथः ।
 सम् । अस्मिन् । लोके । सम् । ऊं इति । देवऽयाने । सम् । स्म । समुऽण्णतम् । यमुऽराज्येषु ।
 पुतो । पवित्रैः । उप । तत् । ह्रियेषाम् । यत्स्वत् । रेतः । अधि । वाम् । समुऽवभूव ॥ ३ ॥
 आपः । पुत्रागः । अग्नि । सम् । विशध्वम् । इमम् । जीवन् । जीवऽधन्याः । समुऽएत्यं ।
 तासाम् । भजध्वम् । अमृतम् । यम् । आहुः । यम् । ओदनम् । पचति । वाग् । जनित्री ॥४॥
 यम् । वाम् । पिता । पचति । यम् । च । माता । रिप्रात् । निऽमुक्तये । शर्मलात् । च ।
 वाचः । सः । ओदनः । शतऽधारः । त्वऽगः । उभे इति । वि । आप । नभसी इति । महित्वा ॥५॥
 उभे इति । नभसी इति । उभयान् । च । लोकान् । ये । यज्वनाम् । अभिऽजिताः । त्वऽगाः ।
 तेषां । ज्योतिष्मान् । मधुमान् । यः । अग्रे । तस्मिन् । पुत्रैः । जरसि । सम् । श्रयेथाम् ॥६॥
 प्राचीम् । प्राचीम् । प्रदिशम् । आ । रभेयाम् । एतम् । लोकम् । श्रद्धधानाः । सचन्ते ।
 यत् । वाम् । पृक्कम् । परिविष्टम् । अग्नौ । तस्य । गुह्ये । दम्पती इति दम्पती । सम् ।
 श्रयेथाम् ॥ ७ ॥

XII.3.2 So much (be) your sight, so many your powers, so great your brilliancy, so many-fold your energies; Agni fastens on the body when (it is his) fuel; then, O paired ones, shall ye come into being from what is cooked.

XII.3.3 Together in this world, together on the (road) the gods travel, together also unite ye in the realms of Yama; purified by purifiers, call ye to yourselves whatever seed came into being from you.

XII.3.4 Enter together, you sons, into the waters, coming together, you rich in life, unto this living one; of them share you the one which they call immortal, the rice-dish which your generatrix cooks.

XII.3.5 What one your father cooks, and what one mother, in order to release from evil and from pollution of speech – that hundred-streamed, heaven-going rice-dish had permeated with greatness both firmaments.

XII.3.6 Both firmaments, and worlds of both kinds, what heaven-going ones are conquered of the sacrificers – which one of them is chiefly full of light, full of honey, in that combine ye with your sons in old age.

XII.3.7 Take you hold upon each forward direction; to this world they that have faith attach themselves; what of you that is cooked is served up in the fire, combine you, O husband and wife, in order to its guarding.

दक्षिणां दिशामभि नक्षमाणी पर्यावर्तयामभि पात्रमेतत् ।
 तस्मिन्वां यमः पितृभिः संविदानः पृक्काय शर्म बहुलं नि यच्छात् ॥८॥
 प्रतीचीं दिशामियमिद्वरं यस्यां सोमो अधिपा मृडिता च ।
 तस्यां श्रयेथां सुकृतः सचेथामधा पृक्कान्मिथुना सं भवायः ॥९॥
 उत्तरं राष्ट्रं प्रजयोत्तरावदिशामुदीची कृणवन्नो अग्रम् ।
 पाङ्कं छन्दः पुरुषो बभूव विश्वैर्विश्वङ्गैः सह सं भवेम ॥१०॥
 ध्रुवेयं विराणमो अस्त्वस्यै शिवा पुत्रेभ्य उत मह्यमस्तु ।
 सा नो देव्यदिते विश्ववार इर्यं इव गोपा अभि रक्ष पृक्कम् ॥११॥
 पितेर्व पुत्रानभि सं स्वजस्व नः शिवा नो वार्ता इह वान्तु भूमौ ।
 यमोदुनं पचतो देवते इह तन्नस्तप उत सत्यं च वेत्तु ॥१२॥
 यद्यत्कृष्णः शकुन एह गत्वा त्सरन्विषक्तं विलं आससाद ।
 यद्वा दास्याद्द्रवहस्ता समङ्क उद्धखलं मुसलं शुम्भतापः ॥१३॥

दक्षिणाम् । दिशम् । अभि । नक्षमाणी । परिऽआवर्तयाम् । अभि । पात्रम् । एतत् ।
 तस्मिन् । वाम् । यमः । पितृभिः । सम्ऽविदानः । पृक्कायं । शर्म । बहुलम् । नि । यच्छात् ॥
 प्रतीचीं । दिशाम् । इयम् । इत् । वरम् । यस्याम् । सोमः । अधिऽपाः । मृडिता । च ।
 तस्याम् । श्रयेथाम् । सुऽकृतः । सचेथाम् । अग्रं । पृक्कात् । मिथुना । सम् । भवायः ॥
 उत्तरम् । राष्ट्रम् । प्रऽजयो । उत्तरऽवत् । दिशाम् । उदीची । कृणवत् । नः । अग्रम् ।
 पाङ्कम् । छन्दः । पुरुषः । बभूव । विश्वैः । विश्वऽअङ्गैः । सह । सम् । भवेम ॥ १० ॥
 ध्रुवा । इयम् । विऽराट् । नमः । अस्तु । अस्यै । शिवा । पुत्रेभ्यः । उत । मह्यम् । अस्तु ।
 सा । नः । देवि । अदिते । विश्वऽवारो । इर्यऽइव । गोपाः । अभि । रक्ष । पृक्कम् ॥ ११ ॥
 पिताऽइव । पुत्रान् । अभि । सम् । स्वजस्व । नः । शिवाः । नः । वार्ताः । इह । वान्तु । भूमौ ।
 यम् । ओदुनम् । पचतः । देवते । इति । इह । तम् । नः । तपः । उत । सत्यम् । च । वेत्तु ॥
 यत्ऽयत् । कृष्णः । शकुनः । आ । इह । गत्वा । त्सरन् । विऽसक्तम् । विले । आऽससाद ।
 यत् । वा । दासी । आऽद्रवहस्ता । समऽअङ्क । उद्धखलम् । मुसलम् । शुम्भत । आपः ॥

- XII.3.8** Attaining unto the southern quarter, turn you about into this vessel; in it shall Yama, in concord with the Fathers, assure abundant protection unto your cooked.
- XII.3.9** This western of the quarters verily is a thing to be preferred, in which Soma is over-ruler and favourer; to it resort you; attach yourselves to the well-doers; then. O paired ones, shall ye come into being from what is cooked.
- XII.3.10** A superior realm, having superiority by progeny, may the northern of the quarters make our apex; a five-fold meter hath the man become; may we come into being together with all, having all their limbs.
- XII.3.11** This fixed (quarter) is virāj; homage be to it; let it be propitious to sons and to me; do thou O goddess Aditi, having all choice things, like an active herdsman defend our cooked.
- XII.3.12** Do you embrace us, as a father his sons; let propitious winds blow here for us on the earth; what rice-dish the two deities cook here, let that know our penance and also truth.
- XII.3.13** Whenever the black bird (sauna) coming hither, hath sat upon the orifice, surprising what is resolved, or when the barbarian woman with wet hands smears over -- cleanse, you waters, the mortar (and) pestle.

अयं प्राचा पृथुर्बुधो वयोधाः पूतः पवित्रैरपं हन्तु रक्षः ।
 आ रोह चर्म महि शर्म यच्छ मा दंपती पौत्रमुघं नि गाताम् ॥१४॥
 वनस्पतिः सह देवैर्न आगन्नक्षः पिशाचौ अपुनार्धमानः ।
 स उच्छ्रयाते प्र वंदाति वाचं तेन लोकौ अभि सर्वोऽयम् ॥१५॥
 सप्त मेधान्पशवः पर्यगृह्णन् एषां ज्योतिष्मां उत यक्षकशं ।
 त्रयस्त्रिंशदेवतास्तान्त्सचन्ते स नः स्वर्गमभि नेष लोकम् ॥१६॥
 स्वर्ग लोकमभि नो नयासि सं जायया सह पुत्रैः स्याम ।
 गृहामि हस्तमनु मेत्वन्न मा नस्तारीभिर्ऋतिर्मा अरातिः ॥१७॥
 ग्राहिं प्राप्मानमति तौ अयाम् तमो ज्यस्य प्र वंदासि वल्गु ।
 वानस्पत्य उच्यते मा जिहिंसीर्मा तण्डुलं वि शरीर्देव्यन्तम् ॥१८॥
 विश्वज्यचा घृतपृष्ठो भविष्यन्त्सर्वांनिर्लोकमुप याह्येतम् ।
 वर्षवृद्धमुप यच्छ शर्पं तुषं पलावानप तद्दिनक्तु ॥१९॥

अयम् । प्राचा । पृथुर्बुधः । वयःऽधाः । पूतः । पवित्रैः । अपं । हन्तु । रक्षः । आ ।
 रोह । चर्म । महि । शर्म । यच्छ । मा । दंपती इति दम्पती । पौत्रम् । अयम् । नि । गाताम् ॥१४॥
 वनस्पतिः । सह । देवैः । नः । आ । अगन् । रक्षः । पिशाचान् । अपुनार्धमानः ।
 सः । उत् । श्रयाते । प्र । वंदाति । वाचम् । तेन । लोकान् । अभि । सर्वान् । जयेम् ॥
 सप्त । मेधान् । पशवः । परि । अगृह्णन् । यः । एषाम् । ज्योतिष्मान् । उत । यः । चक्षुः ।
 त्रयःऽत्रिंशत् । देवताः । तान् । सचन्ते । सः । नः । स्वःऽगम् । अभि । नेष । लोकम् ॥
 स्वःऽगम् । लोकम् । अभि । नः । नयासि । सम् । जायया । सह । पुत्रैः । स्याम । गृहामि ।
 हस्तम् । अनु । मा । आ । एतु । अत्र । मा । नः । तारीत् । निःऽश्नतिः । मो इति । अरातिः ॥
 ग्राहिम् । प्राप्मानम् । अति । तान् । अवाम् । तमः । वि । अस्य । प्र । वंदासि । वल्गु ।
 वानस्पत्यः । उच्यते । मा । जिहिंसीः । मा । तण्डुलम् । वि । शरीः । देवऽयन्तम् ॥
 विश्वज्यचाः । घृतऽपृष्ठः । भविष्यन् । सऽयोनिः । लोकम् । उप । याहि । एतम् ।
 वर्षऽवृद्धम् । उप । यच्छ । शर्पम् । तुषम् । पलावान् । अपं । तत् । दिनक्तु ॥ १९ ॥

- XII.3.14** Let this pressing-stone, broad-based, vigor-bestowing, purified by purifiers, smite away the demon; mount thou the hide; yield great protection; let not the husband and wife fall into evil proceeding from grand sons.
- XII.3.15** The forest tree hath come to us together with the gods, forcing off the demon, the piśācas; he shall rise up, shall speak forth his voice; with him may we conquer all worlds.
- XII.3.16** Seven sacrifices the cattle enclosed --which of them was full of light, and which was pining; to them thirty deities attach themselves; do thou conduct us unto the heavenly world.
- XII.3.17** Unto the heavenly world shalt thou conduct us; we be united with wife, with sons; I grasp hand; let her come here after me; let not destruction pass us, nor the niggard.
- XII.3.18** The seizure, evil -- may we go beyond them; dissipate thou the darkness; mayest thou speak forth what is agreeable; made of forest tree, uplifted, do not injure; do not crush to pieces the god-loving rice-grain.
- XII.3.19** About to become all-expanded, ghee-backed, go thou, of like origin, unto that world; hand thou the rain-increased sieve; let that winnow away the husk, the chaff.

त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन योरेवासौ पृथिव्यन्तरिक्षम् ।
 अंशून् गृभीत्वान्वारमेयामा प्यायन्तां पुनरा यन्तु शूर्पम् ॥२०॥
 पृथग्गुणाणि बहुधा पशुनामेकरूपो भवसि सं समृद्ध्या ।
 एतां त्वच्च लोहिनीं तां नुदस्व मावां शुम्भाति मलग इव वत्सा ॥२१॥
 पृथिवीं त्वा पृथिव्यामा वेशयामि तनूः समानी विहृता त एषा ।
 यत्पृथुत्वं लिखितमर्पणेन तेन मा सुस्रोत्रं ब्रह्मणापि तद्वपामि ॥२२॥
 जनित्रीव प्रति हर्षासि सूनुं सं त्वा दधामि पृथिवीं पृथिव्या ।
 उखा कुम्भी वेद्यां मा व्यधिष्टा यज्ञायुधैराज्येनार्तिपक्ता ॥२३॥
 अग्निः पचन्नक्षतु त्वा पुरस्तादिन्द्रो रक्षतु दक्षिणतो मरुत्वान् ।
 वरुणस्त्वा दंष्ट्राधरुणो प्रतीच्या उत्तरात्त्वा सोमः सं ददाते ॥२४॥
 पुताः पवित्रैः पवन्ते अभ्रादिव च यन्ति पृथिवीं च लोकान् ।
 ता जीवला जीवधन्याः प्रतिष्ठाः पात्र आसिक्ताः पर्यभिरिन्धाम् ॥२५॥

त्रयः । लोकाः । समऽमिताः । ब्राह्मणेन । द्यौः । एव । असौ । पृथिवी । अन्तरिक्षम् ।
 अंशून् । गृभीत्वा । अनुऽआर्मेयाम् । आ । प्यायन्ताम् । पुनः । आ । यन्तु । शूर्पम् ॥२०॥
 पृथक् । रूपाणि । बहुधा । पशुनाम् । एकऽरूपः । भवसि । सम् । समृद्ध्या ।
 एताम् । त्वच्चम् । लोहिनीम् । ताम् । नुदस्व । मावां । शुम्भाति । मलगऽइव । वत्सा ॥२१॥
 पृथिवीम् । त्वा । पृथिव्याम् । आ । वेशयामि । तनूः । समानी । विहृता । ते । एषा ।
 यत्पृथुत्वं । युत्तम् । लिखितम् । अर्पणेन । तेन । मा । सुस्रोत्रः । ब्रह्मणा । अर्पि । तत् । वपामि ॥
 जनित्रीऽइव । प्रति । हर्षासि । सूनुम् । सम् । त्वा । दधामि । पृथिवीम् । पृथिव्या ।
 उखा । कुम्भी । वेद्याम् । मा । व्यधिष्टा । यज्ञऽआयुधैः । आज्येन । अर्तिऽपक्ता ॥२३॥
 अग्निः । पचन् । रक्षतु । त्वा । पुरस्तात् । इन्द्रः । रक्षतु । दक्षिणतः । मरुत्वान् ।
 वरुणः । त्वा । दंष्ट्रात् । धरुणो । प्रतीच्याः । उत्तरात् । त्वा । सोमः । सम् । ददाते ॥२४॥
 पुताः । पवित्रैः । पवन्ते । अभ्रात् । दिवम् । च । यन्ति । पृथिवीम् । च । लोकान् ।
 ताः । जीवलाः । जीवधन्याः । प्रतिऽस्थाः । पात्रे । आऽसिक्ताः । परि । अग्निः । इन्धाम् ॥

XII.3.20 The three worlds are commensurate with the brāhmaṇa; yon heaven, earth, atmosphere; having seized the (soma) stalks, take you hold after; let them swell up; let them come again to the sieve.

XII.3.21 Manifoldly separate (are) the forms of cattle; thou becomes one formed together with success; that red skin -- that thrust thou (away, the pressing-stone shall cleanse like a fuller the garments.

XII.3.22 Thee that art earth I make enter into earth; this like body of thee separated; whatever of thee is burnt (or) scratched by driving; with that do not leak; I cover that over by a spell (trick).

XII.3.23 Mayest thou welcome as a mother a son; I unite thee, that art earth with the earth; a kettle, a vessel, do not stagger upon the sacrificial hearth, overhurg by the implements of offering (and) by sacrificial butter.

XII.3.24 Let Agni, cooking, defend thee on the east; let Indra, with the Maruts, defend on the south; may Varuṇa fix thee in the maintenance of the western (quarter); on the north may Soma give thee together.

XII.3.25 Purified with purifiers, they purify themselves from the cloud; they go both to heaven and to earth (as their) worlds; them, lively, rich in life, firm-standing, poured into the vessel, let the fire kindle about.

आ यन्ति दिवः पृथिवीं सचन्ते भूम्याः सचन्ते अध्वन्तरिक्षम् ।
 शुद्धाः सतीस्ता उ शुम्भन्ते एव ता नः स्वर्गमभि लोकं नयन्तु ॥२६॥
 उतेव प्रभ्वीरुत समितास उत शुक्राः शुचयश्चामृतासः ।
 ता ओदुनं दर्पतिभ्यां प्रदिष्टा आपः शिक्षन्तीः पचता सुनाथाः ॥२७॥
 संख्याता स्तोकाः पृथिवीं सचन्ते प्राणापानैः समिता ओषधीभिः ।
 असंख्याता ओष्यमानाः सुवर्णाः सर्वं व्यापुः शुचयः शुचित्वम् ॥२८॥
 उयोधन्त्यभि वल्गन्ति तप्ताः फेनमस्यन्ति बहुलांश्च विन्दन् ।
 योषेव दृष्ट्वा पतिमृत्विष्यैतेस्तण्डुलैर्भवता समापः ॥२९॥
 उत्पापय सीदते बुध एनान्द्विरात्मानमभि सं स्पृशन्ताम् ।
 अमासि पात्रैरुदकं यदेतन्मितास्तण्डुलाः प्रदिशो यदीमाः ॥३०॥
 प्र यच्छ पशुं त्वरया हरोपमर्हिसन्त ओषधीर्दान्तु पर्वन् ।
 यासां सोमः परि राज्यं बभूवामन्युता नो वीरुधो भवन्तु ॥३१॥

आ । यन्ति । दिवः । पृथिवीम् । सचन्ते । भूम्याः । सचन्ते । अधि । अन्तरिक्षम् ।
 शुद्धाः । सतीः । ताः । कुं इति । शुम्भन्ते । एव । ताः । नः । स्वः । ऽगम् । अभि । लोकम् । नयन्तु ॥
 उतऽइव । प्रऽभ्वीः । उत । समऽमितासः । उत । शुक्राः । शुचयः । च । अमृतासः ।
 ताः । ओदुनम् । दर्पतिभ्याम् । प्रऽदिष्टाः । आपः । शिक्षन्तीः । पचत । सुनाथाः ।
 समऽख्याताः । स्तोकाः । पृथिवीम् । सचन्ते । प्राणापानैः । समऽमिताः । ओषधीभिः ।
 असंख्यऽख्याताः । आऽउष्यमानाः । सुवर्णीः । सर्वम् । वि । आपुः । शुचयः । शुचिऽत्वम् ॥२८॥
 उत । योषन्ति । अभि । वल्गन्ति । तप्ताः । फेनम् । अस्यन्ति । बहुलान् । च । विन्दन् ।
 योषाऽइव । दृष्ट्वा । पतिम् । मृत्विष्याय । एतैः । तण्डुलैः । भवत । सम । आपुः ॥ २९ ॥
 उत । स्वापय । सीदतः । बुधे । एनान् । अतऽभिः । आत्मानम् । अभि । सम । स्पृशन्ताम् ।
 अमासि । पात्रैः । उदकम् । यत् । एतत् । मिताः । तण्डुलाः । प्रऽदिशः । यदि । इमाः ॥३०॥
 प्र । यच्छ । पशुम् । त्वरय । आ । हर । ओपम् । अर्हिसन्तः । ओषधीः । दान्तु । पर्वन् ।
 यासां । सोमः । परि । राज्यम् । बभूव । अमन्युताः । नुः । वीरुधः । भवन्तु ॥ ३१ ॥

- XII.3.26** They come from the sky, they fasten on the earth; from the earth they fasten upon the atmosphere; being cleansed, they just cleanse themselves; let them conduct us to the heavenly world.
- XII.3.27** Both as it were prevailing and also commensurate, also bright and clean, immortal — as such do you, O waters, directed, helping, cook the rich-dish for the two spouses, you of good refuge.
- XII.3.28** The numbered drops fasten on the earth, being commensurate with breaths and expirations, with herbs; being scattered on, unnumbered, of good color, the clean ones, have obtained all cleanness.
- XII.3.29** They struggle up, they dance on, being heated; they hurl foam and abundant drops; like a woman that is in her season, seeing her husband, unite yourselves, O waters, with these rice-grains.
- XII.3.30** Make thou them stand up, as they sit on the bottom, let them touch themselves all over with the waters; I have measured with vessels the water that is here; measured are the rice-grains that are these directions.
- XII.3.31** Reach thou forth the sickle, hasten, take quickly; let them, not harming, cut the herbs at the joint; they of whom Soma compassed the kingship — let the plants be without-wrath toward us.

नवँ ब॒र्हिरो॒दुनाय॑ स्तृणीत॒ प्रियां॑ हृद॒भ्रष्टु॑पो ब॒ल्वस्ति॑ ।
 तस्मिन्दे॒वाः सह॑ दे॒वीवि॑शन्त्विमं प्राश्नन्व॒तुभिर्नि॑यय ॥३२॥
 वन॑स्पते स्ती॒र्णमा॑ सीद॒ ब॒र्हिर॑मिष्टोमैः संमि॒तो दे॒वता॑भिः ।
 त्वष्ट्रे॒व रूपं॑ सुकृतं॒ स्वधि॑त्यैना ए॒हाः परि॑ पात्रे॒ दद॑श्राम् ॥३३॥
 ष॒ष्ट्यां श॑रत्सु॒ निधि॑पा अ॒भीच्छा॑त्स्वः प॒क्षेना॑भ्य॒श्रवा॑ते ।
 उ॒पेनं॑ जी॒वान्पि॑तरंश्च पु॒त्रा ए॒तं स्व॑र्गं ग॒मयान्तं॑मु॒मेः ॥३४॥
 ध॒र्ता प्रि॑यस्व ध॒रुणे॑ पृथि॒व्या अच्यु॑तं त्वा दे॒वता॑भ्यावयन्तु ।
 तं त्वा द॑र्प॒ती जी॒वन्तो जी॒वपु॑त्राबु॒द्धास्या॑तः पर्य॑मि॒धाना॑त् ॥३५॥
 सर्वा॑न्त्समा॒गा अभि॑जित्यं लो॒कान्या॑र्वन्तः का॒माः सम॑ती॒तृप॑स्तान् ।
 वि गा॒हेधामा॑यर्वनं च॒ दर्वि॑रेक॒स्मिन्पा॑त्रे अ॒ध्युद्ध॑रेनम् ॥३६॥
 उप॑ स्तृणीहि प्र॒थय॑ पुरस्ता॒दृते॑न पात्रं॒मभि घा॑रये॒तत् ।
 वा॒श्रेवो॒स्त्रा तरु॑णं स्तन॒स्युमि॑मं दे॒वासो॑ अभि॒हिङ्कृ॑णोत ॥३७॥

नवम् । ब॒र्हिः । ओ॒दुनाय॑ । स्तृणी॒त । प्रि॒यम् । हृदः । च॒क्षुः । ब॒ल्व् । अ॒स्तु ।
 तस्मिन् । दे॒वाः । सह॑ । दे॒वीः । वि॒शन्तु॑ । इ॒मम् । प्र । अ॒द॒नन्तु॑ । श्रु॒तुर्भिः । नि॒ऽसर्च॑ ॥३२॥
 वन॑स्पते । स्ती॒र्णम् । आ । सी॒द । ब॒र्हिः । अ॒ग्निऽस्तो॑मैः । सम॑र्च॒भिः । दे॒वता॑भिः ।
 त्वष्ट्रा॑ऽव । रूपम् । सु॒ऽकृतम् । स्व॒ऽधि॒त्या । ए॒ना । ए॒हाः । परि॑ । पात्रे॑ । द॒द॒श्राम् ।
 ष॒ष्ट्याम् । श॑रत्सु॒ । नि॒धि॒पाः । अ॒भि । इ॒च्छा॑त् । स्वः । प॒क्षेन॑ । अ॒भि । अ॒द॒न॒या॑ते ।
 उ॒प॑ । ए॒नम् । जी॒वान् । पि॒तरः । च॒ । पु॒त्राः । ए॒तम् । स्वः॒ऽगम् । ग॒मय॑ । अ॒न्तम् । अ॒मेः ॥
 ध॒र्ता । प्रि॒यस्व॑ । ध॒रुणे॑ । पृथि॒व्याः । अच्यु॑तम् । त्वा । दे॒वता॑ः । च्य॒व॒य॒न्तु॑ ।
 तम् । त्वा । द॑र्प॒ती इति॑ दम्॒ऽर्प॒ती । जी॒वन्तो॑ । जी॒वऽपु॑त्रौ । उ॒त् । वा॒स॒या॒तः । परि॑ ।
 अ॒ग्निऽधा॒ना॑त् ॥ ३५ ॥

सर्वा॑न् । सम॑ऽआ॒गाः । अभि॑ऽजि॒त्यं । लो॒कान् । या॒वन्तः । का॒माः । सम॑ । अ॒ती॒तृपः॑ । तान् ।
 वि । गा॒हे॒धाम् । आ॒ऽय॒र्वनम् । च॒ । दर्विः॑ । ए॒क॒स्मिन् । पा॒त्रे । अ॒र्धे । उ॒त् । ह॒र । ए॒नम् ॥३६॥
 उ॒प॑ । स्तृणी॒हि । प्र॒थय॑ । पुरस्ता॑त् । धृ॒तेन॑ । पात्रं॒ । अ॒भि । घ्रा॒त्यु । ए॒तत् ।
 वा॒श्राऽव॑ । उ॒क्ता । तरु॑णम् । स्तन॒स्युम् । इ॒मम् । दे॒वा॒सुः । अ॒भि॒हिङ्कृ॑णोत ॥ ३७ ॥

XII.3.32 Strew you a new barhis for the rice-dish; be it dear to the heart, agreeable to the eye; on it let the gods (and) the divine ones settle together; sitting down, let them partake of this with the seasons.

XII.3.33 O forest tree, sit on the strewn barhis, being commensurate with the Agni-praises, with the deities; like a form well made by an artisan with a knife, so let the eager ones be seen round about in the vessel.

XII.3.34 In sixty autumns may he seek unto the treasure-keepers; may he attain unto the sky with the cooked (offering); may both fathers (and) sons live upon him, make thou this one to go unto the heaven-going end of the fire.

XII.3.35 A maintainer, maintain thyself in the maintenance of the earth; thee that art unmoved let the deities make to move; thee shall the two spouses, living having living sons, cause to remove out of the fire-holder.

XII.3.36 Thou hast come together unto all the worlds, having conquered; however many the desires, thou hast made them wholly satisfied; plunge ye in -- both the stirring-stick and the spoon; take thou him up upon one vessel.

XII.3.37 Strew thou on, spread forward, smear over with ghee this vessel; as a lowing cow (toward) a young (calf) desiring the teat, do you, O gods, utter the sound hing toward this one.

उपास्तरीरकरो लोकमेतनुरुः प्रथतामसमः स्वर्गः ।
 तस्मिञ्जयाते महिपः सुपर्णो देवा एनं देवताभ्यः प्र यच्छाव ॥३८॥
 यद्यज्ञाया पचति त्वत्पुःपरः पतिर्वा जाये त्वत्तिरः ।
 सं तत्त्यजेथां सह वां तदस्तु संपादयन्तो सह लोकमेकम् ॥३९॥
 यावन्तो अस्याः पृथिवीं सचन्ते अस्मत्पुत्राः परि ये संवभृवुः ।
 सर्वास्तां उप पात्रे ह्वयेथां नाभिं जानानाः शिशवः सुमायान् ॥४०॥
 वसोर्या धारा मधुना प्रपीना घृतेन मिश्रा अमृतस्य नाभयः ।
 सर्वास्ता अव रुन्धे स्वर्गः पुण्यां शरत्सु निधिपा अभीच्छात् ॥४१॥
 निधि निधिपा अभ्येनिमिच्छादनीश्वरा अभितः सन्तु येऽन्ये ।
 अस्माभिर्दत्तो निहितः स्वर्गस्त्रिभिः काण्डैस्त्रीन्स्वर्गान् रक्षत् ॥४२॥
 जमी रक्षस्तपतु यद्विदेवं क्रव्यात्पिशाच इह मा प्र पास्त ।
 नुदाम एनमप रुध्मो अस्माददित्या एनमङ्गिरसः सचन्ताम् ॥४३॥

उप । अस्तरीः । अकरः । लोकम् । एतम् । उरुः । प्रथताम् । असमः । स्वःऽगः ।
 तस्मिन् । श्रयाते । महिपः । सुपर्णः । देवाः । एनम् । देवताभ्यः । प्र । यच्छान् ॥३८॥
 यत्स्यत् । जाया । पचति । त्वत् । पुःपरः । पतिः । वा । जाये । त्वत् । तिरः । सम् ।
 तत् । सूजेथाम् । सह । वाम् । तत् । अस्तु । सम्पादयन्तौ । सह । लोकम् । एकम् ॥
 यावन्तः । अस्याः । पृथिवीम् । सचन्ते । अस्मत् । पुत्राः । परि । ये । सम्भवभृवुः ।
 सर्वान् । तान् । उप । पात्रे । ह्वयेथाम् । नाभिम् । जानानाः । शिशवः । सम्मायान् ॥
 वसोः । याः । धाराः । मधुना । प्रपीनाः । घृतेन । मिश्राः । अमृतस्य । नाभयः । सर्वाः ।
 ताः । अव । रुन्धे । स्वःऽगः । पुण्याम् । शरत्सु । निधिऽपाः । अभि । इच्छात् ॥
 निधिम् । निधिऽपाः । अभि । एनम् । इच्छात् । अनीश्वराः । अभितः । सन्तु । ये । अन्ये ।
 अस्माभिः । दत्तः । निहितः । स्वःऽगः । त्रिभिः । काण्डैः । त्रीन् । स्वःऽगान् । अरक्षत् ॥
 अग्निः । रक्षः । तपतु । यत् । निदेवम् । क्रव्यात् । पिशाचः । इह । मा । प्र । पास्त ।
 नुदामः । एनम् । अप । रुध्मः । अस्मत् । आदित्याः । एनम् । अङ्गिरसः । सचन्ताम् ॥

XII.3.38 Thou hast strewn on, hast made that world; let the broad unequalled heavenly world spread itself out; to it shall resort the mighty eagle; the gods shall reach him forth to the deities.

XII.3.39 What in any case thy wife cooks beyond thee, or thy husband, O wife, in secret from thee, that do ye unite; that be yours together; agreeing together upon one world.

XII.3.40 How many of her fasten on the earth, what sons came forth into being from us — all those do you call to you in the vessel; knowing the navel, the young ones shall come together.

XII.3.41 What streams of good, fattened with honey, mixed with ghee, navels of immortality — all those doth the heaven-goer take possession of; in sixty autumns may he seek unto the treasure-keepers.

XII.3.42 He shall seek unto it, treasure-keepers unto a treasure; let those who are others be not lords about; given by us, deposited, heaven-going with three divisions it has ascended to three heavens.

XII.3.43 Let Agni burn the demon that is godless; let the flesh-eating piśāca not have a draught here; we thrust him, we bar him away from us; let the Ādityas, the Aṅgirasas, fasten on him.

आदित्येभ्यो अङ्गिरोभ्यो मध्विदं घृतेन मिश्रं प्रति वेदयामि ।
 शुद्धहस्तौ ब्राह्मणस्यानिहर्त्येतं स्वर्गं सुकृतावर्षातम् ॥४४॥
 इदं प्रापमुत्तमं काण्डमस्य यस्माद्भोकात्परमेष्ठी समाप ।
 आ सिञ्च सर्पिर्घृतवत्समरूपेण भागो अङ्गिरसो नो अन्नं ॥४५॥
 सत्याय च तर्पसे देवताभ्यो निधिं शैवधिं परि दद्या एतम् ।
 मा नो घृतेन गान्मा समित्यां मा स्मान्यस्मा उत्तृजता पुरा मत् ॥४६॥
 अहं पंचाम्यहं ददामि ममेदु कर्मन्करुणेधि जाया ।
 कौमारो लोको अजनिष्ट पुत्रोऽन्वारभेथां वयं उत्तरावत् ॥४७॥
 न किल्बिषमत्र नाधरो अस्ति न यन्मित्रैः समममान एति ।
 अनृतं पात्रं निहितं न एतत्पुकारं पुनः पुनरा विशाति ॥४८॥
 प्रियं प्रियाणां कृण्वाम तमस्ते यन्तु यतमे द्विषन्ति ।
 धेनुर्नङ्गान्वयौवय आयवेव पौरुषेयमप मृत्युं नुदन्तु ॥४९॥

आदित्येभ्यः । अङ्गिरःभ्यः । मध्वं । इदम् । घृतेन । मिश्रम् । प्रति । वेदयामि ।
 शुद्धहस्तौ । ब्राह्मणस्य । अनिहर्त्य । एतम् । स्वःऽगम् । सुकृतौ । अपि । इतम् ॥४४॥
 इदम् । प्र । आपम् । उत्तमम् । काण्डम् । अस्य । यस्मात् । लोकात् । परमेऽस्थौ । सम्ऽआप ।
 आ । सिञ्च । सर्पिः । घृतवत् । सम । अङ्गि । एव । भागः । अङ्गिरसः । नः । अन्नं ॥
 सत्याय । च । तर्पसे । देवताभ्यः । निधिम् । शैवधिम् । परि । दद्याः । एतम् । मा ।
 नः । घृते । अन्नं । गान् । मा । समऽइत्याम् । मा । रम् । अन्यस्मै । उत् । सृजत । पुरा । मत् ॥
 अहम् । पंचामि । अहम् । ददामि । मम । इत् । ऊं इति । कर्मन् । करुणे । अधि । जाया ।
 कौमारः । लोकः । अजनिष्ट । पुत्रः । अनुऽआरभेथाम् । वयः । उत्तरावत् ॥ ४७ ॥
 न । किल्बिषम् । अन्नं । न । आऽध्वारः । अस्ति । न । यत् । मित्रैः । समऽअममानः । एति ।
 अनृतम् । पात्रम् । निहितम् । नः । एतत् । पुकारम् । पुनः । पुनः । आ । विशाति ॥४८॥
 प्रियम् । प्रियाणाम् । कृण्वाम । तमः । ते । यन्तु । यतमे । द्विषन्ति ।
 धेनुः । नङ्गान् । वयःऽवयः । आऽयत् । एव । पौरुषेयम् । अप । मृत्युम् । नुदन्तु ॥४९॥

XII.3.44 To the Ādityas, the Aṅgirasas, I announce this honey mingled with ghee; with cleansed hands, not smiting down (anything of) the Brahman's, go you, O well-doers, unto this heavenly world.

XII.3.45 I have obtained this highest division of it, from which world the most exalted one obtained completely; pour thou on the butter; anoint with ghee; this is the portion of our Aṅgiras here.

XII.3.46 Unto truth, unto penance, and unto the deities, we deliver this deposit, (this) treasure; let it not be lost in our play, nor in the meeting; do not ye release it to another in preference to me.

XII.3.47 I cook; I give; verily upon my action (and) deed the wife; a virgin world hath been born, a son; take you hold after vigor that hath what is superior.

XII.3.48 No offense is here, nor support, nor that one goes agreeing with friends; this vessel of ours is set down not empty; the cooched shall enter again him that cooked it.

XII.3.49 May we do what is dear to them that are dear; whosoever hate (us), let them go to darkness; milch-cow, draft-ox, each coming vigor -- let them thrust away the death that comes from men.

समग्रयो विदुरन्यो अन्यं य ओषधीः सचते यश्च सिन्धून् ।
 यावन्तो देवा दिव्याश्चेतर्पन्ति हिरण्यं ज्योतिः पचतो बभूव ॥५०॥
 एषा त्वचां पुरुषे सं बभूवानग्नाः सर्वे पशवो ये अन्ये ।
 क्षत्रेणात्मानं परि धापयाधोमोतं वासो मुखमोदनस्य ॥५१॥
 यदुक्षेपु वदा यत्समित्यां यदा वदा अनृतं वित्तकाम्या ।
 समानं तन्तुमभि संवसानौ तस्मिन्सर्वं शर्मलं सादयाधः ॥५२॥
 वर्षं वनुष्वारिं गच्छ देवांस्त्यचो धूमं पर्युत्पातयासि ।
 विश्वव्यचा वृतपृष्ठो भविष्यन्त्यस्योनिलोकमुप याष्टेतम् ॥५३॥
 तन्वं स्त्रिणां बहुधा वि चक्रे यथा विद आत्मन्नन्यवर्णाम् ।
 अपाजैन्कृष्णां रशतीं पुनानो या लोहिनीं तां ते अग्नौ जुहोमि ॥५४॥

प्राच्यं त्वा दिशेऽग्नयेधिपतयेसिताय रक्षित्र आदित्यायेपुमते ।
 एतं परि ददुस्तं नो गोपायतास्माकमेतोः ।
 दिष्टं नो अत्र जरसे नि नेषज्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथ पक्वेन सह सं भवेम ॥५५॥

सम् । अग्रयः । विदुः । अन्यः । अन्यम् । यः । ओषधीः । सचते । यः । च । सिन्धून् ।
 यावन्तः । देवाः । दिवि । आऽतर्पन्ति । हिरण्यम् । ज्योतिः । पचतः । बभूव ॥ ५० ॥
 एषा । त्वचाम् । पुरुषे । सम् । वभूव । अग्नाः । सर्वे । पशवः । ये । अन्ये ।
 क्षत्रेण । आत्मानम् । परि । धापयाधः । अमाऽउतम् । वासः । मुखम् । ओदनस्य ॥५१॥
 यत् । अक्षेपु । वदाः । यत् । समऽइत्याम् । यत् । धा । वदाः । अनृतम् । वित्तकाम्या ।
 समानम् । तन्तुम् । अभि । समऽवसानौ । तस्मिन् । सर्वम् । शर्मलम् । सादयाधः ॥ ५२ ॥
 वर्षम् । वनुष्व । अरिम् । गच्छ । देवान् । त्वचः । धूमम् । परि । उत् । पातयामि ।
 विश्वव्यचाः । वृतपृष्ठः । भविष्यन् । सऽयोनिः । लोकम् । उप । याहि । एतम् ॥ ५३ ॥
 तन्वम् । त्रिऽणः । बहुऽधा । वि । चक्रे । यथा । विदे । आत्मन् । अन्यऽवर्णाम् ।
 अप । अजैत् । कृष्णान् । रशतीम् । पुनानः । या । लोहिनी । ताम् । ते । अग्नौ । जुहोमि ॥
 प्राच्यं । त्वा । दिशे । अग्नये । अधिऽपतये । असिताय । रक्षित्रे । आदित्याय । इष्टुऽमते ।
 एतम् । परि । ददुः । तम् । नः । गोपायतु । आ । अस्माकम् । आऽर्ततोः । दिष्टम् ।
 नः । अत्र । जरसे । नि । नेषत् । जरा । मृत्यवे । परि । नः । ददातु । अथ । पक्वेन ।
 सह । सम् । भवेम ॥ ५५ ॥

- XII.3.50** The fires are in concord, one with another — he that fastens on the herbs, and he that (fastens on) the rivers; as many gods as send heat in the sky — gold hath become the light of him that cooks.
- XII.3.51** This one of skins hath come into being on man; not naked are all the animals that are other; you cause to wrap yourselves with authority, a home-woven garment, the mouth of the rice-dish.
- XII.3.52** What (untruth) thou shalt speak at the dice, what at the meeting, or what untruth thou shalt speak from desire of gain — clothing yourselves in the same web, you shall settle in it all pollution.
- XII.3.53** Win thou rain; go unto the gods; thou shalt make smoke fly up out of the skin; about to become all expanded, ghee-backed, go thou, of like origin, unto that world.
- XII.3.54** The heaven-goer hath variously changed his body, as he finds in himself one of another color; he hath conquered off the black one, purifying a shining one; the one that is red, that I offer to thee in the fire.
- XII.3.55** To the eastern quarter, to Agni as overlord, to the black (serpent) as defender, to Ādityā having arrows, we commit thee here; guard you him for us until our coming; may he lead on our appointed (life-time) here unto old age; let old age commit us unto death; then may we be united with the cooked (offering).

दक्षिणायै त्वा दिश इन्द्रायार्धिपतये तिरश्चिराजये रक्षित्रे यमायेपुमते ।
 एतं परि दक्षस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
 द्विष्टं नो अत्र जरसे नि नैषज्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथ पकेन सह सं भवेम ॥५६॥
 प्रतीच्यै त्वा दिशे वरुणायार्धिपतये पृदाकवे रक्षित्रेऽनायेपुमते ।
 एतं परि दक्षस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
 द्विष्टं नो अत्र जरसे नि नैषज्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथ पकेन सह सं भवेम ॥५७॥
 उदीच्यै त्वा दिशे सोमायार्धिपतये स्वजाय रक्षित्रेऽशान्या इपुमत्यै ।
 एतं परि दक्षस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
 द्विष्टं नो अत्र जरसे नि नैषज्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथ पकेन सह सं भवेम ॥५८॥
 ध्रुवायै त्वा दिशे विष्णवेधिपतये कल्मार्षग्रीवाय रक्षित्र ओषधीभ्य इपुमतीभ्यः ।
 एतं परि दक्षस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
 द्विष्टं नो अत्र जरसे नि नैषज्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथ पकेन सह सं भवेम ॥५९॥

दक्षिणायै । त्वा । दिशे । इन्द्राय । अर्धिऽपतये । तिरश्चिराजये । रक्षित्रे । यमायै ।
 इपुमते । एतम् ॥ ० ॥ ५६ ॥

प्रतीच्यै । त्वा । दिशे । वरुणाय । अर्धिऽपतये । पृदाकवे । रक्षित्रे । अनायै । इपुमते ॥ ० ॥ ५७ ॥

उदीच्यै । त्वा । दिशे । सोमाय । अर्धिऽपतये । स्वजायै । रक्षित्रे । अशान्यै ।
 इपुमत्यै ॥ ० ॥ ५८ ॥

ध्रुवायै । त्वा । दिशे । विष्णवे । अर्धिऽपतये । कल्मार्षग्रीवाय । रक्षित्रे । ओषधीभ्यः ।
 इपुमतीभ्यः ॥ ० ॥ ५९ ॥

XII.3.56 To the southern quarter, to Indra as overlord, to the cross-lined (serpent) as defender, to Yama having arrows, we commit thee here; guard you etc. etc.

XII.3.57 To the western quarter, to Varuṇa as overlord, to the pṛdāku as defender, to food having arrows, we commit thee here; guard you etc.etc.

XII.3.58 To the northern quarter, to Soma as overlord, to the constrictor as defender, to the thunderbolt having arrows, we commit thee here; guard you etc.etc.

XII.3.59 To the fixed quarter, to Viṣṇu as overlord, to the spotted-necked (serpent) as defender, to the herbs having arrows we commit thee here; guard you etc. etc.

ऊर्ध्वार्यं त्वा दिशे बृहस्पतयेधिपतये श्वित्राय रक्षित्रे वषयिषुमते ।
एतं परि दद्युस्तं नो गोपायतास्माकमेतौः ।
दिष्टं नो अत्र जरसे नि नेषजरा मृत्यवे परि णो ददात्वथ पक्वेन सह सं भवेम ॥६०॥

ऊर्ध्वार्यं । त्वा । दिशे । बृहस्पतये । अधिपतये । श्वित्राय । रक्षित्रे । वषार्यं । इषुमते ।
एतम् । परि । ददुः । तम् । नः । गोपायत । आ । अस्माकम् । आदृतोः ।
दिष्टम् । नः । अत्र । जरसे । नि । नेषत् । जरा । मृत्यवे । परि । नः । ददातु । अथ ।
पक्वेन । सह । सम् । भवेम ॥ ६० ॥

(४) चतुर्थ सूक्तम्

(१-५३) विषज्जाहवस्यास्य सूक्तस्य कस्यपि । वषा देवता । (१-१, ८-१५, २१-३१, ३३-४१, ४३-५३)
वषमादिषुषामहम्यादिद्वादशानामेकविंशत्येकादशानां वषस्त्रिंशतिगवामां विषत्वारिण्यायेकादशानामानुषः,
(७) सप्तम्या भुरिगनुषः, (२०) विंश्या विषद्वनुषः, (३२) द्वाविंश्या उष्णिग्द्वितीगमानुषः,
(४२) विषत्वारिण्याश्च द्वितीगमानुषः उच्यन्ति ।

ददामीत्येव ब्रूयादनु चेनाममुत्सत ।
वशां ब्रह्मभ्यो याचद्वयस्तत्रावदपत्यवत् ॥१॥
प्रजया स वि क्रीणीते पशुभिश्चोप दस्यति ।
य आर्वेयेभ्यो याचद्वयो देवानां गां न दित्सति ॥२॥
कूटयास्य सं शीर्यन्ते श्लोण्यां काटमर्दति ।
वण्डया दहन्ते गृहाः काणया दीयते स्वम् ॥३॥

ददामि । इति । एव । ब्रूयात् । अनु । च । एनाम् । अमुत्सत ।
वशाम् । ब्रह्मभ्यः । याचतुः । तत् । प्रजावत् । अपत्यवत् ॥ १ ॥
प्रजया । सः । वि । क्रीणीते । पशुभिः । च । उप । दस्यति ।
यः । आर्वेयेभ्यः । याचतुः । देवानाम् । गाम् । न । दित्सति ॥ २ ॥
कूटया । अस्य । सम् । शीर्यन्ते । श्लोण्यां । काटम् । अर्दति ।
वण्डया । दहन्ते । गृहाः । काणया । दीयते । स्वम् ॥ ३ ॥

XII.3.60 To the upward quarter, to Brhaspati as overlord, to the white (serpent) as defender, to rain having arrows, we commit thee here; guard ye etc.etc.

The cow (vaśā) as belonging exclusively to the Brahmans

XII.4.1 I give (her) — thus should he say, if they have noticed her -- (I give) the cow to the priests that ask for her; that brings progeny, descendants.

XII.4.2 He bargains away his progeny and becomes exhausted of cattle who is not willing to give the cow of the gods to the sons of seers that ask for her.

XII.4.3 By a homeless one they are crushed for him; by a lame one he falls into a pit; by a crippled one his homes are burned by a one-eyed one his possessions are taken away.

विलोहितो अधिष्ठानाच्छुक्रो विन्दति गोपतिम् ।
 तथा वृशायाः संविद्यं दुरदभ्रा ह्युच्यसे ॥४॥
 पदोरस्या अधिष्ठानाद्विह्विन्दुर्नामं विन्दति ।
 अनामनात्सं शीर्यन्ते या मुखेनोपजिघ्रति ॥५॥
 यो अस्याः कर्णावास्कुनोत्या स देवेषु वृश्चते ।
 लक्ष्मं कुर्वे इति मन्यते कनीयः कृणुते स्वम् ॥६॥
 यदस्याः कस्मै चिद्भोगाय बालान्कश्चिन्नकृन्तति ।
 ततः किशोरा भ्रियन्ते वृत्सांश्च घातुको वृकः ॥७॥
 यदस्या गोपतौ सत्या लोम ध्वाङ्गो अजीहिडत् ।
 ततः कुमारा भ्रियन्ते यक्ष्मो विन्दत्यनामनात् ॥८॥
 यदस्याः पल्पूलनं शकृदासी समस्यति ।
 ततोपरूपं जायते तस्मादव्येप्यदेनसः ॥९॥

विऽलोहितः । अधिऽस्थानात् । शुक्रः । विन्दति । गोऽपतिम् ।
 तथा । वृशायाः । समऽविद्यम् । दुरदभ्रा । हि । उच्यसे ॥ ४ ॥
 पदोः । अस्याः । अधिऽस्थानात् । विऽह्विन्दुः । नामं । विन्दति ।
 अनामनात् । सम् । शीर्यन्ते । याः । मुखेन । उपऽजिघ्रति ॥ ५ ॥
 यः । अस्याः । कर्णा । आऽस्कुनोति । आ । सः । देवेषु । वृश्चते ।
 लक्ष्मं । कुर्वे । इति । मन्यते । कनीयः । कृणुते । स्वम् ॥ ६ ॥
 यत् । अस्याः । कस्मै । चित् । भोगाय । बालान् । कः । चित् । प्रऽकृन्तति ।
 ततः । किशोराः । भ्रियन्ते । वृत्सान् । च । घातुकाः । वृकः ॥ ७ ॥
 यत् । अस्याः । गोऽपतौ । सत्याः । लोमं । ध्वाङ्गः । अजीहिडत् ।
 ततः । कुमारः । भ्रियन्ते । यक्ष्मः । विन्दति । अनामनात् ॥ ८ ॥
 यत् । अस्याः । पल्पूलनम् । शकृत् । दासी । समऽअस्यति ।
 ततः । अपऽरूपम् । जायते । तस्मात् । अव्येप्यत् । एनसः ॥ ९ ॥

XII.4.4 Anaemia from the station of the dung visits the master of kine; so is the agreement of the cow; for door-damaging art thou called.

XII.4.5 From the station of the two feet of her, soaking namely visits (him); unexpectedly are they crushed who snuff at her with the mouth.

XII.4.6 Whoever punches the two ears of her, he falls under the wrath of the gods; if he thinks "I am making a mark", he makes his possessions less.

XII.4.7 If, for any one's advantage, any one cuts off the tail-tuft of her, then his colts die, and the wolf slays his calves.

XII.4.8 If of her, while being with her master, a cow hath vexed the hair, then his boys die, the yakṣma visits him unexpectedly.

XII.4.9 If the lye, the dung of her a barbarian woman flings together, then is born what is deformed, what will not escape from that sin.

जायमानाभि जायते देवान्त्सब्राह्मणान्वशा ।
 तस्माद्ब्रह्मभ्यो देवेषा तदाहुः स्वस्य गोपनम् ॥१०॥
 य एनां वनिमायन्ति तेषां देवकृता वशा ।
 ब्रह्मज्येयं तदब्रुवन् एनां निप्रियायते ॥११॥
 य अर्वेभ्यो याचद्भ्यो देवानां गां न दित्सति ।
 आ स देवेषु वृश्चते ब्राह्मणानीं च मन्यवे ॥१२॥
 यो अस्य स्याद्दशाभोगो अन्यामिच्छेत् तर्हि सः ।
 हिंस्ते अदत्ता पुरुषं याचितां च न दित्सति ॥१३॥
 यथा शेवधिर्निहितो ब्राह्मणानां तथा वशा ।
 तामेतवृच्छायन्ति यस्मिन्कस्मिंश्च जायते ॥१४॥
 स्वमेतवृच्छायन्ति यद्दशां ब्राह्मणा अभि ।
 ययैनानन्यस्मिञ्जिनीयाद्देवास्या निरोधनम् ॥१५॥

जायमाना । अभि । जायते । देवान् । सऽब्राह्मणान् । वशा ।
 तस्मात् । ब्रह्मभ्यः । देवा । एषा । तत् । आहुः । स्वस्य । गोपनम् ॥ १० ॥
 ये । एनाम् । वनिम् । आऽयन्ति । तेषाम् । देवकृता । वशा ।
 ब्रह्मज्येयम् । तत् । अब्रुवन् । यः । एनाम् । निऽप्रियायते ॥ ११ ॥
 यः । अर्वेभ्यः । याचद्भ्यः । देवानाम् । गाम् । न । दित्सति ।
 आ । सः । देवेषु । वृश्चते । ब्राह्मणानाम् । च । मन्यवे ॥ १२ ॥
 यः । अस्य । स्यात् । दशाभोगः । अन्याम् । इच्छेत् । तर्हि । सः ।
 हिंस्ते । अदत्ता । पुरुषम् । याचिताम् । च । न । दित्सति ॥ १३ ॥
 यथा । शेवधिः । निऽहितः । ब्राह्मणानाम् । तथा । वशा ।
 ताम् । एतत् । अच्छाऽआयन्ति । यस्मिन् । कस्मिन् । च । जायते ॥ १४ ॥
 स्वम् । एतत् । अच्छाऽआयन्ति । यत् । वशाम् । ब्राह्मणाः । अभि ।
 यथा । एनान् । अन्यस्मिन् । जिनीयात् । एव । अस्याः । निऽरोधनम् ॥ १५ ॥

- XII.4.10** When being born, the cow is born for the gods together with the Brāhmans; therefore; she is to be given to the priests; that people call the guarding of one's possessions.
- XII.4.11** They who come to the winning of her, theirs is the godmade cow; they call it brāhman-scathe, if anyone keeps her to himself.
- XII.4.12** Whoever is not willing to give the cow of the gods the the sons of seers that ask for her, he falls under the wrath of the gods and the fury of the Brāhmans.
- XII.4.13** Whatever may be his use for the cow, he should then seek another; she ungiven, harms a man, if he is not willing to give her when asked for.
- XII.4.14** As a deposited treasure, so of the Brāhmans is the cow; accordingly they come unto her, in whosoever possession she is born.
- XII.4.15** They come thus unto their own property, namely the Brāhmans unto the cow; as one might scathe them in any other respect, so is the keeping back of her.

चरेद्विवा त्रैहायुणादविज्ञातगदा सुती ।
 वृशां च विद्यान्नारद ब्राह्मणास्तर्ह्यप्याः ॥१६॥
 य एनामवृशामाह देवानां निहितं निधिम् ।
 उभौ तस्मै भवाश्रवौ परिक्रम्येपुमस्यतः ॥१७॥
 यो अस्या ऊघो न वेदाथो अस्या स्तनानुत ।
 उभयेनैवास्मै दुहे दातुं चेदशकदृशाम् ॥१८॥
 दुरदुभेनमा शये याचितां च न दित्सति ।
 नास्मै कामाः समृध्यन्ते यामदत्त्वा चिकीर्षति ॥१९॥
 देवा वृशामयाचन्मुखं कृत्वा ब्राह्मणम् ।
 तेषां सर्वेषामदददुहेडं न्येति मानुषः ॥२०॥
 हेडं पशूनां न्येति ब्राह्मणेभ्योदददृशाम् ।
 देवानां निहितं भागं मर्त्यभेक्षिप्रियायते ॥२१॥

चरेत् । एव । आ । त्रैहायुनात् । अविज्ञातगदा । सुती ।
 वृशाम् । च । विद्यात् । नारद । ब्राह्मणाः । तर्हि । एप्याः ॥ १६ ॥
 यः । एनाम् । अवृशाम् । आह । देवानाम् । निहितम् । निधिम् ।
 उभौ । तस्मै । भवाश्रवौ । परिक्रम्य । इपुम् । अस्यतः ॥ १७ ॥
 यः । अस्याः । ऊघः । न । वेद । अथो इति । अस्याः । स्तनान् । उत ।
 उभयेन । एव । अस्मै । दुहे । दातुम् । च । इत् । अशकत् । वृशाम् ॥ १८ ॥
 दुरदुभेन । एनम् । आ । शये । याचिताम् । च । न । दित्सति ।
 न । अस्मै । कामाः । सम् । क्रुध्यन्ते । याम् । अदत्त्वा । चिकीर्षति ॥ १९ ॥
 देवाः । वृशाम् । अयाचन् । मुखम् । कृत्वा । ब्राह्मणम् ।
 तेषाम् । सर्वेषाम् । अददत् । हेडम् । नि । एति । मानुषः ॥ २० ॥
 हेडम् । पशूनाम् । नि । एति । ब्राह्मणेभ्यः । अददत् । वृशाम् ।
 देवानाम् । निहितम् । भागम् । मर्त्यः । च । इत् । निःप्रियायते ॥ २१ ॥

XII.4.16 She may go about until the space of three years, being of unrecognized speech; should he know the cow, O Nārada, then the Brāhmanas are to be sought.

XII.4.17 Whoever declares her to be not the cow, the deposited deposit of the gods, at him Bhava and Śarva, both striding about, hurl the arrow.

XII.4.18 Whoever knows not the udder of her, and likewise the teats of her, to him she yields milk with both, if he has been able to give the cow.

XII.4.19 Door-damaging lies she on him, if he is not willing to give her when asked for; he does not succeed in the desires which, without having given her, he would fain accomplish.

XII.4.20 The gods asked for the cow, having made the Brāhman their mouth; the wrath of them all incurs the man who gives not.

XII.4.21 He incurs the wrath of cattle who gives not the cow to the Brāhmanas -- if a mortal keeps to himself the deposited portion of the gods.

यदन्ये शतं याचैयुर्ब्राह्मणा गोपतिं वशाम् ।
 अथैनां देवा अन्नवमेवं ह विदुषो वशा ॥२२॥
 य एवं विदुषेवृत्ताथान्येभ्यो ददद्दशाम् ।
 दुर्गा तस्मा अधिष्ठाने पृथिवी सहदेवता ॥२३॥
 देवा वशामप्यचन्यस्मिन्नग्रे अजायत ।
 तामेतां विद्याभारदः सह देवैरदाजत ॥२४॥
 अनपत्यमल्पपशुं वशा कृणोति पूरुषम् ।
 ब्राह्मणैश्च याचितामथैनां निप्रियायते ॥२५॥
 अग्नीषोमाभ्यां कामाय मित्राय वरुणाय च ।
 तेभ्यो याचन्ति ब्राह्मणास्तेष्वामृतं वृश्चतेददत् ॥२६॥
 यावदस्या गोपतिर्नोपशृणुयादृचः स्वयम् ।
 चरेदस्य तावद्गोषु नास्य श्रुत्वा गृहे वसेत् ॥२७॥

यत् । अन्ये । शतम् । याचैयुः । ब्राह्मणाः । गोऽपतिम् । वशाम् ।
 अथ । एनाम् । देवाः । अन्नवन् । एवम् । ह । विदुषः । वशा ॥ २२ ॥
 यः । एवम् । विदुषे । अदत्त्वा । अथ । अन्येभ्यः । ददत् । वशाम् ।
 दुःशा । तस्मै । अधिऽस्थाने । पृथिवी । सहऽदेवता ॥ २३ ॥
 देवाः । वशाम् । अप्याचन् । यस्मिन् । अग्रे । अजायत ।
 ताम् । एताम् । विद्यात् । नारदः । सह । देवैः । उत् । आजत ॥ २४ ॥
 अनपत्यम् । अल्पऽपशुम् । वशा । कृणोति । पूरुषम् ।
 ब्राह्मणैः । च । याचिताम् । अथ । एनाम् । निऽप्रियायते ॥ २५ ॥
 अग्नीषोमाभ्याम् । कामाय । मित्राय । वरुणाय । च ।
 तेभ्यः । याचन्ति । ब्राह्मणाः । तेषु । आ । वृश्चते । अददत् ॥ २६ ॥
 यावत् । अस्याः । गोऽपतिः । न । उपऽशृणुयात् । ऋचः । स्वयम् ।
 चरेत् । अस्य । तावत् । गोषु । न । अस्य । श्रुत्वा । गृहे । वसेत् ॥ २७ ॥

- XII.4.22** If a hundred other Brāhman̥s should ask the cow of its master, yet the gods said of her: the cow is his who knoweth thus.
- XII.4.23** Whoever, not having given her to one who knoweth thus, then shall give the cow to others, hard to go upon for him in his station is the earth with its deity.
- XII.4.24** The gods asked the cow (of him) in whose possession she was first born; that same one may Nārada know; together with the gods he drove her away.
- XII.4.25** The cow makes a man destitute of descendants, poor in cattle, if when she is asked for by the Brāhman̥s, then he keeps her to himself.
- XII.4.26** For Agni and Soma, for Love, for Mitra and for Varuna -- for these the Brāhman̥s ask her; under thier wrath falls he who gives not.
- XII.4.27** So long as the master of her should not himself overhear the verses, so long may she go about among his kine; she may not abide in his house after he has heard.

यो अस्या ऋचं उपश्रुत्याथ गोप्यचीचरत् ।
 आयुश्च तस्य भूतिं च देवा वृश्चन्ति हीडिताः ॥२८॥
 वशा चरन्ती बहुधा देवानां निहितो निधिः ।
 आविष्कृणुष्व रूपाणि यदा स्याम जिघांसति ॥२९॥
 आविरात्मानं कृणुते यदा स्याम जिघांसति ।
 अथो ह ब्रह्मभ्यो वशा याच्याय कृणुते मनः ॥३०॥
 मनसा सं कल्पयति तद्देवां अपि गच्छति ।
 ततो ह ब्रह्माणो वशामुपप्रयन्ति याचितुम् ॥३१॥
 स्वधाकारेण पितृभ्यो यज्ञेन देवताभ्यः ।
 दानेन राजन्यो वशायां मातुर्हेडं न गच्छति ॥३२॥
 वशा माता राजन्यस्य तथा संभृतमग्रशः ।
 तस्या आहुरनर्पणं यद्ब्रह्मभ्यः प्रदीयते ॥३३॥

यः । अस्याः । ऋचः । उपश्रुत्य । अथ । गोपु । अचीचरत् ।
 आयुः । च । तस्य । भूतिम् । च । देवाः । वृश्चन्ति । हीडिताः ॥ २८ ॥
 वशा । चरन्ती । बहुधा । देवानाम् । निहितः । निधिः ।
 आविः । कृणुष्व । रूपाणि । यदा । स्याम । जिघांसति ॥ २९ ॥
 आविः । आत्मानम् । कृणुते । यदा । स्याम । जिघांसति ।
 अथो इति । ह । ब्रह्मभ्यः । वशा । याच्याय । कृणुते । मनः ॥ ३० ॥
 मनसा । सम् । कल्पयति । तत् । देवान् । अपि । गच्छति ।
 ततः । ह । ब्रह्माणः । वशाम् । उपप्रयन्ति । याचितुम् ॥ ३१ ॥
 स्वधाकारेण । पितृभ्यः । यज्ञेन । देवताभ्यः ।
 दानेन । राजन्यः । वशायाः । मातुः । हेडम् । न । गच्छति ॥ ३२ ॥
 वशा । माता । राजन्यस्य । तथा । सम्भृतम् । अग्रशः ।
 तस्याः । आहुः । अनर्पणम् । यत् । ब्रह्मभ्यः । प्रदीयते ॥ ३३ ॥

XII.4.28 If any one, having overheard the verses of her, has men made her go about among his kine, both the life-time and the growth of him do the gods made wrathful, cut off.

XII.4.29 The cow, going about variously, the deposited deposit of the gods, manifests her forms, when she desires to go to her station.

XII.4.30 She manifests herself when she desires to go to her station; then the cow makes up her mind for the asking of the priests.

XII.4.31 She plans (it) with her mind; then she goes unto the gods; thence the priests go on to ask for the cow.

XII.4.32 By offering of svadhā to the Fathers, by sacrifice to the deities, by giving of the cow, the noble does not incur the mother's wrath.

XII.4.33 The cow is mother of the noble; so came it into being in the beginning; they call it a non-abandonment of her that she is presented to the priests.

यथाज्यं प्रगृहीतमालुम्पेत्सुचो अग्नये ।
 एवा ह ब्रह्मभ्यो वशामग्नय आ वृक्षतेर्ददत् ॥३४॥
 पुरोडाशवत्सा सुदुघा लोकेस्मा उप तिष्ठति ।
 सास्मै सर्वान्कामान्वशा प्रदुधये दुहे ॥३५॥
 सर्वान्कामान्यमराज्ये वशा प्रदुधये दुहे ।
 अथाहुर्नारकं लोकं निरुन्धानस्य याचिताम् ॥३६॥
 प्रवीयमाना चरति क्रुद्धा गोपतये वशा ।
 वेहतं मा मन्यमानो मृत्योः पाशेषु बध्यताम् ॥३७॥
 यो वेहतं मन्यमानोमा च पचते वशाम् ।
 अप्यस्य पुत्रान्पौत्राश्च याचयते बृहस्पतिः ॥३८॥
 महदेषाव तपति चरन्ती गोषु गौरपि ।
 अथो ह गोपतये वशाददुधे विषं दुहे ॥३९॥

यथा । आज्यम् । प्रगृहीतम् । आऽलुम्पेत् । सुचः । अग्नये ।
 एव । ह । ब्रह्मभ्यः । वशाम् । अग्नये । आ । वृक्षते । अर्ददत् ॥ ३४ ॥
 पुरोडाशवत्सा । सुदुघा । लोके । अस्मै । उप । तिष्ठति ।
 सा । अस्मै । सर्वान् । कामान् । वशा । प्रऽदुधये । दुहे ॥ ३५ ॥
 सर्वान् । कामान् । यमराज्ये । वशा । प्रऽदुधये । दुहे ।
 अर्थ । आहुः । नरकम् । लोकम् । निऽरुन्धानस्य । याचिताम् ॥ ३६ ॥
 प्रऽवीयमाना । चरति । क्रुद्धा । गोऽपतये । वशा ।
 वेहतम् । मा । मन्यमानः । मृत्योः । पाशेषु । बध्यताम् ॥ ३७ ॥
 यः । वेहतम् । मन्यमानः । अमा । च । पचते । वशाम् ।
 अपि । अस्य । पुत्रान् । पौत्रान् । च । याचयते । बृहस्पतिः ॥ ३८ ॥
 महत् । एषा । अव । तपति । चरन्ती । गोषु । गौः । अपि ।
 अथो इति । ह । गोऽपतये । वशा । अर्ददुधे । विषम् । दुहे ॥ ३९ ॥

- XII.4.34** As one might snatch from the spoon sacrificial butter held forth for the fire, so he who gives not the cow (vaśā) (to the priests) falls under the wrath of Agni.
- XII.4.35** With the sacrificial cake as calf, milking well, she draws near to him in the world; she yeilds to him all his desires -- (namely), the cow to him who has presented her.
- XII.4.36** All his desires, in Yama's realm, does the cow yield to him who has presented her; likewise they call hell the world of him who keeps her back when asked for.
- XII.4.37** Being impregnated, the cow goes about angry at her master: thinking me barren, let him be bound in the fetters of death.
- XII.4.38** And he who, thinking her barren, cooks the cow at home -- his sons and sons' sons also does Bṛhaspati cause to be asked for.
- XII.4.39** She sends down great heat, going about a cow among kine; further, to the master, who has not given her the cow milks poison.

प्रियं पशूनां भवति यद्वह्न्यः प्रदीयते ।
 अथो वशायास्तत्प्रियं यदेवत्रा हविः स्यात् ॥४०॥
 या वशा उदकल्पयन्देवा यज्ञादुदेत्य ।
 तासां विलिप्त्यं भीमामुदाकुरुत नारदः ॥४१॥
 तां देवा अमीमांसन्त वशोया३मवशेति ।
 तामब्रवीन्नारद एषा वशानीं वशतमेति ॥४२॥
 कति नु वशा नारद यास्त्वं वेत्य मनुष्यजाः ।
 तास्त्वा पृच्छामि विद्वांसं कस्या नाश्रीयादब्राह्मणः ॥४३॥
 विलिप्त्या बृहस्पते या च सूतवशा वशा ।
 तस्या नाश्रीयादब्राह्मणो य आशंसेत भूत्याम् ॥४४॥
 नमस्ते अस्तु नारदानुष्टु विदुषे वशा ।
 कृतमासां भीमर्तमा यामर्दत्वा पराभवेत् ॥४५॥

प्रियम् । पशूनाम् । भवति । यत् । ब्रह्मऽभ्यः । प्रदीयते ।
 अथो इति । वशायाः । तत् । प्रियम् । यत् । देवत्रा । हविः । स्यात् ॥ ४० ॥
 याः । वशाः । उदऽअकल्पयन् । देवाः । यज्ञात् । उदऽएत्य ।
 तासाम् । विलिप्त्यम् । भीमाम् । उदऽआकुरुत । नारदः ॥ ४१ ॥
 ताम् । देवाः । अमीमांसन्त । वशा । इया३म् । अवशा३ । इति ।
 ताम् । अब्रवीत् । नारदः । एषा । वशानीम् । वशर्तमा । इति ॥ ४२ ॥
 कति । नु । वशाः । नारद । याः । त्वम् । वेत्य । मनुष्यऽजाः ।
 ताः । त्वा । पृच्छामि । विद्वांसम् । कस्याः । न । अश्रीयात् । अब्राह्मणः ॥ ४३ ॥
 विलिप्त्याः । बृहस्पते । या । च । सूतऽवशा । वशा ।
 तस्याः । न । अश्रीयात् । अब्राह्मणः । यः । आशंसेत । भूत्याम् ॥ ४४ ॥
 नमः । ते । अस्तु । नारद । अनुष्टु । विदुषे । वशा ।
 कृतमा । आसाम् । भीमर्तमा । याम् । अर्दत्वा । पराऽभवेत् ॥ ४५ ॥

- XII.4.40** It is a thing dear to the cattle that she is presented to the priests; further, that is a thing dear to the cow, that she be an oblation to the gods.
- XII.4.41** What cows the gods shaped out, rising up from the sacrifice, of them Nārada selected for himself the fearful viliptī.
- XII.4.42** The gods questioned about her: is this a cow or not a cow ? Of her Nārada said: she is of cows the most truly cow.
- XII.4.43** How many, pray, Nārada, are the cows which thou knowest, born among men ? Those I ask of thee who knowest; of which may a non-Brāhman not partake.
- XII.4.44** The viliptī, O Bṛhaspati, and the cow that has given birth to (such) a cow -- of that one a non-Brāhman who should hope for prosperity (bhūti), may not partake.
- XII.4.45** Homage to be thee, O Nārada; (be) the cow to him who at once knows it. Which one of them is the most fearful, not having given which, one would perish?

विलिप्ती या बृहस्पतेयोः सूतवशा वशा ।
 तस्या नाश्रीयादब्राह्मणो य आशसेत भूत्याम् ॥४६॥
 त्रीणि वै वशाजातानि विलिप्ती सूतवशा वशा ।
 ताः प्र यच्छेद्ब्रह्मभ्यः सोऽनामस्कः प्रजापतौ ॥४७॥
 एतद्वो ब्राह्मणा हविरिति मन्वीत याचितः ।
 वशां चेदेनं याचैयुर्या भीमाददुषो गृहे ॥४८॥
 देवा वशां पर्यवदन्न नोवादिति हीडिताः ।
 एताभिर्ऋग्भिर्भेदं तस्माद्वै स पराभवत् ॥४९॥
 उत्तैर्ना भेदो नार्ददादृशामिन्द्रेण याचितः ।
 तस्मात्तं देवा आगसोऽवृश्मन्नहमुत्तरे ॥५०॥
 ये वशाया अदीनाय वर्दन्ति परिरापिणः ।
 इन्द्रस्य मन्यवे जाल्मा आ वृश्चन्ते अर्चित्या ॥५१॥

विऽलिप्ती । या । बृहस्पते । अयो इति । सूतवशा । वशा ।
 तस्याः । न । अश्रीयात् । अब्राह्मणः । यः । आशसेत । भूत्याम् ॥ ४६ ॥
 त्रीणि । वै । वशाऽजातानि । विऽलिप्ती । सूतवशा । वशा ।
 ताः । प्र । यच्छेत् । ब्रह्मभ्यः । सः । अनामस्कः । प्रजापतौ ॥ ४७ ॥
 एतत् । वः । ब्राह्मणाः । हविः । इति । मन्वीत । याचितः ।
 वशाम् । च । इत् । एनम् । याचैयुः । या । भीमा । अर्ददुषः । गृहे ॥ ४८ ॥
 देवाः । वशाम् । परि । अवदन् । न । नः । अदात् । इति । हीडिताः ।
 एताभिः । ऋक्ऽभिः । भेदम् । तस्मात् । वै । सः । परा । अभवत् ॥ ४९ ॥
 उत्त । एनाम् । भेदः । न । अददात् । वशाम् । इन्द्रेण । याचितः ।
 तस्मात् । तम् । देवाः । आगसः । अवृश्मन् । अहम्ऽउत्तरे ॥ ५० ॥
 ये । वशायाः । अदीनाय । वर्दन्ति । परिरापिणः ।
 इन्द्रस्य । मन्यवे । जाल्माः । आ । वृश्चन्ते । अर्चित्या ॥ ५१ ॥

XII.4.46 She that is viliptī, O Bṛhaspati, further the cow that has given birth to (such) a cow -- of that one a non-Brahman who should hope for prosperity may not partake.

XII.4.47 Three verily are the kinds of cow; the viliptī, she that has given birth to (such) a cow, the (simple) cow; these one should present to the priests (then) he falls not under the wrath of Prajāpati.

XII.4.48 This, O Brahmins, is your oblation -- so, when asked (therefor), would he think, if they should ask of him the cow, which in the house of him who has not given her is fearful.

XII.4.49 The gods talked about the cow in wrath, saying: he hath not given it to us; with these verses (they talked about) Bheda; therefore indeed he perished.

XII.4.50 And Bheda gave her not, when asked by Indra for the cow; for that offense the gods cut him off in the contest for superiority.

XII.4.51 They who, wheedling, advise to the non-giving of the cow, the villains fall under the fury of Indra through ingorance.

ये गोपतिं पराणीयायाहुर्मा दंदा इति ।
 रुद्रस्यास्तां ते हेतिं परिं यन्त्यर्चित्या ॥५२॥
 यदि हुतां यद्यहुताममा च पचते वशाम् ।
 देवान्सब्राह्मणानृत्वा जिहो लोकाभिर्नीच्छति ॥५३॥

ये । गोऽपतिम् । पराऽनीयम् । अर्धम् । आहुः । मा । दंदाः । इति ।
 रुद्रस्य । अस्ताम् । ते । हेतिम् । परिं । यन्ति । अर्चित्या ॥ ५२ ॥
 यदि । हुताम् । यदि । अहुताम् । अमा । च । पचते । वशाम् ।
 देवान् । सब्राह्मणान् । ऋत्वा । जिहः । लोकात् । निः । ऋच्छति ॥ ५३ ॥

(५) पञ्चमं सूक्तम्

'अमेण तपसा' इत्यारम्भ्य 'सूर्यं पचन्' इत्यन्तामां सप्तपर्यायानामपर्यायार्थं कविः । ब्रह्मगवी देवता ॥

[१] प्रथमः पर्यायः

(१-९) षड्वचस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्थः ब्राह्मणस्याहुर्मा, (२) द्वितीयाया भुरिक्ताम्यनुहुप्, (३) तृतीयायाभ्यनुहुप्, (४) चतुर्थ्या मासुर्यनुहुप्, (५) पञ्चम्याः सात्री पङ्क्तिः, (६) षड्वाच्य साम्नुष्णिह् इत्यादि ॥

अमेण तपसा सृष्टा ब्रह्मणा वित्तर्ते श्रिता ॥१॥
 सत्येनावृता श्रिया प्रावृता यशसा परिवृता ॥२॥
 स्वधया परिहिता श्रद्धया पर्युढा दीक्षया गुप्ता यज्ञे प्रतिष्ठिता लोको निधनम् ॥३॥
 ब्रह्म पदवायं ब्राह्मणोधिपतिः ॥४॥
 तामाददानस्य ब्रह्मगवीं जिनतो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य ॥५॥
 अपं कामति सृता वीर्यम् पुण्या लक्ष्मीः ॥६॥

अमेण । तपसा । सृष्टा । ब्रह्मणा । वित्ता । ऋते । श्रिता ॥ १ ॥
 सत्येन । आऽवृता । श्रिया । प्रावृता । यशसा । परिऽवृता ॥ २ ॥
 स्वधया । परिऽहिता । श्रद्धया । परिऽऊढा । दीक्षया । गुप्ता । यज्ञे । प्रतिऽस्थिता ।
 लोकः । निऽधनम् ॥ ३ ॥

ब्रह्म । पदऽवायम् । ब्राह्मणः । अधिऽपतिः ॥ ४ ॥
 ताम् । आऽददानस्य । ब्रह्मगवीम् । जिनतः । ब्राह्मणम् । क्षत्रियस्य ॥ ५ ॥
 अपं । कामति । सृता । वीर्यम् । पुण्या । लक्ष्मीः ॥ ६ ॥

XII.4.52 They who, leading away her master, then say: do not give -- they, through ignorance, go to meet the hurled missile of Rudra.

XII.4.53 If as offered and if as unoffered one cooks the cow in private, coming into collision with the gods accompanied by the Brahmans, he goes supine out of the world.

The Brahman's cow

PARYĀYA I

XII.5.1 By toil, by penance (is she) created, acquired by brahman, supported on righteousness.

XII.5.2 Covered with truth, enclosed with fortune, enveloped with glory.

XII.5.3 Set about with svadhā, surrounded with faith, guarded by consecration, standing firm in the offering, the world her post.

XII.5.4 Brahman her guide, the Brahman her over-lord.

XII.5.5 Of the Kṣatriya who takes to himself that Brahman cow, who scathes the Brahman -

XII.5.6 There departs the happiness, the heroism, the good luck.

[१] द्वितीयः पर्वाणः

(१-५) अथर्वस्तास्य पर्वाणस्त्य (१) अथर्वः साक्षी विदुः, (२) द्वितीयाया अग्निगार्ध्वमुदुः, (३) तृतीयाया आर्घ्य-
मुदुः, (४) चतुर्थ्या इष्णिक् (एताभ्यस्तस्य एकपदाः), (५) पञ्चम्यायायी निवृत्त्यङ्गिरांसि ।

ओजश्च तेजश्च सहश्च बलं च वाक्चैन्द्रियं च श्रीश्च धर्मश्च ॥१॥ -[७]
ब्रह्मं च क्षत्रं च राष्ट्रं च विशश्च त्विषिश्च यशश्च वचश्च ब्रविणं च ॥२॥ -[८]
आयुश्च रूपं च नामं च कीर्तिश्च प्राणश्चापानश्च चक्षुश्च श्रोत्रं च ॥३॥ -[९]
पर्यश्च रसश्चार्म चास्त्रायं चर्तं च सत्यं चेष्टं च पूर्तं च प्रजा च पशवंश्च ॥४॥ -[१०]
तानि सर्वाण्यपि कामन्ति ब्रह्मण्यवीमाददानस्य जिनतो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य ॥५॥ -[११]

ओजः । च । तेजः । च । सहः । च । बलम् । च । वाक् । च । इन्द्रियम् । च ।
श्रीः । च । धर्मः । च ॥ १ ॥

ब्रह्म । च । क्षत्रम् । च । राष्ट्रम् । च । विशः । च । त्विषिः । च । यशः । च । वचः ।
च । ब्रविणम् । च ॥ २ ॥

आयुः । च । रूपम् । च । नामं । च । कीर्तिः । च । प्राणः । च । अपानः । च ।
चक्षुः । च । श्रोत्रम् । च ॥ ३ ॥

पर्यः । च । रसः । च । अन्नम् । च । अन्नऽअर्घम् । च । ऋतम् । च । सत्यम् । च ।
इष्टम् । च । पूर्तम् । च । प्रजा । च । पशवः । च ॥ ४ ॥ [१०]

तानि । सर्वाणि । अपि । कामन्ति । ब्रह्मण्यवीम् । आददानस्य । जिनतः । ब्राह्मणम् । क्षत्रियस्य ॥

[२] तृतीया पर्वाणः

(१-१५) ओदसर्वस्तास्य पर्वाणस्त्य (१) अथर्वः साक्षी विदुः, (२) द्वितीयाया अग्निगार्ध्वमुदुः, (३, १५) तृतीया-
यायायाः साम्युष्णिक्, (४) चतुर्थ्या गायत्री, (५-९, ८-९) पञ्चमीपञ्चमनीनयमीनां आवासायामुदुः, (७) साम्य्या
वायुवी वगती, (१०, १५) षष्ठीपञ्चर्वस्योः साम्यमुदुः, (११) एकपदस्याः साक्षी इहती, (१२) द्वितीया
वायुवी विदुः, (१३) त्रयोदश्या आत्तरी गायत्री, (१४) ओदस्याधार्च्युष्णिक् इत्यांसि ।

सैषा भीमा ब्रह्मण्यवीमाददानस्य जिनतो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य ॥१॥ -[१२]
सर्वाण्यस्यां घोराणि सर्वे च मृत्यवः ॥२॥ -[१३]

सा । एषा । भीमा । ब्रह्मण्यवीमा । अघऽविषा । सऽअक्षात् । कृत्या । कृत्वजम् । आऽवृता ॥

सर्वाणि । अस्याम् । घोराणि । सर्वे । च । मृत्यवः ॥ २ ॥

PARYĀYA - II

- XII.5.7** Both force, and brilliancy, and power, and strength, and speech, and sense, and fortune, and virtue, -
- XII.5.8** And holiness, and dominion, and kingdom, and subjects, and brightness, and glory, and honor, and property, -
- XII.5.9** And life-time, and form, and name, and fame, and breath, and expiration, and sight, and hearing, -
- XII.5.10** And milk, and sap, and food, and food-eating, and righteousness, and truth, and sacrifice, and bestowal, and progeny and cattle, -
- XII.5.11** All these depart from the Kṣatriya who takes to himself the Brahman-cow, who scathes the Brahman.

PARYĀYA - III

- XII.5.12** This same brahman-cow (is) fearful, having deadly poison, witchcraft incarnate, kūlbaja when covered.
- XII.5.13** In her are all terrible things and all deaths.

सर्वाण्यस्यां कूराणि सर्वे पुरुषवधाः	॥३॥-[१४]
सा ब्रह्मज्यं देवपीयुं ब्रह्मगव्यादीयमाना मृत्योः पट्वीश आ षति ॥४॥-[१५]	
मेनिः शतवधा हि सा ब्रह्मज्यस्य क्षितिर्हि सा	॥५॥-[१६]
तस्माद्दे ब्राह्मणानां गौर्दुराधर्षी विजानता	॥६॥-[१७]
वज्रो धारवन्ती वैश्वानुर उर्हीता	॥७॥-[१८]
हेतिः शफानुत्खिदन्ती महादेवोऽपेक्षमाणा	॥८॥-[१९]
क्षुरपविरीक्षमाणा वाश्यमानाभि स्फूर्जति	॥९॥-[२०]
मृत्युर्हि हृष्यत्युग्रो देवः पुच्छं पर्यस्यन्ती	॥१०॥-[२१]

सर्वाणि । अस्याम् । कूराणि । सर्वे । पुरुषवधाः ॥ ३ ॥

सा । ब्रह्मज्यम् । देवपीयुम् । ब्रह्मगव्या । आदीयमाना । मृत्योः । पट्वीशे । आ । षति ॥

मेनिः । शतवधा । हि । सा । ब्रह्मज्यस्य । क्षितिः । हि । सा ॥ ५ ॥

तस्मात् । वै । ब्राह्मणानाम् । गौः । दुराधर्षी । विजानता ॥ ६ ॥

वज्रः । धारवन्ती । वैश्वानुरः । उत्तर्हीता ॥ ७ ॥

हेतिः । शफान् । उत्खिदन्ती । महादेवः । अपेक्षमाणा ॥ ८ ॥

क्षुरपविः । ईक्षमाणा । वाश्यमाना । अभि । स्फूर्जति ॥ ९ ॥

मृत्युः । हि हृष्यती । उग्रः । देवः । पुच्छं । पर्यस्यन्ती ॥ १० ॥

XII.5.14 In her are all cruel things, all men-killers.

XII.5.15 This Brahman-cow, when taken to oneself, binds the Brahman-scather, the god-reviler, in the shackle of death.

XII.5.16 Verily a hundred-killing weapon is she; verily the destruction of the Brahman-scather is she.

XII.5.17 Therefore indeed is the cow of the Brahmins hard to be dared against by one who understands.

XII.5.18 (She is) a thunderbolt when running, Vaiśvānara when driven up.

XII.5.19 A missile when extracting her hoofs, the great god when looking away.

XII.5.20 Keen-edged when looking; when bellowing, she thunders at one.

XII.5.21 Death when uttering hing; the formidable god when slinging about her tail.

सर्वज्यानिः कर्णो वरीवृज्यन्ती राजयक्ष्मो मेहन्ती ॥११॥	-[२२]
मेनिर्दुह्यमाना शीर्षक्तिर्दुग्धा ॥१२॥	-[२३]
सेदिर्हृतिष्ठन्ती मिथोयोधः परांमृष्टा ॥१३॥	-[२४]
शरव्यां मुखेपिनह्यमानं ऋतिर्हृन्यमाना ॥१४॥	-[२५]
अघविषा निपतन्ती तमो निपतिता ॥१५॥	-[२६]
अनुगच्छन्ती प्राणानुप दासयति ब्रह्मगुवी ब्रह्मज्यस्य ॥१६॥	-[२७]

सर्वज्यानिः । कर्णो । वरीवृज्यन्ती । राजयक्ष्मः । मेहन्ती ॥ ११ ॥

मेनिः । दुह्यमाना । शीर्षक्तिः । दुग्धा ॥ १२ ॥

सेदिः । उपतिष्ठन्ती । मिथोऽयोधः । परांमृष्टा ॥ १३ ॥

शरव्या । मुखे । अपिनह्यमाने । ऋतिः । हृन्यमाना ॥ १४ ॥

अघविषा । निपतन्ती । तमः । निपतिता ॥ १५ ॥

अनुगच्छन्ती । प्राणान् । उप । दासयति । ब्रह्मगुवी । ब्रह्मज्यस्य ॥ १६ ॥

[४] चतुर्थः पर्यायः

(१-११) एकादशार्चस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमचं आसुरी गायत्री, (२, १०) द्वितीयाद्वसन्त्योऽनुवृत्तुर्दुग्धा, (३) तृतीयापाः सामान्यतुष्टु, (४) चतुर्थ्यां यागुषी त्रिष्टु, (५) पञ्चम्याः साह्वी गायत्री, (६-७) षष्ठीस्तप्तम्योः साह्वी इहर्नी, (८) अष्टम्या भुरिक्स्तप्तम्यतुष्टु, (९) नवम्याः सामान्युष्णिह, (११) एकादश्याश्च प्रतिष्ठा गायत्री छन्दांसि ।

वैरं विकृत्यमाना पौत्राद्यं विभाज्यमाना ॥१॥ -[२८]

देवहेतिर्द्वियमाणा व्युद्धिता ॥२॥ -[२९]

वैरम् । विकृत्यमाना । पौत्रादयम् । विभाज्यमाना ॥ १ ॥

देवहेतिः । द्वियमाणा । विद्वद्भिः । हता ॥ २ ॥

XII.5.22 Total scathing when twisting about her ears; king Yakṣma when urinating.

XII.5.23 A weapon when being milked; headache when milked.

XII.5.24 Debility when approaching; mutual strife when felt of.

XII.5.25 A shaft when her mouth is being fastened up, mishap when being slain.

XII.5.26 Deadly poisonous when falling down; darkness when fallen down.

XII.5.27 Going after him, the Brahman-cow exhausts the breaths of the Brahman scather.

PARYĀYA - IV

XII.5.28 (She is) hostility when being cut up, the eating of one's children when being shared out.

XII.5.29 A god's missile when being taken, failure when taken.

पाप्माधिधीयमाना	पारुण्यमवधीयमाना	॥३॥	-[३०]
विषं प्रयस्यन्ती	तक्मा प्रयस्ता	॥४॥	-[३१]
अघं पच्यमाना	दुष्वप्य पक्वा	॥५॥	-[३२]
मूलवर्हणी	पर्याक्रियमाणा क्षितिः पर्याकृता	॥६॥	-[३३]
असंज्ञा	गन्धेन शुग्द्वियमाणाशीविष उद्धृता	॥७॥	-[३४]
अभूतिरुपह्रियमाणा	पराभूतिरुपहृता	॥८॥	-[३५]
शर्वः क्रुद्धः पिश्यमाना	शिमिदा पिशिता	॥९॥	-[३६]
अवर्तिरुश्यमाना	निर्ऋतिरशिता	॥१०॥	-[३७]
अशिता लोकाच्छिनन्ति ब्रह्मगुवी ब्रह्मज्यमस्माच्चामुष्माच्च		॥११॥	-[३८]

पाप्मा । अधिऽधीयमाना । पारुण्यम् । अवऽधीयमाना ॥ ३ ॥

विषम् । प्रयस्यन्ती । तक्मा । प्रयस्ता ॥ ४ ॥

अघम् । पच्यमाना । दुःस्वप्यम् । पक्वा ॥ ५ ॥

मूलऽवर्हणी । परिऽआक्रियमाणा । क्षितिः । परिऽआकृता ॥ ६ ॥

असंज्ञा । गन्धेन । शुक् । उद्ध्यमाणा । आशीविषः । उद्धृता ॥ ७ ॥

अभूतिः । उपऽह्रियमाणा । पराऽभूतिः । उपहृता ॥ ८ ॥

शर्वः । क्रुद्धः । पिश्यमाना । शिमिदा । पिशिता ॥ ९ ॥

अवर्तिः । अश्यमाना । निऽऽतिः । अशिता ॥ १० ॥

अशिता । लोकात् । छिनन्ति । ब्रह्मगुवी । ब्रह्मज्यम् । अस्मात् । च । अमुष्मात् । च ॥ ११ ॥

XII.5.30 Evil when being set on, harshness when being set down.

XII.5.31 Poison when heating, takmān when heated.

XII.5.32 Evil when being cooked, bad dreaming when cooked.

XII.5.33 Uprooting when being turned about, destruction when turned about.

XII.5.34 Discovered by smell; pain when being taken up, a poison-snake when taken up.

XII.5.35 Non-prosperity when being served up, disaster when served up.

XII.5.36 Śarva angered when being dressed, Śimidā when dressed.

XII.5.37 Ruin when being partaken of, perdition when partaken of.

XII.5.38 When partaken of, the Brahman-cow cuts off the Brahman-scatter from the world, from both this one and the one yonder.

[५] पद्यम् पद्याया

(१-८) ब्रह्मर्षत्वात् पद्यायस्य (१) पद्यमर्थः साद्री पङ्क्तिः, (२) द्वितीयाया पात्रुत्पदुत्प, (३-८) क्लीपाहम्बो-
धुरिषत्वात्पद्युत्प, (५) पद्युत्प आहुरी कृती, (५) पद्यम्पः साद्री कृती, (५) पद्यम्
पिपीकितम्प्यानुत्प, (७) सप्तम्यायायी कृती कृतासि ॥

तस्या आह्ननं कृत्वा मेनिराशसनं वल्गु उब्रध्यम् ॥१॥ -[३६]

अस्वगता परिहृता ॥२॥ -[४०]

अग्निः कृव्यान्नुत्वा ब्रह्मगुवी ब्रह्मज्यं प्रविश्यात्ति ॥३॥-[४१]

सर्वास्याहा पवा मूलानि वृश्चति ॥४॥-[४२]

छिनत्त्यस्य पितृवन्धु परा भावयति मातृवन्धु ॥५॥-[४३]

विवाहां ज्ञातीन्सर्वानपि क्षापयति ब्रह्मगुवी ब्रह्मज्यस्य क्षत्रियेणापुनर्दीयमाना ॥६॥-[४४]

अवास्तुमेनमस्वगामप्रजसं करोत्यपरापरणो भवति क्षीयते ॥७॥-[४५]

य एवं विदुषो ब्राह्मणस्य क्षत्रियो गामादुत्ते ॥८॥-[४६]

तस्याः । आह्ननम् । कृत्वा । मेनिः । आशसनम् । वल्गुः । उब्रध्यम् ॥ १ ॥

अस्वगता । परिहृता ॥ २ ॥

अग्निः । कृव्यान्नुत्वा । भुत्वा । ब्रह्मगुवी । ब्रह्मज्यम् । प्रविश्यात्ति । अत्ति ॥ ३ ॥

सर्वा । अस्त्यु । अह्ना । पवा । मूलानि । वृश्चति ॥ ४ ॥

छिनत्ति । अस्त्यु । पितृवन्धु । परा । भावयति । मातृवन्धु ॥ ५ ॥

विवाहान् । ज्ञातीन् । सर्वान् । अपि । क्षापयति । ब्रह्मगुवी । ब्रह्मज्यस्य । क्षत्रियेण ।
अपुनः दीयमाना ॥ ६ ॥ [४४]

अवास्तुम् । एनम् । अस्वगम् । अप्रजसम् । करोति । अपरापरणः । भवति । क्षीयते ॥

यः । एवम् । विदुषः । ब्राह्मणस्य । क्षत्रियः । गाम् । आदुत्ते ॥ ८ ॥

PARYĀYA - V

- XII.5.39** The slaying of her is witchcraft, her cutting up is a weapon, the contents of her bowels a secret charm.
- XII.5.40** (She is) homelessness when hidden.
- XII.5.41** The Brahman-cow, having become the flesh-eating Agni, entering into the Brahman-scather, eats him.
- XII.5.42** All his limbs, joints, roots, she cuts off.
- XII.5.43** She severs his paternal connection, makes perish his maternal connection.
- XII.5.44** All the marriages, acquaintances of the Brahman-scather does, the Brahman-cow scorch, when not given back by a Kṣatriya.
- XII.5.45** Without abode, without home, without progeny, she makes him; he becomes without succession; he is destroyed.
- XII.5.46** Whatever Kṣatriya takes to himself the cow of a Brahman who knoweth thus.

[१] पाठः पर्यायः

(१-१५) पञ्चदशचम्याभ्यः पर्यायस्य (१, १. ५-७, ११-१३, १५) प्रथमावृत्तीपर्योक्तयोः पञ्चम्यादितृषत्यैकादशपादि-
तृषत्यः पञ्चदशपाथः प्राजापत्यानुष्टुप्, (२) द्वितीयाया आयानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्याः साग्री वृहती, (८-९)
अष्टमीनवम्योः प्राजापत्याप्यम्, (१०) दशम्या आयानी मापत्री, (१५) चतुर्दश्याथ मापत्री छन्दसि ॥

क्षिप्रं वै तस्यादहनने गृध्राः कुर्वन्त ऐलवम् ॥१॥ -[४७]
क्षिप्रं वै तस्यादहनं परि नृत्यन्ति केशिनीराघ्नानाः पाणिनोरसि कुर्वाणाः पापमैलवम् ॥२॥-[४८]
क्षिप्रं वै तस्य वास्तुषु वृकाः कुर्वन्त ऐलवम् ॥३॥ -[४९]
क्षिप्रं वै तस्य पृच्छन्ति यत्तदासीत्तद्विदं नु तादिति ॥४॥ -[५०]
छिन्ध्या छिन्धि प्र छिन्ध्यापि क्षापय क्षापय ॥५॥ -[५१]
आददानमाङ्गिरसि ब्रह्मज्यमुप दासय ॥६॥ -[५२]
वैश्वदेवो ह्युच्यसे कृत्वा कृत्वज्जमावृता ॥७॥ -[५३]
ओषन्ती समोषन्ती ब्रह्मणो वज्रः ॥८॥ -[५४]

क्षिप्रम् । वै । तस्य । आऽदहनने । गृध्राः । कुर्वन्ते । ऐलवम् ॥ १ ॥

क्षिप्रम् । वै । तस्य । आऽदहनम् । परि । नृत्यन्ति । केशिनीः ।
आऽघ्नानाः । पाणिना । उरसि । कुर्वाणाः । पापम् । ऐलवम् ॥ २ ॥

क्षिप्रम् । वै । तस्य । वास्तुषु । वृकाः । कुर्वन्ते । ऐलवम् ॥ ३ ॥

क्षिप्रम् । वै । तस्य । पृच्छन्ति । यत् । तत् । आसीत् । इदम् । नु । तादिति ॥४॥

छिन्धि । आ । छिन्धि । प्र । छिन्धि । अपि । क्षापय । क्षापय ॥ ५ ॥

आऽददानम् । आङ्गिरसि । ब्रह्मज्यम् । उप । दासय ॥ ६ ॥

वैश्वदेवो । हि । उच्यसे । कृत्वा । कृत्वज्जम् । आऽवृता ॥ ७ ॥

ओषन्ती । समोषन्ती । ब्रह्मणः । वज्रः ॥ ८ ॥

PARYĀYA - VI

XII.5.47 Quickly, indeed at his killing the vultures make a din.

XII.5.48 Quickly, indeed, about his place of burning dance the long-haired women, beating on the breast with the hand, making an evil din.

XII.5.49 Quickly, indeed, in his abodes do the wolves make a din.

XII.5.50 Quickly, indeed, they ask about him: what that was, is this now that?

XII.5.51 Cut thou, cut on, cut forth, scorch, burn.

XII.5.52 O daughter of Aṅgīras, exhaust thou the Brahman-scather, that takes to himself.

XII.5.53 For thou art called belonging to all the gods, witchcraft, kūlbaja when covered.

XII.5.54 Burning, consuming, thunderbolt of the brahman.

क्षुरपविर्मृत्युर्भूत्वा वि धाव त्वम्	॥९॥-[५५]
आ दत्से जिन्तां वर्च इष्टं पुर्तं चाशिषः	॥१०॥-[५६]
आदाय जीतं जीताय लोकेऽमुष्मिन्प्र यच्छसि	॥११॥-[५७]
अघ्ये पदवीर्भव ब्राह्मणस्याभिशास्त्या	॥१२॥-[५८]
मेनिः शरण्याऽमवाघादुघविषा भव	॥१३॥-[५९]
अघ्ये प्र शिरौ जहि ब्रह्मज्यस्य कृतागसो देवपीयोऽराधसः	॥१४॥-[६०]
त्वया प्रमूर्णं मृदितमग्निर्देहतु दुश्चितम्	॥१५॥-[६१]

क्षुरऽपविः । मृत्युः । भूत्वा । वि । धाव । त्वम् ॥ ९ ॥

आ । दत्से । जिन्ताम् । वर्चः । इष्टम् । पुर्तम् । च । आऽशिषः ॥ १० ॥

आऽदाय । जीतम् । जीताय । लोके । अमुष्मिन् । प्र । यच्छसि ॥ ११ ॥

अघ्ये । पदऽवीः । भव । ब्राह्मणस्य । अभिऽशस्त्या ॥ १२ ॥

मेनिः । शरण्याऽ । भव । अघात् । अघऽविषा । भव ॥ १३ ॥

अघ्ये । प्र । शिरः । जहि । ब्रह्मज्यस्य । कृतऽआगसः । देवऽपीयोः । अराधसः ॥ १४ ॥

त्वया । प्रऽमूर्णम् । मृदितम् । अग्निः । देहतु । दुःचितम् ॥ १५ ॥

XII.5.55 Having become a keen-edged death, run thou out.

XII.5.56 Thou takest to thyself the honor of the scathers, their sacrifice and bestowal, their expectations.

XII.5.57 Taking to thyself what is scathed for him who is scathed, thou presentest in yonder world.

XII.5.58 O inviolable one, become thou the guide of the Brāhman out of imprecation.

XII.5.59 Become thou a weapon, a shaft; become thou deadly poisonous from evil.

XII.5.60 O inviolable one, smite forth the head of the Brahman-scather that has committed offence, of the god-reviler, the ungenerous.

XII.5.61 Let Agni burn the malevolent one, slaughtered, crushed by thee.

[४] सप्तमः पर्वायः

(१-१२) द्वादशार्चस्यास्य पर्वायस्य (१-३, ५, ७-९) प्रथमादित्यस्य पञ्चम्या क्रयः सप्तम्यादित्यस्य च
 प्राजापत्यानुष्टुप्, (५) चतुर्थ्या गायत्री, (६) षष्ठ्याः प्राजापत्या गायत्री, (१०) दशम्या व्यासुपी
 पङ्क्तिः, (११) एकादश्याः प्राजापत्या त्रिष्टुप्, (१२) द्वादश्याश्चातुर्विधाः छन्दांसि ॥

वृक्ष प्र वृक्ष सं वृक्ष दह प्र दह सं दह	॥१॥ -[६२]
ब्रह्मज्यं देव्यष्ट्य आ मूलादनुसंदह	॥२॥ -[६३]
यथायायमसादनात्पापलोकान्परावर्तः	॥३॥ -[६४]
एवा त्वं देव्यष्ट्ये ब्रह्मज्यस्य कृतागंसो देवपीयोरराधसः	॥४॥ -[६५]
वज्रेण शतपर्वणा तीक्ष्णेन क्षुरमृष्टिना	॥५॥ -[६६]
प्र स्कन्धान्प्र शिरो जहि	॥६॥ -[६७]
लोमान्यस्य सं छिन्धि त्वचमस्य वि वेष्ट्य	॥७॥ -[६८]

वृक्ष । प्र । वृक्ष । सम् । वृक्ष । दह । प्र । दह । सम् । दह ॥ १ ॥

ब्रह्मज्यम् । देवि । अच्ये । आ । मूलात् । अनुऽसंदह ॥ २ ॥

यथा । अयात् । यमऽसदनात् । पापऽलोकान् । पराऽवर्तः ॥ ३ ॥

एव । त्वम् । देवि । अच्ये । ब्रह्मज्यस्य । कृताऽगंसः । देवऽपीयोः । अराधसः ॥ ४ ॥

वज्रेण । शतऽपर्वणा । तीक्ष्णेन । क्षुरऽमृष्टिना ॥ ५ ॥

प्र । स्कन्धान् । प्र । शिरः । जहि ॥ ६ ॥

लोमानि । अस्य । सम् । छिन्धि । त्वचम् । अस्य । वि । वेष्ट्य ॥ ७ ॥

PARYĀYA - VII

XII.5.62 Cut thou, cut off, cut up; burn off, burn up.

XII.5.63 The Brahman-scather, O divine inviolable one, do thou burn up all the way from the root.

XII.5.64 That he may go from Yama's seat to evil worlds, to the distances.

XII.5.65 So do thou, O divine inviolable one, of the Brahman-scather that has committed offense, of the god-reviler, the ungenerous.

XII.5.66 What a thundrbolt hundred-jointed, sharp, razor-pronged, -

XII.5.67 Smite forth the shoulder-bones forth the head.

XII.5.68 His hairs do thou cut up; his skin strip off;

मांसान्यस्य शातयस्त्रावान्यस्य सं वृह ॥८॥	-[६६]
अस्तीन्यस्य पीडय मज्जानमस्य निर्जहि ॥९॥	-[७०]
सर्वास्याङ्ग पर्वीणि वि श्रयय ॥१०॥	-[७१]
अग्निरेन कृव्यात्पृथिव्या नुदतामुदोषतु	
वायुरन्तरिक्षान्महतो वरिष्णः ॥११॥	-[७२]
सूर्य एनं दिवः प्र नुदतां न्योषितु ॥१२॥	-[७३]

मांसानि । अस्य । शातय । त्रावानि । अस्य । सम् । वृह ॥ ८ ॥

अस्तीनि । अस्य । पीडय । मज्जानम् । अस्य । निः । जहि ॥ ९ ॥

सर्वा । अस्य । अङ्गा । पर्वीणि । वि । श्रयय ॥ १० ॥

अग्निः । एनम् । कृव्यऽत् । पृथिव्याः । नुदताम् । उत् । ओषतु । वायुः । अन्तरिक्षात् ।

महतः । वरिष्णः ॥ ११ ॥

सूर्यः । एनम् । दिवः । प्र । नुदताम् । नि । ओषतु ॥ १२ ॥

॥ इति द्वादशं खण्डम् ॥

[इत्यथर्ववेदे द्वादशे ५, खण्डे १०५]

XII.5.69 His flesh cut in piece; his sinews wrench off;

XII.5.70 His bones distress; his marrow smite out;

XII.5.71 All his limbs, joints unloosen.

XII.5.72 Let the flesh-eating Agni thrust him from the earth, burn up;
let Vāyu from the atmosphere, the great expanse, -

XII.5.73 Let the sun thrust him forth from the sky, burn him down.

Here ends Kāṇḍa XII
Hymns 5, Verses 304

Kāṇḍa - XIII

त्रयोदशं काण्डम्

To Rohita : the Sun as ruddy one

XIII.1.1 O vigorous one, who are within the waters, rise up. Enter into this nation of kind and truthful speech. May the ascendant Lord, who has created this all, maintain you well-kept for the dominion.

XIII.1.2 The vigorous one, who was within the waters, has risen up. Ascend among the tribes, which are your creation. Bestowing bliss, waters, herbs and kine, may you settle the quadrupeds and the bipeds here.

XIII.1.3 O fierce brave soldiers, who consider the earth as your mother, with the help of the resplendent army chief, crush the enemies thoroughly. O thrice seven, brave soldiers, liberal donors, enjoyers of delicies, may the ascendant Lord listen to you.

रूहो रूरोह रोहित आ रूरोह गर्भो जनीनां जनुषामुपस्थम् ।
 तामिः संख्यमन्वविन्दुन्यदुर्वीर्गातुं प्रपश्यन्निह राष्ट्रमाहाः ॥४॥
 आ ते राष्ट्रमिह रोहितोदार्षीभ्यास्थिन्मृधो अमय ते अमूत् ।
 तस्मै ते द्यावापृथिवी रेवतीभिः कामं दुहायामिह शर्करीभिः ॥५॥
 रोहितो द्यावापृथिवी जजान तत्र तन्तुं परमेष्ठी ततान ।
 तत्र शिश्रियेज एकपादोदहृद्यावापृथिवी बलेन ॥६॥
 रोहितो द्यावापृथिवी अदहत्तेन स्वः स्तभितं तेन नाकः ।
 तेनान्तरिक्षं विमिता रजसि तेन देवा अमृतमन्वविन्दन् ॥७॥
 वि रोहितो अमृशद्विभ्रूपं समाकुर्वाणः प्ररूहो रूहश्च ।
 दिवं रूद्धा महता महिम्ना सं ते राष्ट्रमनक्तु पर्यसा घृतेन ॥८॥
 यास्ते रूहः प्ररूहो यास्त आरूहो याभिरापूणासि दिवमन्तरिक्षम् ।
 तासां ब्रह्मणा पर्यसा ववृधानो विशि राष्ट्रे जागृहि रोहितस्य ॥९॥

रूहः । रूरोह । रोहितः । आ । रूरोह । गर्भः । जनीनाम् । जनुषाम् । उपस्थम् । तामिः ।
 समख्यम् । अनु । अविन्दन् । षट् । जनीः । गातुम् । प्रपश्यन् । इह । राष्ट्रम् । आ । अहाः ॥
 आ । ते । राष्ट्रम् । इह । रोहितः । उदार्षीत् । वि । आस्थत् । मृधः । अमयम् । ते ।
 अमूत् । तस्मै । ते । द्यावापृथिवी इति । रेवतीभिः । कामम् । दुहाताम् । इह । शर्करीभिः ॥
 रोहितः । द्यावापृथिवी इति । जजान् । तत्र । तन्तुम् । परमेस्थी । ततान् ।
 तत्र । शिश्रिये । अजः । एकपादः । अदहत् । द्यावापृथिवी इति । बलेन ॥ ६ ॥
 रोहितः । द्यावापृथिवी इति । अदहत् । तेन । स्वः । स्तभितम् । तेन । नाकः ।
 तेन । अन्तरिक्षम् । विमिता । रजसि । तेन । देवाः । अमृतम् । अनु । अविन्दन् ॥७॥
 वि । रोहितः । अमृशत् । विभ्रूपम् । समऽअकुर्वाणः । प्ररूहः । रूहः । च ।
 दिवम् । रूद्धा । महता । महिम्ना । सम । ते । राष्ट्रम् । अनक्तु । पर्यसा । घृतेन ॥ ८ ॥
 याः । ते । रूहः । प्ररूहः । याः । ते । आरूहः । याभिः । आपूणासि । दिवम् । अन्तरिक्षम् ।
 तासाम् । ब्रह्मणा । पर्यसा । ववृधानः । विशि । राष्ट्रे । जागृहि । रोहितस्य ॥ ९ ॥

- XIII.1.4** The ascendant Lord has ascended the ascents. The embryo has ascended to the lap of the wives willing to procreate. Him, grown by them, the six wide realms obtained. Seeing the way clearly, he has acquired the kingdom.
- XIII.1.5** The ascendant Lord has brought your kingdom here and has driven the enemies away. There is freedom from fear for you now. For you, as such, may the heaven and earth fulfil your desires with wealths and powers.
- XIII.1.6** The ascendant Lord has created the heaven and earth; there the Lord of the supreme abode has stretched out the line; there the one-footed unborn has taken shelter; He has made firm the heaven and earth with His might.
- XIII.1.7** The ascendant Lord has made the heaven and earth steady; the world of light and the sorrowless world has been held firm by Him. The midspace and the regions have been measured out by Him; through Him the enlightened ones have gained immortality.
- XIII.1.8** The ascendant Lord, while making fast-growing ones and the growing ones, thought out all the forms carefully, climbing up the sky with His mighty grandeur, may he enrich your kingdom with milk and butter.
- XIII.1.9** Whatever are your ascents and quick ascents and what your forward ascents, with which you fulfil the sky and the midspace, prospering with their milk of knowledge among the people, may you awaken in the kingdom of the ascendant Lord.

यास्ते विशस्तपसः संवभृवुर्वत्सं गायत्रीमनु ता इहागुः ।
 तास्त्वा विशन्तु मनसा शिवेन संमाता वत्सो अभ्येति रोहितः ॥१०॥
 ऊर्ध्वं रोहितो अधि नाके अस्याद्विश्वा रूपाणि जनयन्युवा कविः ।
 तिग्मेनाग्निर्ज्योतिषा वि भाति तृतीयं चक्रे रजसि प्रियाणि ॥११॥
 सहस्रं शृङ्गो वृषभो जातवेदा घृताहुतः सोमं पृष्ठः सुवीरः ।
 मा मा हासीन्नाधितो नेत्वा जहानि गोपोषं च मे वीरपोषं च धेहि ॥१२॥
 रोहितो यज्ञस्य जनिता मुखं च रोहिताय वाचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि ।
 रोहितं देवा यन्ति सुमनस्यमानाः स मा रोहैः सामित्यै रोहयतु ॥१३॥
 रोहितो यज्ञं व्यदिधाद्विश्वकर्मणे तस्मात्तेजांस्युप मेमान्यागुः ।
 वोचेयं ते नाभिं भुवनस्यार्धिं मज्मनि ॥१४॥
 आ त्वा रुरोह बृहत्युत्त पङ्क्तिरा कुकुब्बर्चसा जातवेदः ।
 आ त्वा रुरोहोष्णिहाक्षरो वषट्कार आ त्वा रुरोह रोहितो रेतसा सह ॥१५॥

याः । ते । विशः । तपसः । समऽनुभुवुः । वत्सम् । गायत्रीम् । अनु । ताः । इह । आ । अगुः ।
 ताः । त्वा । आ । विशन्तु । मनसा । शिवेन । समऽमाता । वत्सः । अभि । एतु । रोहितः ॥ १० ॥
 ऊर्ध्वः । रोहितः । अधि । नाके । अस्यात् । विश्वा । रूपाणि । जनयन् । युवा । कविः ।
 तिग्मेन । अग्निः । ज्योतिषा । वि । भाति । तृतीयं । चक्रे । रजसि । प्रियाणि ॥ ११ ॥
 सहस्रं शृङ्गः । वृषभः । जातवेदाः । घृतऽआहुतः । सोमं पृष्ठः । सुवीरः । मा । मा ।
 हासीत् । नाधितः । न । इत् । त्वा । जहानि । गोऽपोषम् । च । मे । वीरऽपोषम् । च । धेहि ॥
 रोहितः । यज्ञस्य । जनिता । मुखम् । च । रोहिताय । वाचा । श्रोत्रेण । मनसा । जुहोमि ।
 रोहितम् । देवाः । यन्ति । सुमनस्यमानाः । सः । मा । रोहैः । सामऽइत्यै । रोहयतु ॥ १३ ॥
 रोहितः । यज्ञम् । वि । अदधात् । विश्वकर्मणे । तस्मात् । तेजांसि । उप । मा । इमानि । आ ।
 अगुः । वोचेयम् । ते । नाभिम् । भुवनस्य । अर्धिं । मज्मनि ॥ १४ ॥
 आ । त्वा । रुरोह । बृहती । उत्त । पङ्क्तिः । आ । कुकुर्य । वर्चसा । जातवेदः । आ । त्वा ।
 रुरोह । उष्णिहाऽअक्षरः । वषट्कारः । आ । त्वा । रुरोह । रोहितः । रेतसा । सह ॥ १५ ॥

XIII.1.10 What the people have come into being with your austere work, they have come here following the young calf, the gāyatrī; may they come unto you with good heart; may the ascendant calf come forward with the mother.

XIII.1.11 The ascendant Lord, young and wise, stays high up in the sorrowless world, generating all the firms. The adorable Lord shines out with intense glow. In the third midspace, He creates desirable things (for us).

XIII.1.12 May the thousand-horned showerer, cognizant of all the creatures, worshipped with oblations of purified butter, balmed with medicinal cure-juice, the great hero, not abandon me when prayed to; may I not forsake you; may you grant me plenty of cows and plenty of brave sons.

XIII.1.13 The ascendant Lord is the generator and mouth of the sacrifice; I offer oblations to the ascendant Lord with speech, audition and mind. The enlightened ones go to the ascendant Lord with a friendly mind. May He make me ascend by ascents to the chiefship of the council.

XIII.1.14 The ascendant Lord has performed sacrifice for the one, engaged in all sorts of actions. From that, these lustres have come unto me. May I declare my kinship with you in the vastness of this universe.

XIII.1.15 The Bṛhatī ascends to you with all its force, also the Pañkti, also the Kakup, O cognizant of all creatures. The uṣṇik ascends to you, also the syllable and the sacred utterance of vaṣaṭ. The ascendant Lord has risen to you with virility.

अयं वस्ते गर्भं पृथिव्या दिवं वस्तेयमन्तरिक्षम् ।

अयं ब्रह्मस्य विष्टपि स्वर्लोकांन्यानिशे ॥१६॥

वाचस्पते पृथिवी नः स्योना स्योना योनिस्तर्प्ता नः सुशेवा ।

इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन्यर्यमिरायुषा वर्चसा दधातु ॥१७॥

वाचस्पत ऋतवः पञ्च ये नो वैश्वकर्मणाः परि ये संवभृवुः ।

इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन्परि रोहित आयुषा वर्चसा दधातु ॥१८॥

वाचस्पते सौमनसं मनश्च गोष्ठे नो गा जनय योनिषु प्रजाः ।

इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन्यर्यहमायुषा वर्चसा दधामि ॥१९॥

परि त्वा धात्सविता देवो अग्निर्वर्चसा मित्रावरुणावभि त्वा ।

सर्वा अरातीरवक्रामन्नेहीद राष्ट्रमकरः सूनृतावत् ॥२०॥

यं त्वा पृषती रथे प्रष्टिर्वहति रोहित । शुभा यासि रिणन्नपः ॥२१॥

अयम् । वस्ते । गर्भम् । पृथिव्याः । दिवम् । वस्ते । अयम् । अन्तरिक्षम् ।

अयम् । ब्रह्मस्य । विष्टपि । स्वर्ः । लोकान् । वि । आनशे ॥ १६ ॥

वाचः । पते । पृथिवी । नः । स्योना । स्योना । योनिः । तर्प्ता । नः । सुशेवा ।

इह । एव । प्राणः । सख्ये । नः । अस्तु । तम् । त्वा । परमेऽस्येन् । परि । अग्निः ।

आयुषा । वर्चसा । दधातु ॥ १७ ॥

वाचः । पते । ऋतवः । पञ्च । ये । नो । वैश्वऽकर्मणाः । परि । ये । समऽवभृवुः ।

० । परि । रोहितः । आयुषा । वर्चसा । दधातु ॥ १८ ॥

वाचः । पते । सौमनसम् । मनः । च । गोऽस्थे । नः । गाः । जनय । योनिषु । प्रजाः ।

० । परि । अहम् । आयुषा । वर्चसा । दधामि ॥ १९ ॥

परि । त्वा । धात् । सविता । देवः । अग्निः । वर्चसा । मित्रावरुणौ । अभि । त्वा ।

सर्वाः । अरातीः । अवऽक्रामन् । आ । इहि । इदम् । राष्ट्रम् । अकरः । सूनृताऽवत् ॥ २० ॥

यम् । त्वा । पृषती । रथे । प्रष्टिः । वहति । रोहित । शुभा । यासि । रिणन् । अपः ॥

XIII.1.16 This Lord resides in the womb of the earth; this one resides in the sky, and in the midspace too. This one pervades the worlds of bliss at the top of heaven.

XIII.1.17 O Lord of divine speech, may the earth be delightful for us, may the dwelling be delightful, and may our bed be very comfortable. May the vital breath be friendly to us just here. O observer of highest vows, may the adorable Lord clad you, as such, with long life and lustre.

XIII.1.18 O Lord of divine speech, the five seasons that have sprung up helpful in all works of both of us; may the vital breath be friendly to us just here. O observer of highest vows, may the ascendant Lord clad you, as such, with long life and lustre.

XIII.1.19 O Lord of divine speech, make our mind full of friendliness; generate cows in our stall and children in our wives. May the vital breath be friendly to us just here. O observer of highest vows, you as such, I clad with long life and lustre.

XIII.1.20 May the divine impeller Lord, the Lord adorable, friendly and venerable, clad you with lustre all around. Overcoming all your enemies, come here and make this kingdom delightful.

XIII.1.21 Thou whom the spotted one(f.), the side-horse, draws (vah) in the chariot, O ruddy one, thou goest with brightness (śubh), making flow the waters.

अनुमता रोहिणी रोहितस्य सूरिः सुवर्णी वृद्धी सुवर्चीः ।
 तया वाजान्विश्वरूपां जयेत् तया विश्वाः पृथना अभि प्याम ॥२२॥
 इदं सद्रो रोहिणी रोहितस्यासौ पन्थाः पृथती येन याति ।
 तां गन्धर्वाः कश्यपा उन्नयन्ति तां रक्षन्ति कवयोऽप्रमादम् ॥२३॥
 सूर्यस्याश्वा हरयः केतुमन्तः सदा वहन्त्यमृताः सुखं रथम् ।
 घृतपावा रोहितो भ्राजमानो दिवं देवः पृथतीमा विवेश ॥२४॥
 यो रोहितो वृषभस्तिग्मशृङ्गः पर्यग्निं परि सूर्यं बभूव ।
 यो विष्टभ्रातिं पृथिवीं दिवं च तस्माद्देवा अधि सृष्टीः सृजन्ते ॥२५॥
 रोहितो दिवमार्हन्महतः पर्यर्णवात् । सर्वां रुरोह रोहितो रुहः ॥२६॥
 वि मिमीष्व पर्यस्वतीं घृताचीं देवानां धेनुरनपस्पृगेषा ।
 इन्द्रः सोमं पिबतु क्षेमो अस्त्वग्निः प्र स्तौतु वि मृधो नुदस्व ॥२७॥

अनुमता । रोहिणी । रोहितस्य । सूरिः । सुवर्णी । वृद्धी । सुवर्चीः ।
 तया । वाजान् । विश्वरूपान् । जयेत् । तया । विश्वाः । पृथनाः । अभि । प्याम् ॥२२॥
 इदम् । सद्रः । रोहिणी । रोहितस्य । असौ । पन्थाः । पृथती । येन । याति ।
 ताम् । गन्धर्वाः । कश्यपाः । उत् । नयन्ति । ताम् । रक्षन्ति । कवयः । अप्रमादम् ॥२३॥
 सूर्यस्य । अश्वाः । हरयः । केतुमन्तः । सदा । वहन्ति । अमृताः । सुखम् । रथम् ।
 घृतपावा । रोहितः । भ्राजमानः । दिवम् । देवः । पृथतीम् । आ । विवेश ॥ २४ ॥
 यः । रोहितः । वृषभः । तिग्मशृङ्गः । परि । अग्निम् । परि । सूर्यम् । बभूव ।
 यः । विष्टभ्रातिं । पृथिवीम् । दिवम् । च । तस्मात् । देवाः । अधि । सृष्टीः । सृजन्ते ॥२५॥
 रोहितः । दिवम् । आ । अरुहत् । महतः । परि । अर्णवात् ।
 सर्वाः । रुरोह । रोहितः । रुहः ॥ २६ ॥
 वि । मिमीष्व । पर्यस्वतीम् । घृताचीम् । देवानाम् । धेनुः । अनपस्पृक् । एषा ।
 इन्द्रः । सोमम् । पिबतु । क्षेमः । अस्तु । अग्निः । प्र । स्तौतु । वि । मृधः । नुदस्व ॥ २७ ॥

- XIII.1.22** The ruddy dawn (Rohiṇi), liberal, beautiful of colour, grand and lustrous, is the faithful follower of the ascendant sun. Through her may we win all sorts of battles; through her may we overcome all invaders.
- XIII.1.23** This ascending dawn is the abode of the ascending sun. This is the way along which the speckled earth moves. The sustainers of earth, the keen observers, lead her upwards; the far-sighted sages guard her with ceaseless care.
- XIII.1.24** Immortal coursers of the sun, golden and bright, draw the chariot always with ease. The divine ascendant sun, enjoyer of butter, enters the speckled sky blazing radiant.
- XIII.1.25** The bounties of Nature create the universe out of the ascendant Lord; who is the sharp-rayed showerer, and who is superior to fire and superior to the sun, and who keeps the earth and the sky firm in their proper places.
- XIII.1.26** From the vast billowy ocean, the ascendant Lord mounts up the sky. The ascendant Lord has ascended all the ascents.
- XIII.1.27** Prepare delightfully the milk-yielding, butter-giving (cow); she is a never-refusing milch-cow of the enlightened ones. May the resplendent aspirant drink the gladdening juice. May peace and well-being be here. Let the adorable leader start praises; may you thrust the enemies away.

समिद्धो अग्निः समिधानो घृतवृद्धो घृताहुतः ।
 अभीषाद्विश्वापादग्निः सपत्नान् हन्तु ये मर्म ॥२८॥
 हन्त्वेनान्प्र दहत्वरियो नः पृतन्यति ।
 क्रव्यादाग्निना वयं सपत्नान्प्र दहामसि ॥२९॥
 अवाचीनानव जहीन्द्र वज्रेण बाहुमान् ।
 अर्धं सपत्नान्मामकानग्नेस्तेजोभिरादिषि ॥३०॥

अग्ने सपत्नानधरान्पादयास्मभ्यधया सजातमुत्पिपानं बृहस्पते ।
 इन्द्राग्नी मित्रावरुणावधरे पयन्तामप्रतिमन्ययमानाः ॥३१॥

उयंस्त्वं देव सूर्य सपत्नानव मे जहि ।

अर्वेनानर्शना जहि ते यन्त्वधमं तमः ॥३२॥

वत्सो विराजो वृषभो मतीनामा क्रोह शुक्रपृष्ठेऽन्तरिक्षम् ।
 घृतेनार्कमभ्यर्चिन्ति वत्सं ब्रह्म सन्तं ब्रह्मणा वर्धयन्ति ॥३३॥

समऽईद्धः । अग्निः । समऽईधानः । घृतऽवृद्धः । घृतऽआहुतः ।
 अभीषाट् । विश्वापाट् । अग्निः । सऽपत्नान् । हन्तु । ये । मर्म ॥ २८ ॥
 हन्तु । एनान् । प्र । दहतु । अरिः । यः । नः । पृतन्यति ।
 क्रव्यऽअदो । अग्निना । वयम् । सऽपत्नान् । प्र । दहामसि ॥ २९ ॥

अवाचीनान् । अव । जहि । इन्द्र । वज्रेण । बाहुमान् ।
 अर्धं । सऽपत्नान् । मामवजान् । अग्नेः । तेजऽग्निः । आ । अदिषि ॥ ३० ॥

अग्ने । सऽपत्नान् । अर्धरान् । पादय । अस्मत् । व्यययं । सऽजातम् । उत्पिपानम् ।
 बृहस्पते । इन्द्राग्नी इति । मित्रावरुणौ । अधरे । पयन्ताम् । अप्रतिमन्ययमानाः ॥३१॥

उत्तयन् । त्वम् । देव । सूर्य । सपत्नान् । अव । मे । जहि ।
 अव । एनान् । अर्शना । जहि । ते । यन्तु । अधमम् । तमः ॥ ३२ ॥

वत्सः । विराजः । वृषभः । मतीनाम् । आ । क्रोह । शुक्रऽपृष्ठः । अन्तरिक्षम् ।
 घृतेन । अर्कम् । अभि । अर्चन्ति । वत्सम् । ब्रह्म । सन्तम् । ब्रह्मणा । वर्धयन्ति ॥३३॥

Agniḥ

XIII.1.28 The well-kindled fire divine has been augmented with fuel and increased with pouring of purified butter. May the conquering adorable Lord, the conqueror of all, destroy those, who are my rivals.

XIII.1.29 May (He) destroy them, burn completely the enemy, that invades us with his hordes. With the flesh-consuming fire, we burn our rivals completely.

To multi - gods

XIII.1.30 O resplendent Lord, strong of arms, may you strike down the down-going ones with your adamantine weapon. Thereafter, I shall subdue my rivals with the powers of the adorable Lord.

To the Sun

XIII.1.31 O adorable Lord, make our rivals fall down before us. O Lord supreme, torment out kinsmen rebelling against us. O Lord resplendent and adorable, O Lord friendly and venerable, may they fall down incapable of even expressing their anger.

XIII.1.32 O divine sun, rising up, may you strike down my rivals. May you strike them down with stone. May they go to the vilest darkness.

XIII.1.33 The calf of Virāj, the bull of intellects, with his back shining, has ascended to the midspace. With purified butter they adore the young sun. Him, who is knowledge Himself though, they augment with knowledge.

दिवं च रोहं पृथिवीं च रोह राष्ट्रं च रोह द्रविणं च रोह ।
प्रजां च रोहामृतं च रोह रोहितेन तन्वं सं स्पृशस्व ॥३४॥

ये देवा राष्ट्रमृतोभितो यन्ति सूर्यम् ।

तैष्टे रोहितः संविदानो राष्ट्रं दधातु सुमनस्यमानः ॥३५॥

उत्वा यज्ञा ब्रह्मपूता वहन्त्यध्वगतो हरयस्त्वा वहन्ति ।

तिरः समुद्रमति रोचसेर्णवम् ॥३६॥

रोहिते धावापृथिवी अधि श्रिते वसुजिति गोजिति संधनजिति ।

सहस्रं यस्य जनिमानि सप्त च बोचेर्यते नाभिं भुवनस्याधिमृज्मनि ॥३७॥

यशा यासि प्रदिशो दिशश्च यशाः पशुनामुत चर्षणीनाम् ।

यशाः पृथिव्या अदित्या उपस्थेह भूयासं सवितेव चारुः ॥३८॥

अमुत्र सन्निह वेत्येतः संस्तानि पश्यसि ।

इतः पश्यन्ति रोचनं दिवि सूर्यं विपश्चितम् ॥३९॥

दिवम् । च । रोहं । पृथिवीम् । च । रोह । राष्ट्रम् । च । रोहं । द्रविणम् । च । रोह ।

प्रजाम् । च । रोहं । अमृतम् । च । रोह । रोहितेन । तन्वम् । सम् । स्पृशस्व ॥३४॥

ये । देवाः । राष्ट्रमृतः । अभितः । यन्ति । सूर्यम् ।

तैः । ते । रोहितः । समंविदानः । राष्ट्रम् । दधातु । सुमनस्यमानः ॥ ३५ ॥

उत् । त्वा । यज्ञाः । ब्रह्मपूताः । वहन्ति । अध्वगतः । हरयः । त्वा । वहन्ति । तिरः ।

समुद्रम् । अति । रोचसे । अर्णवम् ॥ ३६ ॥

रोहिते । धावापृथिवी इति । अधि । श्रिते इति । वसुजिति । गोजिति । संधनजिति ।

सहस्रम् । यस्य । जनिमानि । सप्त । च । बोचेर्यम् । ते । नाभिम् । भुवनस्य । अधि । मृज्मनि ॥

यशाः । यासि । प्रदिशः । दिशः । च । यशाः । पशुनाम् । उत । चर्षणीनाम् ।

यशाः । पृथिव्याः । अदित्याः । उपस्थे । अहम् । भूयासम् । सविता इव । चारुः ॥३८॥

अमुत्र । सन् । इह । वेत्य । इतः । सन् । तानि । पश्यसि ।

इतः । पश्यन्ति । रोचनम् । दिवि । सूर्यम् । विपश्चितम् ॥ ३९ ॥

- XIII.1.34** May you ascend to heaven; and may you ascend on the earth, and may you ascend to the kingship; and may you ascend to wealth; and may you ascend to the posterity; and may you ascend to the immortality; may you touch the body with the ascendance.
- XIII.1.35** In accord with the enlightened ones, sustainers of the kingdom, who go around the sun, may the ascendant Lord, sustain your kingship with friendly favour.
- XIII.1.36** The sacrifices, purified with knowledge, carry you upwards; the coursers, always travelling on the paths, carry you upwards. You shine gracefully across the restless sea.
- XIII.1.37** The heaven and earth are upheld in the ascendant Lord, the winner of wealth, the conqueror of cows, and the winner of accumulated riches. May I speak all over the universe my kinship with you, who have a thousand and seven births.
- XIII.1.38** Full of glory, you go to the mid-quarters; full of glory you are to animals and men. Full of glory, may I be in the lap of the indivisible earth, graceful like the impeller of life (the sun).
- XIII.1.39** Staying yonder, you know what is here, staying here, you see the yonder ones. From here people see the brilliant sun, full of wisdom, in the sky.

देवो देवान्मर्चयस्यन्तश्चरस्यर्णवे ।

समानमग्निर्मिन्धते तं विदुः कवयः परे ॥४०॥

अवः परेण पुर एनावरेण पदा वत्स विभ्रती गौरुदस्यात् ।

सा कद्रीची कं स्विदधं परागात्कृत् स्वित्सूते नहि युथे अस्मिन् ॥४१॥

एकपदी द्विपदी सा चतुष्पद्यष्टापदी नवपदी बभ्रुवुषी ।

सहस्राक्षरा भुवनस्य पुङ्क्तिस्तस्याः समुद्रा अधि वि क्षरन्ति ॥४२॥

आरोहन्ध्याममृतः प्राव मे वचः ।

उत्वा युज्ञा ब्रह्मपूता वहन्त्यध्वगतो हरयस्त्वा वहन्ति ॥४३॥

वेदु तत्ते अमर्त्य यत् आक्रमणं द्विवि । यत्ते सुधस्य परमे व्योमिन् ॥४४॥

सूर्यो द्यां सूर्यः पृथिवीं सूर्य आपोति पश्यति ।

सूर्यो भूतस्यैकं चक्षुरा रुरोह दिवं महीम् ॥४५॥

देवः । देवान् । मर्चयसि । अन्तः । चरसि । अर्णवे ।

समानम् । अग्निम् । इन्धते । तम् । विदुः । कवयः । परे ॥ ४० ॥

अवः । परेण । पुरः । एना । अवरेण । पदा । वत्सम् । विभ्रती । गौः । उत् । अस्थात् ।

सा । कद्रीची । कम् । स्वित् । अर्धम् । परा । अगात् । कृत् । स्वित् । सूते । नहि । युथे । अस्मिन् ॥

एकऽपदी । द्विऽपदी । सा । चतुऽपदी । अष्टाऽपदी । नवऽपदी । बभ्रुवुषी ।

सहस्रऽअक्षरा । भुवनस्य । पुङ्क्तिः । तस्याः । समुद्राः । अधि । वि । क्षरन्ति ॥ ४२ ॥

आरोहन् । धाम् । अमृतः । प्र । अव । मे । वचः ।

उत् । त्वा । युज्ञा । ब्रह्मपूताः । वहन्ति । अध्वगतः । हरयः । त्वा । वहन्ति ॥ ४३ ॥

वेद । तत् । ते । अमर्त्य । यत् । ते । आक्रमणम् । द्विवि ।

यत् । ते । सुधस्यम् । परमे । विऽओमिन् ॥ ४४ ॥

सूर्यः । धाम् । सूर्यः । पृथिवीम् । सूर्यः । आपः । अति । पश्यति ।

सूर्यः । भूतस्यैकम् । चक्षुः । आ । रुरोह । दिवम् । महीम् ॥ ४५ ॥

XIII.1.40 Being an enlightened one, you purify (annoy) the enlightened ones. You move within the ocean. You kindle the common fire. Him the highest poets realize.

XIII.1.41 Below the distant (para), thus beyond the lower, bearing her calf with her foot, the cow hath stood up; witherwards, to what quarter (ardha) hath she forsooth gone away ? Where giveth she birth ? For (it is) not in this herd. (Also Av. IX.9.17)

XIII.1.42 One-footed, two-footed (is) she, four-footed; having become eight-footed, nine-footed, thousand-syllabled, a series of existence; out from her flow apart the ocean. (Also Av. IX.10.21, Rg. I.164.41).

XIII.1.43 Ascending to heaven, may you, the immortal one, lister favourable to my prayer. The sacrifices, purified with knowledge, carry you upwards; the coursers, always on the road carry you.

XIII.1.44 O immortal one, I know that of yours, that is your progression in the firmament, and that your abode in the highest heaven.

XIII.1.45 The sun looks beyond the sky, the sun beyond the earth, the sun beyond the waters. The sun, the sole eye or the beings has ascended the high heaven.

उर्वीरासन्परिधयो वेदिर्भूमिरकल्पत ।
 तत्रैतावग्नी आधत्त हिमं घ्नसं च रोहितः ॥४६॥
 हिमं घ्नसं चाधाय यूपान्कृत्वा पर्वतान् ।
 वर्षाज्यावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वविदः ॥४७॥
 स्वविदो रोहितस्य ब्रह्मणाग्निः समिध्यते ।
 तस्माद्भूसस्तस्माद्धिमस्तस्माद्यज्ञो जायत ॥४८॥
 ब्रह्मणाग्नी वावृधानौ ब्रह्मवृद्धौ ब्रह्माहुतौ ।
 ब्रह्मेष्टावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वविदः ॥४९॥
 सत्ये अन्यः समाहितोऽप्यन्यः समिध्यते ।
 ब्रह्मेष्टावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वविदः ॥५०॥
 यं वातः परिशुम्भति यं वेन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः ।
 ब्रह्मेष्टावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वविदः ॥५१॥

उर्वीः । आसन् । परिऽधयः । वेदिः । भूमिः । अकल्पन् ।
 तत्र । एतौ । अग्नी इति । आ । अधत्त । हिमम् । घ्नसम् । च । रोहितः ॥ ४६ ॥
 हिमम् । घ्नसम् । च । आऽधाय । यूपान् । कृत्वा । पर्वतान् ।
 वर्षाऽज्यावौ । अग्नी इति । ईजाते इति । रोहितस्य । स्वऽविदः ॥ ४७ ॥
 स्वऽविदः । रोहितस्य । ब्रह्मणा । अग्निः । सम् । इध्यते ।
 तस्मात् । घ्नसः । तस्मात् । हिमः । तस्मात् । यज्ञः । अजायत ॥ ४८ ॥
 ब्रह्मणा । अग्नी इति । वावृधानौ । ब्रह्मवृद्धौ । ब्रह्माहुतौ ।
 ब्रह्मेष्टावौ । अग्नी इति । ईजाते इति । रोहितस्य । स्वऽविदः ॥ ४९ ॥
 सत्ये । अन्यः । सम्ऽआहितः । अप्सु । अन्यः । सम् । इध्यते ।
 ब्रह्मेष्टावौ । अग्नी इति । ईजाते इति । रोहितस्य । स्वऽविदः ॥ ५० ॥
 यम् । वातः । परिऽशुम्भति । यम् । वा । इन्द्रः । ब्रह्मणः । पतिः ।
 ब्रह्मेष्टावौ । अग्नी इति । ईजाते इति । रोहितस्य । स्वऽविदः ॥ ५१ ॥

- XIII.1.46** The spaces (urvīh) were the fences, the earth formed the altar. There the ascendant Lord set these two fires, the cold and the heat.
- XIII.1.47** Establishing the cold and heat, making the mountains as sacrificial posts, the two fires, for whom the rain is sacrificial butter, worship the ascendant Lord, the bestower of light (bliss).
- XIII.1.48** With the knowledge of the ascendant Lord, the bestower of light, the fire divine is enkindled. From that the heat, from that the cold, and from that the sacrifice is born.
- XIII.1.49** The two fires increasing with knowledge, augmented with knowledge, offered oblations of knowledge, and enkindled with knowledge, worship the ascendant Lord, the bestower of light (bliss).
- XIII.1.50** One is well-established in truth; the other is kindled in the actions (waters). Enkindled with knowledge, the two fires worship the ascendant Lord, the bestower of light (bliss).
- XIII.1.51** Whom the wind purifies all around, whom the resplendent Lord and the Lord of knowledge (purify), two fires, enkindled with knowledge, worship that ascendant Lord, the bestower of light.

वेदिं भूमिं कल्पयित्वा दिवं कृत्वा दक्षिणाम् ।

घंसं तदग्निं कृत्वा चकार विश्वमात्मन्ब्रह्मर्षेणाज्येन रोहितः ॥५२॥

वर्षमाज्यं घंसो अग्निर्वेदिर्भूमिरकल्पत ।

तत्रैतान्पर्वतानग्निर्गीर्भिरुर्ध्वो अकल्पयत् ॥५३॥

गीर्भिरुर्ध्वान्कल्पयित्वा रोहितो भूमिमब्रवीत् ।

त्वयीदं सर्वं जायतां यद्भुतं यच्च भाव्यम् ॥५४॥

स यज्ञः प्रथमो भूतो भव्यो अजायत ।

तस्माद् जज्ञ इदं सर्वं यत्किं चेदं विरोचते रोहितेन ऋषिणाभृतम् ॥५५॥

यश्च गां पदा स्फुरति प्रत्यङ् सूर्यं च मेहति ।

तस्य वृश्चामि ते मूलं न छायां कर्बोपरम् ॥५६॥

यो मांभिच्छायमत्येषि मां चाग्निं चान्तरा ।

तस्य वृश्चामि ते मूलं न छायां कर्बोपरम् ॥५७॥

वेदिम् । भूमिम् । कल्पयित्वा । दिवम् । कृत्वा । दक्षिणाम् ।

घंसम् । तत् । अग्निम् । कृत्वा । चकार । विश्वम् । आत्मन् । ब्रह्म । वर्षेण । आज्येन । रोहितः ॥

वर्षम् । आज्यम् । घंसः । अग्निः । वेदिः । भूमिः । अकल्पत ।

तत्र । एतान् । पर्वतान् । अग्निः । गीऽभिः । ऊर्ध्वान् । अकल्पयत् ॥ ५३ ॥

गीऽभिः । ऊर्ध्वान् । कल्पयित्वा । रोहितः । भूमिम् । अब्रवीत् ।

त्वयि । इदम् । सर्वम् । जायताम् । यत् । भुतम् । यत् । च । भाव्यम् ॥ ५४ ॥

सः । यज्ञः । प्रथमः । भूतः । भव्यः । अजायत । तस्मात् । ह । जज्ञे । इदम् । सर्वम् ।

यत् । किम् । च । इदम् । विरोचते । रोहितेन । ऋषिणा । आभृतम् ॥ ५५ ॥

यः । च । गाम् । पदा । स्फुरति । प्रत्यङ् । सूर्यम् । च । मेहति ।

तस्य । वृश्चामि । ते । मूलम् । न । छायाम् । कर्बुः । अपरम् ॥ ५६ ॥

यः । मा । अभिच्छायम् । अतिऽएषि । माम् । च । अग्निम् । च । अन्तरा ।

तस्य । वृश्चामि । ते । मूलम् । न । छायाम् । कर्बुः । अपरम् ॥ ५७ ॥

XIII.1.52 Forming the earth as the sacrificial altar, making the heaven as the sacrificial fee, using that heat as sacrificial fire, the ascendant Lord created all the beings that have soul, making the rain as the sacrificial butter.

XIII.1.53 Rain was made the sacrificial butter, the heat the sacrificial fire, the earth the sacrificial altar. There the adorable Lord made these high mountains rise up with words.

XIII.1.54 Making high mountains with the words, the ascendant Lord said to the earth : "let all this, whatsoever there is and whatsoever is yet to be, be born on you."

XIII.1.55 He has been born as the first sacrifice, that had been, and that was to be, as well. From Him is born all this whatever shines pleasantly. All this has been provided by the ascendant Lord, the seer.

XIII.1.56 Whoso kicks a cow with the foot, and urinates facing the sun, as such of yours, I hack off the root, so that you may not cast shadow any more.

XIII.1.57 You who overshadow me and who come between me and the fire divine, I hack off your root, so that you may not cast shadow any more.

यो अथ देव सूर्यं त्वां च मां चान्तरायति ।
 दुष्वप्यं तस्मिञ्छर्मलं दुरितानि च मृज्महे ॥५८॥
 मा प्र गाम पथो वयं मा यज्ञादिन्द्र सोमिनः ।
 मान्त स्युर्नो अरातयः ॥५९॥
 यो यज्ञस्य प्रसार्धनस्तन्तुदेवेष्वाततः ।
 तमाहुतमशीमहि ॥६०॥

यः । अथ । देव । सूर्यं । त्वाम् । च । माम् । च । अन्तरा । अयति ।
 दुःस्वप्यम् । तस्मिन् । शर्मलम् । दुःश्रुतानि । च । मृज्महे ॥ ५८ ॥

मा । प्र । गाम् । पथः । वयम् । मा । यज्ञात् । इन्द्र । सोमिनः ।
 मा । अन्तः । स्युः । नः । अरातयः ॥ ५९ ॥

यः । यज्ञस्य । प्रसार्धनः । तन्तुः । देवेषु । आश्रितः । तम् । आश्रितम् । अशीमहि ॥

(२) द्वितीयं सूक्तम्

(१-४१) षट्षत्वारिंशदवस्थास्य सूक्तस्य षष्ठा कविः । अस्यात्मरोहितादित्या देवताः । (१, १२-१५, ३२-४१) प्रथमवो
 द्वादश्यादिषतसुषामेकोनवत्वारिंशद्विषयस्य षातुष्टुप्, (२-३, ८, ४३) द्वितीयाद्विंशत्यास्त्रीषट्षत्वारिंशीनां जगती,
 (४-७, ९, २८, ३१-३३, ३५-३६, ३८, ४२, ४६) त्रुष्टुप्यादिषतसुषां नवम्यष्टाविंशत्योऽष्टाविंशत्यादिषयस्य
 पञ्चमितीषट्षिपद्याभिर्नीषिषत्वारिंशीषट्षत्वारिंशीनाम् त्रिष्टुप्, (१०) द्वाभ्या आस्तापष्टिः, (११) एकादश्या
 द्द्वितीगर्भा त्रिष्टुप्, (११-२४) बोहस्यादिनवनामाधीं गायत्री, (२५) पञ्चविंश्याः ऋग्मत्यास्तापष्टिः,
 (२६) ऋषिष्याः पुरोदयतिजागता मुरिजगती, (२७) सप्तविंश्या विपद्जगती, (२८) एकोनविंश्या
 भार्हतगमात्रुष्टुप्, (३०) त्रिष्याः पञ्चपदोष्पिग्वृहतीगर्भातिजगती, (३४) चतुर्विंश्या भार्भा पष्टिः,
 (३७) सप्तविंश्याः पञ्चपदा विपद्गर्भा जगती, (४४) चतुश्चत्वारिंश्याश्चतुषदा पुरत्याक्षप
 मुरिजगती, (४५) षड्षत्वारिंश्याश्चातिजागतगर्भा जगती छन्दांसि ॥

उदस्य केतवो दिवि शुक्रा भ्राजन्त ईरते । आदित्यस्य नृचक्षसो महिष्रतस्य मीदुषः ॥१॥

दिशां प्रज्ञानां स्वर्यन्तमर्चिषा सुपक्षमाशुं पतयन्तमण्वे ।

स्तवाम सूर्यं भुवनस्य गोपां यो रश्मिभिर्दिश आभाति सर्वाः ॥२॥

उत् । अस्थं । केतवः । दिवि । शुक्राः । भ्राजन्तः । ईरते ।

आदित्यस्यं । नृचक्षसः । महिष्रतस्य । मीदुषः ॥ १ ॥

दिशाम् । प्रज्ञानाम् । स्वर्यन्तम् । अर्चिषां । सुपक्षम् । आशुम् । पतयन्तम् । अण्वे ।

स्तवाम् । सूर्यम् । भुवनस्य । गोपाम् । यः । रश्मिभिः । दिशः । आभाति । सर्वाः ॥ २ ॥

XIII.1.58 O divine sun, whosoever stands today between you and me, to him we transfer evil dream, fault and troubles.

XIII.1.59 O resplendent Lord, let us not depart from the righteous path, nor from the path of noble actions; let not malignity or miserliness dwell within us. (See also Rg. X.57.1)

XIII.1.60 May we obtain the blessings of that eternal law-maker of this world to whom the offerings are made. He is the thread spun out by the priests and extended to the divine powers. He is thus the perfecter of the cosmic sacrifice. (See also Rg. X.57.2)

To the Sun

XIII.2.1 Bright and blazing rays of this sun, the overseer of men, observer of great vows, and the liberal showerer, go upwards in the sky.

XIII.2.2 We laud the sun, illuminator of the marks of the quarters with flow, strong-winged, swift, protector of the world, falling in the restless ocean; he, who brightens all the regions with his rays.

यत्प्राङ् प्रत्यङ् स्वधया यासि शीभं नानारूपे अहं नी कषि मायया ।
 तदादित्य महि तत्ते महि श्रवो यदेको विश्वं परि भूम जायसे ॥३॥
 विपश्चितं तुरणिं भ्राजमानं वहन्ति यं हरितः सप्त बृह्नीः ।
 सुताद्यमन्त्रिर्दिवमुन्निनाय तं त्वा पश्यन्ति परियान्तमाजिम् ॥४॥
 मा त्वा दभन्परियान्तमाजि स्वस्ति दुग्गो अति याहि शीभम् ।
 दिवं च सूर्यं पृथिवीं च देवीमहोरात्रे विमिमानो यदेधि ॥५॥
 स्वस्ति ते सूर्य चरसे रथाय येनोभावन्तौ परियासि सुधः ।
 यं ते वहन्ति हरितो वहिष्ठाः शतमश्वा यदि वा सप्त बृह्नीः ॥६॥
 सुखं सूर्यं रथमंशुमन्तं स्योनं सुवह्निमधि तिष्ठ वाजिनम् ।
 यं ते वहन्ति हरितो वहिष्ठाः शतमश्वा यदि वा सप्त बृह्नीः ॥७॥
 सप्त सूर्यो हरितो यातवे रथे हिरण्यत्वचसो बृहतीर्युक्त ।
 अमोचि शुक्रो रजसः परस्ताद्दिधूर्य देवस्तमो दिवमारुहत् ॥८॥

यत् । प्राङ् । प्रत्यङ् । स्वधया । यासि । शीभम् । नानारूपे इति नानारूपे । अहं नी इति ।
 कषि । मायया । तत् । आदित्य । महि । तत् । ते । महि । श्रवः । यत् । एको । विश्वम् ।
 परि । भूम । जायसे ॥ ३ ॥

विपश्चितम् । तुरणिम् । भ्राजमानम् । वहन्ति । यम् । हरितः । सप्त । बृह्नीः ।
 सुतात् । यम् । अन्त्रिः । दिवम् । उत्तुन्निनाय । तम् । त्वा । पश्यन्ति । परियान्तम् । आजिम् ॥
 मा । त्वा । दभन् । परियान्तम् । आजिम् । स्वास्ते । दुःस्रान् । अति । याहि । शीभम् ।
 दिवम् । च । सूर्य । पृथिवीम् । च । देवीम् । अहोरात्रे इति । विमिमानः । यत् । एधि ॥ ५ ॥
 स्वस्ति । ते । सूर्य । चरसे । रथाय । येन । उभौ । अन्तौ । परियासि । सुधः ।
 यम् । ते । वहन्ति । हरितः । वहिष्ठाः । शतम् । अश्वाः । यदि । वा । सप्त । बृह्नीः ॥६॥
 ससुखम् । सूर्य । रथम् । अंशुमन्तम् । स्योनम् । सुवह्निम् । अधि । तिष्ठ । वाजिनम् ।
 यं । ते । वहन्ति । हरितः । वहिष्ठाः । शतम् । अश्वाः । यदि । वा । सप्त । बृह्नीः ॥ ७ ॥
 सप्त । सूर्यः । हरितः । यातवे । रथे । हिरण्यत्वचसः । बृहतीः । अयुक्त ।
 अमोचि । शुक्रः । रजसः । परस्तात् । विधूर्य । देवः । तमः । दिवम् । आ । अरुहत् ॥८॥

XIII.2.3 That you go eastward and westward quickly with your sustaining power; and that you make two days of different forms with your wonderous force; this, O sun, is your great, very great glory, that you alone are born over all this world.

XIII.2.4 They behold you racing along your course — you, who are wise, victorious, and blazing; whom seven excellent golden coursers carry; whom the enjoyer (Atri) has conducted up from the flood to the sky.

XIII.2.5 May they not obstruct you racing along your course; may you go across difficulties quickly and safely, as you, O sun, go to the sky and the earth, making day and night.

XIII.2.6 O sun, may it be well with your ever-moving chariot, by which you go instantly to both the ends (of the world), and which your hundred or seven golden horses, good at drawing and fine ones, carry.

XIII.2.7 O sun, may you mount your pleasing chariot, rich in rays, comfortable, well-horsed and swift, which your hundred or seven golden horses, good at drawing and fine ones carry.

XIII.2.8 The sun has yoked in his chariot seven golden-coloured large bay steeds for his journey. The bright one has been released from dimness. Dispelling the darkness away, the divine one has ascended the sky.

उत्केतुना बृहता देव आगन्तपावृक्तमोभि ज्योतिरश्नेत् ।
 दिव्यः सुपर्णः स वीरो व्यख्यददितेः पुत्रो भुवनानि विश्वा ॥९॥
 उद्यन्नश्मीना तनुषे विश्वा रूपाणि पुष्यसि ।
 उभा समुद्रौ क्रतुना वि भासि सर्वोद्भोक्तान्परिभृभ्राजमानः ॥१०॥
 पूर्वापरं चरतो माययेतौ शिशू क्रीडन्तौ परि यातोर्णवम् ।
 विश्वान्यो भुवना विचष्टे हरण्यैरन्यं हरितो वहन्ति ॥११॥

दिवि त्वात्रिरधारयत्सूर्या मासाय कर्तवे ।
 स एषि सुधृतस्तपन्विश्वा भुतावृचारकशत् ॥१२॥
 उभावन्तौ समर्पसि वत्सः संमातराविव ।
 नन्वेतदितः पुरा ब्रह्म देवा अमी विदुः ॥१३॥
 यत्समुद्रमनु श्रितं तत्सिपासति सूर्यः ।
 अध्वास्य वितततो महान्पूर्वश्वापरश्च यः ॥१४॥

उत् । केतुना । बृहता । देवः । आ । अगन् । अप । अवृक्त । तमः । अभि । ज्योतिः । अश्नेत् ।
 दिव्यः । सुपर्णः । सः । वीरः । वि । अख्यत् । अदितेः । पुत्रः । भुवनानि । विश्वा ॥ ९ ॥
 उत्स्यन् । रश्मीन् । आ । तनुषे । विश्वा । रूपाणि । पुष्यसि ।
 उभा । समुद्रौ । क्रतुना । वि । भासि । सर्वान् । लोकान् । परिभृः । भ्राजमानः ॥ १० ॥
 पूर्वऽअपरम् । चरतः । मायया । एतौ । शिशू इति । क्रीडन्तौ । परि । यातः । अर्णवम् ।
 विश्वा । अन्यः । भुवना । विचष्टे । हरण्यैः । अन्यम् । हरितः । वहन्ति ॥ ११ ॥
 दिवि । त्वा । अत्रिः । अधारयत् । सूर्य । मासाय । कर्तवे ।
 सः । एषि । सुधृतः । तपन् । विश्वा । भुता । अवृचारकशत् ॥ १२ ॥
 उभौ । अन्तौ । सम् । अर्पसि । वत्सः । संमातरौऽइव ।
 ननु । एतत् । इतः । पुरा । ब्रह्म । देवाः । अमी इति । विदुः ॥ १३ ॥
 यत् । समुद्रम् । अनु । श्रितम् । तत् । सिपासति । सूर्यः ।
 अध्वा । अस्य । विस्ततः । महान् । पूर्वः । च । अपरः । च । यः ॥ १४ ॥

XIII.2.9 The divine (sun) has come with his great banner flying high. The darkness has been dispelled; the light is shed all around. That divine bird of goodly wings, the heroic son of the eternity (Aditi), has illumined all the worlds.

XIII.2.10 While rising, you spread out your rays; you develop all the forms; blazing and overpowering, you illumine both the oceans and all the worlds with your might.

XIII.2.11 They two move on one after the other by intellect; two playing young ones go about the ocean; the one looks abroad upon all beings; yellow steeds draw the other with golden (trappings ?). (See also Av. VII.81.1)

XIII.2.12 The enjoyer Lord has established you in the sky for making the mouth. As such, you go well-maintained, giving out heat and illuminating all the beings.

XIII.2.13 You go to both the ends, just as a calf goes to two joint mothers. Indeed previously the enlightened ones have known it to be the supreme god.

XIII.2.14 What is contained in the ocean, the sun wants to obtain. Its great path is stretched out far, that is eastward as well as westward.

तं समाप्नोति जुतिभिस्ततो नापं चिकित्सति ।

तेनामृतस्य भक्षं देवानां नावं रुधते ॥१५॥

उद्गु लं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥१६॥

अप ते तायवो यथा नक्षत्रा यन्त्यक्तुभिः । सूराय विश्वचक्षसे ॥१७॥

अदृश्रन्नस्य केतवो वि रश्मयो जनां अनु । भ्राजन्तो अग्नयो यथा ॥१८॥

तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्वमा भासि रोचन ॥१९॥

प्रत्यङ् देवानां विशः प्रत्यङ्मुदेषि मानुषीः । प्रत्यङ्विश्वं स्वर्दिशे ॥२०॥

येनां पावक चक्षसा भुरग्यन्तं जनां अनु । त्वं वरुण पश्यसि ॥२१॥

तम् । सम् । आप्नोति । जुतिभिः । ततः । न । अपं । चिकित्सति ।

तेन । अमृतस्य । भक्षम् । देवानाम् । न । अवं । रुधते ॥ १५ ॥

उत् । ऊं इति । त्यम् । जातवेदसम् । देवम् । वहन्ति । केतवः । दृशे । विश्वाय । सूर्यम् ॥

अपं । ते । तायवः । यथा । नक्षत्रा । यन्ति । अक्तुभिः । सूराय । विश्वचक्षसे ॥१७॥

अदृश्रन् । अस्य । केतवः । वि । रश्मयः । जनान् । अनु । भ्राजन्तः । अग्नयः । यथा ॥

तरणिः । विश्वदर्शतः । ज्योतिःकृत् । असि । सूर्य । विश्वम् । आ । भासि । रोचन ॥

प्रत्यङ् । देवानाम् । विशः । प्रत्यङ् । उत् । एषि । मानुषीः । प्रत्यङ् । विश्वम् । स्वर्दिशे ॥

येन । पावक । चक्षसा । भुरग्यन्तम् । जनान् । अनु । त्वम् । वरुण । पश्यसि ॥ २१ ॥

- XIII.2.15** That path he covers with fast speeds; he does not want to move away from that path. Thereby he does not obstruct the food of elixir of the enlightened ones.
- XIII.2.16** The banners of glory speak high of God, who knows all that lives, that all may look on Him. (See also Rg. I.50.1)
- XIII.2.17** In His supreme transcendental glow, all other transient lights fade away, like thieves. (See also Rg. I.50.2)
- XIII.2.18** His illuminating rays, shining like blazing fires, are seen afar, refulgent over the world of men. (See also Rg. I.50.3)
- XIII.2.19** O self-radiant God, you are the supreme light that outstrips all in speed, and it is your spiritual radiance that awakens each one of us, and shines through the entire firmament. (See also Rg. I.50.4)
- XIII.2.20** O God, you rise above to vitalize the physical forces, and you go deep into the inner realm to shine through the hearts of mankind. You command all the regions of the celestial and spiritual world. (See also Rg. I.50.5)
- XIII.2.21** It is your divine light that purifies our soul, and keeps us away from evil thoughts and actions. (See also Rg. I.50.6)

वि द्यामेषि रजस्पृध्वहर्मिमानो अक्तुभिः । पश्यञ्जन्मानि सूर्य ॥२२॥
 सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य । शोचिष्केशं विचक्षणम् ॥२३॥
 अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः सूर्यो रथस्य नृप्युः । तार्भिर्याति स्वयुक्तिभिः ॥२४॥
 रोहितो दिवमारुहत्तपसा तपस्वी ।
 स योनिर्मेति स उ जायते पुनः स देवानामधिपतिर्वभूव ॥२५॥
 यो विश्वचर्षणिस्त विश्वतोमुखो यो विश्वतस्पाणिस्त विश्वतस्पृथः ।
 सं बाहुभ्यां भरति सं पतत्रैर्धावापृथिवी जनयन्देव एकः ॥२६॥
 एकपाद्विषदो भूयो वि चक्रमे द्विपात्त्रिपादमभ्येति पश्चात् ।
 द्विपाद् षट्पदो भूयो वि चक्रमे त एकपदस्तन्वं समासते ॥२७॥
 अतन्द्रो यास्यन्हरितो यदास्थाम्ने रूपे कृणुते रोचमानः ।
 केतुमानुचन्सहमानो रजसि विश्वा आदित्य प्रवतो वि भासि ॥२८॥

वि । द्याम् । ऽपि । रजः । पृथु । अहः । मिमानः । अक्तुऽभिः । पश्यन् । जन्मानि । सूर्य ॥
 सप्त । त्वा । हरितः । रथे । वहन्ति । देव । सूर्य । शोचिः ऽकेशम् । विऽचक्षणम् ॥२३॥
 अयुक्त । सप्त । शुन्ध्युवः । सूर्यः । रथस्य । नृप्युः । तार्भिः । याति । स्वयुक्तिऽभिः ॥२४॥
 रोहितः । दिवम् । आ । अरुहत् । तपसा । तपस्वी ।
 सः । योनिम् । आ । एति । सः । उं इति । जायते । पुनः । सः । देवानाम् । अधिऽपतिः । वृभूव ॥
 यः । विश्वऽचर्षणिः । उत । विश्वतः ऽमुखः । यः । विश्वतः ऽपाणिः । उत । विश्वतः ऽपृथः ।
 सम् । बाहुभ्याम् । भरति । सम् । पतत्रैः । धावापृथिवी इति । जनयन् । देवः । एकः ॥२६॥
 एकऽपात् । द्विऽपदः । भूयः । वि । चक्रमे । द्विऽपात् । त्रिऽपादम् । अभि । एति । पश्चात् ।
 द्विऽपात् । ह । षट्ऽपदः । भूयः । वि । चक्रमे । ते । एकऽपदः । तन्वं । सम् । आसते ॥ २७ ॥
 अतन्द्रः । यास्यन् । हरितः । यत् । आऽअस्यात् । द्वे इति । रूपे इति । कृणुते । रोचमानः ।
 केतुऽमान् । उतऽयन् । सहमानः । रजसि । विश्वाः । आदित्य । प्रवतः । वि । भासि ॥२८॥

- XIII.2.22** It is your divine light that discriminates between light and darkness for the benefit of all creatures that have birth. (See also Rg. I.50.7)
- XIII.2.23** O self-radiant, through your divine spectrum of seven harnessed to your chariot, you guide all men. (See Also Rg. I.50.8)
- XIII.2.24** The self-radiant one operates through these harnessed sevens (five organs of senses and mind and intellect on the spiritual plane), - never failing and ever purifying, and thus safely draws the chariot of inner cosmos. (See also Rg. I.50.9)
- XIII.2.25** The austere ascending one ascends to heaven by his austerity. He comes to the womb therefrom. Of course, he is born again. He becomes the overlord of the bounties of Nature.
- XIII.2.26** He who belongs to all men (carṣaṇi) and has faces on all sides, who has hands on all sides and palms on all sides -- he brings together with his (two) arms, together with his wings (pl.), generating heaven and earth, sole Lord. (See Also Rg. X.81.3, Yv. XII.19)
- XIII.2.27** The one-footed strode out more than the two-footed; the two-footed falls upon (abhi-i) the three-footed from behind; the two-footed strode out more than the six-footed; they sit together (about) the body of the one-footed. (See also Rg. X.117.8)
- XIII.2.28** Free from lassitude, desirous of travelling, when he mounts his golden horses, he, the glowing, takes two forms. O sun, rich in rays, when rising, you overcome all the worlds, and shine out in tempests.

वण्महौ अंसि सूर्यं बडादित्य महौ अंसि ।

मुहांस्ते महतो महिमा त्वमादित्य महौ अंसि ॥२९॥

रोचंसे दिवि रोचंसे अन्तरिक्षे पतङ्ग पृथिव्यां रोचंसे रोचंसे अप्सवः ॥

उभा संमुद्रौ रुच्या व्यापिथ देवो देवासि महिषः स्वर्जित् ॥३०॥

अर्वाङ् परस्तात्प्रयतो व्यध्व आशुर्विपश्चित्पतयन्पतङ्गः ।

विष्णुर्विचित्तः शर्वसाधितिष्ठन्प्र केतुना सहते विश्वमेजत् ॥३१॥

चित्रश्चिकित्वान्महिषः सुपूर्ण आरोचयन्नोदसी अन्तरिक्षम् ।

अहोरात्रे परि सूर्यं वसाने प्रास्य विश्वा तिरतो वीर्याणि ॥३२॥

तिग्मो विभ्राजन्तन्वं शिशानोरंगमासः प्रवतो रराणः ।

ज्योतिष्मान्पक्षी महिषो वयोधा विश्वा आस्थात्प्रदिशः कल्पमानः ॥३३॥

चित्रं देवानां केतुरनीकं ज्योतिष्मान्प्रदिशः सूर्यं उत्थयन् ।

दिवाकरोति युष्मेस्तमांसि विश्वातारीदुरितानि शुक्रः ॥३४॥

वट् । महान् । अंसि । सूर्य । वट् । आदित्य । महान् । अंसि ।

महान् । ते । महतः । महिमा । त्वम् । आदित्य । महान् । अंसि ॥ २९ ॥

रोचंसे । दिवि । रोचंसे । अन्तरिक्षे । पतङ्ग । पृथिव्याम् । रोचंसे । रोचंसे । अप्सु । अन्तः ।

उभा । समुद्रौ । रुच्या । वि । आपिथ । देवः । देव । अंसि । महिषः । रवः । जित् ॥ ३० ॥

अर्वाङ् । परस्तात् । प्रयतः । विऽअध्वे । आशुः । विपः । चित् । पतयन् । पतङ्गः ।

विष्णुः । विऽचित्तः । शर्वसा । अविऽतिष्ठन् । प्र । केतुना । सहते । विश्वम् । एजत् ॥ ३१ ॥

चित्रः । चिकित्वान् । महिषः । सुऽपूर्णः । आऽरोचयन् । रोदसी इति । अन्तरिक्षम् ।

अहोरात्रे इति । परि । सूर्यम् । वसाने इति । प्र । अस्य । विश्वा । तिरतः । वीर्याणि ॥ ३२ ॥

तिग्मः । विऽभ्राजन् । तन्वम् । शिशानः । अरम् । गमासः । प्रऽवतोः । रराणः ।

ज्योतिष्मान् । पक्षी । महिषः । वयोऽधाः । विश्वाः । आ । अस्थात् । प्रऽदिशः । कल्पमानः ॥

चित्रम् । देवानाम् । केतुः । अनीकम् । ज्योतिष्मान् । प्रऽदिशः । सूर्यः । उत्थयन् ।

दिवाकुरः । अति । युष्मेः । तमांसि । विश्वा । अतारीत् । दुरऽइतानि । शुक्रः ॥ ३४ ॥

XIII.2.29 Verily , great art thou, O sun; verily, O Āditya, great art thou; great is the greatness of thee the great one; thou, O son of Infinity, art great. (See Yv. XXXIII.39. Rg. VIII.101.11)

XIII.2.30 You shine in the sky; you shine in the midspace; O flayer, you shine on the earth; you shine within the waters. You pervade both the oceans with light. O enlightened one, you are a mighty bounty of Nature and winner of light (bliss).

XIII.2.31 Swift, excellent observer, the flying one, flying hitherward from afar, soaring in the mid-course, pervading, extraordinarily thoughtful, subduing others with might, he, with his appearance, overbears all that moves.

XIII.2.32 Wonderfully wise, mighty, strong-winged (sun) illuminates the heaven and earth, as well as, the midspace. Day and night, dwelling about the sun, spread far and wide all his energies.

XIII.2.33 Scorching, blazing intensely, strengthening the body, moving at tremendous speed, abiding in heavenly heights, emitting light, winged one, the mighty, bestower of vigour, (the sun) has pervaded all the mid-regions giving them their form.

XIII.2.34 Wonderous bright appearance of the bounties of Nature, emitting light, the sun has risen up the mid-regions. The radiant maker of day with this intense brilliance has overcome all the darknesses difficult to traverse.

चित्रं देवाना॒मुद॑गा॒दनी॑कं चक्षु॑र्मित्रस्य वरु॑णस्या॒ग्नेः
 आ॒प्रा॒द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्षं सूर्यं आ॒त्मा जग॑तस्त॒स्थुर्ष॑श्च ॥३५॥
 उ॒च्चा प॑र्तन्तमरु॑णं सु॒पर्णं म॑ध्ये दि॒वस्तर॑णि भ्राज॑मानम् ।
 प॒श्याम॑ त्वा स॒वितारं॑ यमा॒हुरज॑स्रं ज्योति॑र्यद॒र्विन्दु॑दग्निः ॥३६॥
 दि॒वस्पृ॑ष्ठे धा॒वमानं॑ सु॒पर्णम॑दि॒त्याः पु॒त्रं ना॒थका॑म् उ॒र्षं या॑मि भी॒तः ।
 स नः॑ सूर्यं प्र ति॑र दी॒र्घमा॑यु॒र्मा रि॑षाम सु॒म॒तौ ते॒ स्याम॑ ॥३७॥
 स॒हस्रा॑ह्वयं वि॒र्यता॑वस्य पु॒क्षौ ह॑रैर्ह॒सस्य॑ प॑र्ततः स्व॒र्गम् ।
 स दे॒वान्स॑र्वा॒नुर॑स्युप॒दद्य॑ स॒प॒श्य॑न्याति भु॒वनानि॑ वि॒श्वा ॥३८॥
 रोहि॑तः का॒लो अ॑भव॒द्रोहि॑तो॒ग्ने प्र॒जाप॑तिः ।
 रोहि॑तो य॒ज्ञानां॑ सु॒खं रोहि॑तः स्व॒भ्राभ॑रत् ॥३९॥
 रोहि॑तो लो॒को अ॑भव॒द्रोहि॑तो॒त्यत॑प॒द्विव॑म् ।
 रोहि॑तो र॒श्मिभि॑र्भूमिं स॒मु॒द्रम॑नु सं च॑रत् ॥४०॥

चित्रम् । देवानाम् । उत् । अगात् । अनीकम् । चक्षुः । मित्रस्य । वरुणस्य । अग्नेः ।
 आ । अप्रात् । द्यावापृथिवी इति । अन्तरिक्षम् । सूर्यः । आत्मा । जगतः । तस्थुर्षः । च ॥
 उच्चा । पर्तन्तम् । अरुणम् । सुऽपर्णम् । मध्ये । दिवः । तरणिम् । भ्राजमानम् ।
 पश्याम । त्वा । सवितारम् । यम् । आहुः । अजस्रम् । ज्योतिः । यत् । अर्विन्दत् । अग्निः ॥
 दिवः । पृष्ठे । धावमानम् । सुऽपर्णम् । अदि॒त्याः । पु॒त्रम् । ना॒थका॑मः । उ॒र्षं । या॑मि । भी॒तः ।
 सः । नः । सूर्यं । प्र । ति॒र । दी॒र्घम् । आयुः । मा । रि॒षाम् । सु॒म॒तौ । ते॒ । स्या॑म ॥३७॥
 सहस्र॑अ॒ह्वय॑म् । वि॒र्य॑तौ । अस्य । पु॒क्षौ । ह॑रैः । ह॒स॒स्यं । प॑र्ततः । स्वः॒ऽगम् ।
 सः । दे॒वान् । सर्वा॑न् । उ॒र॑सि । उ॒प॒द॒द्य॑ । स॒म॒प॒श्य॑न् । या॒ति॒ । भु॒व॒नानि॑ । वि॒श्वा ॥
 रोहि॑तः । का॒लः । अ॒भव॑त् । रोहि॑तः । अ॒ग्ने । प्र॒जा॒प॑तिः ।
 रोहि॑तः । य॒ज्ञाना॑म् । सु॒खम् । रोहि॑तः । स्व॒र्गः । आ । अ॒भ्रा॒रत् ॥ ३९ ॥
 रोहि॑तः । लो॒कः । अ॒भव॑त् । रोहि॑तः । अ॒ग्नि । अ॒त॒प॒त् । दि॒वम् ।
 रोहि॑तः । र॒श्मिभि॑भिः । भूमि॑म् । स॒मु॒द्रम् । अ॒नु । स॒म । च॑रत् ॥ ४० ॥

- XIII.2.35** Yonder has arisen with wonderful divine effulgence the eye of our light, life and energy. He has filled the celestial regions, the earth and the inter-space with his glory. This sun is the soul of all that moves or is immovable. (See also Rg. I.115.1.;Yv. VII.42)
- XIII.2.36** May we behold you, the impeller, flying high, strong-winged, swimming in the midst of heaven, blazing bright, whom they call the light eternal, which an enjoyer realizes.
- XIII.2.37** Frightened and desirous of refuge, I approach the strong-winged sun, the son of eternity, racing on the top of the sky. As such, O son, may you bestow a long span of life. May we not come to harm. May we be in your friendly favour.
- XIII.2.38** A thousand days journey are expanded the wings of him, of the yellow swan flying to heaven; he, putting all the gods in his breast, goes viewing together all existences. (See also Av. X.8.18)
- XIII.2.39** The ascendant Lord has become the time. The ascendant Lord has been the Lord of creatures in the beginning. The ascendant Lord is the mouth of sacrifices. The ascendant Lord has brought the light.
- XIII.2.40** The ascendant Lord has become the world. The ascendant Lord has heated the sky. The ascendant Lord with His rays moves along the earth and the ocean.

सर्वा दिशः समचरद्रोहितोधिपतिर्दिवः ।

दिवं समुद्रमाद्भुमि सर्वं भुतं वि रक्षति ॥४१॥

आरोहञ्जुको बृहतीरतन्द्रो द्वे रूपे कृणुते रोचमानः ।

चित्रश्चिक्त्वान्महिषो वातमाया यावतो लोकानभि यहिभाति ॥४२॥

अभ्यन्यदेति पर्यन्यदस्यतेहोग्राभ्यां महिषः कल्पमानः ।

सूर्यं वयं रजसि क्षियन्तं गातुदिदं हवामहे नार्धमानाः ॥४३॥

पृथिवीप्रो महिषो नार्धमानस्य गातुरदब्धचक्षुः परि विश्वं ब्रुमूव ।

विश्वं संपश्यन्त्सुविदत्रो यजत्र इदं शृणोतु यदहं ब्रवीमि ॥४४॥

पर्यस्य महिमा पृथिवीं समुद्रं ज्योतिषा विभ्राजन्परि चामन्तरिक्षम् ।

सर्वं संपश्यन्त्सुविदत्रो यजत्र इदं शृणोतु यदहं ब्रवीमि ॥४५॥

अवोध्मिः समिधा जनानां प्रति धेनुर्मिवायतीमुषासम् ।

यहा इव प्र वयामुजिहानाः प्र भानवः सिस्त्रते नाकमच्छ ॥४६॥

सर्वाः । दिशः । सम । अचरत् । रोहितः । अधिऽपतिः । दिवः ।

दिवम् । समुद्रम् । आत् । भूमिम् । सर्वम् । भुतम् । वि । रक्षति ॥ ४१ ॥

आऽरोहन् । शुक्रः । बृहतीः । अतन्द्रः । द्वे इति । रूपे इति । कृणुते । रोचमानः । चित्रः ।

चिक्त्वान् । महिषः । वातम्ऽआयाः । यावतः । लोकान् । अभि । यत् । विऽभाति ॥

अभि । अन्यत् । एति । परि । अन्यत् । अस्यते । अहोग्राभ्याम् । माहिषः । कल्पमानः ।

सूर्यम् । वयम् । रजसि । क्षियन्तम् । गातुऽविदम् । हवामहे । नार्धमानाः ॥ ४३ ॥

पृथिवीऽप्रः । महिषः । नार्धमानस्य । गातुः । अदब्धऽचक्षुः । परि । विश्वम् । ब्रुमूव ।

विश्वम् । समुऽपश्यन् । सुऽविदत्रः । यजत्रः । इदम् । शृणोतु । यत् । अहम् । ब्रवीमि ॥

परि । अस्थ । महिमा । पृथिवीम् । समुद्रम् । ज्योतिषा । विऽभ्राजन् । परि । चाम् ।

अन्तरिक्षम् । सर्वम् । समुऽपश्यन् । सुऽविदत्रः । यजत्रः । इदम् । शृणोतु । यत् । अहम् । ब्रवीमि ॥

अवोधि । अग्निः । समुऽइधा । जनानाम् । प्रति । धेनुम्ऽइव । आऽयतीम् । उषसम् ।

यहाऽइव । प्र । वयाम् । उत्तऽजिहानाः । प्र । भानवः । सिस्त्रते । नाकम् । अच्छ ॥ ४६ ॥

XIII.2.41 The ascendant Lord, the sovereign of the heaven, moves about in all the quarters; He guards the sky, the ocean, the earth and also all the beings.

XIII.2.42 Free from lassitude, the bright one (the sun), while ascending the great (spaces), develops two forms shining beautifully. Wonderful, observant, mighty, and creator of wind phenomena, he illumines all the worlds, whatsoever, there exist.

XIII.2.43 Being shaped by day and night, the mighty (sun), goes towards one (form) and the other (form) is thrust away. Imploring, we invoke the sun, who knows the path and dwells in the midspace.

XIII.2.44 The mighty (sun), fulfiller of the earth, the guide of the implorer, one of unsuppressed vision, has encompassed the world. May he, the benevolent, worshipful, beholding all, listen to what I say.

XIII.2.45 The grandeur of Him goes beyond the earth, beyond the ocean, and blazing brilliant with light it goes beyond the midspace and the sky. May he, the benevolent, worshipful, beholding all, listen to what I say.

XIII.2.46 With the fire-wood of people, the fire divine has awakened, just as a milch-cow awakens at the coming of the dawn. Like young plants throwing their branches upwards, the beams of rays go forth towards the heaven.

(३) द्वीपं सूक्तम्

(१-२१) वह्निर्वायुवस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । अग्न्यात्मरोहितादित्या देवताः । (१, ११, १८, २१) प्रपगापोहवपहा-
 दस्येकविंशतिनामधृचां चतुष्टयसानापदाकृतिः, (२) द्वितीयापास्यवसाना पदुदा भुरिगिष्टिः, (३) द्वितीयापास्यवसाना
 पदुदाष्टिः, (४) चतुष्टयस्यवसाना पदुपदातिशाङ्करगर्भा भृतिः, (५-६) पञ्चमीषष्ठपोधनुवसाना सप्तपदा
 शाङ्करातिशाङ्करगर्भा भृतिः, (७) सप्तम्याधनुवसाना सप्तपदातुष्टुगर्भातिभृतिः, (८, २०, २२)
 षष्ठमीदिशीद्वाविंशतिनां स्यवसाना पदुदत्त्यष्टिः, (९-१२) नवम्यादिचतसृषां चतुरवसाना
 सप्तपदा भुरिगिष्टिभृतिः, (१३-१४) दशोदशीचतुर्दशयोधनुवसानापदा कृतिः, (१५)
 पञ्चदश्याधनुवसाना सप्तपदा निष्टुदतिभृतिः, (१७, २४) सप्तदशीचतुर्विंशयो-
 धनुवसाना सप्तपदा कृतिः, (१९) एकोनविंश्याधनुवसानापदा
 भुरिगाकृतिः, (२३, २५) त्रयोविंशीगत्रयैरयोधनुवसानापदा-
 पदा विकृतिः, [(२६) वह्निव्याधानुष्टुप्] छन्दांसि ॥

य इमे द्यावापृथिवी जजान यो द्रापिं कृत्वा भुव्नानि वस्ते ।
 यस्मिन्क्षियन्ति प्रदिशः पदुर्तीर्याः पतद्गो अनु विचाकंशीति तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥१॥
 यस्माद्वाता ऋतुथा पर्वन्ते यस्मात्समुद्रा अधि विक्षरन्ति तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥२॥
 यो मारयति प्राणयति यस्मात्प्राणन्ति भुव्नानि विश्वा तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥३॥
 यः प्राणेन द्यावापृथिवी तर्पयत्यपानेन समुद्रस्य जठरं यः पिपतिं तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥४॥

यः । इमे इति । द्यावापृथिवी इति । जजान । यः । द्रापिम् । कृत्वा । भुव्नानि । वस्ते ।
 यस्मिन् । क्षियन्ति । प्रदिशः । पदु । उर्वीः । याः । पतद्गः । अनु । विच्चाकंशीति । तस्य ।
 देवस्य । क्रुद्धस्य । एतत् । आगः । यः । एवम् । विद्वांसम् । ब्राह्मणम् । जिनाति ।
 उत् । वेपय । रोहित । प्र । क्षिणीहि । ब्रह्मज्यस्य । प्रति । मुञ्च । पाशान् ॥ १ ॥
 यस्मात् । वाताः । ऋतुऽथा । पर्वन्ते । यस्मात् । समुद्राः । अधि । विक्षरन्ति । तस्य । ० ॥ २ ॥
 यः । मारयति । प्राणयति । यस्मात् । प्राणन्ति । भुव्नानि । विश्वा । तस्य । ० ॥ ३ ॥
 यः । प्राणेन । द्यावापृथिवी इति । तर्पयति । अपानेन । समुद्रस्य । जठरम् । यः । पिपतिं । तस्य । ० ॥

To the Sun (with imprecation on the evil-doer)

- XIII.3.1** He, who has brought into existence these two – the heaven and earth; who dwells within the beings making them a mantle (for himself); in whom find shelter the six vast mid-quarters, which the flying one (sun) illuminates – to that wrathful (enraged) Lord it is offending, some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one (Rohita), make him tremble, destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.
- XIII.3.2** Out of whom the winds blow in due seasons, out of whom the oceans flow out all around – to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one (Rohita), make him tremble; destroy him put your snares upon the harasser of intellectual persons.
- XIII.3.3** He, who causes to die (and) who brings to life, (and) from whom all the beings receive life – to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one (Rohita), make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual person.
- XIII.3.4** He, who refreshes the heaven and earth with (his) in-breath, (and) who fills the belly of the ocean with (his) out-breath – to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some scathes such a learned intellectual person. O ascending one (Rohita), make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser intellectual persons.

यस्मिन्वि॒राट्॑रमे॒ष्टी प्र॒जाप॑तिर॒भिर्वै॑श्वान॒रः स॒ह प॒ङ्क्त्या श्रि॒तः ।
 यः पर॑स्य प्रा॒णं पर॑मस्य तेज॑ आ॒ददे॑ तस्य॑ दे॒वस्य॑ ।
 क्रु॒द्धस्यै॑तदा॒गो य एवं॑ वि॒द्वांसं॑ ब्राह्म॒णं जि॒नाति॑ ।
 उ॒द्वेप॑य रोहि॒त प्र क्षि॑णीहि ब्रह्म॒ज्यस्य॑ प्रति॑ सु॒ख पाशा॑न् ॥५॥
 यस्मिन्प॒ङ्कुर्वीः पञ्च॑ दि॒शो अ॒धि श्रि॒ताश्च॑तस्र॒ आपो॑ य॒ज्ञस्य॑ त्रयो॒क्षराः ।
 यो अ॒न्तरा॑ रोद॑सी क्रु॒द्धश्चक्षु॑षेक्ष॒त तस्य॑ दे॒वस्य॑ ।
 क्रु॒द्धस्यै॑तदा॒गो य एवं॑ वि॒द्वांसं॑ ब्राह्म॒णं जि॒नाति॑ ।
 उ॒द्वेप॑य रोहि॒त प्र क्षि॑णीहि ब्रह्म॒ज्यस्य॑ प्रति॑ सु॒ख पाशा॑न् ॥६॥
 यो अ॒न्नादो॑ अन्न॑पतिर्व॒भूव ब्रह्म॑ण॒स्पति॑रु॒त यः ।
 भूतो॑ भ॒विष्य॑द्भुव॒नस्य॑ य॒स्पति॑स्तस्य॑ दे॒वस्य॑ ।
 क्रु॒द्धस्यै॑तदा॒गो य एवं॑ वि॒द्वांसं॑ ब्राह्म॒णं जि॒नाति॑ ।
 उ॒द्वेप॑य रोहि॒त प्र क्षि॑णीहि ब्रह्म॒ज्यस्य॑ प्रति॑ सु॒ख पाशा॑न् ॥७॥
 अ॒होरा॒त्रैर्वि॑मितं त्रि॒शद॑ङ्गं त्रयो॒दश॑ मा॒सं यो नि॒र्मिमी॑ति॒ तस्य॑ दे॒वस्य॑ ।
 क्रु॒द्धस्यै॑तदा॒गो य एवं॑ वि॒द्वांसं॑ ब्राह्म॒णं जि॒नाति॑ ।
 उ॒द्वेप॑य रोहि॒त प्र क्षि॑णीहि ब्रह्म॒ज्यस्य॑ प्रति॑ सु॒ख पाशा॑न् ॥८॥

यस्मिन् । वि॒राट् । पर॑मे॒स्थी । प्र॒जाऽप॑तिः । अ॒ग्निः । वै॒श्वान॒रः । स॒ह । प॒ङ्क्त्या । श्रि॒तः ।
 यः । पर॑स्य । प्रा॒णम् । पर॑मस्य । तेजः । आ॒द॒दे॒ । तस्य॑ । ० ॥ ५ ॥
 यस्मिन् । पट् । उ॒र्वीः । पञ्च॑ । दि॒शः । अ॒धि । श्रि॒ताः । च॒त॒स्रः । आ॒पः । य॒ज्ञस्य॑ । त्रयो॑ ।
 अ॒क्षराः । यः । अ॒न्तरा॑ । रोद॑सी इति । क्रु॒द्धः । चक्षु॑षा । ऐ॒क्ष॒त । तस्य॑ । ० ॥ ६ ॥
 यः । अ॒न्नऽअ॒दः । अन्न॑पतिः । ब॒भूव॑ । ब्रह्म॑णः । प॒तिः । उ॒त । यः ।
 भूतः । भ॒विष्य॑त् । भुव॑नस्य । यः । प॒तिः । तस्य॑ । ० ॥ ७ ॥
 अ॒होरा॒त्रैः । वि॒स॒मितम् । त्रि॒श॒तऽअ॒ङ्गम् । त्रयो॑ऽद॒शम् । मा॒सम् । यः । निः॒स॒मिमी॑ति । तस्य॑ । ० ॥

- XIII.3.5** He, within whom Virāj (the lumiscent), the Lord dwelling in the highest abode, the Lord of creatures, and the adorable Lord, benefactor of all men, has found shelter with the pañkti metre; He, who takes to Himself the vital breath of the highest and the radiance of the supreme -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.
- XIII.3.6** He, in whom the six vast (mid-quarters), the five quarters, the four waters and the three syllables of yajna (the sacrifice) have found shelter; who, being, enraged, looks through heaven and earth with his vision -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.
- XIII.3.7** He, who being the Lord of food, has become the consumer of food, and who is also the Lord of knowledge; who is the Lord of the existence past, present and future -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble, destroy him, put your snares upon the harasser of intellectual persons.
- XIII.3.8** He, who forms the thirteenth month, measured well with days and nights and containing thirty members -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

कृष्णं नयानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति ।
 त आर्ववृत्रन्तसर्दनादृतस्य तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुश्रु पाशान् ॥९॥
 यत्ते चन्द्रं कश्यप रोचनावद्यत्संहितं पुष्कलं चित्रभानु ।
 यस्मिन्सूर्या आपिताः सप्त साकं तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुश्रु पाशान् ॥१०॥
 बृहदेनमनु वस्ते पुरस्ताद्रथन्तरं प्रति गृह्णाति पश्चात् ।
 ज्योतिर्वसनि सद्धमप्रमादं तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुश्रु पाशान् ॥११॥
 बृहदुन्यतः पक्ष आसीद्रथन्तरमुन्यतः सर्वले सग्नीची ।
 यद्रोहितमर्जनयन्त देवास्तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुश्रु पाशान् ॥१२॥

कृष्णम् । निऽयानम् । हरयः । सुऽपर्णाः । अपः । वसानाः । दिवम् । उत् । पतन्ति ।
 त । आ । अर्ववृत्रन् । सर्दनात् । क्रुत्तरय । तस्य । ० ॥ ९ ॥
 यत् । ते । चन्द्रम् । कश्यप । रोचनावद्यत् । यत् । समऽहितम् । पुष्कलम् । चित्रभानु ।
 यस्मिन् । सूर्याः । आपिताः । सप्त । साकम् । तस्य । ० ॥ १० ॥
 बृहत् । एनम् । अनु । वस्ते । पुरस्तात् । रथम्ऽन्तरम् । प्रति । गृह्णाति । पश्चात् ।
 ज्योतिः । वसनि इति । सद्धम् । अप्रऽमादम् । तस्य । ० ॥ ११ ॥
 बृहत् । अन्यतः । पक्षः । आसीत् । रथम्ऽन्तरम् । अन्यतः । सर्वले इति सऽर्वले ।
 सग्नीची इति । यत् । रोहितम् । अर्जनयन्त । देवाः । तस्य । ० ॥ १२ ॥

XIII.3.9 Dark the descent; the strong-winged birds are golden; they fly aloft to heaven,⁹ enrobed in waters. They have come higher from the seat of order, against to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.10 O discerner (Kaśyapa) Lord, what is shingly pleasing of yours, (and) what is the concentrated, abundant wonderful light, and wherein the seven suns are set together -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.11 The bṛhat Sāman clads Him in front and the rathambara Sāman takes hold of Him from behind, always carefully clothed in light -- to that enraged Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.12 When the bounties of Nature brought into being the ascending one (sun), the bṛhat was his one wing and the rathambara the other, both were equally strong and directed to one and the same goal -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

स वरुणः सायमग्निर्भवति स मित्रो भवति प्रातरुद्यन् ।
 स संविता भूत्वान्तरिक्षेण याति स इन्द्रो भूत्वा तपति मध्यतो दिवं तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्येतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुष्ठ पाशान् ॥१३॥
 सहस्राह्वयं वियंतावस्य पृक्षो हरेर्हंसस्य पततः स्वर्गम् ।
 स देवान्सर्वानुरस्युपदद्यं संपश्यन्याति भुवनानि विश्वा तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्येतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुष्ठ पाशान् ॥१४॥
 अयं स देवो अप्सवः स हस्तमूलः पुरुशाको अत्रिः ।
 य इदं विश्वं भुवनं जजान तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्येतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुष्ठ पाशान् ॥१५॥
 शुक्रं वहन्ति हरयो रघुप्यदो देवं दिवि वर्चसा भ्राजमानम् ।
 यस्योर्ध्वा दिवं तन्वःस्तपन्त्यर्वाङ् सुवर्णैः पटुरैर्वि भाति तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्येतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुष्ठ पाशान् ॥१६॥

सः । वरुणः । सायम् । अग्निः । भवति । सः । मित्रः । भवति । प्रातः । उत्पद्यन् । सः ।
 संविता । भूत्वा । अन्तरिक्षेण । याति । सः । इन्द्रः । भूत्वा । तपति । मध्यतोः । दिवम् ।
 तस्य । ० ॥ १३ ॥

सहस्रऽह्वयम् । विज्येतौ । अस्य । पृक्षो । हरेः । हंसस्य । पततः । स्वर्गम् । सः ।
 देवान् । सर्वान् । उरसि । उपदद्यं । सम्पश्यन् । याति । भुवनानि । विश्वा । तस्य । ० ॥

अयम् । सः । देवः । अप्सु । अन्तः । सहस्रमूलः । पुरुशाकः । अत्रिः ।
 यः । इदम् । विश्वम् । भुवनम् । जजान । तस्य । ० ॥ १५ ॥

शुक्रम् । वहन्ति । हरयः । रघुऽयदः । देवम् । दिवि । वर्चसा । भ्राजमानम् ।
 यस्य । ऊर्ध्वाः । दिवम् । तन्वः । तपन्ति । अर्वाङ् । सुवर्णैः । पटुरैः । वि । भाति । तस्य । ० ॥ १६ ॥

XIII.3.13 He, the venerable Lord, is adorable (Agni) in the evening; He is friendly (Mitra) in the morning, while rising up; becoming the impeller (Savitṛ), He goes through the midspace; becoming resplendent (Indra), He blazes up in the midst of the sky -- to that enraged Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of the intellectual persons.

XIII.3.14 A thousand day's journey are expanded the wings of him, of the yellow swan flying to heaven; he, putting all the gods in his breast, goes viewing together all existences -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble, destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.15 This is the very same Lord dwelling within the waters, having thousand roots and helping in many ways, the consumer (of all), who has created all this existence -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares on the harasser of intellectual persons.

XIII.3.16 Swift-moving coursers bear along the bright Lord blazing with lustre in the heaven; him, whose upper parts heat up the sky, and downward part shines with colourful rays (rays of beautiful colours) -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

येनादित्यान्हरितः संवहन्ति येन यज्ञेन बहवो यन्ति प्रजानन्तः ।
 यदेकं ज्योतिर्वहधा विभाति तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुखं पाशान् ॥१७॥
 सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा ।
 त्रिनाभिं चक्रमजरमनर्वं यत्रेमा विश्वा भुवनाधि तस्युस्तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुखं पाशान् ॥१८॥
 अष्टधा युक्तो वहति वहिरुग्रः पिता देवानां जनिता मतीनाम् ।
 ऋतस्य तन्तुं मनसा मिमानः सर्वा दिशः पवते मातरिश्वा तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुखं पाशान् ॥१९॥
 सम्यञ्चं तन्तुं प्रदिशोनु सर्वा अन्तर्गीयत्र्याममृतस्य गर्भे तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुखं पाशान् ॥२०॥

येन । आदित्यान् । हरितः । सम्ऽवहन्ति । येन । यज्ञेन । बहवः । यन्ति । प्रऽजानन्तः ।
 यत् । एकम् । ज्योतिः । बहुऽधा । विऽभाति । तस्य । ० ॥ १७ ॥
 सप्त । युञ्जन्ति । रथम् । एकऽचक्रम् । एकः । अश्वः । वहति । सप्तऽनामा ।
 त्रिऽनाभिः । चक्रम् । अजरम् । अनर्वम् । यत्रे । इमा । विश्वा । भुवना । अधि । तस्युः । तस्य । ० ॥
 अष्टऽधा । युक्तः । वहति । वहिः । उग्रः । पिता । देवानाम् । जनिता । मतीनाम् ।
 ऋतस्य । तन्तुम् । मनसा । मिमानः । सर्वाः । दिशः । पवते । मातरिश्वा । तस्य । ० ॥ १९ ॥
 सम्यञ्चम् । तन्तुम् । प्रऽदिशः । अनु । सर्वाः । अन्तः । गायत्र्याम् । अमृतस्य । गर्भे । तस्य । ० ॥

XIII.3.17 By whom the golden coursers (the rays) bear along the Ādityas (the suns of twelve months); by which worship many a realized ones go; who, being the sole light, shines out in various forms -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.18 Seven harness a one-wheeled chariot; one horse, having seven names, draws (it); or three naves (is) the wheel, unwasting, unassailed, whereon stand all these existences -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.19 The fierce chariot-horse, the father of the enlightened ones and the begetter of wisdoms, bears along, harnessed eight-fold. Arranging the thread of the eternal law by the mind, the dweller of the midspace goes about purifying all the quarters -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.20 (Arranging) the entire thread in all the vast quarters, inside the Gāyatrī, within the womb of the immortality -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

निःशुचस्तिस्त्रो व्युषो ह तिस्रस्त्रीणि रजांसि दिवो अङ्ग तिस्रः ।
 विद्या ते अग्ने त्रेधा जनित्रं त्रेधा देवानां जनिमानि विद्म तस्य देवस्य ।
 कुक्षस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुख पाशान् ॥२१॥
 वि य और्णोत्पृथिवीं जायमान आ समुद्रमर्दधादन्तरिक्षे तस्य देवस्य ।
 कुक्षस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुख पाशान् ॥२२॥
 त्वमग्ने क्रतुभिः केतुभिर्हितोऽर्कः समिद्ध उदरोचथा दिवि ।
 किमभ्यार्चिन्मरुतः पृथिमातरो यद्रोहितमर्जनयन्त देवास्तस्य देवस्य ।
 कुक्षस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुख पाशान् ॥२३॥
 य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य देवाः ।
 योऽस्येदो द्विपदो यश्चतुष्पदस्तस्य देवस्य ।
 कुक्षस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वैपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुख पाशान् ॥२४॥

निःशुचः । तिस्रः । विऽउषः । ह । तिस्रः । त्रीणि । रजांसि । दिवः । अङ्ग । तिस्रः ।
 विद्म । ते । अग्ने । त्रेधा । जनित्रम् । त्रेधा । देवानाम् । जनिमानि । विद्म । तस्य । ० ॥२१॥
 वि । यः । और्णोत् । पृथिवीम् । जायमानः । आ । समुद्रम् । अर्दधात् । अन्तरिक्षे । तस्य । ० ॥
 त्वम् । अग्ने । क्रतुऽभिः । केतुऽभिः । हितः । अर्कः । समऽईद्धः । उत् । अरोचथाः ।
 दिवि । किम् । अभि । आर्चन् । मरुतः । पृथिऽमातरः । यत् । रोहितम् । अर्जनयन्त ।
 देवाः । तस्य । ० ॥ २३ ॥

यः । आत्मऽदाः । बलऽदाः । यस्य । विश्वे । उपऽआसते । प्रऽशिषम् । यस्य । देवाः ।
 यः । अस्य । ईदो । द्विऽपदः । यः । चतुऽपदः । तस्य । ० ॥ २४ ॥

XIII.3.21 There are three evening; verily, are three; three are the midspaces; O dear one, the heaven also are three. O adorable fire divine, we know your three-fold birth-place; we know threefold births of the enlightened ones -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.22 He, who, while coming into existence, covered the earth and set the ocean (vapour) all over the midspace -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.23 O adorable fire divine, set in motion by the sacrifices and by the rays, enkindled well, you shine up as the sun in the sky. What was that, which the cloud-bearing winds, sons of the earth, worshipped, when the bounties of Nature brought the ascending sun into being -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.24 He who is self-giving, strength-giving, of whom all, of whom (even) the gods wait upon the direction, who is master of these bipeds, who of quadrupeds -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

एकपाद्विपदो भूयो वि चक्रमे द्विपाद्विपादमन्येति पश्चात् ।
 चतुष्पाद्विपदो द्विपदामभिस्वरे संपश्यन्पङ्क्तिमुपतिष्ठमानस्तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥ २५ ॥
 कृष्णायाः पुत्रो अर्जुनो राज्या वत्सो जायत ।
 स ह यामधि रोहति रुहो रुहो रोहितः ॥ २६ ॥

एकपात् । द्विपदः । भूयः । वि । चक्रमे । द्विपात् । त्रिपादम् । अभि । एति ।
 पश्चात् । चतुःपात् । चक्रे । द्विपदाम् । अभिऽस्वरे । सम्पश्यन् । पङ्क्तिम् ।
 उपतिष्ठमानः । तस्य । देवस्य । क्रुद्धस्य । एतत् । आगः । यः । एवम् । विद्वांसम् ।
 ब्राह्मणम् । जिनाति । उत् । वेपय । रोहित । प्र । क्षिणीहि । ब्रह्मज्यस्य । प्रति ।
 मुञ्च । पाशान् ॥ २५ ॥

कृष्णायाः । पुत्रः । अर्जुनः । राज्याः । वत्सः । अजायत ।
 सः । ह । याम् । अधि । रोहति । रुहः । रुहोह । रोहितः ॥ २६ ॥

(५) चतुर्थं सूक्तम्

'स एति सविता' इत्याख्य 'अत्रायेन' इत्यन्तानां षट्पद्याणां ब्रह्मा ऋषिः । मन्त्रोत्पन्न देवताः ॥

[१] प्रथमाः पद्यानि

(१-१३) प्रयोदशार्चत्वात्स पद्यास्तस्य (१-११) प्रयोदशार्चत्वात् प्राजापत्यानुष्टुप्, (१२) द्वादश्या
 विराट्प्राग्वही, (१३) प्रयोदशवाध्यासुर्गुणिकं छन्दांसि ॥

स एति सविता स्वर्दिवस्पृष्टेविचारकशत् ॥ १ ॥
 रुश्मिभिर्नभ आमृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥ २ ॥
 स धाता स विधर्ता स वायुर्नभ उच्छ्रितम् ।
 रुश्मिभिर्नभ आमृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥ ३ ॥

सः । एति । सविता । स्वर्ः । दिवः । पृष्टे । अवऽचारकशत् ॥ १ ॥

रुश्मिभिः । नभः । आऽमृतम् । महाऽइन्द्रः । एति । आऽवृतः ॥ २ ॥

सः । धाता । सः । विऽधर्ता । सः । वायुः । नभः । उतऽश्नितम् । रुश्मिभिः । ० ॥ ३ ॥

- XIII.3.25** The one-footed strode out more than the two-footed; the two-footed falls upon the three-footed from behind; the four-footed acted within the call of the two-footed ones, beholding the series (pañti), drawing near (up-asthā) – to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons. (See also Rg. X.117.8)
- XIII.3.26** The white son of the black (mother), the young of night, was born, he ascends upon the sky; the ruddy one ascended the ascents. (See also Rg. X.117.8)

Extolling the Sun

PARYĀYA - I

- XIII.4.1** That impeller Lord comes to the world of light shining upon the top of the sky.
- XIII.4.2** The great resplendent Lord comes to the dimmed sky surrounded with rays.
- XIII.4.3** He is the creator, He the ordainer, He the elemental wind, He the mighty rain-cloud (nabhas). The great resplendent Lord comes to the dimmed sky surrounded with rays.

सोर्यिमा स वरुणः स रुद्रः स महादेवः ।
 रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥४॥
 सो अग्निः स उ सूर्यः स उ एव महायुमः ।
 रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥५॥
 तं वत्सा उप तिष्ठन्त्येकशीर्षाणो युता दश ।
 रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥६॥
 पश्चात्प्राश्च आ तन्वन्ति यदुदेति वि भासति ।
 रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥७॥
 तस्यैष मारुतो गणः स एति शिक्वाकृतः ॥८॥
 रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥९॥
 तस्येमे नव कोशा विष्टम्भा नवधा हिताः ॥१०॥

सः । अर्यमा । सः । वरुणः । सः । रुद्रः । सः । महादेवः । रश्मिभिः । १० ॥४॥

सः । अग्निः । सः । ऊं इति । सूर्यः । सः । ऊं इति । एव । महायुमः । रश्मिभिः । १० ॥५॥

तम् । वत्साः । उप । तिष्ठन्ति । एकशीर्षाणः । युताः । दश । रश्मिभिः । १० ॥६॥

पश्चात् । प्राश्च । आ । तन्वन्ति । यत् । उदयेति । वि । भासति । रश्मिभिः । १० ॥७॥

तस्यै । एवः । मारुतः । गणः । सः । एति । शिक्वाकृतः ॥ ८ ॥

रश्मिभिः । नभः । आभृतम् । महादेन्द्रः । एति । आवृतः ॥ ९ ॥

तस्यै । इमे । नव । कोशाः । विष्टम्भाः । नवधा । हिताः ॥ १० ॥

- XIII.4.4** He is the ordainer, He the venerable, He (is) terrible punisher, He (is) the great Lord. The great resplendent Lord comes to the dimmed sky surrounded with rays.
- XIII.4.5** He is the fire divine; He is also the sun; and verily He is the supreme controller. The great resplendent Lord comes to the dimmed sky surrounded with rays.
- XIII.4.6** The ten-thousand calves, having one common head, wait upon Him. The great resplendent Lord comes to the dimmed sky surrounded with rays.
- XIII.4.7** They spread forward, and also backwards, when He rises up and shines forth. The great resplendent Lord comes to the dimmed sky surrounded with rays.
- XIII.4.8** This is his troop of cloud-bearing winds. He comes as if placed on a swing.
- XIII.4.9** The great resplendent Lord comes to the dimmed sky surrounded with rays. (Av. XIII.4.2)
- XIII.4.10** These are his nine sheaths, (nine) supports set in nine places (or in nine ways).

स प्रजाभ्यो वि पश्यति यच्च प्राणति यच्च न ॥११॥
 तमिदं निर्गतं सहः स एष एक एकवृदेक एव ॥१२॥
 एते असिन्देवा एकवृत्तो भवन्ति ॥१३॥

सः । प्रऽजाम्यः । वि । पश्यति । यत् । च । प्राणति । यत् । च । न ॥११॥

तम् । इदम् । निर्गतम् । सहः । सः । एषः । एकः । एकऽवृत् । एकः । एव ॥ १२ ॥

एते । असिन् । देवाः । एकऽवृत्तः । भवन्ति ॥ १३ ॥

[२] द्वितीयः पर्वाणः

(१-८) महर्षेस्तास्य पर्वाणस्य (१) प्रथमर्षो भुक्तिस्तानी त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयाया मासुती पङ्क्तिः, (३, ४) तृतीयापङ्क्तयोः प्राचा-
 पत्पातुष्टुप्, (५-५) चतुर्थपङ्क्त्योः पङ्क्तौ गायत्री, [(७) सप्तम्या द्विषदा विण्गायत्री, (८) महर्ष्याश्चासुर्वेदुष्टुप्] इत्यादि ।

कीर्तिश्च यज्ञश्चान्मश्च नमश्च ब्राह्मणवर्चसं चान्नं चान्नायं च ॥१॥ -[१४]

य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥२॥ -[१५]

न द्वितीयो न तृतीयश्चतुर्थो नाप्युच्यते । य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥३॥ -[१६]

न पञ्चमो न षष्ठः सप्तमो नाप्युच्यते । य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥४॥ -[१७]

कीर्तिः । च । यज्ञः । च । अन्मः । च । नमः । च । ब्राह्मणऽवर्चसम् । च । अन्नम् ।

च । अन्नऽअर्चम् । च ॥ १ ॥

यः । एतम् । देवम् । एकऽवृत्तम् । वेदं ॥ २ ॥

न । द्वितीयः । न । तृतीयः । चतुर्थः । न । अपि । उच्यते । यः । एतम् । १० ॥३॥

न । पञ्चमः । न । षष्ठः । सप्तमः । न । यः । एतम् । १० ॥ ४ ॥

XIII.4.11 He oversees the creatures, that who breaths as well as that who breathes not.

XIII.4.12 This over-powering might goes into him. He, this one, is one; the only one acceptable; the one alone.

XIII.4.13 Into him these enlightened ones become acceptors of one alone.

PARYĀYA - II

XIII.4.14 Glory and fame, and water and rain, and intellectual brilliance, and food and the edibles (he gets).

XIII.4.15 Who realizes this Lord as the only acceptable one.

XIII.4.16 Not second, nor third, also not fourth is he said to be, who realizes this Lord as the only acceptable one.

XIII.4.17 Not fifth, nor sixth, also not seventh is he said to be, who realizes this Lord as the only acceptable one.

नाष्टमो न नवमो दशमो नाप्युच्यते । य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥५॥ - [१८]
 स सर्वस्मै वि पश्यति यच्च प्राणति यच्च न । य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥६॥ - [१९]
 तमिदं निर्गतं सहः स एष एकं एकवृदेकं एव । य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥७॥ - [२०]
 सर्वे अस्मिन्नेवा एकवृत्तो भवन्ति । य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥८॥ - [२१]

न । अष्टमः । न । नवमः । दशमः । न । अग्नि । उच्यते । यः । एतम् । ० ॥७॥
 सः । सर्वस्मै । वि । पश्यति । यत् । च । प्राणति । यत् । च । न । यः । एतम् । ० ॥६॥
 तम् । इदम् । निर्गतम् । सहः । सः । एषः । एकः । एकवृत् । एकः । एव । यः । एतम् । ० ॥
 सर्वे । अस्मिन् । देवाः । एकवृत्तः । भवन्ति । यः । एतम् । ० ॥८॥

[३] कृतीयः पर्यायः

(१-७) सप्तर्चस्यास्य पर्यायस्य (१) वयमर्चो भुक्तिभोगाप्त्या त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयाया आर्चो गायत्री,
 (३) कृतीयायास्त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्या एकपदासुरी गायत्री, (५) पञ्चम्या आर्च्यं त्रिष्टुप्,
 (६-७) षष्ठीसप्तम्योश्च शाखापत्यानुष्टुप् छन्दोसि ॥

ब्रह्मं च तपश्च कीर्तिश्च यज्ञश्चाम्भश्च नभश्च ब्राह्मणवर्चसं चार्चं चान्नाद्यं च ।
 य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥९॥ - [२२]
 भूतं च भव्यं च श्रद्धा च रुचिश्च स्वर्गश्च स्वधा च ॥१०॥ - [२३]
 य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥११॥ - [२४]
 स एव मृत्युः सोऽमृतं सोऽमृतं स रक्षः ॥१२॥ - [२५]

ब्रह्मं । च । तपः । च । कीर्तिः । च । यज्ञः । च । अम्भः । च । नभः । च । ब्राह्मण-
 वर्चसम् । च । अन्नम् । च । अन्नऽअद्यम् । च । यः । एतम् । ० ॥१॥ [२२]
 भूतम् । च । भव्यम् । च । श्रद्धा । च । रुचिः । च । स्वर्गः । च । स्वधा । च ॥२॥
 यः । एतम् । देवम् । एकवृत्तम् । वेदं ॥ ३ ॥
 सः । एव । मृत्युः । सः । अमृतम् । सः । अमृतम् । सः । रक्षः ॥ ४ ॥

XIII.4.18 Not eighth, nor ninth, also not tenth is said to be, who realizes this Lord as the only acceptable one.

XIII.4.19 He oversees all, that who breathes as well as that who breathes not. (Av. XIII.4.11. vari.)

XIII.4.20 This overpowering might goes into him. He, this one; the only one acceptable; the one alone. (Av. XIII.4.12)

XIII.4.21 Into him, all the enlightened ones become acceptors of one alone, whoever realizes this Lord as the only acceptable one. (See also Av. XIII.4.13. vari.)

PARYĀYA - III

XIII.4.22 Sacred knowledge and fervour, and glory and fame, and water and rain, and intellectual brilliance, and food and the edibles (he gets). (See also Av. XIII.4.14)

XIII.4.23 Past and present and future, and faith, and beauty and heaven and sustenance (he gets).

XIII.4.24 Who realizes this Lord as the only acceptable one. (See also Av. XIII.4.15)

XIII.4.25 He himself is death. He (is) the immortality; He (is) the horror; He (is) the saviour.

स रुद्रो वसुवनिर्वसुदेये नमोवाके वषट्कारोनु संहितः ॥५॥ - [२६]
 तस्येमे सर्वे यातव उप प्रशिष्यमासते ॥६॥ - [२७]
 तस्यामू सर्वा नक्षत्रा वशे चन्द्रमसा सह ॥७॥ - [२८]

सः । रुद्रः । वसुऽवनिः^१ । वसुऽदेये । नमःऽवाके । वषट्कारः । अनु । सम्ऽहितः ॥५॥
 तस्य । इमे । सर्वे । यातवः । उप । प्रशिष्यम्^२ । आसते ॥ ६ ॥
 तस्य । अमू । सर्वा । नक्षत्रा । वशे । चन्द्रमसा । सह ॥ ७ ॥

[४] षतुर्धा पर्वाया

(१-१७) सप्तदशर्षेयास्य पर्वायस्य (१, ५, ११-१२, १७) प्रथमापञ्चम्येकादशीद्वावरीसप्तदशीमाहृषामासुरी
 गायत्री, (२, ५, ७-८, १४) द्वितीयाषतुर्षीसप्तम्यष्टमीषतुर्षीनां शशापत्यानुष्टुप्, (१) तृतीयाया
 विषाङ्गायत्री, (६, ९-१०) षष्ठीनवमीरसार्धनीनां साम्नुष्णिग्, (११) त्रयोत्रयाः सार्द्धी वृहती,
 (१५) पञ्चदश्या भार्गवी गायत्री, (१६) षोडश्याथ साम्नुष्टुप् उन्दांसि ॥

स वा अल्लेजायत तस्मादहरजायत ॥१॥ - [२६]
 स वै रात्र्या अजायत तस्माद्रात्रिरजायत ॥२॥ - [३०]
 स वा अन्तरिक्षादजायत तस्मादन्तरिक्षमजायत ॥३॥ - [३१]
 स वै वायोरजायत तस्माद्वायुरजायत ॥४॥ - [३२]
 स वै दिवोजायत तस्माद्दिवोरर्धजायत ॥५॥ - [३३]
 स वै दिग्भ्योजायत तस्मादिशोजायन्त ॥६॥ - [३४]

सः । वै । अहः । अजायत । तस्मात् । अहः । अजायत ॥ १ ॥

सः । वै । रात्र्याः । अजायत । तस्मात् । रात्रिः । अजायत ॥ २ ॥

सः । वै । अन्तरिक्षात् । अजायत । तस्मात् । अन्तरिक्षम् । अजायत ॥ ३ ॥

सः । वै । वायोः । अजायत । तस्मात् । वायुः । अजायत ॥ ४ ॥

सः । वै । दिवः । अजायत । तस्मात् । द्यौः । अर्धः । अजायत ॥ ५ ॥

सः । वै । दिग्भ्यः । अजायत । तस्मात् । दिशः । अजायन्त ॥ ६ ॥

XIII.4.26 He (is) the vital breath, bestower of wealth at the bestowal of wealth; at the expression of homage. He is the utterance of *vaṇaṭ* dully pronounced.

XIII.4.27 All these causes of pains and tortures strictly obey His command.

XIII.4.28 All these stars, along with the moon, are under His control.

PARYĀYA - IV

XIII.4.29 He, indeed, is born of the day; the day is born of him.

XIII.4.30 He, indeed, is born of the night; the night is born of him.

XIII.4.31 He, indeed, is born of the midspace; the midspace is born of him.

XIII.4.32 He, indeed, is born of the elemental wind; the elemental wind is born of him.

XIII.4.33 He, indeed, is born of the heaven; the heaven is born of him.

XIII.4.34 He, indeed, is born of the quarters; the quarters are born of him.

स वै भूमेरजायत तस्माद्भूमिरजायत ॥७॥	-[३५]
स वा अमेरजायत तस्माद्भूमिरजायत ॥८॥	-[३६]
स वा अद्भ्योजायत तस्मादापोजायन्त ॥९॥	-[३७]
स वा ऋग्भ्योजायत तस्मादृचोजायन्त ॥१०॥	-[३८]
स वै यज्ञादजायत तस्माद्यज्ञोजायत ॥११॥	-[३९]
स यज्ञस्तस्य यज्ञः स यज्ञस्य शिरस्कृतम् ॥१२॥	-[४०]
स स्तनयति स वि द्योतते स उ अस्मानमस्यति ॥१३॥	-[४१]
पापाय वा भद्राय वा पुरुषायासुराय वा ॥१४॥	-[४२]
यद्वा कृणोष्योषधीर्यद्वा वर्षसि भद्रया यद्वा जन्यमवीवृधः ॥१५॥	-[४३]

सः । वै । भूमेः । अजायत । तस्मात् । भूमिः । अजायत ॥ ७ ॥

सः । वै । अग्नेः । अजायत । तस्मात् । अग्निः । अजायत ॥ ८ ॥

सः । वै । अत्ऽभ्यः । अजायत । तस्मात् । आपः । अजायन्त ॥ ९ ॥

सः । वै । ऋक्ऽभ्यः । अजायत । तस्मात् । ऋचः । अजायन्त ॥ १० ॥

सः । वै । यज्ञात् । अजायत । तस्मात् । यज्ञः । अजायत ॥ ११ ॥

सः । यज्ञः । तस्य । यज्ञः । सः । यज्ञस्य । शिरः । कृतम् ॥ १२ ॥

सः । स्तनयति । सः । वि । द्योतते । सः । ऊं इति । अस्मानम् । अस्यति ॥ १३ ॥

पापाय । वा । भद्राय । वा । पुरुषाय । असुराय । वा ॥ १४ ॥

यत् । वा । कृणोषि । ओषधीः । यत् । वा । वर्षसि । भद्रया । यत् । वा । जन्यम् । अवीवृधः ॥

XIII.4.35 He, indeed, is born of the earth; the earth is born of him.

XIII.4.36 He, indeed, is born of the elemental fire; the elemental fire is born of him.

XIII.4.37 He, indeed, is born of the elemental waters; the elemental waters are born of him.

XIII.4.38 He, indeed, is born of Ṛk. verses; Ṛk verses are born of him.

XIII.4.39 He, indeed, is born of the sacrifice; the sacrifice is born of him.

XIII.4.40 He is the sacrifice; the sacrifice is his; he has been made the head of the sacrifice (as if).

XIII.4.41 He thunders (as cloud); he shines bright (as lightning); also, he hurls the hail stone.

XIII.4.42 For the evil or for the good, for man or for the spoder of life.

XIII.4.43 When you form the herbs, or when you send a beneficial rain, or when you make the people, grow.

तावींस्ते मघवन्महिमोपो ते तन्वुः शतम् ॥१६॥ -[४४]

उपो ते बध्वे बद्धानि यदि वासि न्यर्बुदम् ॥१७॥ -[४५]

तावीन् । ते । मघऽवन् । महिमा । उपो इति । ते । तन्वुः । शतम् ॥ १६ ॥

उपो इति । ते । 'बध्वे' । बद्धानि । यदि । वा । असि । निऽर्बुदम् ॥ १७ ॥

[५] पञ्चमः सर्गः

(१-१) पशुवत्स्यास्य पर्पायस्य (१) प्रथमर्षं क्षात्रुपी गायत्री, (२) द्वितीयाया यवमप्या गायत्री, (३) कृतीयाया साम्नुष्णिह् ,
(४) चतुर्थ्यां निहृत्ताद्री श्रुती, (५) पञ्चम्याः प्राजापत्यानुदुर्, (६) षष्ठ्याश्च विषज्ञायत्री छन्दांसि ।

भूयानिन्द्रो नमुरादूयानिन्द्रासि मृत्युभ्यः ॥१॥ -[४६]

भूयानरात्याः शच्याः पतिस्त्वभिन्द्रासि विभूः प्रभूरिति त्वोपास्महे वयम् ॥२॥ -[४७]

नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत ॥३॥ -[४८]

अन्नाद्येन यज्ञसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥४॥ -[४९]

अम्भो अमो महः सह इति त्वोपास्महे वयम् ।

नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत ।

अन्नाद्येन यज्ञसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥५॥ -[५०]

अम्भो अरुणं रजतं रजः सह इति त्वोपास्महे वयम् ।

नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत ।

अन्नाद्येन यज्ञसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥६॥ -[५१]

भूयान् । इन्द्रः । नमुरात् । भूयान् । इन्द्र । असि । मृत्युभ्यः ॥ १ ॥

भूयान् । अरात्याः । शच्याः । पतिः । त्वम् । इन्द्र । असि । विऽभूः । प्रऽभूः । इति ।
त्वा । उप । आऽस्महे । वयम् ॥ २ ॥ [४७]

नमः । ते । अस्तु । पश्यत । पश्य । मा । पश्यत ॥ ३ ॥

अन्नऽाद्येन । यज्ञसा । तेजसा । ब्राह्मणऽवर्चसेन ॥ ४ ॥

अम्भः । अमः । महः । सहः । इति । ० ॥ ५ ॥

अम्भः । अरुणम् । रजतम् । रजः । सहः । इति । ० ॥ ६ ॥

XIII.4.44 O bountiful Lord, that much is your grandeur; all these are your a hundred manifestations.

XIII.4.45 All these are tied to your ten million forms; or you yourself are a hundred million.

PARYĀYA V

XIII.4.46 Mightier than the non-dying is the resplendent Lord, O resplendent Lord, you are mightier than deaths.

XIII.4.47 Mightier than the niggardness, you are the Lord of strength (activity), O resplendent Lord, we worship you as pervading, as overlording.

XIII.4.48 Homage be to you. O beholder; behold me, O beholder;

XIII.4.49 With edible food, with fame, with radiance with intellectual brilliance.

XIII.4.50 We worship you as fruit-fullness, as strength, as might, as overpowering force. Homage be to you, O beholder; behold me, O beholder, with intellectual brilliance.

XIII.4.51 We worship you as ruddy strength, as silvery emotion and as overpowering force. Homage be to you, O beholder; behold me, O beholder, with edible food, with fame, with radiance, and with intellectual brilliance.

(६) **बहुत वर्षों**

(१-५) पञ्चमस्यारन पर्णवस्य (१-२) प्रथमादितिपयोर्कोशोः आभापत्यानुष्टुप्, (३) द्वितीयाद्या द्विपदायां जायन्ती,
[(४) चतुर्व्यांः साम्युष्णिग्, (५) पञ्चम्याश्च त्रिपदायां द्विती] इत्यादि ।

उरुः पृथुः सुभूर्भुव इति त्वोपासहे वयम् ।

नमस्ते अस्तु पश्यतु पश्य मा पश्यत ।

अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥१॥ -[५२]

प्रयो॒ षरो॒ व्यचो॑ लो॒क इति॑ त्वोपा॒सहे वयम् ।

नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत ।

अज्ञाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥२॥ -[५३]

भवद्भसुरिदद्भसुः संयद्भसुरायद्भसुरिति त्वोपास्महे वयम् ॥३॥ -[५४]

नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत ॥४॥ -[५५]

अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥५॥

उरुः । पृथुः । सुऽभूः । सुर्वः । इति । ० ॥ १ ॥

प्रथः । वरः । व्यचः । लोकः । इति ।० ॥ २ ॥

भञ्जत्स्वसुः । इदत्स्वसुः । संयत्स्वसुः । आयत्स्वसुः । इति । त्वा । उप । आस्महे । वयम् ॥

नमः । ते । अस्तु । पश्यत । पश्य । मा । पश्यत ॥ ४ ॥

अन्नऽअर्धेन । यशसा । तेजसा । ब्राह्मणऽवर्चसेन ॥ ५ ॥

॥ इति पंचोक्त्यां स्याच्छब्दः ॥

[त्रयोदशअध्याये सूक्तानि ४, श्लोकः १८८]

PARYĀYA - VI

XIII.4.52 We worship you as excellent, huge, happy, and becoming. Homage be to you, O beholder; behold me, O beholder, with edible food, with fame, with radiance and with intellectual brilliance.

XIII.4.53 We worship you as vast, the best, pervading, and the overlooker. Homage be to you, O beholder; behold me, O beholder with edible food, with fame, with radiance and with intellectual brilliance.

XIII.4.54 We worship you as becoming wealth, as wealth of this and that sort, as the controller of wealth and as the bringer of wealth.

XIII.4.55 Homage be to you, O beholder; behold me, O beholder. (See also Av. XIII.4.48)

XIII.4.56 With edible food, with fame, with radiance and with intellectual brilliance. (See also Av. XIII.4.49)

Here ends Kāṇḍa XIII

Hymns 4, Verses 188

Kāṇḍa - XIV

चतुर्दशं काण्डम्

अथ चतुर्दशं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-६४) चतुर्दशपृथस्यास्य सूक्तस्य सावित्री सूर्या ऋषिर्का १ (१-५) प्रथमादिपञ्चर्षा सोमः, (६) षष्ठ्याः स्वयिषाहः, (७-२२, २६, २८-६४) सप्तम्यादिषोडशानां ऋषिष्या अष्टाविंश्यादिसप्तविंशतश्चात्मा, (२३) प्रथोविंश्याः सोमार्क्षी, (२४) चतुर्विंश्याश्चन्द्रमाः, (२५) पञ्चविंश्या वृणां विवाहमन्माशियो वधूवासःसंस्पर्शमोचनञ्च, (२७) सप्तविंश्याश्च वधूवासःसंस्पर्शमोचनं देवताः । (१-१३, १६-१८, २२, २५-२८, ३०, ३५-३६, ४१-४४, ५१-५२, ६२-६३) प्रथमादित्रयोदशानां षोडश्यादिविद्वत्स्य द्वाविंश्याः पञ्चविंश्यादियत्सुणां त्रिंशोपञ्चविंशोचिचितीनामेक-
चत्वारिंश्यादियत्सुणामेकपञ्चाशीद्विपञ्चाशीद्विषष्टीमिषष्टीनायानुष्टुप्, (१४) चतुर्विंश्या विराट् प्रस्तारपङ्क्तिः, (१५) पञ्चदश्या आस्तारपङ्क्तिः, (१९-२०, २४, ३२-३३, ३७, ३९-४०, ४७, ४९-५०, ५३, ५६-५७) एकोनविंशीविंशीचतुर्विंशीद्वात्रिंशीमपस्त्रिंशीसप्तविंशेकोनचत्वारिंशीचत्वारिंशीसप्तचत्वारिंशे-
कोनपञ्चाशीपञ्चाशीमिषञ्चाशीषट्पञ्चाशीसप्तपञ्चाशीनां [(५८-५९, ६१) अष्टपञ्चाशेकोनषट्पञ्चाशे-
नाञ्च] त्रिष्टुप्, (२१, ४६) एकविंशीषट्चत्वारिंशेचोर्बगती, (२३, ३१, ४५) प्रथोविंशेकमिंशीपञ्च-
चत्वारिंशीनां बृहतीगर्मा त्रिष्टुप्, (२९, ५५) एकोनविंशीपञ्चपञ्चाशोः पुरस्ताद्बृहती, (३४)
चतुस्त्रिंश्याः प्रस्तारपङ्क्तिः, (३८) अष्टाविंश्याः पुरोबृहती निषदा षरोन्मिह्, [(४८) अष्ट-
चत्वारिंश्याः पथ्यापङ्क्तिः], (५४, ६४) चतुर्नञ्चाशीचतुर्नष्टोर्मुनिचिन्मिह्, (६०) षष्ठ्याश्च परानुष्टुप्किष्टुप् कण्ठांसि ।

सत्येनोत्तमिता भूमिः सूर्येणोत्तमिता द्यौः ।
ऋतेनादित्यास्तिष्ठन्ति दिवि सोमो अधि श्रितः ॥१॥
सोमेनादित्या बलिनः सोमेन पृथिवी मही ।
अथो नक्षत्राणामेषामुपस्थे सोम आर्हितः ॥२॥
सोमं मन्यते पपिवान्यत्सपिषन्त्योषधिम् ।
सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्याश्नाति पार्थिवः ॥३॥

सत्येनं । उत्तमिता । भूमिः । सूर्येण । उत्तमिता । द्यौः ।
ऋतेन । आदित्याः । तिष्ठन्ति । दिवि । सोमः । अधि । श्रितः ॥ १ ॥
सोमेन । आदित्याः । बलिनः । सोमेन । पृथिवी । मही ।
अथो इति । नक्षत्राणाम् । एषाम् । उपस्थे । सोमः । आर्हितः ॥ २ ॥
सोमम् । मन्यते । पपिवान् । यत् । समुपिषन्ति । ओषधिम् ।
सोमम् । यम् । ब्रह्माणः । विदुः । न । तस्य । अश्नाति । पार्थिवः ॥ ३ ॥

Somaḥ

- XIV.1.1** Earth is upheld by truth; heaven is upheld by the sun; the solar regions are supported by eternal laws; the elixir of divine love is supreme in heaven. (Rg. X.85.1)
- XIV.1.2** By the elixir of divine love, the solar regions are strong; by the divine elixir, the earth is great; the divine elixir is stationed in the midst of all the constellations. (Rg. X.85.2)
- XIV.1.3** He, who had drunk, thinks that the herb, which common men crush and grind, is the divine elixir; but which the sages know to be really the elixir, no one tastes that. (Rg. X.85.3)

यत्त्वा सोम प्रपिबन्ति तत् आ प्यायसे पुनः ।
 वायुः सोमस्य रक्षिता समानां मास आकृतिः ॥४॥
 आच्छद्विधानैर्गुपितो बार्हतेः सोम रक्षितः ।
 ग्राव्णामिच्छन्तिष्ठसि न ते अश्राति पार्थिवः ॥५॥

चित्तिरा उपवर्हेणं चक्षुरा अभ्यञ्जनम् । द्यौर्भूमिः कोश आसीद्यदात्सूर्या पतिम् ॥६॥
 रैभ्यासीदनुदेयी नाराशंसी न्योचनी । सूर्याया भद्रमिहासौ गार्थयेति परिष्कृता ॥७॥

स्तोमा आसन्प्रतिधयः कुरीरं छन्द ओपशः ।
 सूर्याया अश्विना वरामिरासीत्पुरोगवः ॥८॥
 सोमो वधूयुरभवदश्विनास्तामुभा वरा ।
 सूर्या यत्पत्ये शंसन्ती मनसा सविताददात् ॥९॥

यत् । त्वा । सोम । प्रपिबन्ति । ततः । आ । प्यायसे । पुनः ।
 वायुः । सोमस्य । रक्षिता । समानाम् । मासः । आकृतिः ॥ ४ ॥
 आच्छत्विधानैः । गुपितः । बार्हतेः । सोम । रक्षितः ।
 ग्राव्णाम् । इत् । शृण्वन् । तिष्ठसि । न । ते । अश्राति । पार्थिवः ॥ ५ ॥
 चित्तिः । आः । उपवर्हेणम् । चक्षुः । आः । अभिऽअञ्जनम् ।
 द्यौः । भूमिः । कोशः । आसीत् । यत् । अयात् । सूर्या । पतिम् ॥ ६ ॥
 रैभी । आसीत् । अनुदेयी । नाराशंसी । निऽओचनी ।
 सूर्यायाः । भद्रम् । इत् । वासः । गार्थया । एति । परिष्कृता ॥ ७ ॥
 स्तोमाः । आसन् । प्रतिऽधयः । कुरीरम् । छन्दः । ओपशः ।
 सूर्यायाः । अश्विना । वरा । अग्निः । आसीत् । पुरऽगवः ॥ ८ ॥
 सोमः । वधूयुः । अभवत् । अश्विना । आस्ताम् । उभा । वरा ।
 सूर्याम् । यत् । पत्ये । शंसन्तीम् । मनसा । सविता । अददात् ॥ ९ ॥

XIV.1.4 As they consume you, O virile factor (Soma), you then swell up again. The wind element is the protector of the virile factor. The month is the shape of the years. (Rg. X.85.5; Variation)

XIV.1.5 O divine elixir, you are concealed by means of coverings, and protected by the vast cosmic tunes known as Bṛhata Sāmāns. You abide listening to the sounds of cosmic vibrations; no terrestrial being can taste you. (Rg. X.85.4)

Vivāh (marriage)

XIV.1.6 When Sun's daughter, the bride, goes to her husband, her loving mind becomes the pillow (of her couch), the eye becomes the collyrium; and heaven and earth become her chest of treasure. (Rg. X.85.7)

XIV.1.7 The rāibhī verse (verse praising the bride) was her bridal companion; the nārāśansi verse (verse praising the bride groom) was the guide to her home. The dress of the damsel of marriageable age was lovely of course. She goes forth adorned with gāthā (song). (Rg. X.85.6; Variation)

XIV.1.8 Hymns (the śtomas) are the cross-bars (of the car); the kurīra metre is the thong of the whip; the twin divines are groomsmen of the bride and fire divine becomes leader of the procession. (Rg. X.85.8)

XIV.1.9 The young bachelor (Soma) desires to have a bride; the twin divines become the two groomsmen. The divine impeller (the Savitr, the Sun) gives away the bride, quite ripe in age, to the husband (Soma), with matured intelligence. (Rg. X.85.9)

मनो अस्या अन आसीद्योरासीदुत च्छुदिः ।
 शुक्रावन्द्वाहावास्तां यदयात्सुर्या पतिम् ॥१०॥
 ऋक्सामाभ्यामभिहितौ गावौ ते सामनावेताम् ।
 श्रोत्रे ते चक्रे आस्तां दिवि पन्याश्चराचरः ॥११॥
 शुचीं ते चक्रे यात्या व्यानो अक्ष आहतः ।
 अनो मनस्वयं सूर्यरोहत्रयती पतिम् ॥१२॥
 सूर्यायां वहतुः प्रागात्सविता यमवासृजत् ।
 मघासु हन्यन्ते गावः फल्गुनीषु व्युक्षिते ॥१३॥
 यदश्विना पृच्छमानावयातं त्रिचक्रेण वहतुं सूर्यायाः ।
 कैर्क चक्रं वामासीत्कृद्विष्टाय तस्थयुः ॥१४॥
 यदयातं शुभस्पती वरेयं सूर्यामुप ।
 विश्वे देवा अनु तद्धामजानन्पुत्रः पितरमवृणीत पूषा ॥१५॥

मनः । अस्याः । अनः । आस्तां । योः । आसीत् । उत । छुदिः ।
 शुक्रौ । अनद्वाहौ । आस्ताम् । यत् । अयात् । सूर्या । पतिम् ॥ १० ॥
 ऋक्सामाभ्याम् । अभिहितौ । गावौ । ते । सामनौ । ऐताम् ।
 श्रोत्रे इति । ते । चक्रे इति । आस्ताम् । दिवि । पन्याः । चराचरः ॥ ११ ॥
 शुची इति । ते । चक्रे इति । यात्याः । व्यानः । अक्षः । आहतः ।
 अनः । मनस्वयम् । सूर्या । आ । अरोहत् । प्रयती । पतिम् ॥ १२ ॥
 सूर्यायाः । वहतुः । प्र । अगात् । सविता । यम् । अवसृजत् ।
 मघासु । हन्यन्ते । गावः । फल्गुनीषु । वि । उक्षते ॥ १३ ॥
 यत् । अश्विना । पृच्छमानौ । अयातम् । त्रिचक्रेण । वहतुम् । सूर्यायाः ।
 कृ । एकम् । चक्रम् । वामम् । आसीत् । कृ । देष्टाय । तस्थयुः ॥ १४ ॥
 यत् । अयातम् । शुभः । पुनी इति । वरेयम् । सूर्याम् । उप ।
 विश्वे । देवाः । अनु । तत् । वामम् । अजानन् । पुत्रः । पितरम् । अवृणीत । पूषा ॥ १५ ॥

- XIV.1.10** The bride goes to her husband's home, her mind is her chariot, and heaven is her covering; the two shining (orbs) (i.e., the sun and moon) are the oxen that draw it. (Rg. X.85.10)
- XIV.1.11** These two oxen yoked by the R̥k and the Sāman verses march with one pace; the two chariot wheels are your cars; the path of ease and comfort is in the heaven. (Rg. X.85.11 Variation nominal)
- XIV.1.12** As she goes to her Lord, the pair of Sucī (the pure) becomes the swift-moving wheels. The wind is the fastened axle there; the bride mounts the chariot of the mind. (Rg. X.85.12)
- XIV.1.13** The bridal procession of the damsel of marriageable age, bidden farewell by the (bride's) sire, goes forth. In the days of Māgha, the cows are driven; in the day of Phālguni the wedding takes place. (Rg. X.85.13)
- XIV.1.14** O twins divine, when inquiring, you went to the nuptial procession of the damsel of marriageable age (Sūryā) by your three-wheeler (car), then where was one wheel of your car ? Where did you stand and wait for the direction ? (Rg. X.85.14)
- XIV.1.15** O you two lords of benignancy, when you went to the damsel of the marriageable age, worthy of wooing, all the enlightened ones gave assent to you for that. The nourisher Lord (Pūṣā) chose ye like a son his father. (Rg. X.85.15; Variation)

हे ते चक्रे सूर्ये ब्रह्माणं ऋतुया विदुः ।
 अथैकं चक्रं यद्गुहा तदद्वातय इहिदुः ॥१६॥
 अर्यमणं यजामहे सुवन्धुं पतिवेदनम् ।
 उर्वारुकमिव बन्धनात्प्रेतो मुञ्चामि नामुतः ॥१७॥
 प्रेतो मुञ्चामि नामुतः सुबद्धाममुतस्करम् ।
 यथेयमिन्द्र मीढः सुपुत्रा सुभगासति ॥१८॥
 प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य पाशायेन त्वावभात्सविता सुशेवाः ।
 ऋतस्य योनौ सुकृतस्य लोके स्योनं ते अस्तु सहसंभवायै ॥१९॥
 भगस्त्वेतो नयतु हस्तगृह्याश्विना त्वा प्र वहतां रथेन ।
 गृहान्छ गृहपती यथासौ वशिनी त्वं विदथमा वदासि ॥२०॥
 इह प्रियं प्रजायै ते समृध्यतामस्मिन्गृहे गार्हपत्याय जागृहि ।
 एना पत्या तन्वं सं स्पृशस्वाथ जिर्विदिदथमा वदासि ॥२१॥

हे इति । ते । चक्रे इति । सूर्ये । ब्रह्माणः । ऋतुया । विदुः ।
 अथ । एकम् । चक्रम् । यद् । गुहा । तत् । अद्वातयः । इत् । विदुः ॥ १६ ॥
 अर्यमणम् । यजामहे । सुवन्धुम् । पतिवेदनम् ।
 उर्वारुकम् । इत्येव । बन्धनात् । प्र । इतः । मुञ्चामि । न । अमुतः ॥ १७ ॥
 प्र । इतः । मुञ्चामि । न । अमुतः । सुवन्धुम् । अमुतः । करम् ।
 यथा । इयम् । इन्द्र । मीढः । सुपुत्रा । सुभगा । असति ॥ १८ ॥
 प्र । त्वा । मुञ्चामि । वरुणस्य । पाशात् । येन । त्वा । अवभात् । सविता । सुशेवाः ।
 ऋतस्य । योनौ । सुकृतस्य । लोके । स्योनम् । ते । अस्तु । सहसंभवायै ॥ १९ ॥
 भगः । त्वा । इतः । नयतु । हस्तगृह्या । अश्विना । त्वा । प्र । वहताम् । रथेन ।
 गृहान् । गृह्छ । गृहपती । यथा । असौ । वशिनी । त्वम् । विदथम् । अः । वदासि ॥ २० ॥
 इह । प्रियम् । प्रजायै । ते । सम् । कृध्यताम् । अस्मिन् । गृहे । गार्हपत्याय । जागृहि ।
 एना । पत्या । तन्वम् । सम् । स्पृशस्वाथ । अथ । जिर्विः । विदथम् । आ । वदासि ॥ २१ ॥

- XIV.1.16** O bride, the learned persons in their season know your two chariot wheels (the sun and moon); the other third wheel (the year) which is concealed, is known to those wise only who are aware of the highest truth. (Rg. X.85.16)
- XIV.1.17** We worship the eternal law-giver, a kind friend, a husband-finder. Like a melon from its stalk, from here I release you, not from there.
- XIV.1.18** From here I release her completely, not from there. I make her bound securely at that place, so that, O bounteous resplendent Lord, she is blessed with good sons and nuptial bliss.
- XIV.1.19** I release you completely from the venerable Lord's (Varuṇa) fetters, with which the propitious creator Lord had bound you. In the abode of the right and in the world of good deeds, may there be bliss for you along with your wooer. (Rg. X.85.24; Variation)
- XIV.1.20** May the Lord of wealth and glory (Bhāga) conduct you from here grasping your hand; may the twin divine doctors (Aśvinau) transport you in their chariot; go to the house, so that you may become the mistress of the house. Having control over all, speak amicably to the gathering.
- XIV.1.21** May there be pleasing prosperity for your progeny here. Be alert and vigilant to household duties in this house. Closely united your person with this man, your husband. Then having reached the ripe old age, you will speak in the councils.

इहेव स्तं मा वि यौष्टं विश्वमायुर्व्युत्तम् ।
 क्रीडन्तो पुत्रैर्नम्रभिर्मोदमानौ स्वस्तकौ ॥२२॥
 पूर्वापरं चरतो माययेतो शिशु क्रीडन्तो परि यातोर्णवम् ।
 विश्वान्यो भुवना विचष्टे ऋतून्त्यो विदधञ्जायसे नवः ॥२३॥
 नवोनवो भवसि जायमानोऽहो केतुरुपसामिष्यग्रम् ।
 भागं देवेभ्यो वि दधास्यायन्त्र चन्द्रमस्तिरसे दीर्घमायुः ॥२४॥
 परा देहि शामुत्यं ब्रह्मभ्यो वि भजा वसुः ।
 कृत्येषा पृथ्वी भुत्वा जाया विशते पतिम् ॥२५॥
 नीललोहितं भवति कृत्यासक्तिर्व्यज्यते ।
 एधन्ते अस्या ज्ञातयः पतिर्वन्धेषु बध्यते ॥२६॥
 अश्लीला तनूर्भवति रुशती पापयामुया ।
 पतिर्यद्वधोऽं वासंसः स्वमङ्गमभ्युण्ते ॥२७॥

इह । पुव । स्तम् । मा । वि । यौष्टम् । विश्वम् । आयुः । वि । अन्नुतम् ।
 क्रीडन्तो । पुत्रैः । नम्रभिः । मोदमानौ । सुऽस्तकौ ॥ २२ ॥
 पूर्वऽअपरम् । चरतः । मायया । एतो । शिशु इति । क्रीडन्तो । परि । यातः । अर्णवम् ।
 विश्वा । अन्यः । भुवना । विऽचष्टे । ऋतून् । अन्यः । विऽदधत् । जायसे । नवः ॥ २३ ॥
 नवऽनवः । भवसि । जायमानः । अहोम् । केतुः । उपसाम् । एषि । अग्रम् ।
 भागम् । देवेभ्यः । वि । दधासि । आयन् । प्र । चन्द्रमः । तिग्से । दीर्घम् । आयुः ॥ २४ ॥
 परा । देहि । शामुत्यम् । ब्रह्मभ्यः । वि । भजा । वसुः ।
 कृत्या । एषा । पृथ्वी । भुत्वा । आ । जाया । विशते । पतिम् ॥ २५ ॥
 नीललोहितम् । भवति । कृत्या । आसक्तिः । वि । अज्यते ।
 एधन्ते । अस्याः । ज्ञातयः । पतिः । वन्धेषु । बध्यते ॥ २६ ॥
 अश्लीला । तनूः । भवति । रुशती । पापया । अमुया ।
 पतिः । यत् । वधः । वासंसः । स्वम् । अङ्गम् । अभिऽऊण्ते ॥ २७ ॥

- XIV.1.22** May both of you stay just here. May you not be separated. May you enjoy the whole span of your life playing with children and grand-children, (of sons and daughters, both) rejoicing in your comfortable house. (Rg. X.85.42; Variation)

Somārkau

- XIV.1.23** Moving one after the other by invisible force, these two playful children go up to the ocean. One of them oversees all the beings. You, the other one, are born anew making the seasons. (Rg. X.85.18; Variation)

Candramāḥ

- XIV.1.24** Born afresh you are ever-new. A pennant of days, you go before dawns. You allot to the bounties of Nature their share as you come. You prolong our life-span, O delightful moon. (Rv. X.85.19 Variation)

Marriage Ceremonies

- XIV.1.25** (O wife), put away the garment soiled by the body; give wealth to the learned priests. The Kṛtaipa, the feeling of uncertainty has become active; it has gone to the husband's heart as his wife. (Rg. X.85.29)
- XIV.1.26** Blue and red becomes her form (married wife). The kṛtya (the uncertainty factor) clinging to her is left behind. May her kinsmen in husband's family prosper. The husband is bound fast in bonds of love. (Rg. X.85.28)
- XIV.1.27** Coarse and vulgar becomes his body hurting with this malignity, if the husband wraps his member with the bride's garment. (Rg. X.85.30; Variation)

आशसंनं विशसंनमथो अधिविकर्तेनम् ।
 सूर्यायाः पश्य रूपाणि तानि ब्रह्मोत शुम्भति ॥२८॥
 तृष्टमेतत्कटुकमपाष्टवहिषवज्ञैतदत्तवे ।
 सूर्या यो ब्रह्मा वेद स इहाधूयमर्हति ॥२९॥
 स इत्तस्योनं हरति ब्रह्मा वासः सुमङ्गलम् ।
 प्रार्यश्चित्ति यो अध्येति येन जाया न रिप्यति ॥३०॥
 युवं भगं सं भरतं समृद्धमुतं वदन्तावृतोद्येषु ।
 ब्रह्मणस्पते पतिमस्यै रोचय चारुं समलो वदतु वाचमेताम् ॥३१॥
 इहेदसाय न पुरो गमाथेमं गावः प्रजया वर्धयाथ ।
 शुभं यतीऽसियाः सोमवर्चसो विश्वे देवाः क्रन्निह वो मनीसि ॥३२॥
 इमं गावः प्रजया सं विशायायं देवानां न मिनाति भागम् ।
 अस्मै वः पुषा मरुतश्च सर्वे अस्मै वो धाता सविता सुवाति ॥३३॥

आशसंनम् । विशसंनम् । अथो इति । अधिऽविकर्तेनम् ।
 सूर्यायाः । पश्य । रूपाणि । तानि । ब्रह्मा । उत । शुम्भति ॥ २८ ॥
 तृष्टम् । एतत् । कटुकम् । अपाष्टवत् । विषवत् । न । एतत् । अत्तवे ।
 सूर्याम् । यः । ब्रह्मा । वेद । सः । इत् । वाधूऽयम् । अर्हति ॥ २९ ॥
 सः । इत् । तत् । रथोनम् । हरति । ब्रह्मा । वासः । सुमङ्गलम् ।
 प्रार्यश्चित्तिम् । यः । अधिऽएति । येन । जाया । न । रिप्यति ॥ ३० ॥
 युवम् ! भगम् । सम् । भरतम् । समृद्धम् । ऋतम् । वदन्तौ । ऋतऽउद्येषु ।
 ब्रह्मणः । पते । पतिम् । अस्त्यै । रोचय । चारुं । समऽभलः । वदतु । वाचम् । एताम् ॥
 इह । इत् । अमाय । न । पुरः । गमाय । इमम् । गावः । प्रऽजया । वर्धयाथ ।
 शुभम् । यतीः । उस्त्रियाः । सोमवर्चसः । विश्वे । देवाः । क्रन् । इह । वः । मनीसि ॥३२॥
 इमम् । गावः । प्रऽजया । सम् । विशायाय । अयम् । देवानाम् । न । मिनाति । भागम् ।
 अस्मै । वः । पुषा । मरुतः । च । सर्वे । अस्मै । वः । धाता । सविता । सुवाति ॥३३॥

XIV.1.28 Cutting up, cutting through, and also cutting to small pieces (the heart as if); look at the beautiful forms of the damsel of marriageable age. The wise one makes them splendid. (Rg. X.85.35; Variation)

XIV.1.29 This is thirst-causing, bitter, full of barbs, mixed with poison; it is not to be consumed. The wise man, who understands well the damsel of marriageable age, deserves indeed the bride's garment. (Rg. X.85.34; Variation)

XIV.1.30 Surely he, the learned and wise one (Brahman) takes that pleasing and auspicious robe, who studies the ways of atonement, so that the wife is never harmed.

XIV.1.31 May both of you accumulate rich wealth speaking right unto right - speaking persons. O Lord of sacred knowledge, make the husband dear and pleasant to her. Let the husband speak so sweetly to her.

XIV.1.32 May you remain just here. Do not go away. O cows, may you make him prosper with progeny. O cows, lustrous like moon, you bring good fortune. May all the bounties of nature endear this place to your hearts.

XIV.1.33 O cows, enter this house along with your progeny. This man does not diminish the allotted portion of enlightened ones. For him, may the nourisher Lord and the all the cloud-bearing winds, for him, may the sustainer and the inspirer Lord quicken you.

अ॒न॒क्ष॒रा ऋ॒ज॒र्वः स॒न्तु प॒न्या॒नो येभिः॑ स॒खा॒यो य॒न्ति॒नो व॒रे॒यम् ।
सं भ॒गेन॑ स॒म॒र्य॒म्णा सं धा॒ता सृ॒ज॒तु व॒र्च॒सा ॥३४॥

यच्च॑ व॒र्चो अ॒क्षे॒षु सु॒रा॒यां च॑ यदा॒हि॒तम् ।

य॒द्रो॒ष्व॒श्वि॒ना व॒र्च॒स्ते॒ने॒मां व॒र्च॒साव॒तम् ॥३५॥

येन॑ म॒हान॒ध्या ज॒घन॑म॒श्वि॒ना येन॑ वा सु॒रा ।

येना॒क्षा अ॒भ्य॒र्षि॒च्य॒न्त ते॒ने॒मां व॒र्च॒साव॒तम् ॥३६॥

यो अ॒नि॒ध्मो दी॒द॒य॒द॒स्त्व॒न्त॒र्यं वि॒प्रा॒स ई॒ड॒ते अ॒ध्व॒रे॒षु ।

अपां॑ न॒पा॒न्म॒धु॒मती॑र॒पो दा॒ याभि॑रिन्द्रो॑ वावृ॒धे वी॒र्या॑वान् ॥३७॥

इ॒द॒म॒हं रु॒श॒न्तं ग्रा॒भं त॒नु॒दू॒षि॒मपो॑हामि । यो भ॒द्रो रो॒च॒न॒स्त॒मु॒द॒चामि ॥३८॥

आ॒स्त्यै ब्रा॒ह्म॒णाः स्त॒र्प॒नी॒ह॒र॒न्त्व॒वी॒र॒घ्नी॒रु॒द॒ज॒न्त्वा॒पः ।

अ॒र्य॒म्णो अ॒ग्निं प॑र्ये॒तु पृ॒ष॒न्प्र॒ती॒क्ष॒न्ते श्व॒शु॒रो दे॒व॒र॒श्च ॥३९॥

अ॒न॒क्ष॒राः । ऋ॒ज॒र्वः । स॒न्तु । प॒न्या॒नः । येभिः॑ । स॒खा॒यः । य॒न्ति॒ । नः॑ । व॒रे॒ऽय॒म् ।

सम् । भ॒गेन॑ । सम् । अ॒र्य॒म्णा । सम् । धा॒ता । सृ॒ज॒तु । व॒र्च॒सा ॥ ३४ ॥

यत् । च॑ । व॒र्चः॑ । अ॒क्षे॒षु । सु॒रा॒या॒म् । च॑ । यत् । आ॒ऽहि॒तम् ।

यत् । गो॒षु॑ । अ॒श्वि॒ना । व॒र्चः॑ । तेन॑ । इ॒मा॒म् । व॒र्च॒सा । अ॒व॒त॒म् ॥ ३५ ॥

येन॑ । म॒हा॒ऽन॒ध्याः । ज॒घन॑म् । अ॒श्वि॒ना । येन॑ । वा । सु॒रा ।

येन॑ । अ॒क्षाः । अ॒भि॒ऽअ॒र्षि॒च्य॒न्त । तेन॑ । इ॒मा॒म् । व॒र्च॒सा । अ॒व॒त॒म् ॥ ३६ ॥

यः । अ॒नि॒ध्मः । दी॒द॒य॒त् । अ॒प्ऽसु॑ । अ॒न्तः । यम् । वि॒प्रा॒सः । ई॒ड॒ते । अ॒ध्व॒रे॒षु ।

अपा॑म् । न॒पा॒त् । म॒धु॒म॒तीः । अ॒पः । दा॒ । याभिः॑ । इन्द्रः॑ । वृ॒धे । वी॒र्या॑वान् ॥३७॥

इ॒द॒म् । अ॒ह॒म् । रु॒श॒न्त॒म् । ग्रा॒भ॒म् । त॒नु॒दू॒षि॒म् । अपं॑ । ऊ॒हामि॑ ।

यः । भ॒द्रः । रो॒च॒नः॑ । तम् । उत् । अ॒च॒चामि॑ ॥ ३८ ॥

आ । अ॒स्त्यै । ब्रा॒ह्म॒णाः । स्त॒र्प॒नीः । ह॒र॒न्तु । अ॒वी॒र॒घ्नीः । उत् । अ॒ज॒न्तु॑ । आपः॑ ।

अ॒र्य॒म्णः । अ॒ग्नि॒म् । प॑रि॒ । ए॒तु । पृ॒ष॒न् । प्र॒ति॒ । ई॒क्ष॒न्ते । श्व॒शु॒रः । दे॒व॒र॒श्च॑ । च॑ ॥ ३९ ॥

XIV.1.34 May the pathways, by which our friends travel for wooing, be free from thorns and straight. May the sustainer Lord along with the Lord of good fortune and with Ordainer Lord invest (this couple) with lustre. (Rg. X.85.23; Variation)

XIV.1.35 What attractiveness is there in dice and what attractiveness is there in wine, what attractiveness is there in kine, with that attractiveness, O twins divine, may you invest this maiden.

XIV.1.36 The attractiveness, with which the thighs of a stark naked lady are endowed, or with which the wine (is endowed); with which dice have been sprinkled, with that attractiveness, may you invest this maiden.

XIV.1.37 O child of the waters (i.e., the fire), may you, who shine within the waters without any fuel, and whom the wise ones praise at the sacrifices, give us waters rich in sweetness, with which the resplendent one grows mighty.

XIV.1.38 Now I throw away the injurious (waters), causing seizure and spoiling the body. What is good and sparkling, that (water), I take up.

XIV.1.39 Let the learned ones bring bathing water for this maiden. Let her go around the fire of the eternal law-giver. O nourisher Lord, father-in-law and the brother-in-law are waiting for her.

शं ते हिरण्यं शम्भुं सन्त्वापः शं मेधिर्भवतु शं युगस्य तर्षी ।
 शं त आपः शतपवित्रा भवन्तु शम्भुं पत्यां तन्वः सं स्पृशस्व ॥४०॥
 खे रथस्य खेनसः खे युगस्य शतक्रतो ।
 अपालामिन्द्र त्रिष्पुत्वाकृणोः सूर्यत्वचम् ॥४१॥
 आशासना सौमनसं प्रजां सौभाग्यं रयिम् ।
 पत्युरनुव्रता भूत्वा सं नह्यस्वामृतायु कम् ॥४२॥
 यथा सिन्धुर्नदीनां साम्राज्यं सुषुवे वृषा ।
 एवा त्वं सम्राड्यैधि पत्युरस्तं परेत् ॥४३॥
 सम्राड्यैधि श्वशुरेषु सम्राड्युत देवेषु ।
 ननान्दुः सम्राड्यैधि सम्राड्युत श्वश्रवाः ॥४४॥
 या अकृन्तन्नवयन्याश्च तन्निरे या देवीरन्तौ अभितोर्ददन्त ।
 तास्त्वा जरसे सं व्ययन्त्वायुष्मतीदं परि धत्स्व वासः ॥४५॥

शम् । ते । हिरण्यम् । शम् । ऊं इति । सन्तु । आपः । शम् । मेधिः । भवतु । शम् ।
 युगस्य । तर्षी । शम् । ते । आपः । शतऽपवित्राः । भवन्तु । शम् । ऊं इति । पत्यां ।
 तन्वम् । सम् । स्पृशस्व ॥ ४० ॥

खे । रथस्य । खे । अनसः । खे । युगस्य । शतक्रतो इति शतऽक्रतो ।
 अपालाम् । इन्द्र । त्रिः । पुत्वा । अकृणोः । सूर्यऽत्वचम् ॥ ४१ ॥

आशासना । सौमनसम् । प्रजाम् । सौभाग्यम् । रयिम् ।
 पत्युः । अनुव्रता । भूत्वा । सम् । नह्यस्व । अमृताय । कम् ॥ ४२ ॥

यथा । सिन्धुः । नदीनाम् । साम्राज्यम् । सुषुवे । वृषा ।
 एव । त्वम् । सम्राड्यैधि । एधि । पत्युः । अस्तम् । पराड्यैत्यं ॥ ४३ ॥

सम्राड्यैधि । एधि । श्वशुरेषु । सम्राड्यैधि । उत । देवेषु ।
 ननान्दुः । सम्राड्यैधि । एधि । सम्राड्यैधि । उत । श्वश्रवाः ॥ ४४ ॥

याः । अकृन्तन् । अवयन् । याः । च । तन्निरे । याः । देवीः । अन्तान् । अभितः । अर्ददन्त ।
 ताः । त्वा । जरसे । सम् । व्ययन्तु । आयुष्मती । इदम् । परि । धत्स्व । वासः ॥ ४५ ॥

- XIV.1.40** May the gold be auspicious to you; auspicious be waters; auspicious be the central pillar; auspicious be the perforation of the yoke; may the waters, cleansing in a hundred ways, be auspicious to you. May you closely unite your person with your husband in happiness.
- XIV.1.41** Thrice, the resplendent Lord, the selfless worker of hundreds of deeds, cleansed the sinning woman, first having dragged her through the hole of a chariot (i.e., body physically cleaned); then she has been passed through the hole of a cart, (i.e., her vital breathing complex cleaned) and lastly from the hole of the yoke (i.e., spiritually cleaned by the system of the Yoga). Her skin thus finally becomes resplendent like the sun. (Rg. VIII.91.7)
- XIV.1.42** Desiring friendliness (affection), offspring, marital bliss, and wealth, being devoted to your husband, prepare yourself for immortal happiness.
- XIV.1.43** Just as mighty sindhu (river) has won supremacy of the streams, so going to your husband's house, may you prosper as a queen supreme.
- XIV.1.44** May you prosper as a queen supreme among your father-in-law, and also queen supreme among your brothers-in-law. Be a queen to your sister-in-law, and also a queen to your mother-in-law.
- XIV.1.45** The divinities that have spun, woven and that have stretched (the wrap), the divinities that have drawn the ends on all sides, may they weave you nicely upto ripe old age. Enjoying a good long life, endue this garment.

जीवं रुदन्ति वि नयन्त्यध्वरं दीर्घामनु प्रसिति दीध्युर्नरः ।
 वामं पितृभ्यो य इदं समीरिरे मयः पतिभ्यो जनये परिष्वजे ॥४६॥
 स्योनं ध्रुवं प्रजायै धारयामि तेष्मानं देव्याः पृथिव्या उपस्थे ।
 तमा तिष्ठानुमाद्या सुवर्चा दीर्घं त आयुः सविता कृणोतु ॥४७॥
 येनाभिरस्या भूस्या हस्तं जग्राह दक्षिणम् ।
 तेन गृह्णामि ते हस्तं मा व्यधिष्ठा मया सह प्रजया च धनेन च ॥४८॥
 देवस्तं सविता हस्तं गृह्णातु सोमो राजा सुप्रजसं कृणोतु ।
 अग्निः सुभगां जातवेदाः पत्ये पत्नीं जुरदष्टिं कृणोतु ॥४९॥
 गृह्णामि ते सौभगत्वाय हस्तं मया पत्या जुरदष्टिर्यथासः ।
 भगो अर्यमा सविता पुरंधिर्महं त्वादुर्गाहपत्याय देवाः ॥५०॥
 भगस्ते हस्तमग्रहीत्सविता हस्तमग्रहीत् ।
 पत्नी त्वमसि धर्मेणाहं गृहपतिस्त्वं ॥५१॥

जीवम् । रुदन्ति । वि । नयन्ति । अध्वरम् । दीर्घाम् । अनु । प्रसितिम् । दीध्युः । नरः ।
 वामम् । पितृभ्यः । ये । इदम् । समीरिरे । मयः । पतिभ्यः । जनये । परिष्वजे ॥ ४६ ॥
 स्योनम् । ध्रुवम् । प्रजायै । धारयामि । ते । अस्मानम् । देव्याः । पृथिव्याः । उपस्थे ।
 तम् । आ । तिष्ठ । अनुमाद्या । सुवर्चाः । दीर्घम् । ते । आयुः । सविता । कृणोतु ॥४७॥
 येन । अग्निः । अस्याः । भूग्याः । हस्तम् । जग्राह । दक्षिणम् ।
 तेन । गृह्णामि । ते । हस्तम् । मा । व्यधिष्ठाः । मया । सह । प्रजया । च । धनेन । च ॥४८॥
 देवः । ते । सविता । हस्तम् । गृह्णातु । सोमः । राजा । सुप्रजसम् । कृणोतु ।
 अग्निः । सुभगाम् । जातवेदाः । पत्ये । पत्नीम् । जुरदष्टिम् । कृणोतु ॥ ४९ ॥
 गृह्णामि । ते । सौभगत्वाय । हस्तम् । मया । पत्या । जुरदष्टिः । यथा । असः ।
 भगः । अर्यमा । सविता । पुरंधिर्महम् । त्वा । अदुः । गार्हपत्याय । देवाः ॥ ५० ॥
 भगः । ते । हस्तम् । अग्रहीत् । सविता । हस्तम् । अग्रहीत् ।
 पत्नी । त्वम् । असि । धर्मेणा । अहम् । गृहपतिः । त्वं ॥ ५१ ॥

- XIV.1.46** There are men, who grieve for the life (of their wives lying seriously ill), and get them admitted to sacred places for treatment. In the playful mood, they wish them a long life and hold them in their embraces; they ask their elders to pray for recovery. Upon such husbands, the wives bestow their love and long for their embraces. (R̥g. X.40.10; Variation nominal)
- XIV.1.47** In the lap of the earth divine, I hold this auspicious stone firmly for your offsprings. Stand upon it, delighted and lustrous. May the creator Lord make your life span long.
- XIV.1.48** Whereby the adorable Lord (Agni) grasped the right hand of this earth, thereby I grasp your hand. May you not be anguished living with me with children and with wealth.
- XIV.1.49** May the creator Lord take hold of your hand. May the blissful Lord, the sovereign, bless you with good offspring. May the adorable Lord, cognizant of all, make the wife full of marital bliss for the husband till old age.
- XIV.1.50** I accept your hand for good fortune, that you attain old age with me as your husband. Our Lord of grace, cosmic orders, creation and wisdom, has given you to me that I may be the master of a household. (R̥g X.85.36; Variation nominal)
- XIV.1.51** The Lord of good fortune (Bhaga) has taken hold of your hand; the creator Lord has taken hold of your hand. You are the wife by established law and (by established law) I am your house-holder (husband).

ममेयमेस्तु पोष्या मह्यं त्वाद्वाद्बृहस्पतिः ।

मया पत्या प्रजावति सं जीव शरदः शतम् ॥५२॥

त्वष्टा वासो व्यदिधाच्छुभे कं बृहस्पतेः प्रशिषा कवीनाम् ।

तेनेमां नारीं सविता भगश्च सूर्यामिव परि धत्तां प्रजया ॥५३॥

इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी मातरिश्वा मित्रावरुणा भगो अश्विनोभा ।

बृहस्पतिर्नरुतो ब्रह्म सोम इमां नारीं प्रजया वर्धयन्तु ॥५४॥

बृहस्पतिः प्रथमः सूर्यायाः शीर्षे केशीं अकल्पयत् ।

तेनेमामश्विना नारीं पत्ये सं शोभयामसि ॥५५॥

इदं तद्रूपं यदवस्तु योषा जायां जिज्ञासे मनसा चरन्तीम् ।

तामन्वतिष्ये सखिभिर्नवगवैः क इमान्विद्वान्वि चर्चत पाशान् ॥५६॥

अहं वि प्यामि मयि रूपमस्या वेददित्यश्यन्मनसः कुलार्यम् ।

न स्तेदमग्निं मनसोदमुच्ये स्वयं श्रभानो वरुणस्य पाशान् ॥५७॥

ममे । इयम् । अस्तु । पोष्या । मह्यम् । त्वा । अद्वात् । बृहस्पतिः ।

मया । पत्या । प्रजावति । सम् । जीव । शरदः । शतम् ॥ ५२ ॥

त्वष्टा । वासः । वि । अद्धात् । शुभे । कम् । बृहस्पतेः । प्रशिषा । कवीनाम् ।

तेन । इमाम् । नारीम् । सविता । भगः । च । सूर्यामिव । परि । धत्ताम् । प्रजया ॥५३॥

इन्द्राग्नी इति । द्यावापृथिवी इति । मातरिश्वा । मित्रावरुणा । भगः । अश्विना । उभा ।

बृहस्पतिः । नरुतः । ब्रह्म । सोमः । इमान् । नारीम् । प्रजया । वर्धयन्तु ॥ ५४ ॥

बृहस्पतिः । प्रथमः । सूर्यायाः । शीर्षे । केशान् । अकल्पयत् ।

तेन । इमाम् । अश्विना । नारीम् । पत्ये । सम् । शोभयामसि ॥ ५५ ॥

इदम् । तत् । रूपम् । यत् । अवस्तु । योषा । जायाम् । जिज्ञासे । मनसा । चरन्तीम् ।

ताम् । अनु । अतिष्ये । सखिभिः । नवगवैः । कः । इमान् । विद्वान् । वि । चर्चत । पाशान् ॥

अहम् । वि । प्यामि । मयि । रूपम् । अस्याः । वेदत् । इत् । पश्यन् । मनसः । कुलार्यम् ।

न । स्तेयम् । अग्निं । मनसा । उत । अमुच्ये । स्वयम् । श्रभानः । वरुणस्य । पाशान् ॥ ५७ ॥

- XIV.1.52** Let it be my care to nourish her. The Lord supreme has given you to me. May you, blessed with children, live with me, your husband, through a hundred autumns.
- XIV.1.53** The cosmic Architect (Ivaṣṭṛ) has made the garment for her weal and happiness by the direction of the Lord supreme and the sages. May the creator Lord and the Lord of good fortune endure this woman with this garment, as they endure a marriable maid with progeny.
- XIV.1.54** May the Lord resplendent and adorable, the heaven and earth, the wind of the midspace, the Lord of good fortune, and both the twin physicians, the Lord supreme, the cloud-bearing winds, the Lord of sacred knowledge, and the blissful Lord, make this woman prosper with offsprings.
- XIV.1.55** First of all, the Lord supreme arrange the hair on the head of a maiden of marriageable age. Thereby, O twins divine, we adorn beautifully this woman for her husband.
- XIV.1.56** This is the beauty with which the young maiden is invested. I am curious to know how her mind moves. I shall follow her with my companions ninefold (navagva). Who is the learned one, that has untied these fetters ?
- XIV.1.57** I reflect her beauty in myself. Watching her, the nest of my mind, I have come to know. I shall not eat stealthily. Unloosening the fetters of the venerable Lord, I free myself in mind.

प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य पाशाद्येन त्वावभात्मविता सुशेवाः ।
 उरुं लोकं सुगमत्र पन्थां कृणोमि तुभ्यं सहपर्ण्यै वधु ॥५८॥
 उद्यच्छध्वमप रक्षो हनायेमां नारीं सुकृते दधात ।
 धाता विपश्चित्पतिमस्यै विवेद भगो राजा पुर एतु प्रजानन् ॥५९॥
 भगस्ततक्ष चतुरः पादान्भगस्ततक्ष चत्वार्युर्ण्यलानि ।
 त्वष्टा पिपेश मध्यतोनु वर्धन्ता नो अस्तु सुमङ्गली ॥६०॥
 सुकिंशुकं वहतुं विश्वरूपं हिरण्यवर्णं सुवृत्तं सुचक्रम् ।
 आ रोह सूर्ये अमृतस्य लोकं स्योनं पतिभ्यो वहतुं कृणु त्वम् ॥६१॥
 अम्रातृघ्नीं वरुणापशुघ्नीं बृहस्पते ।
 इन्द्रापतिघ्नीं पुत्रिणीमास्मभ्यं सवितर्वह ॥६२॥
 मा हिंसिष्टं कुमार्यं स्यूणे देवकृते पथि ।
 शालाया देव्या द्वारं स्योनं कृण्मो बधूपथम् ॥६३॥

प्र । त्वा । मुञ्चामि । वरुणस्य । पाशात् । येन । त्वा । अवभात् । सुविता । सुशेवाः ।
 उरुम् । लोकम् । सुगम् । अत्र । पन्थाम् । कृणोमि । तुभ्यम् । सहपर्ण्यै । वधु ॥ ५८ ॥
 उत् । उद्यच्छ्वम् । अप । रक्षः । हनाय । इमाम् । नारीम् । सुकृते । दधातु ।
 धाता । विपः । चित् । पतिम् । अस्थै । विवेद । भगः । राजा । पुरः । एतु । प्रजानन् ॥ ५९ ॥
 भगः । ततक्ष । चतुरः । पादान् । भगः । ततक्ष । चत्वारि । उर्ण्यलानि ।
 त्वष्टा । पिपेश । मध्यतः । अनु । वर्धन् । सा । नः । अस्तु । सुमङ्गली ॥ ६० ॥
 सुकिंशुकम् । वहतुम् । विश्वरूपम् । हिरण्यवर्णम् । सुवृत्तम् । सुचक्रम् ।
 आ । रोह । सूर्ये । अमृतस्य । लोकम् । स्योनम् । पतिभ्यः । वहतुम् । कृणु । त्वम् ॥ ६१ ॥
 अम्रातृघ्नीम् । वरुण । अपशुघ्नीम् । बृहस्पते ।
 इन्द्र । अपतिघ्नीम् । पुत्रिणीम् । आ । अस्मभ्यम् । सवितः । वह ॥ ६२ ॥
 मा । हिंसिष्टम् । कुमार्यम् । स्यूणे इति । देवकृते । पथि ।
 शालायाः । देव्याः । द्वारम् । स्योनम् । कृण्मः । बधूपथम् ॥ ६३ ॥

- XIV.1.58 I release you completely from the venerable Lord's (Varuna's) fetters, with which the propitious creator Lord had bound you. O bride, plenty of accommodation and an easy approach, I make for you along with your husband. (Av. XIV.1.19; Variation)
- XIV.1.59 Raise your weapons up; smite away the destroyers of life. Set this woman in the world of virtue. The wise sustainer Lord has found a husband for her. May the Lord of good fortune, the foreknowing sovereign, lead her in front.
- XIV.1.60 The Lord of good fortune (Bhaga) has fashioned the four feet (of the litter); the Lord of good fortune has wrought the four pieces (of the frame). The cosmic architect (Tvāṣṭr) has adorned the straps in the middle. May she be very auspicious for us.
- XIV.1.61 O maiden of marriageable age (Sūrya), mount this chariot, decked with beautiful flowers, painted in all the hues, golden-coloured, strong wheeled and rolling smoothly, which is like the abode of immortality. Make this chariot comfortable for your husband.
- XIV.1.62 O venerable Lord, bring her, unharmed the brothers; O Lord supreme, bring her unharmed the cattle; O resplendent Lord, bring her unharmed the husband; O creator Lord, bring her blessed with children to us.
- XIV.1.63 O two pillars, may you not hurt the maiden, traversing the path laid by the enlightened ones. We make the door of the divine home a pleasant path for the bride.

ब्रह्मापरं युज्यतां ब्रह्म पूर्वं ब्रह्मान्ततो मध्यतो ब्रह्म सर्वतः ।
अनाव्याधान् देवपुरां प्रपद्य शिवा स्योना पतिलोके वि राज ॥६४॥

ब्रह्म । अपरम् । युज्यताम् । ब्रह्म । पूर्वम् । ब्रह्म । अन्ततः । मध्यतः । ब्रह्म । सर्वतः ।
अनाव्याधान् । देवपुरां । प्रपद्य । शिवा । स्योना । पतिलोके । वि । राज ॥६४॥

(२) द्वितीयं सूक्तम्

(१-७५) पञ्चसप्ततृचस्यास्य सूक्तस्य सावित्री सूर्या कषिका । (१-९, १२-३५, ३७-७५) प्रथमादिनवर्चां द्वादशपादि-
चतुर्विंशतिः सप्तविंशत्येकोनचत्वारिंशतधात्मा । (१०) दशम्या पदमनाशनम् । (११) एकादश्या द्दमत्योः पण्डिचि-
नारानम् । (१६) पट्विरयाश्च देवा देवताः । (१-४, ७-८, १०-११, १६, २१-२३, २७-३०, ४५-४९, ५३-५८, ६३-६७, ७२-७३) प्रथमादिचतसृणां सप्तस्यष्टमीदशम्येकादशीषोडशीनामेकविंशपादितृचस्य सप्तविंशपादिषतसृणां
पञ्चचत्वारिंशीषदत्वारिंशत्योऽग्निपञ्चादयादितृचद्वयस्य त्रिषष्ट्यादिपञ्चानां द्विसप्ततितमात्रिसप्ततितमयोऽष्टातृच-
(५-६, १२, ३१, ४०) पञ्चमीषष्टीदशम्येकविंशीचत्वारिंशीनां जगती, (९) नवम्याऽष्टपञ्चसना वृद्धा विराड-
त्यष्टिः, (१३-१४, १७-१९, ४१-४२, ४९, ६१, ७०, ७४-७५) त्रयोदशीचतुर्दशयोः सप्तदशपादितृचस्यै-
कचत्वारिंशीद्विचत्वारिंशत्येकोनपञ्चास्येकषष्टीसप्ततितमाप्तुःसप्ततितमापञ्चसप्ततितमानां [(२४-२५, ३२, ३४,
३९, ३८) चतुर्विंशीपञ्चविंशीदशविंशीचतुर्विंशीषष्टिषष्ट्यात्रिंशीनाञ्च] त्रिष्टुप्, (१५, ५१) पञ्चदश्येकपञ्चा-
स्योभुंरिगनुष्टुप्, (२०) विंशयाः पुरस्ताद्बृहती, [(२६) पट्विरया विराडनुष्टुप्], (३३) त्रयस्त्रिंशया विराडा-
स्तात्पङ्क्तिः, (३५) पञ्चत्रिंशयाः पुनोबृहती त्रिष्टुप्, (३७, ३९) सप्तत्रिंशत्येकोनचत्वारिंशत्योभुंरिगनुष्टुप्,
(४३) त्रिचत्वारिंशत्यष्टिगुर्भा पङ्क्तिः, (४४) चतुश्चत्वारिंशयाः प्रस्तात्पङ्क्तिः, [(४७) सप्तचत्वा-
रिंशयाः पञ्चाद्बृहती], (४८) अष्टचत्वारिंशयाः सप्तपङ्क्तिः, [(५०) पञ्चाष्टया उपरिष्टाद्बृहती],
(५२) द्विषष्ट्याया निगन्तुोष्णिक्, (५२-६०, ६२) एकोनषष्टीषष्टीद्विचत्वीनां पञ्चापङ्क्तिः,
[(६८) अष्टपष्ट्याः विराट् पुर उष्णिक्], (६९) एकोनस्मातिनमाष्टपञ्चसना वृद्धा-
तिराकरी, (७१) एकसप्ततितमायाश्च बृहती छन्दांसि ॥

तुभ्यमग्ने पर्यवहन्त्सूर्यां वहतुनां सह ।
स नः पतिभ्यो जायां दा अग्ने प्रजयां सह ॥१॥
पुनः पत्नीमभिरंदादायुषा सह वर्चसा ।
दीर्घायुरस्या यः पतिर्जीवाति शरदः शतम् ॥२॥
सोमस्य जाया प्रथमं गन्धर्वस्तेपर्ः पतिः ।
तृतीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः ॥३॥

तुभ्यम् । अग्ने । परि । अवहन् । सूर्याम् । वहतुनां । सह ।
सः । नः । पतिभ्यः । जायाम् । दाः । अग्ने । प्रजयां । सह ॥ १ ॥
पुनः । पत्नीम् । अग्निः । अन्दात् । आयुषा । सह । वर्चसा ।
दीर्घआयुः । अस्वाः । यः । पतिः । जीवाति । शरदः । शतम् ॥ २ ॥
सोमस्य । जाया । प्रथमम् । गन्धर्वः । ते । अपरः । पतिः ।
तृतीयः । अग्निः । ते । पतिः । तुरीयः । ते । मनुष्यजाः ॥ ३ ॥

XIV.1.64 Let the sacred knowledge be applied after as well as before; let the sacred knowledge (be applied) at the end, in the middle and all around. Having arrived at the impenetrable strong-hold of the enlightened ones, may you, propitious and delightful, shine brightly in your husband's world.

Marriage ceremonies

XIV.2.1 First of all they carry the maiden of marriageable age along with the bridal gifts to you. May you as such, O fire divine, give us, the husbands, a wife capable of bearing children. (Rg. X.85.38; Variation).

XIV.2.2 The fire divine infuses marital desire in the bride, and furnishes splendour; may he who is her husband, enjoy life, living for a hundred years. (Rg. X.85.39)

XIV.2.3 First of all you are the wife of some (virility); next the sustainer of the earth is your husband; your third husband is the fire divine; your fourth (husband) is one born of men (i.e., human being). (Rg. X.85.40; Variation).

सोमो ददद्गन्धर्वाय गन्धर्वो ददद्गमये ।

रयिं च पुत्रांश्चादादग्निर्मह्यमथो इमाम् ॥४॥

आ वामगन्धुमतिर्वाजिनीवसु न्यधिना हृत्सु कामा अरंसत ।
अमृतं गोपा मिथुना शुभस्पती प्रिया अर्यम्णो दुर्यो अशीमहि ॥५॥
सा मन्दसाना मनसा शिवेन रयिं धेहि सर्ववीरं वचस्यम् ।
सुगं तीर्थं सुप्रपाणं शुभस्पती स्थाणुं पथिष्ठा मपं दुर्मतिं हतम् ॥६॥

या ओषधयो या नद्योऽथ यानि क्षेत्राणि या वना ।

तास्त्वा वधु प्रजावतीं पत्ये रक्षन्तु रक्षसः ॥७॥

एमं पन्थामरुक्षाम सुगं स्वस्तिवाहनम् ।

यस्मिन्वीरो न रिप्यत्यन्येषां विन्दते वसु ॥८॥

इदं सु मे नरः शृणुत ययाशिषा दंपती वाममश्रुतः ।

ये गन्धर्वा अप्सरसश्च देवीरेषु वानस्पत्येषु येधि तरथुः ।

स्योनास्ते अस्यै वध्वै भवन्तु मा हिंसिषुर्वहतुमुद्यमानम् ॥९॥

सोमः । ददत् । गन्धर्वाय । गन्धर्वः । ददत् । अग्नये ।

रयिम् । च । पुत्रान् । च । अदात् । अग्निः । मह्यम् । अथो इति । इमाम् ॥ ४ ॥

आ । वाम् । अगन् । सुग्मतिः । वाजिनीवसु इति वाजिनीवसू । नि । अधिना । हृत्सु ।
कामाः । अरंसत । अभृतम् । गोपा । मिथुना । शुभः । पती इति । प्रियाः । अर्यम्णः ।
दुर्यान् । अशीमाहे ॥ ५ ॥

सा । मन्दसाना । मनसा । शिवेन । रयिम् । धेहि । सर्ववीरम् । वचस्यम् । सुग्मम् । तीर्थम् ।
सुप्रपाणम् । शुभः । पती इति । स्थाणुम् । पथिस्थाम् । अपं । दुःस्मतिम् । हतम् ॥

याः । ओषधयः । याः । नद्यः । यानि । क्षेत्राणि । या । वना ।

ताः । त्वा । वधु । प्रजावतीम् । पत्ये । रक्षन्तु । रक्षसः ॥ ७ ॥

आ । इमम् । पन्थाम् । अरुक्षाम् । सुग्मम् । स्वस्तिवाहनम् ।

यस्मिन् । वीरः । न । रिप्यति । अन्येषाम् । विन्दते । वसु ॥ ८ ॥

इदम् । सु । मे । नरः । शृणुत । यया । आशिषा । दंपती इति दम्पती । वामम् । अश्रुतः ।

ये । गन्धर्वाः । अप्सरसः । च । देवाः । एषु । वानस्पत्येषु । ये । अधि । तरथुः ।

स्योनाः । ते । अस्यै । वध्वै । भवन्तु । मा । हिंसिषुः । वहतुम् । उद्यमानम् ॥९॥

- XIV.2.4** Soma (the youthful love) gives her to the Gandharva (attachment personified), the Gandharva gives her to Agni (heat of passion), and finally Agni has given her to me for the sake of children and wealth. (Rg. X.85.41)
- XIV.2.5** Your friendly grace has come (to us), O you two full of vigour and wealth. O twins divine, desires have filled our hearts. O Lords of benignancy, may you become our twin protectors. May we reach the pleasant dwellings of the ordainer Lord. (Rg. X.85.12; Variation).
- XIV.2.6** Delighted, with good intent, (O maiden), bring to us riches with all brave sons worthy of raise. O Lords of benignancy, may we have an easy crossing (of river), with a good approach to drinking water. May you drive away the unfriendly persons who stand as road-block or on our way. (Rg. X.85.13; Variation).
- XIV.2.7** Whatsoever the herbs are there, whatsoever the rivers, whatsoever the fields, whatsoever the forests, may all those, O bride, guard you, the bearer of children, from the destroyers of life for your husband.
- XIV.2.8** Let us ride along this path, easy to bring weal, whereon no hero suffers harm and he wins the wealth of his enemies.
- XIV.2.9** O men, listen attentively to my this blessing whereby the married couples obtain delight. May the sustainers of the earth (gandharvas), and the divinities moving within the waters (apsaras), who rule over these forests, be gracious to this bride. May they not harm the bridal chariot as it is driven.

ये वृष्वश्विन्द्रं वहतुं यक्ष्मा यन्ति जनौ अनु ।
 पुनस्तान्युज्ञिया देवा नयन्तु यत् आगताः ॥१०॥
 मा विदन्परिपन्थिनो य आसीदन्ति दंपती ।
 सुगेन दुर्गमतीतामपं द्रान्त्वरातयः ॥११॥

सं काशयामि वहतुं ब्रह्मणा गृहैरघोरेण चक्षुषा मित्रियेण ।
 पर्याणद्धं विश्वरूपं यदस्ति स्योनं पतिभ्यः सविता तत्कृणोतु ॥१२॥
 शिवा नारीयमस्तुमार्गस्त्रिमं धाता लोकमस्यै दिदेश ।
 तामर्यमा भगो अश्विनोभा प्रजापतिः प्रजया वर्धयन्तु ॥१३॥
 आत्मन्वत्युर्वरा नारीयमागन्तस्यां नरो वपत् बीजमस्याम् ।
 सा वः प्रजां जनयद्ब्रह्मणाभ्यो विभ्रती दुग्धमृषमस्य रेतः ॥१४॥
 प्रति तिष्ठ विराडसि विष्णुरिवेह सरस्वति ।
 सिनीवालि प्र जायतां भगस्य सुमतावसत् ॥१५॥

ये । वृष्वः । चन्द्रम् । वहतुम् । यक्ष्माः । यन्ति । जनान् । अनु ।
 पुनः । तान् । युज्ञियाः । देवाः । नयन्तु । यतः । आगताः ॥ १० ॥
 मा । विदन् । परिपन्थिनः । ये । आसीदन्ति । दंपती इति दम्पती ।
 सुगेन । दुःश्राम् । अति । इताम् । अपं । द्रान्तु । अरातयः ॥ ११ ॥
 सम् । काशयामि । वहतुम् । ब्रह्मणा । गृहैः । अघोरेण । चक्षुषा । मित्रियेण । परिआ-
 नद्धम् । विश्वरूपम् । यत् । अस्ति । स्योनम् । पतिभ्यः । सविता । तत् । कृणोतु ॥ १२ ॥
 शिवा । नारी । इयम् । अस्तम् । आ । अगन् । इमम् । धाता । लोकम् । अस्यै । दिदेश ।
 ताम् । अर्यमा । भगः । अश्विनो । उभा । प्रजापतिः । प्रजया । वर्धयन्तु ॥ १३ ॥
 आत्मन्वत्युर्वरा । नारी । इयम् । आ । अगन् । तस्याम् । नरः । वपत् । बीजम् । अस्याम् ।
 सा । वः । प्रजाम् । जनयत् । ब्रह्मणाभ्यः । विभ्रती । दुग्धम् । मृषमस्य । रेतः ॥ १४ ॥
 प्रति । तिष्ठ । विराट् । असि । विष्णुः । इव । इह । सरस्वति ।
 सिनीवालि । प्र । जायताम् । भगस्य । सुमतौ । असत् ॥ १५ ॥

XIV.2.10 Following the people, what wasting diseases go to the delightful chariot of the bride, may the enlightened ones, skilled in sacrifices, conduct those back, wherefrom they came. (Rg. X.85.31; Variation).

XIV.2.11 Let not the robbers, who lie in ambush and approach the husband and wife, reach them; may they (the couple) by easy roads escape from all expected dangers. May all adversities keep aloof. (Rg. X.85.32; Variation).

XIV.2.12 With my prayer, I make the bridal chariot viewed by the houses with a friendly and not hostile eye. Whatever of all sorts is well-fastened there, may the creator Lord make that delightful for the husbands.

XIV.2.13 This auspicious woman has come home. The sustainer Lord has directed her to this place. May the Ordainer Lord, the Lord of good fortune, both the twins divine, the Lord of creatures make her prosper with progeny.

XIV.2.14 Full of spirit, and fertile this woman has come; O man, sow your seed into her. Bearing the squeezed out semen of virile male, may she bear children for you from her flanks.

XIV.2.15 Stay here respected. You are greatly shining like the Omnipresent Lord. O divine mid wife, (Sīnīvalī), may she give birth to children, may she favoured by the Lord of good fortune (enjoy the marital bliss).

उहं ऊर्मिः शम्वा हन्त्वापो योक्त्राणि मुञ्चत ।
 मादृष्टतो व्येनिसावध्यावशुनमारताम् ॥१६॥
 अघोरचक्षुरपतिघ्नी स्योना शम्मा सुशेवा सुयमा गृहेभ्यः ।
 वीरसूद्वृकामा सं त्वर्यैधिपीमहि सुमनस्यमाना ॥१७॥
 अद्वैवध्यापतिघ्नीहेधि शिवा पशुभ्यः सुयमा सुवर्चाः ।
 प्रजावती वीरसूद्वृकामा स्योनेममग्निं गार्हपत्यं सपर्य ॥१८॥
 उत्तिष्ठेतः किमिच्छन्तीदमागा अहं त्वेडे अभिभूः स्वाद्गहात् ।
 शून्यैषी निर्ऋते याजगन्धोत्तिष्ठाराने प्र पत मेह रंस्थाः ॥१९॥
 यदा गार्हपत्यमसपर्यैत्पूर्वमग्निं वधूरियम् ।
 अधा सरस्वत्यै नारि पितृभ्यश्च नमस्कुरु ॥२०॥
 शर्म वर्मेतदा हरास्ये नार्या उपस्तिरे ।
 सिनीवालि प्र जायतां भगस्य सुमतावसत् ॥२१॥

उत् । वः । ऊर्मिः । शम्वाः । हन्तु । आपः । योक्त्राणि । मुञ्चत ।
 मा । अदृष्टतो । विऽनसौ । अन्व्यौ । अशुनम् । आ । अरताम् ॥ १६ ॥
 अघोरऽचक्षुः । अपतिऽघ्नी । स्योना । शम्मा । सुऽशेवा । सुऽयमा । गृहेभ्यः ।
 वीरऽम् । द्वैवऽकामा । सम् । त्वया । एधिपीमहि । सुमनस्यमाना ॥ १७ ॥
 अद्वैवऽग्ना । अतिऽघ्नी । इह । एधि । शिवा । पशुभ्यः । सुऽयमा । सुवर्चाः ।
 प्रजावती । वीरऽम् । द्वैवऽकामा । स्योना । इमम् । अग्निम् । गार्हपत्यम् । सपर्य ॥ १८ ॥
 उत् । तिष्ठ । इतः । किम् । इच्छन्ती । इदम् । आ । अगाः । अहम् । त्वा । ईडे ।
 अभिभूः । स्वात् । गृहात् । शून्यऽएषी । निऽऽकृते । या । अऽजगन्धे । उत् । तिष्ठ ।
 अराने । प्र । पत । मा । इह । रंस्थाः ॥ १९ ॥

यदा । गार्हपत्यम् । असपर्यैत् । पूर्वम् । अग्निम् । वधूः । इयम् ।
 अध । सरस्वत्यै । नारि । पितृभ्यः । च । नमः । कुरु ॥ २० ॥
 शर्म । वर्म । एतत् । आ । हर । अस्वै । नार्यै । उपऽस्तिरे ।
 सिनीवालि । प्र । जायताम् । भगस्य । सुमताम् । असत् ॥ २१ ॥

- XIV.2.16** O waters, may your wave strike the pins upwards; may you release the yoke-ropes, May not these two inviolables (bullocks), well-behaved and innocent, come to unpleasant harm. (Rg. X.85.13; Variation).
- XIV.2.17** May you not be evil-eyed, or killer of your husband. May you be delighting, kind, helpful, disciplined to the (member of the) household, bearer of brave children and pleasing to your brothers-in-law. With you, may we prosper well in friendly happiness. (Rg. X.85.44; Variation).
- XIV.2.18** Not bringing death to your brothers-in-law, not bring death to your husband, well-disciplined and brilliant, may you prosper here auspicious to the cattle. Having plenty of progeny, bearer of brave sons, pleasing to the brothers-in-law, delightful, may you look after this household fire.
- XIV.2.19** Get up hence. Desiring what have you come here. I, the conquerer, request you (to go) out from my own house. O perdition, you have come here seeking to empty this house. Stand up, O malignity; flee away. Do not tarry here.
- XIV.2.20** When first of all this bride has tended the household fire, thereafter, O woman, pay your homage to the divine doctress as well as to the elders.
- XIV.2.21** Bring for this woman such a comfortable and protective bedding, so that, O divine midwife, may she give birth to children and be favoured by the Lord of good fortune (enjoy the marital bliss).

यं वल्बजं न्यस्यथ चर्मं चोपस्तृणीयन् ।

तदा रोहतु सुप्रजा या कन्या विन्दते पतिम् ॥२२॥

उप स्तृणीहि वल्बजमधि चर्मणि रोहिते ।

तत्रोपविश्य सुप्रजा इममग्निं संपर्यतु ॥२३॥

आ रोह चर्मोप सीदामिमेप देवो हन्ति रक्षांसि सर्वा ।

इह प्रजां जनय पत्ये अस्मै सुज्यैष्ठ्यो भवत्पुत्रस्त एषः ॥२४॥

वि तिष्ठन्तां मातुरस्या उपस्थानानारूपाः पशवो जायमानाः ।

सुमङ्गल्युप सीदेममग्निं संपन्ती प्रति भूषेह देवान् ॥२५॥

सुमङ्गली प्रतरणी गृहाणां सुशेवा पत्ये शशुराय शम्भूः ।

स्योना श्वश्र्वे प्र गृहान्विशेमान् ॥२६॥

स्योना भव श्वशुरेभ्यः स्योना पत्ये गृहेभ्यः ।

स्योनास्ये सर्वस्ये विशे स्योना पुष्टायैषां भव ॥२७॥

यम् । वल्बजम् । निऽअस्यथ । चर्मं । च । उपऽस्तृणीयन् ।

तत् । आ । रोहतु । सुऽप्रजाः । या । कन्या । विन्दते । पतिम् ॥ २२ ॥

उप । स्तृणीहि । वल्बजम् । अधि । चर्मणि । रोहिते ।

तत्र । उपऽविश्य । सुऽप्रजाः । इमम् । अग्निम् । संपर्यतु ॥ २३ ॥

आ । रोह । चर्मं । उप । सीद । अग्निम् । एषः । देवः । हन्ति । रक्षांसि । सर्वा ।

इह । प्रऽजाम् । जनय । पत्ये । अस्मै । सुऽज्यैष्ठ्यः । भवत् । पुत्रः । ते । एषः ॥२४॥

वि । तिष्ठन्ताम् । मातुः । अस्याः । उपऽस्थात् । नानाऽरूपाः । पशवः । जायमानाः ।

सुऽमङ्गली । उप । सीद । इमम् । अग्निम् । समऽपन्ती । प्रति । भूष । इह । देवान् ॥२५॥

सुऽमङ्गली । प्रऽतरणी । गृहाणाम् । सुऽशेवा । पत्ये । शशुराय । शम्भूः ।

स्योना । श्वश्र्वे । प्र । गृहान् । विश । इमान् ॥ २६ ॥

स्योना । भव । श्वशुरेभ्यः । स्योना । पत्ये । गृहेभ्यः ।

स्योना । अस्ये । सर्वस्ये । विशे । स्योना । पुष्टायै । एषाम् । भव ॥ २७ ॥

- XIV.2.22** What coarse grass (balbaja, Eleusine indica) you cast (in a heap) and what hide you spread over it, let the maid, who finds a husband and will have good children, mount on it.
- XIV.2.23** Cast the coarse grass in a heap. On the hide spread over it, sitting there, let this bearer of good progeny tend to this fire.
- XIV.2.24** Mount upon (this) hide. Sit by the fire. This divinity kills all the destroyers of life. May you give birth to children here for this husband. May this son of yours enjoy the prominence of the eldest.
- XIV.2.25** May the children of various forms come forth from the lap of this mother as they are born. O propitious one, sit by this fire. Along with your husband, may you serve the enlightened ones here.
- XIV.2.26** O propitious one, augments of household, gladdening to husband, pleasing to the father-in-law, delighting to the mother-in-law, enter this family (home)
- XIV.2.27** May you be delightful to the fathers-in-law; delightful to husband and to the household; delightful to all this clan; be delightful in their prosperity.

सुमङ्गलीरियं वधूरिमां समेत पश्यत ।
 सौभाग्यमस्यै कृत्वा दौर्भाग्यैर्विपरेतन ॥२८॥
 या दुर्हादौ युवतयो याश्चेह जरतीरपि ।
 वचो न्वस्यै सं दत्तायास्तं विपरेतन ॥२९॥
 रुक्मप्रस्तरणं वृहं विश्वा रूपाणि विभ्रतम् ।
 आरोहत्सूर्या सावित्री बृहते सौभगाय कम ॥३०॥

आ रोह तर्प्य सुमनुस्यमानिह प्रजां जनय पत्ये अस्मै ।
 इन्द्राणीव सुबुधा बुध्यमाना ज्योतिरग्रा उपसः प्रति जागरासि ॥३१॥
 देवा अग्रे न्यपिचन्त पत्नीः समस्पृशन्त तन्वस्तिनूभिः ।
 सूर्येव नारि विश्वरूपा महित्वा प्रजावती पत्या सं भवेह ॥३२॥
 उत्तिष्ठेतो विश्वावसो नमसेदामहे त्वा
 जामिमिच्छ पितृषदं न्यक्त्वां स ते भागो जनुषा तस्य विद्धि ॥३३॥

सुमङ्गलीः । इयम् । वधूः । इमाम् । समऽएत । पश्यत ।
 सौभाग्यम् । अस्यै । कृत्वा । दौऽभाग्यैः । विऽपरेतन ॥ २८ ॥
 याः । दुऽहादौः । युवतयः । याः । च । इह । जरतीः । अपि ।
 वचैः । नु । अस्यै । सम् । दत्त । अर्थ । अस्तम् । विऽपरेतन ॥ २९ ॥
 रुक्मऽप्रस्तरणम् । वृहम् । विश्वा । रूपाणि । विभ्रतम् ।
 आ । आरोहत् । सूर्या । सावित्री । बृहते । सौभगाय । कम ॥ ३० ॥
 आ । रोह । तर्प्यम् । सुमनुस्यमाना । इह । प्रऽजाम् । जनय । पत्ये । अस्मै ।
 इन्द्राणीऽइव । सुऽबुधा । बुध्यमाना । ज्योतिऽअग्राः । उपसः । प्रति । जागरासि ॥३१॥
 देवाः । अग्रे । नि । अपिचन्त । पत्नीः । सम् । अस्पृशन्त । तन्वः । तनूभिः ।
 सूर्याऽइव । नारि । विश्वरूपा । महित्वा । प्रजावती । पत्या । सम् । भव । इह ॥३२॥
 उत् । तिष्ठ । इतः । विश्ववसो इति विश्ववसो । नमसा । ईदामहे । त्वा ।
 जामिम् । इच्छ । पितृषदम् । निऽअक्ताम् । सः । ते । भागः । जनुषा । तस्य । विद्धि ॥

- XIV.2.28** Propitious is this bride. Come all of you and have a look at her. Granting good fortune to her, go back driving the misfortunes away. (Rg. X.85.33; Variation)
- XIV.2.29** What evil-minded young women are here and so also the old ones, may they give their prowess to this bride and then go back home.
- XIV.2.30** This damsel of marriageable age (Sūrya), this girl at procreative stage (Sāvitṛī) has mounted this gold-cushioned litter, bearing all sorts of decorations for great happiness and good fortune.
- XIV.2.31** Mount the bridal bed with friendly and cheerful mind. Give birth to offsprings here for this husband of yours. Alert and easy to awake like Indrānī, may you wake up to meet the dawns followed by light.
- XIV.2.32** The enlightened ones, since olden times, used to lie with their wives. Bodies embrace bodies closely. O woman beauteous and great like a girl of marriageable age (Sūrya), capable of bearing children, may you unite here with your husband.
- XIV.2.33** O youth, rich with all sorts of wealth (Viśvavasu), rise up hence. With reverence we pay homage to you. Seek a virtuous woman living in her father's house and well-adorned. That is your share by birth. Avail of that.

अप्सरसः सधमादं नदन्ति हविर्धानमन्तरा सूर्यं च ।
 तास्तैर्जनित्रमभि ताः परेहि नमस्ते गन्धर्वतुना कृणोमि ॥३४॥
 नमो गन्धर्वस्य नमसे नमो भामाय चक्षुषे च कृष्णः ।
 विश्वावसो ब्रह्मणा ते नमोभि जाया अप्सरसः परेहि ॥३५॥
 राया वयं सुमनसः स्यामोदितो गन्धर्वमार्वावृताम् ।
 अगन्तस् देवः परमं सधस्थमगन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः ॥३६॥
 स पितरावृत्तिये सृजेथां माता पिता च रेतसो भवायः ।
 मर्यं इव योषामधिरोहयेनां प्रजां कृष्वाधामिह पुष्यत रयिम् ॥३७॥
 तां पूर्णं छिवतमामेरयस्व यस्यां बीजं मनुष्याश्च वपन्ति ।
 या न ऊरु उशती विश्रयाति यस्यामुशन्तः प्रहरंम शेषः ॥३८॥
 आ रोहोः सुषं धत्स्व हस्तं परि प्वजस्व जायां सुमनस्यमानः ।
 प्रजां कृष्वाधामिह मोदमानो दीर्घं वामायुः सविता कृणोतु ॥३९॥

अप्सरसः । सधमादम् । नदन्ति । हविः । धानम् । अन्तरा । सूर्यम् । च । ताः । ते ।
 जनित्रम् । अभि । ताः । परा । इहि । नमः । ते । गन्धर्वः । तुना । कृणोमि ॥ ३४ ॥
 नमोः । गन्धर्वस्य । नमसे । नमोः । भामाय । चक्षुषे । च । कृष्णः ।
 विश्वेवसो इति विश्वेवसो । ब्रह्मणा । ते । नमोः । अभि । जायाः । अप्सरसः । परा । इहि ॥
 राया । वयम् । सुमनसः । स्याम् । उत् । इतः । गन्धर्वम् । आ । अर्वावृताम् ।
 अगन् । सः । देवः । परमम् । सधस्थम् । अगन्म । यत्र । प्रतिरन्ते । आयुः ॥ ३६ ॥
 सग् । पितरो । ऋत्विगे इति । सृजेथाम् । माता । पिता । च । रेतसः । भवायः । मर्यः । इव ।
 योषाम् । अधि । रोहय । एनाम् । प्रजाम् । कृष्वाधाम् । इह । पुष्यतम् । रयिम् ॥ ३७ ॥
 ताम् । पुपुन् । छिवतमाम् । आ । ईरयस्व । यस्याम् । बीजम् । मनुष्याः । वपन्ति ।
 या । नः । ऊरु इति । उशती । विश्रयाति । यस्याम् । उशन्तः । प्रहरंम । शेषः ॥ ३८ ॥
 आ । रोह । ऊरुम् । उप । धत्स्व । हस्तम् । परि । स्वजस्व । जायाम् । सुमनस्यमानः ।
 प्रजाम् । कृष्वाधाम् । इह । मोदमानो । दीर्घम् । वाम् । आयुः । सविता । कृणोतु ॥ ३९ ॥

- XIV.2.34** The energies moving in the clouds revel in their common dwelling place, which is in between the oblation-receptacle and the sun. They are your relatives. Go away to them. O sustainer of earth, I pay homage to you in due season. (First half Av. VII.109.3)
- XIV.2.35** Homage to the food provided by the sustainer of the earth (the cloud); to the wrathful eye we pay homage. O master of all sorts of wealth, homage to you with sacred knowledge. May you go away to your wives, the energies active within the waters (apsaras).
- XIV.2.36** May we be friendly with wealth. May we attain to the sustainer of the earth from this place. That divine one has gone to the highest abode, where we reach by prolonging our life-span.
- XIV.2.37** O you two parents, unite in your due season. You will become mother and father of your progeny. As a male mounts a female, so mount her. Bring forth your offsprings here and accumulate wealth.
- XIV.2.38** O Lord of nourishment, inspire her who is most auspicious, in whom men may sow seed, who shall twine her loving arms about me, and enter into consummation. (Rv. X.85.37)
- XIV.2.39** Mount the thigh. Apply a caressing hand. Embrace your wife with friendly and cheerful mind. May both of you, rejoicing, bring forth progeny here. May the creator Lord grant you long-long life.

आ वाँ प्रजां जनयतु प्रजापतिरहोरात्राभ्यां समनक्षर्यमा ।
 अदुर्मङ्गली पतिलोकमाविशेमं शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥४०॥
 देवैर्दत्तं मनुना साकमेतद्धार्यं वासो वृध्वश्च वस्त्रम् ।
 यो ब्रह्मणे चिकितुषे ददाति स इद्रक्षीसि तत्पाणि हन्ति ॥४१॥
 यं मे दत्तो ब्रह्मभागं वधूयोर्वाधूयं वासो वृध्वश्च वस्त्रम् ।
 युवं ब्रह्मणोऽनुमन्यमानौ वृहस्पते साकमिन्द्रश्च दत्तम् ॥४२॥
 स्योनाथोनेरधि बुध्यमानौ हसामुदौ महसा मोर्दमानौ ।
 सुगू सुपुत्रौ सुगृहौ तराथो जीवावुपसो विभातीः ॥४३॥
 नवं वसानः सुरभिः सुवासा उदागा जीव उपसो विभातीः ।
 आण्डात्पतन्नीवामुक्षि विश्वस्मादेनसस्पर्ति ॥४४॥

शुभं नी यावापृथिवी अन्तिसुम्ने महिं व्रते ।

आपः सप्त सुसुवुर्देवीस्ता नो मुञ्चन्त्वहंसः ॥४५॥

आ । वाम् । प्रजाम् । जनयतु । प्रजापतिः । अहोरात्राभ्याम् । सम । अनुक्तु । अर्यमा ।

अदुःसङ्गली । पतिलोकम् । आ । विश । इमम् । शम् । नः । भव । द्विपदे । शम् । चतुःस्पदे ॥

देवैः । दत्तम् । मनुना । साकम् । एतत् । वाधूऽयम् । वासः । वृध्वः । च । वस्त्रम् ।

यः । ब्रह्मणे । चिकितुषे । ददाति । सः । इत् । रक्षीसि । तत्पाणि । हन्ति ॥ ४१ ॥

यम् । मे । दत्तः । ब्रह्मभागम् । वधूऽयोः । वाधूऽयम् । वासः । वृध्वः । च । वस्त्रम् ।

युवम् । ब्रह्मणे । अनुमन्यमानौ । वृहस्पते । साकम् । इन्द्रः । च । दत्तम् ॥ ४२ ॥

स्योनात् । योनेः । अधि । बुध्यमानौ । हसामुदौ । महसा । मोर्दमानौ ।

सुगू इति सुगू । सुपुत्रौ । सुगृहौ । तरायः । जीवौ । उपसः । विभातीः ॥ ४३ ॥

नवम् । वसानः । सुरभिः । सुवासाः । उत्तऽआगाम् । जीवः । उपसः । विभातीः ।

आण्डात् । पतन्नीवामुक्षि । विश्वस्मात् । एनसः । परि ॥ ४४ ॥

शुभं नी इति । यावापृथिवी इति । अन्तिसुम्ने इत्यन्तिसुम्ने । महिं व्रते इति महिं व्रते ।

आपः । सप्त । सुसुवुः । देवीः । ताः । नः । मुञ्चन्तु । अहंसः ॥ ४५ ॥

- XIV.2.40** May the Lord of creatures bless both of you with offspring. May the ordainer Lord keep you together day and night. Never unpropitious (O bride), enter this house (world) of your husband. Be you a blessing for our bipeds, a blessing for our quadrupeds. (Rg. X.85.43; Variation)
- XIV.2.41** Presented by the enlightened ones along with the thoughtful persons, this nuptial dress and the brides garment, whosoever gives to a learned intellectual person, he verily destroys the harmful germs of the marriage-bed.
- XIV.2.42** What nuptial dress of the wooer and the bride's garment, which is an intellectual person's share, you give to me, that O Lord supreme along with the resplendent Lord, both of you assentingly give to an intellectual person.
- XIV.2.43** Waking up in your comfortable house, laughing merrily and greatly rejoicing, having good cattle, good sons, and good household, may you two spirits swim through the splendours of dawn.
- XIV.2.44** Clothed in new garments, fragrant and well-dressed, spirited I have risen up to the splendours of dawn. Like a bird coming out of the egg, may I be freed completely from all the sin.
- XIV.2.45** Seven rays of the sun make the waters of the ocean to descend down in streams from the sky. May those (waters) loosen the iron-headed weapon (lodged in your body) and remove it. (Av. VII.112.1)

सुर्यायै देवेभ्यो मित्राय वरुणाय च ।
ये भूतस्य प्रचेतसस्तेभ्य इदमकरं नमः ॥४६॥

य ऋते चिदभिःश्रिपः पुरा जनुभ्य आतृदः ।
संधातासंधि मघवां पुरुवसुर्निष्कर्ता विदुतं पुनः ॥४७॥

अपास्सत्तम उच्छतु नीलं पिशङ्गमुत लोहितं यत् ।
निर्दहनी या पृषातक्यस्मिन्तां स्वाणावध्या संजामि ॥४८॥
यार्वतीः कृत्या उपवासने यार्वन्तो राज्ञो वरुणस्य पाशाः ।
व्यृद्धयो या असमृद्धयो या अस्मिन्ता स्वाणावधि सादयामि ॥४९॥
या मे प्रियतमा तनूः सा मे विभाय वाससः ।
तस्याग्रे त्वं वनस्पते नीविं कृणुष्व मा वयं रिषाम ॥५०॥
ये अन्ता यार्वतीः सिचो य ओतवो ये च तन्तवः ।
वासो यत्पत्नीभिरुतं तन्नः स्योनमुप स्पृशात् ॥५१॥

सुर्यायै । देवेभ्यः । मित्राय । वरुणाय । च ।

ये । भूतर्य । प्रऽचेतसः । तेभ्यः । इदम् । अकरम् । नमः ॥ ४६ ॥

यः । ऋते । चित् । अभिऽश्रिपः । पुरा । जनुभ्यः । आतृदः ।

सम्ऽधाता । सम्ऽधिम् । मघवा । पुरुऽवसुः । निऽकर्ता । विदुतम् । पुनः ॥४७॥

अप । अस्मत् । तमः । उच्छत् । नीलम् । पिशङ्गम् । उत । लोहितम् । यत् ।

निऽदहनी । या । पृषातको । अस्मिन् । ताम् । स्वाणौ । अधि । आ । संजामि ॥४८॥

यार्वतीः । कृत्याः । उपऽवासने । यार्वन्तः । राज्ञः । वरुणस्य । पाशाः ।

विऽऋद्धयः । याः । असमृद्धयः । याः । अस्मिन् । ताः । स्वाणौ । अधि । सादयामि ॥४९॥

या । मे । प्रियतमा । तनूः । सा । मे । विभाय । वाससः ।

तस्य । अग्रे । त्वम् । वनस्पते । नीविम् । कृणुष्व । मा । वयम् । रिषाम् ॥ ५० ॥

ये । अन्ताः । यार्वताः । सिचः । ये । ओतवः । ये । च । तन्तवः ।

वासः । यत् । पत्नीभिः । उतम् । तत् । नः । स्योनम् । उप । स्पृशात् ॥ ५१ ॥

XIV.2.46 I offer this adoration to the bride, to the divine powers, to the sun and the water, (and to all those) who are kind and considerate towards created worlds. (Ṛg. X.85.17)

XIV.2.47 The bounteous Lord is a great healer. He, even before injury to neck or any part, is afflicted, confers capacity in the body to heal up the wound and closes the injured part, and hastens the recovery. He, the bounteous Lord, without ligature or healing material, closes up the wound again before making incision in the neck or any injured part and makes whole the dis-severed part. (Ṛg. VIII.1.12)

XIV.2.48 May the gloom, that is blue, brown and also red, go away from us. What burning disease (prṣṭaki) is in this (nuptial garment), that I fasten to this wooden post.

XIV.2.49 Whatever evil designs are there in the clothing, whatever the nooses of the venerable Lord, the sovereign, whatever the poverties and miseries are there, them I fasten to this wooden post.

XIV.2.50 This body, which is dearest to me, is frightened of the garment. (Therefore) O Lord of vegetation, may you first make yourself an inner wrap. May we not suffer harm.

XIV.2.51 What ends (of threads), what borders, what woofs and what wraps are there; what cloths is woven by the wives, may that be of pleasant touch to us.

उ॒श॒तीः क॒न्य॒ला इ॒माः पि॒त॒र॒लो॒कात्प॒तिं य॒तीः ।

अ॒र्व द॒ीक्षा॒म॒सृ॒क्षत॒ स्वाहा ॥५२॥

बृ॒ह॒स्प॒ति॒ना॒र्व॒सृ॒ष्टां वि॒श्वे दे॒वा अ॒धार॒यन् । व॒र्चो गो॒षु प्र॒विष्टं॑ य॒त्तेने॒मां सं सृ॒जाम॑सि ॥५३॥

बृ॒ह॒स्प॒ति॒ना॒र्व॒सृ॒ष्टां वि॒श्वे दे॒वा अ॒धार॒यन् । ते॒जो गो॒षु प्र॒विष्टं॑ य॒त्तेने॒मां सं सृ॒जाम॑सि ॥५४॥

बृ॒ह॒स्प॒ति॒ना॒र्व॒सृ॒ष्टां वि॒श्वे दे॒वा अ॒धार॒यन् । भ॒गो गो॒षु प्र॒विष्टो॑ य॒स्तेने॒मां सं सृ॒जाम॑सि ॥५५॥

बृ॒ह॒स्प॒ति॒ना॒र्व॒सृ॒ष्टां वि॒श्वे दे॒वा अ॒धार॒यन् । य॒शो गो॒षु प्र॒विष्टं॑ य॒त्तेने॒मां सं सृ॒जाम॑सि ॥५६॥

बृ॒ह॒स्प॒ति॒ना॒र्व॒सृ॒ष्टां वि॒श्वे दे॒वा अ॒धार॒यन् । प॒यो गो॒षु प्र॒विष्टं॑ य॒त्तेने॒मां सं सृ॒जाम॑सि ॥५७॥

बृ॒ह॒स्प॒ति॒ना॒र्व॒सृ॒ष्टां वि॒श्वे दे॒वा अ॒धार॒यन् । र॒सो गो॒षु प्र॒विष्टो॑ य॒स्तेने॒मां सं सृ॒जाम॑सि ॥५८॥

उ॒श॒तीः । क॒न्य॒लाः । इ॒माः । पि॒त॒र॒लो॒कात् । प॒तिम् । य॒तीः ।

अ॒र्व । द॒ीक्षा॒म् । अ॒सृ॒क्षत॒ । स्वाहा ॥ ५२ ॥

बृ॒ह॒स्प॒ति॒ना । अ॒र्व॒सृ॒ष्टाम् । वि॒श्वे । दे॒वाः । अ॒धार॒यन् ।

व॒र्चः । गो॒षु । प्र॒विष्टम् । यत् । तेन॑ । इ॒माम् । सम् । सृ॒जाम॑सि ॥ ५३ ॥

बृ॒ह॒स्प॒ति॒ना । ० । तेजः॑ । गो॒षु । प्र॒विष्टम् । यत् । तेन॑ । ० ॥ ५४ ॥

बृ॒ह॒स्प॒ति॒ना । ० । भ॒गः । गो॒षु । प्र॒विष्टः । यः । तेन॑ । ० ॥ ५५ ॥

बृ॒ह॒स्प॒ति॒ना । ० । य॒शः । गो॒षु । प्र॒विष्टम् । यत् । तेन॑ । ० ॥ ५६ ॥

बृ॒ह॒स्प॒ति॒ना । ० । प॒यः । गो॒षु । प्र॒विष्टम् । यत् । तेन॑ । ० ॥ ५७ ॥

बृ॒ह॒स्प॒ति॒ना । अ॒र्व॒सृ॒ष्टाम् । वि॒श्वे । दे॒वाः । अ॒धार॒यन् ।

र॒सः । गो॒षु । प्र॒विष्टः । यः । तेन॑ । इ॒माम् । सम् । सृ॒जाम॑सि ॥ ५८ ॥

XIV.2.52 Full of desire, these girls, going to husband from the father's house, have discarded the consecration. Svāhā.

XIV.2.53 Her, whom the Lord supreme has discarded, all the bounties of Nature uphold. The lusture that has entered the cows, therewith we unite this (bride).

XIV.2.54 Her, whom the Lord supreme has discarded, all the bounties of Nature uphold. The vigour that has entered the cows, therewith we unite this (bride).

XIV.2.55 Her, whom the Lord supreme has discarded, all the bounties of Nature have adopted. The good fortune that has entered the cows, herewith we unite this (bride).

XIV.2.56 Her, whom the Lord supreme has discarded, all the bounties of Nature have adopted. The glory that has entered the cows, therewith we unite this (bride).

XIV.2.57 Her, whom the Lord supreme has discarded all the bounties of Nature uphold. The milk that has entered the cows, therewith we unite this (bride).

XIV.2.58 Her, whom the Lord supreme has discarded, all the bounties of Nature uphold. The sap that has entered the cows, therewith we untie this (bride).

यदीमे केशिनो जना गृहे ते समनर्तिषु रोदेन कृष्वन्तोऽधम् ।
 अग्निः तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥५९॥
 यदीयं दुहिता तव विक्रेयस्दग्ने रोदेन कृष्वत्यधम् ।
 अग्निः तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥६०॥
 यजामयो ययुवतयो गृहे ते समनर्तिषु रोदेन कृष्वतीरधम् ।
 अग्निः तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥६१॥
 यते प्रजायां पशुषु यदा गृहेषु निष्ठितमघकृद्भिरघं कृतम् ।
 अग्निः तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥६२॥
 इयं नार्युप ब्रूते पूल्यान्यावपन्तिका ।
 दीर्घायुस्तु मे पतिर्जीवाति शरदः शतम् ॥६३॥
 इहेमाविन्द्र सं नुद चक्रवाकेव दंपती ।
 प्रजयैनौ स्वस्तकौ विश्वमायुर्व्यश्नुताम् ॥६४॥

यदि । इमे । केशिनः । जनाः । गृहे । ते । सम्ऽअनर्तिषुः । रोदेन । कृष्वन्तः । अधम् ।
 अग्निः । त्वा । तस्मात् । एनसः । सविता । च । प्र । मुञ्चताम् ॥ ५९ ॥
 यदि । इयम् । दुहिता । तव । विक्रेयी । अरुदत् । गृहे । रोदेन । कृष्वती । अधम् ॥०॥६०॥
 यत् । जामयः । यत् । ययुवतयः । गृहे । ते । सम्ऽअनर्तिषुः । रोदेन । कृष्वतीः । अधम् ॥० ॥
 यत् । ते । प्रऽजायाम् । पशुषु । यत् । वा । गृहेषु । निष्ठितम् । अघकृतऽभिः । अधम् ।
 कृतम् । अग्निः । त्वा । तस्मात् । एनसः । सविता । च । प्र । मुञ्चताम् ॥ ६२ ॥
 इयम् । नारी । उप । ब्रूते । पूल्यानि । आऽवपन्तिका ।
 दीर्घऽआयुः । अस्तु । मे । पतिः । जीवाति । शरदः । शतम् ॥ ६३ ॥
 इह । इमौ । इन्द्र । सम् । नुद । चक्रवाकाऽव । दंपती इति दम्ऽपती ।
 प्रऽजया । एनौ । सुऽअस्तकौ । विश्वम् । आयुः । वि । अश्नुताम् ॥ ६४ ॥

XIV.2.59 If these people with long hair have danced together in your house, creating unpleasantness with wails and cries, may the Lord adorable and inspirer, free you from that nuisance.

XIV.2.60 If this daughter of yours has wept with loosened hair in your house, creating unpleasantness with wails and cries, may the Lord adorable and inspirer, free you from that nuisance.

XIV.2.61 If the sisters and the young ladies have danced together in your house, creating unpleasantness with wails and cries, may the Lord adorable and inspirer, free you from that nuisance.

XIV.2.62 What evil the evil-doers have set in your progeny, in your cattle, or in your homes, may the Lord adorable and inspirer, free you from that nuisance.

XIV.2.63 This women, scattering handfuls of grain, says : "may my husband be long-lived; may he live through a hundred autumns".

XIV.2.64 O resplendent Lord, may you urge these two spouses to each other like a cakravāka couple. May both of them live their full life-span with children in their nice home.

यदासन्ध्यामुपधाने यदोपवासने कृतम् ।
 विवाहे कृत्यां यां चक्रुरास्त्राने तां नि दध्मसि ॥६५॥
 यदुष्कृतं यच्छर्मलं विवाहे बहूतो च यत् ।
 तत्संभलस्य कम्बले मृज्महे दुरितं वयम् ॥६६॥
 संभले मलं सादयित्वा कम्बले दुरितं वयम् ।
 अभूम यज्ञियाः शुद्धाः प्र ण आर्यषि तारिषत् ॥६७॥
 कृत्रिमः कर्णतः शतदन्य एषः
 अपास्याः केश्यं मलमप शीर्षण्यं लिखात् ॥६८॥

अङ्गादङ्गाह्वयमस्या अप यक्ष्मं नि दध्मसि ।
 तन्मा प्रापत्पृथिवीं मोत देवान्दिवं मा प्रापदुर्वन्तरिक्षम् ।
 अपो मा प्रापन्मलमेतदग्ने यमं मा प्रापत्पितृंश्च सर्वान् ॥६९॥
 सं त्वा नह्यामि पर्यसा पृथिव्याः सं त्वा नह्यामि पर्यसोपधीनान् ।
 सं त्वा नह्यामि प्रजया धनेन सा संनद्धा सनुहि वाजमेमम् ॥७०॥

यत् । आऽसन्ध्याम् । उपऽधाने । यत् । वा । उपऽवासने । कृतम् ।
 विऽवाहे । कृत्याम् । याम् । चक्रुः । आऽस्त्राने । ताम् । नि । दध्मसि ॥ ६५ ॥
 यत् । दुऽस्कृतम् । यत् । शर्मलम् । विऽवाहे । बहूतो । च । यत् ।
 तत् । सम्ऽभलस्य । कम्बले । मृज्महे । दुऽऽतम् । वयम् ॥ ६६ ॥

सम्ऽभले । मलम् । सादयित्वा । कम्बले । दुऽऽतम् । वयम् ।
 अभूम । यज्ञियाः । शुद्धाः । प्र । नः । आर्यषि । तारिषत् ॥ ६७ ॥

कृत्रिमः । कर्णतः । शतदन्य । यः । एषः ।
 अप । अस्याः । केश्यम् । मलम् । अप । शीर्षण्यम् । लिखात् ॥ ६८ ॥

अङ्गात्तऽङ्गात् । वयम् । अस्याः । अप । यक्ष्मम् । नि । दध्मसि । तत् । मा ।
 प्र । आपत् । पृथिवीम् । मा । उत । देवान् । दिवम् । मा । प्र । आपत् । उरु ।
 अन्तरिक्षम् । अपः । मा । प्र । आपत् । मलम् । एतत् । अग्ने । यमम् । मा । प्र । आपत् ।
 पितृन् । च । सर्वान् ॥ ६९ ॥

सं । त्वा । नह्यामि । पर्यसा । पृथिव्याः । रम् । त्वा । नह्यामि । पर्यसा । ओपधीनान् । सम् ।
 त्वा । नह्यामि । प्रजया । धनेन । सा । सम्ऽनद्धा । सनुहि । वाजम् । आ । इमम् ॥७०॥

- XIV.2.65** What evil design they have put in the chair, on the cushion and what on the covering; what evil design they have put in the wedding ceremony, all that we sink in the bath.
- XIV.2.66** What misdeed and what mischief was done at the marriage and in the bridal procession, that blemish we wipe off at the dress of the intermediary.
- XIV.2.67** Having deposited the malignancy on the intermediary and the fault on his dress, we have become holy and pure. May he prolong our life-spans.
- XIV.2.68** May this hundred toothed artificial thorn (i.e., the comb) scratch away the dirt of her hair and of her head.
- XIV.2.69** From each and every limb of hers, we take away the wasting disease. May that not go to the earth, not to the bounties of Nature; may that not go to the sky, nor to the vast midspace. May this malignity not go to the waters, O adorable Lord; neither may it go to the controller Lord, nor to all the elders.
- XIV.2.70** I harness you well with the essence of the earth. I harness you with the essence of the herbs. I harness with progeny and wealth. So harnessed, attain to this vigour.

अमोहमस्मि सा त्वं सामाहमस्मृक्तं यौरहं पृथिवी त्वम् ।

ताविह सं भवाव प्रजामा जनयावहे ॥७१॥

जनिष्यन्ति नावग्रवः पुत्रियन्ति सुदानवः । अरिष्टासु सचेवहि बृहते वाजसातये ॥७२॥

ये पितरो वधूदृशा इमं बहनुमागमन् । ते अस्यै वध्वै संपन्थै प्रजावृच्छर्म यच्छन्तु ॥७३॥

येदं पूर्वाग्नशनायमाना प्रजामस्यै द्रविणं चेह दत्त्वा ।

तां बहन्त्वगन्तस्यानु पन्थां विराडियं सुप्रजा अत्यजैपीत् ॥७४॥

प्र बुध्यस्व सुबुधा बुध्यमाना दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ।

गृहान्गच्छ गृहपत्नी यथासौ दीर्घं त आयुः सविता कृणोतु ॥७५॥

अमः । अहम् । अस्मि । सा । त्वम् । साम । अहम् । अस्मि । कक् । त्वम् । यौः । अहम् ।

पृथिवी । त्वम् । तौ । इह । स्म । भवाव । प्रजाम् । आ । जनयावहे ॥ ७१ ॥

जनिष्यन्ति । नौ । अग्रवः । पुत्रियन्ति । सुदानवः ।

अरिष्टासु इत्यरिष्टअन् । सचेवहि । बृहते । वाजसातये ॥ ७२ ॥

ये । पितरः । वधूदृशाः । इमम् । बहनुम् । आऽअगमन् ।

ते । अस्यै । वध्वै । समपन्थै । प्रजावृत् । शर्म । यच्छन्तु ॥ ७३ ॥

या । इदम् । पूर्वा । अगन् । रशनाऽयमाना । प्रजाम् । अस्यै । द्रविणम् । च । इह । दत्त्वा ।

ताम् । बहन्तु । अगन्तरय । अनु । पन्थाम् । विराट् । इयम् । सुप्रजाः । अति । अजैपीत् ॥ ७४ ॥

प्र । बुध्यस्व । सुबुधा । बुध्यमाना । दीर्घायुत्वाय । शतशारदाय ।

गृहान् । गच्छ । गृहपत्नी । यथा । असः । दीर्घम् । ते । आयुः । सविता । कृणोतु ॥७५॥

॥ इति ऋक्सं काण्डम् ॥

[अथर्ववेदे सूक्ते २, लघः ११९]

- XIV.2.71** Here I am, and you are she. I am the Sāman (song), you are the Ṛk (verse). I am the heaven and you the earth. As such, let both of us unite. Let us procreate children.
- XIV.2.72** Unmarried men desire wives. Liberal donors desire sons. May we two, with our vitality unimpaired, live together to win great wealth and strength.
- XIV.2.73** May the elders, who desirous of beholding the bride, have come to this bridal procession, grant to this bride along with her husband progeny and comfort (happiness).
- XIV.2.74** May they conduct this bride, who came to this place first as if girdling (the house-hold), along with the pathways yet unfrequented. May this shining one, blessed with children win.
- XIV.2.75** Alert and easy to awake, may you go on waking up for a long life of a hundred autumns. Go to the house, so that, you may become the mistress of the household. May the creator Lord grant you a long life.

Here ends Kāṇḍa XIV

Hymns 2, Verses 139

Kāṇḍa - XV

पञ्चदशं काण्डम्

अथ पञ्चदशं काण्डम् ॥

‘वात्य आसीत्’ इत्यादिभ्य ‘भद्रा प्रत्यङ्’ इत्यन्तानामष्टादशपर्यायानामपर्याय क्रमः । (१-४, ९-१८) प्रथमादिचतुर्णां षष्ठादित्रयोदशानाञ्च पर्यायानामध्यात्मं मान्यो वा, (५) पञ्चमस्य च रुद्रो देवता ॥

[१] प्रथमः पर्यायः

(१-८) भद्रर्चस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्चः साग्री पङ्क्तिः, (२) द्वितीयाया द्विपदा साग्री वृहती, (३) तृतीयाया एकपदा यजुर्वाङ्मयतुष्टुप्, (४) चतुर्थ्या एकपदा विगङ्गायत्री, (५) पञ्चम्याः सामान्यतुष्टुप्, (६) षष्ठ्यालिपदा प्राशापत्या वृहती, (७) सप्तम्या आसुपी पङ्क्तिः, (८) भद्रम्याश्च त्रिपदातुष्टुप् छन्दांसि ॥

वात्यं आसीदीर्यमान एव स प्रजापतिं समैरयत् ॥१॥

स प्रजापतिः सुवर्णमात्मन्पश्यत्तत्प्राजनयत् ॥२॥

तदेकमभवत्तल्लाममभवत्तन्महद्भवत्तज्येष्ठमभवत्त-

ब्रह्ममभवत्तत्तपोभवत्तत्सत्यमभवत्तेन प्राजायत ॥३॥

सोविर्धत् स महान्भवत्स महादेवोभवत् ॥४॥

स देवानामीशां पर्येत्स ईशानोभवत् ॥५॥

वात्यः । आसीत् । ईर्यमानः । एव । सः । प्रजापतिम् । सम् । ऐरयत् ॥ १ ॥

सः । प्रजापतिः । सुवर्णम् । आत्मन् । अपश्यत् । तत् । प्र । अजनयत् ॥ २ ॥

तत् । एकम् । अभवत् । तत् । ललामम् । अभवत् । तत् । महत् । अभवत् । तन् । ज्येष्ठम् । अभवत् । तत् । ब्रह्म । अभवत् । तत् । तपः । अभवत् । तन् । सत्यम् । अभवत् । तेन । प्र । अजायत् ॥ ३ ॥

सः । अवर्धत् । सः । महान् । अभवत् । सः । महादेवः । अभवत् ॥ ४ ॥

सः । देवानाम् । ईशम् । परि । ऐत् । सः । ईशानः । अभवत् ॥ ५ ॥

Vrātyāḥ

XV.1.1 There was the Vrātya (the Supreme Being), just roaming about. He stirred the Prajāpati (the Lord of creatures) to life.

XV.1.2 He, the Lord of creatures, beheld the beautiful one within him. He begot that.

XV.1.3 That became singular; that became beautiful; that became great; that became the chiefest; that became the Lord Supreme; that became the penance; that became the truth; thereby that procreated.

XV.1.4 He grew up; he became great; he became Mahādeva (the great Lord).

XV.1.5 He attained sway over the enlightened ones. He became Īśāṇa (the Master).

स एकश्चात्यो भवत्स धनुरादत्त तदेवेन्द्रधनुः ॥६॥
 नीलमस्योदरं लोहितं पृष्ठम् ॥७॥
 नीलेनैवाप्रियं भ्रातृव्यं प्रोणीति लोहितेन
 द्विषन्ति विध्यतीति ब्रह्मवादिनो वदन्ति ॥८॥

सः । एकश्चात्यः । अभवत् । सः । धनुः । आ । अदत्त । तत् । एव । इन्द्रधनुः ॥ ६ ॥
 नीलम् । अस्य । उदरम् । लोहितम् । पृष्ठम् ॥ ७ ॥
 नीलेन । एव । अप्रियम् । भ्रातृव्यम् । प्र । ऊणीति । लोहितेन । द्विषन्तम् । विध्यति ।
 इति । ब्रह्मवादिनः । वदन्ति ॥ ८ ॥

[२] द्वितीया पर्वाया

(१-२८) अष्टाविंशत्युपस्थास्य पर्वायस्य (१, १, २, १५, २१, २१) प्रथमापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतिविंशतीनामुपस्था
 साम्यनुवृत्, (२, ११, २२) द्वितीयापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी ऋग्वृ, (३) कृतीयाया दिपदाणीं पङ्क्तिः,
 (४, १८, २४) चतुर्थ्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां दिपदा साम्नी गायत्री, (५, ११, २५) पञ्चमीपठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां
 दिपदाणीं ऋग्वृ, [७, १४ (१), २० (१), २७] सप्तम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री, [८, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री,
 [९, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री, [१०, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री,
 [११, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री, [१२, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री,
 [१३, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री, [१४, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री,
 [१५, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री, [१६, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री,
 [१७, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री, [१८, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री,
 [१९, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री, [२०, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री,
 [२१, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री, [२२, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री,
 [२३, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री, [२४, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री,
 [२५, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री, [२६, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री,
 [२७, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री, [२८, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्यापठनीयपदीपञ्चदशयेकविंशतीनां साम्नी गायत्री ॥

स उदतिष्ठत्स प्राचीं दिशमनु व्यचिलत् ॥१॥
 तं बृहत् रयन्तरं चादित्याश्च विश्वे च देवा अनुव्यचिलन् ॥२॥
 बृहते च वै स रयन्तराय चादित्येभ्यश्च विश्वेभ्यश्च
 देवेभ्य आ वृश्चते य एवं विद्वांसं प्रात्यमुपवदति ॥३॥

सः । उत् । अतिष्ठत् । सः । प्राचीम् । दिशम् । अनु । वि । अचलत् ॥ १ ॥
 तम् । बृहत् । च । रयन्तरम् । च । आदित्याः । च । विश्वे । च । देवाः । अनुव्यचिलन् ॥ २ ॥
 बृहते । च । वै । सः । रयन्तराय । च । आदित्येभ्यः । च । विश्वेभ्यः । च ।
 देवेभ्यः । आ । वृश्चते । यः । एवम् । विद्वांसम् । प्रात्यम् । उपवदति ॥ ३ ॥

XV.1.6 He became the sole vrātya (the Supreme being); He took hold of a low. That, in very deed, is the rainbow.

XV.1.7 Blue (black) is its belly; red is its back.

XV.1.8 With the blue (black) it covers the disagreeable hostile cousin; with the red it pierce through the hateful enemy, so say the knowledgeable ones.

PARYĀYA - II

XV.2.1 He rose up. He started moving towards the eastern quarter.

XV.2.2 The bṛhat Sāman and the rathāntara Sāman, the old sages and all the enlightened ones started moving following him.

XV.2.3 From the bṛhat Sāman and from the rathāntara Sāman, from the old sages and from all the enlightened ones, is he cut off, whoso reviles such a knowledgeable wandering saint.

बृहत्तश्च वै स रथन्तरस्य चादित्यानां च विश्वेषां च
 देवानां प्रियं धाम भवति तस्य प्राच्यां दिशि ॥४॥
 श्रद्धा पुंश्चली मित्रो मागधो विज्ञानं वासोहरुष्णीषं
 रात्री केशा हरितो प्रवर्तो कल्मलिर्मणिः ॥५॥
 भूतं च भविष्यश्च परिष्कुन्दौ मनो विपथम् ॥६॥
 मातरिश्वा च पर्वमानश्च विपथवाहो वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ॥७॥
 कीर्तिश्च यशश्च पुरःसुरावेनै कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥८॥
 स उदतिष्ठत्स दक्षिणां दिशमनु व्युचिलत् ॥९॥
 तं यज्ञायज्ञिर्यं च वामदेव्यं च युज्ञश्च यजमानश्च पशवश्चानुव्युचिलत् ॥१०॥

बृहत्तः । च । वै । सः । रथम् । अन्तरस्य । च । आदित्यानाम् । च । विश्वेषाम् । च । देवानाम् ।
 प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ४ ॥

तस्य । प्राच्याम् । दिशि । श्रद्धा । पुंश्चली । मित्रः । मागधः । विज्ञानम् । वासः ।
 अहः । उष्णीषम् । रात्री । केशाः । हरितो । प्रवर्तो । कल्मलिः । मणिः ॥ ५ ॥

भूतम् । च । भविष्यत् । च । परिष्कुन्दौ । मनः । विपथम् ॥ ६ ॥

मातरिश्वा । च । पर्वमानः । च । विपथवाहो । वातः । सारथिः । रेष्मा । प्रतोदः ।
 कीर्तिः । च । यशः । च । पुरःसुरौ ॥ ७ ॥

आ । एनम् । कीर्तिः । गच्छति । आ । यशः । गच्छति । यः । एवम् । वेद ॥ ८ ॥

सः । उत् । अतिष्ठत् । सः । दक्षिणाम् । दिशम् । अनु । वि । अचिलत् ॥ ९ ॥

तम् । यज्ञायज्ञिर्यम् । च । वामदेव्यम् । च । युज्ञः । च । यजमानः । च । पशवः ।
 च । अनुव्युचिलत् ॥ १० ॥

XV.2.4 Surely he becomes a favourite of the bṛhat Sāman and the rathāntara Sāman, of the old sages and of all the enlightened ones. In the eastern quarter, he has a pleasing abode.

XV.2.5 The faith becomes his sweet hear, the sun his praise-singer, comprehension his garment, day his turban, night his hair, two rays his two ear-rings, the brightness (of stars) his jewel;

XV.2.6 Both, what has been and what is to be, become his two foot men, the mind his war-chariot;

XV.2.7 The atmosphere wind and the purifying wind (become) his two chariot-horses, the gale his charioteer and the tempest his whip;

XV.2.8 Glory and fame (become) his two fore-runners; to him comes the glory, (to him) comes the fame, who knows it thus.

XV.2.9 He rose up. He started moving towards the southern quarter.

XV.2.10 The yājñayajniya Sāman and the Vāmadevya Saman, the sacrifice, and the sacrificer and the cattle started following him.

यज्ञायज्ञियाय च वै स वामदेव्याय च यज्ञाय च यजमानाय च
पशुभ्यश्चा वृश्चते य एवं विद्वांसं ब्राह्मणपवदति ॥११॥

यज्ञायज्ञिर्यस्य च वै स वामदेव्यस्य च यज्ञस्य च
यजमानस्य च पशूनां च प्रियं धर्मं भवति तस्य दक्षिणायां दिशि ॥१२॥

उषाः पुंश्चली मन्त्रो मागधो विज्ञानं वासोऽहुरुष्णीषं
रात्री केशा हरितौ प्रवर्तौ कल्मलिर्मणिः ॥१३॥

अमावास्या च पौर्णमासी च परिष्कुन्दौ मनो विपथम् ।
मातरिश्वा च पवमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ।

कीर्तिश्च यशश्च पुरःसरावैनं कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥१४॥ (१)

स उदतिष्ठत्स प्रतीचीं दिशमनु व्यचिलत् ॥१५॥

तं वैरूपं च वैराजं चापश्च वरुणश्च राजानुव्यचिलन् ॥१६॥

वैरूपाय च वै स वैराजाय चाद्भ्यश्च वरुणाय च

राज्ञ आ वृश्चते य एवं विद्वांसं ब्राह्मणपवदति ॥१७॥

यज्ञायज्ञियाय । च । वै । सः । वामदेव्याय । च । यज्ञाय । च । यजमानाय । च ।
पशुभ्यः । च । आ । वृश्चते । यः । एवम् । विद्वांसम् । ब्राह्मणम् । उपपवदति ॥ ११ ॥

यज्ञायज्ञिर्यस्य । च । वै । सः । वामदेव्यस्य । च । यज्ञस्य । च । यजमानस्य । च ।
पशूनाम् । च । प्रियम् । धर्मम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १२ ॥

तस्य । दक्षिणायाम् । दिशि । उषाः । पुंश्चली । मन्त्रः । मागधः । विज्ञानम् । वासः ।
अहः । उष्णीषम् । रात्री । केशाः । हरितौ । प्रवर्तौ । कल्मलिः । मणिः ॥ १३ ॥

अमावास्या । च । पौर्णमासी । च । ०।०।० ॥ १४ ॥

सः । उत् । अतिष्ठत् । सः । प्रतीचीम् । दिशम् । अनु । वि । अचलत् ॥ १५ ॥

तम् । वैरूपम् । च । वैराजम् । च । आपः । च । वरुणः । च । राजा । अनुव्यचिलन् ॥

वैरूपाय । च । वै । सः । वैराजाय । च । अद्भ्यः । च । वरुणाय । च । राज्ञे । आ ।

वृश्चते । यः । एवम् । विद्वांसम् । ब्राह्मणम् । उपपवदति ॥ १७ ॥

XV.2.11 From the yajnāyjniya Sāman and from the Vāmadevya Sāman, from the sacrifice and the sacrificer and from the cattle is he cut off, whoso reviles such a knowledgeable, wandering saint.

XV.2.12 Surely he becomes a favourite of the yajnāyjniya Sāman and the Vāmadevya Sāman, of the sacrifice and the sacrificer and of the cattle. In the southern quarter he has a pleasing abode.

XV.2.13 The dawn becomes his sweet heart, the hymn his praise-singer, comprehension his garment, day his turban, night his hair, two rays his two ear-rings, the brightness (of stars) his jewel;

XV.2.14 The night of no moon and the night of full moon (become) his two foot men, the wind his war-chariot; the atmospheric wind and the purified wind (become) his two chariot-horses, the gale his charioteer and the tempest his whip; glory and fame become his two fore-runners; to him comes the glory, (to him) comes the fame, who knows it thus.

XV.2.15 He rose up. He started moving towards the western quarter.

XV.2.16 The Vairūpa Sāman and the vairāja Sāman, the waters and the venerable king started following him.

XV.2.17 From the Vairūpa Sāman and from the Vairāja Sāman, from the waters and from the venerable king is he cut off, whoso reviles such a knowledgeable wandering saint;

वैरूपस्य च वै स वैराजस्य चापां च वरुणस्य च
राज्ञः प्रियं धाम भवति तस्य प्रतीच्यां दिशि ॥१८॥

इरा पुञ्चली हसो मागधो विज्ञानं वासोहंरुष्णीचं
रात्री केशा हरितो प्रवर्तो कल्मलिर्मणिः ॥१९॥

अहंश्च रात्री च परिष्कन्दौ मनो विपथम् ।
मातरिश्वा च पर्वमानश्च विपथवाहो वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ।
कीर्तिश्च यशश्च पुरःसुरावेनै कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥२०॥ (१)

स उदतिष्ठत्सं उदीचीं दिशमनु व्यचिलत् ॥२१॥

तं श्येतं च नौधसं च सप्तर्ष्यश्च सोमश्च राजानुव्यचिलन् ॥२२॥

श्येताय च वै स नौधसाय च सप्तर्षिभ्यश्च सोमाय च
राज्ञ आ वृश्चते य एवं विद्वांसं भ्रात्यमुपवदति ॥२३॥

वैरूपस्य । च । वै । सः । वैराजस्य । च । अपाम् । च । वरुणस्य । च । राज्ञः । प्रियम् ।
धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १८ ॥

तस्य । प्रतीच्याम् । दिशि । इरा । पुञ्चली । हसः । मागधः । विज्ञानम् । वासः ।
अहः । उष्णीषम् । रात्री । केशाः । हरितो । प्रवर्तो । कल्मलिः । मणिः ॥ १९ ॥

अहः । च । रात्री । च । ०।०।० ॥ २० ॥

सः । उत् । अतिष्ठत् । सः । उदीचीम् । दिशम् । अनु । वि । अचलत् ॥ २१ ॥

तम् । श्येतम् । च । नौधसम् । च । सप्तऽर्ष्यः । च । सोमः । च । राजा ।
अनुऽव्यचिलन् ॥ २२ ॥

श्येताय । च । वै । सः । नौधसाय । च । सप्तर्षिभ्यः । च । सोमाय । च । राज्ञे ।
आ । वृश्चते । यः । एवम् । विद्वांसम् । भ्रात्यम् । उपवदति ॥ २३ ॥

XV.2.18 Surely he becomes a favourite of the Vairūpa Sāman and the Vairāja Sāman, of the waters and of the venerable king. In the western quarter he has a pleasing abode.

XV.2.19 The earth (irā) becomes his sweet heart, the laughter his praise-singer, comprehension his garment, day his turban, night his hair, two rays his two ear-rings, the brightness (of stars) his jewel;

XV.2.20 The day and the night (become) his two footmen, the mind his war-chariot, the atmospheric wind and the purifying wind (become) his two chariot-horses, the gale his charioteer and the tempest his whip; glory and fame become his two fore-runners; to him comes the glory, (to him) comes the fame, who knows it thus.

XV.2.21 He rose up. He started moving towards the northern quarter.

XV.2.22 The śyaita Sāman and the naudhasa Sāman, the seven seers and the sparkling Soma (the cure juice) started following him.

XV.2.23 From the śyaita Sāman and the naudhasa Sāman, from the seven-seers and from the sparkling Soma is he cut off, whoso reviles such a knowledgeable wandering saint.

श्येतस्य च वै स नौधस्य च सप्तर्षीणां च सोमस्य च
 राज्ञः प्रियं धाम भवति तस्योदीच्यां दिशि ॥२४॥
 विद्युत्पुंश्चली स्तनयिभुर्मागधो विज्ञानं वासोऽहंरुष्णीषं
 रात्री केशा हरितौ प्रवर्तौ कल्मलिर्मुणिः ॥२५॥
 श्रुतं च विश्रुतं च परिष्कुन्दौ मनो विपथम् ॥२६॥
 मातरिश्वा च पर्वमानश्च विपथवाहौ वातः सारथीरेष्मा प्रतोदः ॥२७॥
 कीर्तिश्च यशश्च पुरःसरौ वै कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥२८॥ (७)

श्येतस्य । च । वै । सः । नौधस्य । च । सप्तऽऋषीणाम् । च । सोमस्य । च ।
 राज्ञः । प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ २४ ॥

तस्य । उदीच्याम् । दिशि । विऽद्युत् । पुंश्चली । स्तनयिन्नुः । मागधः । विऽज्ञानम् ।
 वासः । अहः । रुष्णीषम् । रात्री । केशाः । हरितौ । प्रऽवर्तौ । कल्मलिः । मुणिः ॥२५॥
 श्रुतम् । च । विऽश्रुतम् । च । परिऽस्कन्दौ । मनः । विऽपथम् ॥ २६ ॥

मातरिश्वा । च । पर्वमानः । च । विपथवाहौ । वातः । सारथिः । रेष्मा । प्रऽतोदः ।
 कीर्तिः । च । यशः । च । पुरःसरौ ॥२७॥

आ । एनम् । कीर्तिः । गच्छति । आ । यशः । गच्छति । यः । एवम् । वेद ॥ २८ ॥ [४]

[१] दतीया पर्वाया

(१-११) एकादशर्षत्वात् पर्वायस्य (१) प्रथमर्षे विरीक्षिकमप्या गापमी, (२) द्वितीयायाः साम्पुग्निष्, (३) दतीयाया वायुमी वगती, (४) चतुर्थ्यां द्विवाध्व्युग्निष्, (५) पञ्चम्या भार्गवी इवती, (६) षष्ठ्या मासुरी पङ्क्तिः, (७) सप्तम्या साम्नी गापमी, (८) अष्टम्या मासुरी पङ्क्तिः, (९) नवम्या मासुरी वगती, (१०) दशम्या मावापत्या मिहुर, (११) एकादश्याश्च विपद्गापमी उच्यन्ति ।

स सैवत्सरमुर्ध्वोऽतिष्ठत्त देवा अब्रुवन्मात्य किं नु तिष्ठसीति ॥१॥

सः । सप्तऽवत्सरम् । ऊर्ध्वः । अतिष्ठत् । तम् । देवाः । अब्रुवन् । मात्यः । किम् । नु । तिष्ठसि । इति ।

XV.2.24 Surely he becomes a favourite of the śyāita Sāman and the naudhasa Sāman, of the seven-seers and of the sparkling Soma (the cure-juice). In the northern quarter he has a pleasing abode.

XV.2.25 The brightening becomes his sweet-heart, the thunder-cloud his praise-singer, comprehension his garment, day his turban, night his hair, two rays his two ear-rings, the brightness (of stars) his jewel;

XV.2.26 What is heard and what is listened (become) his two footmen, the mind his war-chariot;

XV.2.27 The atmospheric wind and the purifying wind (become) his two chariot-horses, the gale his charioteer and the tempest his whip;

XV.2.28 Glory and fame become his two forerunners; to him comes the glory, (to him) comes the fame, who knows it thus.

PARYĀYA - III

Vrātyāḥ

XV.3.1 He remained standing erect for a year. The enlightened ones asked him : "O wandering saint, why do you remain standing?"

सोऽब्रवीदासुन्दीं मे स भरन्त्विति ॥२॥
 तस्मै प्रात्यायासुन्दीं समभरन् ॥३॥
 तस्यां ग्रीष्मर्षं वसन्तश्च द्वौ पादावास्तां शरषं वर्षाश्च द्वौ ॥४॥
 बृहर्षं रथन्तरं चानुच्येऽनु आस्तां यज्ञायज्ञिर्यं च वामदेव्यं च तिरच्ये ॥५॥
 ऋचः प्राश्नस्तन्तवो यजूंषि तिर्यञ्चः ॥६॥
 वेदं आस्तरणं ब्रह्मोपबर्हणम् ॥७॥
 सामासाद उद्गीथोपिश्रयः ॥८॥
 तामासुन्दीं प्रात्य आरोहत् ॥९॥

सः । अ॒ब्रवी॑त् । आ॒ऽसु॒न्दी॑म् । मे । सम् । भ॒रन्तु॑ । इति ॥ २ ॥
 तस्मै । प्रा॒त्या॒या । आ॒ऽसु॒न्दी॑म् । सम॒ । अ॒भ॒रन् ॥ ३ ॥
 तस्याः । ग्री॒ष्मः । च । व॒स॒न्तः । च । द्वौ । पा॒दा॒ । आ॒स्ता॑म् । श॒रत् । च । व॒र्षाः । च । द्वौ ॥
 बृ॒हत् । च । र॒थ॒म् । अ॒न्त॒रम् । च । अ॒नु॒च्ये॑ऽनु इति । आ॒स्ता॑म् । य॒ज्ञा॒य॒ज्ञि॒र्यम् । च ।
 वा॒म॒ऽदे॒व्यम् । च । ति॒र॒च्ये॑ऽनु इति ॥ ५ ॥
 ऋ॒चः । प्रा॒श्नः । तन्त॑वः । यजूं॑षि । ति॒र्य॒ञ्चः ॥ ६ ॥
 वे॒दः । आ॒ऽस्तर॑णम् । ब्र॒ह्म । उ॒प॒ऽब॒र्ह॑णम् ॥ ७ ॥
 साम॑ । आ॒ऽसा॒दः । उ॒द्गी॑थः । अ॒प॒ऽश्र॑यः ॥ ८ ॥
 ताम् । आ॒ऽसु॒न्दी॑म् । प्रा॒त्यः । आ॒ । अ॒रो॒ह॒त् ॥ ९ ॥

XV.3.2 He said : "Let them bring a settee for me."

XV.3.3 For that wandering saint they brought a settee.

XV.3.4 Summer and spring were the two feet of that (settee).
Autumn and the rains were the other two feet.

XV.3.5 The bṛhat Sāman and the rathāntara Sāman were the two
elbow-pieces and the yajñayajniya Sāman and the
Vāmadevya Sāman were the two cross-boards.

XV.3.6 The Ṛk verses were the lengthwise strings and the Yajus
(sacrificial formulas) the crosswise strings.

XV.3.7 The Veda (the sacred knowledge) was the carpet and the
prayer the pillow.

XV.3.8 The Sāman was the seat and Udgītha (Saman Chanting)
the support.

XV.3.9 The Vṛātya (the wandering saint) ascended that settee.

तस्य देवजनाः परिष्कन्दा आसन्त्संकृत्वाः प्रहाय्याश्च विश्वानि भूतान्युपसदः ॥१०॥
विश्वान्येवास्य भूतान्युपसदो भवन्ति य एवं वेद ॥११॥

तस्य । देवजनाः । परिष्कन्दाः । आसन् । समस्कृत्वाः । प्रहाय्याः । विश्वानि ।
भूतानि । उपसदः ॥ १० ॥

विश्वानि । एव । अस्य । भूतानि । उपसदः । भवन्ति । यः । एवम् । वेद ॥ ११ ॥

[४] चतुर्थः पर्वाणः

(१-१८) भद्रादगर्भस्यास्य पर्वाणस्य (१, १३, १६) प्रथमात्रयोदशीषोडशीनामृषां देवी जगती, (२, ८) द्वितीया-
ष्टम्योराच्यनुष्टुप्, (३, १२) तृतीयाद्वादशयोर्द्विपदा शशापत्या जगती, (४, ७, १०) चतुर्थीसप्तमीदशमीनां
शशापत्या गायत्री, (५) पञ्चम्याः शशापत्या पङ्क्तिः, (६) षष्ठ्या आशी जगती, (७) सप्तम्या आशी
त्रिष्टुप् (मीमा), (११) एकादश्याः साप्ती त्रिष्टुप्, (१४) चतुर्विंश्याः शशापत्या बृहती, (१५, १८)
पञ्चदश्यादशयोर्द्विपदाशी पङ्क्तिः, (१७) सप्तदश्याधार्च्युष्णिग् छन्दांसि ॥

तस्मै प्राच्या दिशः ॥१॥

वासन्तो मासौ गोसारावकुर्वन्बृहच्च रथन्तरं चानुष्ठातारौ ॥२॥

वासन्तावेनं मासौ प्राच्या दिशो गोपायतो बृहच्च

रथन्तरं चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥३॥ (॥)

तस्मै दक्षिणाया दिशः ॥४॥

ग्रेष्मो मासौ गोसारावकुर्वन्यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं चानुष्ठातारौ ॥५॥

तस्मै । प्राच्याः । दिशः ॥ १ ॥

वासन्तौ । मासौ । गोसारा । अकुर्वन् । बृहत् । च । रथम् । अन्तरम् । च । अनुष्ठ्यातारौ ॥२॥

वासन्तौ । एनम् । मासौ । प्राच्याः । दिशः । गोपायतः । बृहत् । च । रथम् । अन्तरम् । च ।

अनु । तिष्ठतः । यः । एवम् । वेद ॥ ३ ॥

तस्मै । दक्षिणायाः । दिशः ॥ ४ ॥

ग्रेष्मौ । मासौ । गोसारा । अकुर्वन् । यज्ञायज्ञियम् । च । वामदेव्यम् । च । अनुष्ठ्यातारौ ॥

XV.3.10 The godly people became his footmen, solemn vows his messengers and all the beings his attendants.

XV.3.11 All the beings become his attendants, whoever knows it thus.

PARYĀYA IV

XV.4.1 For him of (from) the eastern quarter;

XV.4.2 They made the two spring-months protectors and the brhat and the rathāntara Sāmans attendants.

XV.4.3 The two spring months protect (him) from the eastern quarter and the brhat and the rathāntara Sāmans attend him, who knows it thus.

XV.4.4 For him of (from) the southern quarter;

XV.4.5 They made the two summer-months protectors and the yajnāyajniya and the vāmadevya Sāmans attendants.

भ्रैष्मविन॑ मासौ॒ दक्षिणाया॑ दि॒शो गो॑पायतो॒ यज्ञाय॑ज्ञिर्य॑ च
 वाम॑द्वे॒व्यं चानु॑ तिष्ठतो॒ य एवं वेद॑ ॥६॥ (१)
 तस्मै॑ प्र॒तीच्या॑ दि॒शः ॥७॥
 वार्षि॑कौ मासौ॒ गो॒सारा॑वकुर्वन्वे॒रूपं च॑ वैराजं चानु॑ष्ठातारौ॑ ॥८॥
 वार्षि॑कावेन॒ मासौ॒ प्र॒तीच्या॑ दि॒शो गो॑पायतो॒ वैरूपं च॑
 वैराजं॑ चानु॑ तिष्ठतो॒ य एवं वेद॑ ॥९॥ (१)
 तस्मा॑ उदी॒च्या दि॒शः ॥१०॥
 शार॑दौ मासौ॒ गो॒सारा॑वकुर्वन्ञ्चये॒तं च नो॑धसं चानु॑ष्ठातारौ॑ ॥११॥
 शार॑दावेन॒ मासा॑बुदी॒च्या दि॒शो गो॑पायतः॒ श्यैतं च॑
 नो॑धसं चानु॑ तिष्ठतो॒ य एवं वेद॑ ॥१२॥ (१)

भ्रैष्मौ । ए॒नम् । मा॒सौ । दक्षि॑णायाः । दि॒शः । गो॒पाय॑तः । य॒ज्ञाय॑ज्ञिर्यम् । च । वाम॑द्वे-
 व्यम् । च । अनु॑ । तिष्ठ॑तः । यः । ए॒वम् । वेद॑ ॥ ६ ॥

तस्मै॑ । प्र॒तीच्याः । दि॒शः ॥ ७ ॥

वार्षि॑कौ । मा॒सौ । गो॒सारा॑ । अकुर्वन् । वै॒रूपम् । च । वैरा॑जम् । च । अनु॑ष्ठा॒तारौ ॥

वार्षि॑कौ । ए॒नम् । मा॒सौ । प्र॒तीच्याः । दि॒शः । गो॒पाय॑तः । वै॒रूपम् । च । वैरा॑जम् ।
 च । अनु॑ । तिष्ठ॑तः । यः । ए॒वम् । वेद॑ ॥ ९ ॥

तस्मै॑ । उदी॒च्याः । दि॒शः ॥ १० ॥

शार॑दौ । मा॒सौ । गो॒सारा॑ । अकुर्वन् । श्यै॒तम् । च । नो॑धसम् । च । अनु॑ष्ठा॒तारौ ।

शार॑दौ । ए॒नम् । मा॒सौ । उदी॒च्याः । दि॒शः । गो॒पाय॑तः । श्यै॒तम् । च । नो॑धसम् ।
 च । अनु॑ । तिष्ठ॑तः । यः । ए॒वम् । वेद॑ ॥ १२ ॥

XV.4.6 The two summer-months protect (him) from the southern quarter and the yajnāyajniya Sāmans attend him, who knows it thus.

XV.4.7 For him of (from) the western quarter;

XV.4.8 They made the two rainy months protectors and the Vairūpa and the Vairāja Sāmans attendants.

XV.4.9 The two rainy months protect (him) from the western quarter and the vairūpa and the vairāja Sāmans attend him, who knows it thus.

XV.4.10 For him of (from) the northern quarter;

XV.4.11 They made the two autumn months protectors and the śyaita and the naudhasa Sāmans attendants.

XV.4.12 The two autumn months protect (him) from the northern quarter and the śyaita and the naudhasa Sāmans attend him, who knows it thus.

तस्मै ध्रुवाया दिशः ॥१३॥
 हेमनो मासौ गोसारावकुर्वन्भूमिं चाग्निं चानुष्ठितारौ ॥१४॥
 हेमनावनं मासौ ध्रुवाया दिशो गोपायतो
 भूमिश्चाग्निश्चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥१५॥ (५)
 तस्मा ऊर्ध्वाया दिशः ॥१६॥
 शैशिरो मासौ गोसारावकुर्वन्दिवं चादित्यं चानुष्ठितारौ ॥१७॥
 शैशिरावनं मासावूर्ध्वाया दिशो गोपायतो
 योश्चादित्यश्चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥१८॥ (५)

तस्मै । ध्रुवायाः । दिशः ॥ १३ ॥

हेमनो । मासौ । गोसारा । अकुर्वन् । भूमिम् । च । अग्निम् । च । अनुष्ठितातारौ ॥१४॥
 हेमनो । एनम् । मासौ । ध्रुवायाः । दिशः । गोपायतः । भूमिः । च । अग्निः । च । अनु ।
 तिष्ठतः । यः । एवम् । वेद ॥१५॥

तस्मै । ऊर्ध्वायाः । दिशः ॥ १६ ॥

शैशिरो । मासौ । गोसारा । अकुर्वन् । दिवं । च । आदित्यम् । च । अनुष्ठितातारौ ॥
 शैशिरो । एनम् । मासौ । ऊर्ध्वायाः । दिशः । गोपायतः । याः । च । आदित्यः । च ।
 अनु । तिष्ठतः । यः । एवम् । वेद ॥ १८ ॥

[५] पञ्चमः पर्वाणः

- (१-१६) षोडशर्वस्यास्य पर्वाणाम्य (१) प्रथमर्वस्विपदा तमविषमा गायत्री, (२) द्वितीयायास्विपदा भुरिगायी विष्टुप,
 [३, ५ (२), ७ (२), ९ (२), ११ (२), १३ (२), १६] तृतीयायाः पञ्चमीस्तमीनवम्येकादशीत्रयोदशीनां द्वितीया-
 वसानर्चा षोडश्याश्च द्विपदा प्राज्ञापनानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्यास्विपदा स्वरार्द्र प्राज्ञापन्या पङ्क्तिः [५ (१), ७ (१), ९
 (१), १३ (१)] पञ्चमीस्तमीनवमीत्रयोदशीनां प्रथमावसानर्चा त्रिपदा गार्हपत्य गायत्री, (६, ८, १२) षष्ठ्यष्टमी-
 द्वादशीनां त्रिपदा ककुप, (१०, १४) दशमीचतुर्दश्योर्मुत्तिश्विपदा गायत्री, [११ (१)] एकादश्याः
 प्रथमावसानर्चा निष्टुगायी गायत्री, (१५) पञ्चदश्याश्च विगाद् उन्दांसि ॥

तस्मै प्राच्या दिशो अन्तर्द्वेशावग्निष्वासमनुष्ठितारमकुर्वन् ॥१॥

तस्मै । प्राच्याः । दिशः । अन्तःऽद्वेशात् । भवम् । इष्टुऽआसम् । अनुष्ठितातारम् । अकुर्वन् ॥

XV.4.13 For him of (from) the nadir quarter,

XV.4.14 They made the two winter-months protectors and earth and fire attendants.

XV.4.15 The two winter-months protect (him) from the nadir quarter and earth and fire attend him, who knows it thus.

XV.4.16 For him of (from) the zenith quarter,

XV.4.17 they made the two frosty months protectors and sky and the sun attendants.

XV.4.18 The two frosty months protect (him) from the zenith quarter and sky and the sun attend him, who knows it thus.

PARYĀYA . V

Rudrah

XV.5.1 For him, from the intermediate region of the eastern quarter, they have made the archer Bhava (the Lord of existence) the attendant.

भव एनमिप्वासः प्राच्या दिशो अन्तर्द्वेशादनुष्ठातानु
 तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ॥२॥
 नास्य पशून् समानान्हिनस्ति य एवं वेद ॥३॥ (१)
 तस्मै दक्षिणाया दिशो अन्तर्द्वेशाच्छर्वमिप्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥४॥
 शर्व एनमिप्वासो दक्षिणाया दिशो अन्तर्द्वेशादनुष्ठातानु
 तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ।
 नास्य पशून् समानान्हिनस्ति य एवं वेद ॥५॥ (२)
 तस्मै प्रतीच्या दिशो अन्तर्द्वेशात्पशुपतिमिप्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥६॥
 पशुपतिरेनमिप्वासः प्रतीच्या दिशो अन्तर्द्वेशादनुष्ठातानु
 तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ।
 नास्य पशून् समानान्हिनस्ति य एवं वेद ॥७॥ (३)

भवः । एनम् । इप्सुऽआसः । प्राच्याः । दिशः । अन्तःऽद्वेशात् । अनुऽस्थाता । अनु । तिष्ठति ॥२॥
 न । एनम् । शर्वः । न । भवः । न । ईशानः । न । अस्य । पशून् । न । समानान् ।
 हिनस्ति । यः । एवम् । वेद ॥ ३ ॥
 तस्मै । दक्षिणायाः । दिशः । अन्तःऽद्वेशात् । शर्वम् । इप्सुऽआसम् । अनुऽस्थातारम् । अकुर्वन् ॥
 शर्वः । एनम् । इप्सुऽआसः । दक्षिणायाः । दिशः । अन्तःऽद्वेशात् । अनुऽस्थाता । अनु ।
 तिष्ठति । न । एनम् । शर्वः । न । भवः । न । ईशानः । न । अस्य । ॥५॥ ५ ॥
 तस्मै । प्रतीच्याः । दिशः । अन्तःऽद्वेशात् । पशुपतिम् । इप्सुऽआसम् । अनुऽस्थातारम् ।
 अकुर्वन् ॥ ६ ॥
 पशुपतिः । एनम् । इप्सुऽआसः । प्रतीच्याः । दिशः । अन्तःऽद्वेशात् । अनुऽस्थाता ।
 अनु । तिष्ठति । न । एनम् । शर्वः । न । भवः । न । ईशानः । न । अस्य । ॥७॥ ७ ॥

XV.5.2 The archer Bhava stands as an attendant to attend him from the intermediate region of the eastern quarter. Neither Śarva, nor Bhava, nor Īśāna -

XV.5.3 does any harm to him, who knows it thus, nor to his animals, nor to his kinsmen.

XV.5.4 For him, from the intermediate region of the southern quarter, they have made the archer Śarva (the Lord of destruction) the attendant.

XV.5.5 The archer Śarva stands as an attendant to attend him from the intermediate region of the southern quarter. Neither Śarva, nor Bhava, nor Īśāna - does harm to him, who knows it thus, nor to his animals, nor to his kinsmen.

XV.5.6 For him, from the intermediate region of the western quarter, they have made the archer Paśupati (the Lord of animals) the attendant.

XV.5.7 The archer Paśupati stands as an attendant to attend him from the intermediate region of the western quarter. Neither Śarva, nor Bhava, nor Īśāna - does any harm to him, who knows it thus, nor to his animals, nor to his kinsmen.

तस्मा उदीच्या दिशो अन्तर्देशादुग्रं देवमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥८॥

उग्र एनं देव इष्वास उदीच्या दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु

तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ।

नास्य पशून् समानान्हिनस्ति य एवं वेद ॥९॥ (५)

तस्मै ध्रुवायां दिशो अन्तर्देशाद्ब्रूमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१०॥

रुद्र एनमिष्वासो ध्रुवायां दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु

तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ।

नास्य पशून् समानान्हिनस्ति य एवं वेद ॥११॥ (५)

तस्मा ऊर्ध्वायां दिशो अन्तर्देशान्महादेवमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१२॥

महादेव एनमिष्वास ऊर्ध्वायां दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु

तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ।

नास्य पशून् समानान्हिनस्ति य एवं वेद ॥१३॥ (५)

तस्मै सर्वेभ्यो अन्तर्देशेभ्य ईशानमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१४॥

तस्मै । उदीच्याः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । उग्रम् । देवम् । इषुऽआसम् । अनुऽस्यातारम् ।
अकुर्वन् ॥ ८ ॥

उग्रः । एनम् । देवः । इषुऽआसः । उदीच्याः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । अनुऽस्याता ।
अनु । तिष्ठति । न । एनम् । शर्वः । न । भवः । न । ईशानः । न । अस्य । १० ॥ ९ ॥

तस्मै । ध्रुवायाः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । रुद्रम् । इषुऽआसम् । अनुऽस्यातारम् । अकुर्वन् ॥
तिष्ठति । न । एनम् । शर्वः । न । भवः । न । ईशानः । न । अस्य । १० ॥ ११ ॥

तस्मै । ऊर्ध्वायाः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । महाऽदेवम् । इषुऽआसम् । अनुऽस्यातारम् । अकुर्वन् ॥
महाऽदेवः । एनम् । इषुऽआसः । ऊर्ध्वायाः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । अनुऽस्याता ।

अनु । तिष्ठति । न । एनम् । शर्वः । न । भवः । न । ईशानः । न । अस्य । १० ॥ १३ ॥
तस्मै । सर्वेभ्यः । अन्तःऽदेशेभ्यः । ईशानम् । इषुऽआसम् । अनुऽस्यातारम् । अकुर्वन् ॥ १४ ॥

- XV.5.8** For him, from the intermediate region of the northern quarter, they have made the archer Ugra deva (the fierce deity) the attendant.
- XV.5.9** The archer Ugra deva stands as an attendant to attend him from the intermediate region of the northern quarter. Neither śarva, nor Bhava, nor īśāna - does any harm to him, who knows it thus, nor to his animals, nor to his kinsman.
- XV.5.10** For him, from the intermediate region of the nadir quarter, they have made the archer Rudra (the terrible punisher) the attendant.
- XV.5.11** The archer Rudra stands as an attendant to attend him from the intermediate region of the nadir quarter. Neither Śarva, nor Bhava, nor īśāna - does any harm to him, who knows it thus, nor to his animals, nor to his kinsmen.
- XV.5.12** For him, from the intermediate region of the zenith quarter, they have made the archer Mahādeva (the great Lord) the attendant.
- XV.5.13** The archer Mahādeva stands as an attendant to attend him from the intermediate region of the zenith quarter. Neither Śarva, nor Bhava, nor īśāna - does any harm to him, who knows it thus, nor to his animals, nor to his kinsmen.
- XV.5.14** For him, from all the intermediate regions, they have made the archer īśāna (the master Lord) the attendant.

ईशान एनमिध्यासः सर्वेभ्यो अन्तर्देशेभ्योऽनुष्ठानानु
तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ॥१५॥
नास्य पशून् समानान्हिनस्ति य एव वेद ॥१६॥^(७)

ईशानः । एनम् । इमुऽआसः । सर्वेभ्यः । अन्तःऽदेशेभ्यः । अनुऽस्थाता । अनु । तिष्ठति ॥
न । एनम् । शर्वः । न । भवः । न । ईशानः । न । अस्य । पशून् । न । समानान्^१ ।
हिनस्ति । यः । एवम् । वेद ॥ १६ ॥

[१] पञ्च पर्वाण्य

- (१-२१) वह्निषात्पृथस्यास्य पर्यापस्य (१, ४) मयमाभजुष्योक्तपोपसुयी पङ्क्तिः, (२, १७) द्वितीयासहस्रपोपधी पङ्क्तिः,
(३) कृतीमाया आशी पङ्क्तिः, (५, ११) पञ्चम्येकादस्योः साग्री त्रिष्टुप्, (९, १२) षष्ठीयादस्योर्निष्टुहती, (७, १०,
१२, १९, २४) सप्तमीदशमीत्रयोदशीचोदशीचतुर्विंशतिमासाहती इहती, (८) अष्टम्याः साग्री पङ्क्तिः,
(९) नवम्याः प्राजापत्या त्रिष्टुप्, (१४, २३) दशम्येकादस्योर्निष्टुहती, (१५, १८) पञ्चदस्यष्टा-
दस्योर्विंशतिगती, (१९) षकोनविंश्या आर्च्युष्णिग्, (२०) विंश्याः साम्यनुष्टुप्,
(२१) एकविंश्या आशी इहती, (२२) द्वाविंश्याः परोष्णिग्, (२५) पञ्चविंश्या
आर्च्यनुष्टुप्, (२९) वह्निषाथ विष्टुहती क्त्वांसि ।

स ध्रुवां दिशमनु व्यचिह्नत् ॥१॥
तं भूमिभ्वाग्निभ्योर्षधयश्च वनस्पतयश्च वानस्पत्याश्च वीरुधश्चानुव्यचिह्नत् ॥२॥
भूमेश्च वै सोऽग्नेभ्योर्षधीनां च वनस्पतीनां च वानस्पत्यानां
च वीरुधां च प्रियं धाम भवति य एव वेद ॥३॥^(७)
स ऊर्ध्वा दिशमनु व्यचिह्नत् ॥४॥
तमृतं च सत्यं च सूर्यश्च चन्द्रश्च नक्षत्राणि चानुव्यचिह्नत् ॥५॥

सः । ध्रुवाम् । दिशम् । अनु । वि । अचिह्नत् ॥ १ ॥

तम् । भूमिः । च । अग्निः । च । ओषधयः । च । वनस्पतयः । च । वानस्पत्याः ।
च । वीरुधः । च । अनुऽव्यचिह्नत् ॥ २ ॥

भूमेः । च । वै । सः । अग्नेः । च । ओषधीनाम् । च । वनस्पतीनाम् । च । वानस्पत्या-
नाम् । च । वीरुधाम् । च । प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ३ ॥

सः । ऊर्ध्वाम् । दिशम् । अनु । वि । अचिह्नत् ॥ ४ ॥

तम् । श्रुतम् । च । सत्यम् । च । सूर्यः । च । चन्द्रः । च । नक्षत्राणि । च । अनुऽव्यचिह्नत् ॥

XV.5.15 The archer Iśāna stands as an attendant to attend him from all the intermediate regions. Neither Śarva, nor Bhava, nor Iśāna -

XV.5.16 does any harm to him, who knows it thus, nor to his animals, nor to his kinsmen.

PARYĀYA - VI

Vrātyāḥ

XV.6.1 He started moving towards the nadir quarter.

XV.6.2 Earth and fire, herbs and trees, plants and shrubs started following him.

XV.6.3 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of earth and fire of herbs and trees and of plants and shrubs.

XV.6.4 He started moving towards the zenith quarter.

XV.6.5 Righteousness and truth, sun and moon, and stars started following him.

ऋतस्य च वै स सत्यस्य च सूर्यस्य च चन्द्रस्य च
 नक्षत्राणां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥६॥ (१)
 स उत्तमां दिशमनु व्यचिहत् ॥७॥
 तमृचं च सामानि च यजूषि च ब्रह्म चानुव्यचिहत् ॥८॥
 ऋचां च वै स साम्नां च यजुषां च ब्रह्मणश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥९॥ (१)
 स बृहतीं दिशमनुव्यचिहत् ॥१०॥
 तमितिहासश्च पुराणं च गाथां च नाराशंसीश्चानुव्यचिहत् ॥११॥
 इतिहासस्य च वै स पुराणस्य च गाथानां च नाराशंसीनां च
 प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥१२॥ (१)
 स परमां दिशमनु व्यचिहत् ॥१३॥

ऋतस्य । च । वै । सः । सत्यस्य । च । सूर्यस्य । च । चन्द्रस्य । च । नक्षत्राणाम् ।
 च । प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ६ ॥
 सः । उत्तमां । दिशम् । अनु । वि । अचिहत् ॥ ७ ॥

तम् । ऋचः । च । सामानि । च । यजूषि । च । ब्रह्म । च । अनुव्यचिहत् ॥ ८ ॥
 ऋचाम् । च । वै । सः । साम्नाम् । च । यजुषाम् । च । ब्रह्मणः । च । प्रियम् । धाम ।
 भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ९ ॥ [३]

सः । बृहतीम् । दिशम् । अनु । वि । अचिहत् ॥ १० ॥
 तम् । इतिहासासः । च । पुराणम् । च । गाथाः । च । नाराशंसीः । च । अनुव्यचिहत् ॥
 इतिहासास्य । च । वै । सः । पुराणस्य । च । गाथानाम् । च । नाराशंसीनाम् ।
 च । प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १२ ॥
 सः । परमाम् । दिशम् । अनु । वि । अचिहत् ॥ १३ ॥

XV.6.6 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing anode of righteousness and truth, of sun and moon and of stars.

XV.6.7 He started moving towards the uppermost quarter.

XV.6.8 Ṛk verses and Sāman chants, yajus (sacrificial formulas) and the sacred knowledge started following him.

XV.6.9 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of Ṛk verses and Sāman chants, of Yajus and the sacred knowledge.

XV.6.10 He started moving towards the lofty quarter.

XV.6.11 Itihāsa (history) and Purāṇa (stories of ancient times), Gāthās (legends) and Nārāśansīs (biographies of men) started following him.

XV.6.12 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of Itihāsa and Purāṇās, of Gāthas and Nārāśansīs.

XV.6.13 He started moving towards the supreme quarter.

तमाहवनीयंश्च गार्हपत्यंश्च दक्षिणामग्निंश्च यज्ञंश्च यजमानंश्च पशवंश्चानुव्यचिलन् ॥१४॥

आहवनीयस्य च वै स गार्हपत्यस्य च दक्षिणामग्नेश्च यज्ञस्य च
यजमानस्य च पशूनां च प्रियं धर्मं भवति य एवं वेद ॥१५॥ (५)

सोनादिष्टां दिशमनु व्यचिलत् ॥१६॥

तमृतवर्ध्वात्वाश्च लोकांश्च लौक्याश्च मासांश्चार्धमासांश्चाहोरात्रे चानुव्यचिलन् ॥१७॥

ऋतूनां च वै स अर्तिवानां च लोकानां च लौक्यानां च मासानां
चार्धमासानां चाहोरात्रयोश्च प्रियं धर्मं भवति य एवं वेद ॥१८॥ (५)

सोनावृत्तां दिशमनु व्यचिलत्ततो नावत्स्यन्नमन्यत ॥१९॥

तं दितिश्चादितिश्चेदं चेन्द्राणी चानुव्यचिलन् ॥२०॥

तम् । आहवनीयः । च । गार्हपत्यः । च । दक्षिणऽअग्निः । च । यज्ञः । च । यजमानः ।
च । पशवः । च । अनुव्यचिलन् ॥ १४ ॥

आहवनीयस्य । च । वै । सः । गार्हपत्यस्य । च । दक्षिणऽअग्नेः । च । यज्ञस्य । च ।
यजमानस्य । च । पशूनाम् । च । प्रियम् । धर्मं । भवति । यः । एवम् । वेदं ॥ १५ ॥

सः । अनादिष्टाम् । दिशम् । अनु । वि । अचलत् ॥ १६ ॥

तम् । ऋतवः । च । अर्तिवाः । च । लोकाः । च । लौक्याः । च । मासाः । च । अर्ध-
मासाः । च । अहोरात्रे इति । च । अनुव्यचिलन् ॥ १७ ॥

ऋतूनाम् । च । वै । सः । अर्तिवानाम् । च । लोकानाम् । च । लौक्यानाम् । च ।
मासानाम् । च । अर्धमासानाम् । च । अहोरात्रयोः । च । प्रियम् । धर्मं । भवति ।
यः । एवम् । वेदं ॥ १८ ॥

सः । अनावृत्ताम् । दिशम् । अनु । वि । अचलत् । ततः । न । आवत्स्यन् । अमन्यत ॥

तम् । दितिः । च । अदितिः । च । इदं । च । इन्द्राणी । च । अनुव्यचिलन् ॥२०॥

- XV.6.14** Āhavanīya (sacrificial fire) and garhapatya (house-holder's fire), dakṣināgni (southern fire) and the sacrifice, the sacrificer and the animals started following him.
- XV.6.15** Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of Āhavanīya and garhapatya, of dakṣināgni and the sacrifice, and of the sacrificer and the animals.
- XV.6.16** He started moving towards the unspecified quarter.
- XV.6.17** Seasons and groups of seasons, Lokas (people) and Laukyas (communities), months and half months, days and nights started following him.
- XV.6.18** Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of seasons and groups of seasons, of Lokas and Lokyas, of months and half-months, and of days and nights.
- XV.6.19** He started moving towards the quarter of no return. He resolved not to return therefrom.
- XV.6.20** Diti (bondage) and Aditi (freedom), Idā and Indrāṇi started following him.

दितेऽथ वै सोदितेभेदायाभेन्द्वाप्याश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥२१॥ (५)
 स दिशोऽनु व्यचिलत्तं विराडनु व्यचिलत्सर्वे च देवाः सर्वाश्च देवताः ॥२२॥
 विराजश्च वै स सर्वेषां च देवानां सर्वासां च देवतानां प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥२३॥ (६)
 स सर्वानन्तर्दृशाननु व्यचिलत् ॥२४॥
 तं प्रजापतिश्च परमेष्ठी च पिता च पितामहश्चानुव्यचिलत् ॥२५॥
 प्रजापतेश्च वै स परमेष्ठिनश्च पितुश्च पितामहस्य
 च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥२६॥ (७)

दितेः । च । वै । सः । अदितेः । च । इडायाः । च । इन्द्राण्याः । च । प्रियम् । धाम ।
 भवति । यः । एवम् । वेद ॥ २१ ॥

सः । दिशः । अनु । वि । अचलत् । तम् । विराट् । अनु । वि । अचलत् । सर्वे । च ।
 देवाः । सर्वाः । च । देवताः ॥ २२ ॥

विराजः । च । वै । सः । सर्वेषाम् । च । देवानाम् । सर्वासाम् । च । देवतानाम् ।
 प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ २३ ॥

सः । सर्वान् । अन्तः । दृशान् । अनु । वि । अचलत् ॥ २४ ॥

तम् । प्रजापतिः । च । परमेष्ठिः । च । पिता । च । पितामहः । च । अनुव्यचिलत् ॥

प्रजापतेः । च । वै । सः । परमेष्ठिनः । च । पितुः । च । पितामहस्य । च ।
 प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ २६ ॥

XV.6.21 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of Diti and Aditi, of Iḍa and Indrāṇi.

XV.6.22 He started moving towards the directions. Virāj (the cosmic cow) started following him, and also all the enlightened ones and all the bounties of Nature.

XV.6.23 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of virāj, of all the enlightened ones and of all the bounties of Nature.

XV.6.24 He started moving towards all the intermediate regions.

XV.6.25 Prajāpati (Lord of creatures) and Parameśthi (the Lord dwelling in the highest abode), the father and the grandfather started following him.

XV.6.26 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of Prajāpati and of Parameśthi, of the father and the grandfather.

[७] सप्तमा पर्वाया

(१-५) पञ्चमर्षस्यास्य पर्वायस्य (१) प्रथमर्षमिषवा निष्ठापयन्ती, (२) द्वितीयाया पञ्चमदा विराजयती, (३) तृतीयाया विपद्गच्छति, (४) चतुर्थ्या पञ्चमदा गायत्री, (५) पञ्चम्याश्च पश्चिमागच्छति ।

स महिमा सद्रुर्भुत्वान्तं पृथिव्या अगच्छत्स संमुद्रो भवत् ॥१॥

तं प्रजापतिश्च परमेष्ठी च पिता च पितामहश्चापञ्च श्रद्धा च

वर्षं भूत्वानुव्यवर्तयन्त

॥२॥

ऐनमापो गच्छत्येनं श्रद्धा गच्छत्येनं वर्षं गच्छति य एवं वेद ॥३॥

तं श्रद्धा च यज्ञश्च लोकश्चाक्षं चान्नार्थं च भूत्वामिष्यवर्तयन्त ॥४॥

ऐनं श्रद्धा गच्छत्येनं यज्ञो गच्छत्येनं लोको गच्छत्येनमक्षं

गच्छत्येनमन्नार्थं गच्छति य एवं वेद

॥५॥

सः । महिमा । सद्रुः । भुत्वा । अन्तम् । पृथिव्याः । अगच्छत् । सः । समुद्रः । अभवत् ॥

तम् । प्रजापतिः । च । परमेष्ठी । च । पिता । च । पितामहः । च । आर्षः । च ।
श्रद्धा । च । वर्षम् । भूत्वा । अनुव्यवर्तयन्त ॥ २ ॥

आ । एनम् । आर्षः । गच्छन्ति । आ । एनम् । श्रद्धा । गच्छति । आ । एनम् । वर्षम् ।
गच्छति । यः । एवम् । वेद ॥ ३ ॥

तम् । श्रद्धा । च । यज्ञः । च । लोकः । च । अन्नम् । च । अन्नऽअर्घम् । च । भूत्वा ।
अभिष्यवर्तयन्त ॥ ४ ॥

आ । एनम् । श्रद्धा । गच्छति । आ । एनम् । यज्ञः । गच्छति । आ । एनम् । लोकः ।
गच्छति । आ । एनम् । अन्नम् । गच्छति । आ । एनम् । अन्नऽअर्घम् । गच्छति ।
यः । एवम् । वेद ॥ ५ ॥

PARVĀYA - VII

Vrātyah

XV.7.1 He, the majesty personified, becoming fluid went to the end of the earth. He becomes Ocean.

XV.7.2 The Lord of the creatures, and the Lord dwelling in the highest abode, and the father, and the grand-father, the waters and faith, taking the form of the rain, followed him carefully.

XV.7.3 Water comes to him, faith comes to him, the rain comes to him, who knows it thus.

XV.7.4 Faith and sacrifice and free movement turned towards and surrounded him taking the form of food and edibles.

XV.7.5 To him, who knows it thus, comes faith and sacrifice; to him comes free movement; to him comes the food; to him come the edibles.

[८] ऋक् पर्वण्यः

(१-३) वृषस्यास्य पर्वण्यस्य वयमर्चः साम्नुष्णिङ्, (२) द्वितीयायाः प्राजापत्यानुष्टुप्, (३) तृतीयायाश्वाभी पङ्क्तिरुच्छन्ति ॥

सोऽरिज्यत ततो राजन्योऽजायत ॥१॥

स विशः सर्वन्धूनां चान्नस्य चान्नार्चस्य च प्रियं धर्मं भवति य एवं वेद ॥२॥

विशां च वै स सर्वन्धूनां चान्नस्य चान्नार्चस्य च प्रियं धर्मं भवति य एवं वेद ॥३॥

सः । अरिज्यत । ततोः । राजन्यः । अजायत ॥ १ ॥

सः । विशः । सऽसर्वन्धून् । अन्नम् । अन्नऽअर्चम् । अभिऽउदतिष्ठत् ॥ २ ॥

विशाम् । च । वै । सः । सऽसर्वन्धूनाम् । च । अन्नस्य । च । अन्नऽअर्चस्य । च । प्रियम् । धर्मम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ३ ॥

[९] ऋक् पर्वण्यः

(१-३) वृषस्यास्य पर्वण्यस्य (१) वयमर्चं मातुरी जगती, (२) द्वितीयायाः आभी गायत्री, (३) तृतीयायाश्वाभी पङ्क्तिरुच्छन्ति ॥

स विशोऽनु व्यचिच्छत् ॥१॥

तं सुभा च समितिश्च सेनां च सुरां चानुव्यचिच्छत् ॥२॥

सुभायाश्च वै स समितिश्च सेनायाश्च सुरायाश्च प्रियं धर्मं भवति य एवं वेद ॥३॥

सः । विशः । अनु । वि । व्यचिच्छत् ॥ १ ॥

तम् । सुभा । च । समिच्छतिः । च । सेना । च । सुरा । च । अनुव्यचिच्छत् ॥ २ ॥

सुभायाः । च । वै । सः । समिच्छतिः । च । सेनायाः । च । सुरायाः । च । प्रियम् । धर्मम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ३ ॥

PARYĀYA - VIII

Vrātyāḥ

XV.8.1 He became exulted; therefrom sprang the rājanya (ruling power).

XV.8.2 He rose up to gain people along with the kinsmen, food and edibles.

XV.8.3 He, who knows it thus, becomes the pleasing abode of the people along with the kinsmen, of food and the edibles.

PARYĀYA - IX

Vrātyāḥ

XV.9.1 He followed the wishes of the people.

XV.9.2 The assembly, the war-council, the army, and the treasury (surā) followed him.

XV.9.3 He, who knows it thus, becomes the pleasing abode of the assembly, of the war-council, of the army and of the treasury.

[१०] वसमः पर्वाया

(१-११) एकादशर्षम्यास्य पर्वायस्य (१) प्रथमर्षो द्विपदा साक्षी बृहती, (२) द्वितीयायास्त्रिपदाभी वह्निः, (३) तृतीयाया द्विपदा वामायाया वह्निः, (४) चतुर्थ्यास्त्रिपदा वर्षमाना गायत्री, (५) पञ्चम्यास्त्रिपदा साक्षी बृहती, (६, ८, १०) षष्ठ्यष्टमीवसामीनां द्विपदासुती गायत्री, (७, ९) सप्तमीनवम्योः साम्पुष्पिह, (११) एकादश्याश्चासुती बृहती इत्यादि ॥

तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मणो राज्ञोतिधिर्गृहानागच्छेत् ॥१॥

श्रेयांसमेनमात्मनो मानयेत्तथा क्षत्राय ना वृश्चते तथा राष्ट्राय ना वृश्चते ॥२॥

अतो वै ब्रह्म च क्षत्रं वोदतिष्ठतां ते अन्नूतां कं प्र विशावेति ॥३॥

अतो वै बृहस्पतिमेव ब्रह्म प्रा विशात्विन्द्रं क्षत्रं तथा वा इति ॥४॥

अतो वै बृहस्पतिमेव ब्रह्म प्राविशदिन्द्रं क्षत्रम् ॥५॥

इयं वा उ पृथिवी बृहस्पतिर्यौरिवेन्द्रः ॥६॥

अयं वा उ अग्निर्ब्रह्मासावादित्यः क्षत्रम् ॥७॥

ऐनं ब्रह्म गच्छति ब्रह्मवर्चसी भवति ॥८॥

तत् । यस्य । एवम् । विद्वान् । ब्राह्मणः । राज्ञः । अतिथिः । गृहान् । आगच्छेत् ॥ १ ॥

श्रेयांसम् । एनम् । आत्मनः । मानयेत् । तथा । क्षत्राय । न । आ । वृश्चते । तथा ।

राष्ट्राय । न । आ । वृश्चते ॥ २ ॥

अतः । वै । ब्रह्म । च । क्षत्रम् । च । उत् । अतिष्ठताम् । ते इति । अन्नूताम् । कम् ।

प्र । विशाव । इति ॥ ३ ॥

अतः । वै । बृहस्पतिम् । एव । ब्रह्म । प्र । विशात् । इन्द्रम् । क्षत्रम् । तथा । वै । इति ॥४॥

अतः । वै । बृहस्पतिम् । एव । ब्रह्म । प्र । अविशत् । इन्द्रम् । क्षत्रम् ॥ ५ ॥

इयम् । वै । ऊं इति । पृथिवी । बृहस्पतिः । यौः । सुव । इन्द्रः ॥ ६ ॥

अयम् । वै । ऊं इति । अग्निः । ब्रह्म । असौ । आदित्यः । क्षत्रम् ॥ ७ ॥

आ । एनम् । ब्रह्म । गच्छति । ब्रह्मवर्चसी । भवति ॥ ८ ॥

PARVĀYA - X

- XV.10.1** So let the king, to whose dwellings comes such a knowledgeable vow-observing sage as a guest -
- XV.10.2** Consider him as conducive to his welfare and honour him. By doing so he is not cut off from the ruling power, by doing so he is not cut off from the kingdom.
- XV.10.3** From him, verily, sprang up the intellectual power and the ruling power; they said : " Who shall we enter?"
- XV.10.4** From him, let the intellectual power, verily, enter into the lord of knowledge (Brhaspati) and so the ruling power into the resplendent army - chief was the reply.
- XV.10.5** From him, verily, the intellectual power entered into the lord of knowledge and the ruling power into the resplendent army-chief.
- XV.10.6** This earth, verily is Brhaspati (the lord of knowledge) and the heaven itself is the Indra (the resplendent army-chief).
- XV.10.7** Also, this adorable leader (fire), verily, is the intellectual power and the yonder sun is the ruling power.
- XV.10.8** Unto him comes the intellectual power; (and) he becomes lustrous with intellectual power,

यः पृथिवीं बृहस्पतिमग्निं ब्रह्म वेद ॥९॥
 ऐनमिन्द्रियं गच्छतीन्द्रियवान्भवति ॥१०॥
 य आदित्यं क्षत्रं दिवमिन्द्रं वेद ॥११॥

यः । पृथिवीम् । बृहस्पतिम् । अग्निम् । ब्रह्म । वेद ॥ ९ ॥

आ । एनम् । इन्द्रियम् । गच्छति । इन्द्रियवान् । भवति ॥ १० ॥

यः । आदित्यम् । क्षत्रम् । दिवम् । इन्द्रम् । वेद ॥ ११ ॥

[११] एकादशः वर्षाः

(१-११) एकादशवर्षस्यास्य वर्षास्य (१) प्रथमर्षो देवी पत्नीः, (२) द्वितीयाया द्विपदा पूर्वमिष्टुमतिराकरी,

(३-६, ८) तृतीयादिचतुर्मासहस्याथ निष्टुदावी रुदती, (७, ९) सप्तमीनवम्योर्द्विपदा प्राजापत्या

रुदनी, (१०) दशम्या भुविगर्वा रुदती, (११) एकादशयाथ द्विपदार्च्यनुष्टुप् छन्दोति ॥

तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मणोतिथिर्गृहानागच्छेत् ॥१॥

स्वयमेनमभ्युदेत्य ब्रूयाद्ब्राह्मणं क्वावात्सीर्ब्राह्मणोदकं ब्राह्मणं तर्पयन्तु ब्राह्मणं यथा ते प्रियं

तथास्तु ब्राह्मणं यथा ते वशस्तथास्तु ब्राह्मणं यथा ते निष्कामस्तथास्त्विति ॥२॥

यदेनमाहु ब्राह्मणं क्वावात्सीरिति पृथ एव तेन देवयानानव रुधे ॥३॥

यदेनमाहु ब्राह्मणोदकमित्यप एव तेनाव रुधे ॥४॥

यदेनमाहु ब्राह्मणं तर्पयन्त्विति प्राणमेव तेन वर्षीयांसं कुरुते ॥५॥

तत् । यस्य । एवम् । विद्वान् । ब्राह्मणः । अतिथिः । गृहान् । आगच्छेत् ॥ १ ॥

स्वयम् । एनम् । अभ्युदेत्य । ब्रूयात् । ब्राह्मणं । क्वा । अवात्सीः । ब्राह्मणं । उदकम् । ब्राह्मणं ।

तर्पयन्तु । ब्राह्मणं । यथा । ते । प्रियम् । तथा । अस्तु । ब्राह्मणं । यथा । ते । वशः ।

तथा । अस्तु । ब्राह्मणं । यथा । ते । निष्कामः । तथा । अस्तु । इति ॥ २ ॥

यत् । एनम् । आहु । ब्राह्मणं । क्वा । अवात्सीः । इति । पृथः । एव । तेन । देवयानान् ।

अव । रुधे ॥ ३ ॥

यत् । एनम् । आहु । ब्राह्मणं । उदकम् । इति । अपः । एव । तेन । अव । रुधे ॥ ४ ॥

यत् । एनम् । आहु । ब्राह्मणं । तर्पयन्तु । इति । प्राणम् । एव । तेन । वर्षीयांसम् । कुरुते ॥ ५ ॥

- XV.10.9** who knows earth as the lord of knowledge and adorable leader (fire) as the intellectual power.
- XV.10.10** Unto him comes great power of sense organs; (and) he becomes strong with bodily power,
- XV.10.11** who knows the sun as ruling power and heaven as the resplendent army-chief.

PARVĀYA - XI

Vratyāḥ

- XV.11.1** So to whose dwelling such a knowledgeable vow-observing sage comes as a guest.
- XV.11.2** He himself should get up to greet him and say ; "O Vratya, where did you stay (for the night)? Vratya, here is the water (for you). Vratya, let them entertain you. Vratya, let it be as it pleases you. Vratya, let it be as you command. Vratya, let it be as you desire.
- XV.11.3** When he says ; "Vratya, where did you stay (for the night)", thereby in fact, he secures the paths traversed by the enlightened ones.
- XV.11.4** When he says to him ; "Vratya, here is water (for you)", thereby, in fact, he secures waters (for himself).
- XV.11.5** When he says to him ; "Vratya, let them entertain you," thereby he makes his very life-breath longer.

यदेनमाहु ब्राह्म यथा ते प्रियं तथास्त्विति प्रियमेव तेनाव रूधे ॥६॥
 ऐनं प्रियं गच्छति प्रियः प्रियस्य भवति य एवं वेद ॥७॥ (१)
 यदेनमाहु ब्राह्म यथा ते वशस्तथास्त्विति वशमेव तेनाव रूधे ॥८॥
 ऐनं वशीं गच्छति वशी वशिनी भवति य एवं वेद ॥९॥ (१)
 यदेनमाहु ब्राह्म यथा ते निकामस्तथास्त्विति निकाममेव तेनाव रूधे ॥१०॥
 ऐनं निकामो गच्छति निकामे निकामस्य भवति य एवं वेद ॥११॥ (१)

यत् । एनम् । आह । ब्राह्म । यथा । ते । प्रियम् । तथा । अस्तु । इति । प्रियम् ।
 एव । तेन । अत्र । रुन्धे ॥ ६ ॥

आ । एनम् । प्रियम् । गच्छति । प्रियः । प्रियस्य । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ७ ॥
 यत् । एनम् । आह । ब्राह्म । यथा । ते । वशीः । तथा । अस्तु । इति । वशीम् । एव ।
 तेन । अत्र । रुन्धे ॥ ८ ॥

आ । एनम् । वशीः । गच्छति । वशी । वशिनीम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥९॥
 यत् । एनम् । आह । ब्राह्म । यथा । ते । निऽकामः । तथा । अस्तु । इति । निऽकामम् ।
 एव । तेन । अत्र । रुन्धे ॥ १० ॥

आ । एनम् । निऽकामः । गच्छति । निऽकामे । निऽकामस्य । भवति । यः । एवम् । वेद ॥

[१२] ब्राह्मण पर्यायः

(१-११) एकादशर्षस्वास्त्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्षेऽपिदा गायत्री, (२) द्वितीयायाः द्वात्रापत्या बृहती, (३) तृतीयायाः
 भुरिषात्रापत्यानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्यां भुरिषात्रापत्यानुष्टुप्, (५-९, ९-१०) पञ्चमीपट्टीनवमीपट्टीनामातुरी गायत्री,
 (७, ११) सप्तम्येकादशयोऽपिदा द्वात्रापत्या त्रिष्टुप्, (८) अष्टम्याश्च विष्टात्रापत्री छन्दांसि ।

तयस्यैवं विद्वान्ब्राह्म उद्धृतेष्वमिष्वधिश्चितेमिहोत्रेतिधिर्गृहानागच्छेत् ॥३॥

तत् । यस्य । एवम् । विद्वान् । ब्राह्मः । उद्धृतेषु । अग्निवृत् । अधिऽश्त्रिने । अग्निऽहोत्रे ।
 अतिथिः । गृहान् । आऽगच्छेत् ॥ १ ॥

XV.11.6 When he says to him : "Vrātya, let it be as it pleases you," thereby he secures what is pleasing to him.

XV.11.7 To him comes the pleasing one; he, who knows thus becomes dear to his dear one.

XV.11.8 When he says to him : "Vrātya, let it be as you command", thereby he, verily, secures the command itself.

XV.11.9 To him comes the command; he, who knows it thus, becomes the Commander of Commanders.

XV.11.10 When he says to him : "Vrātya, let it be as you desire," thereby he, verily secures the desire itself.

XV.11.11 To him comes his heart's desire; he, who knows it thus, is set at the heart of his heart's desire.

PARYĀYA - XII

XV.12.1 So to whose dwellings comes such a knowledgeable vow-observing sage as a guest when the fires have been kindled up and the fire offering is spread over,

स्वयमेनमभ्युदेत्यं ब्रूयाद्वात्यातिं सृज होष्यामीति ॥२॥
 स चातिसृजेत्तुहुयात् चातिसृजेन्न जुहुयात् ॥३॥
 स य एवं विदुषा मात्येनातिसृष्टो जुहोति ॥४॥
 प्र पितृयाणं पन्थी जानाति प्र देवयानम् ॥५॥
 न देवेष्वा वृश्चते हुतमस्य भवति ॥६॥
 पर्यस्यास्मिन्नोक्त आयतनं शिष्यते य एवं विदुषा मात्येनातिसृष्टो जुहोति ॥७॥
 अथ य एवं विदुषा मात्येनानतिसृष्टो जुहोति ॥८॥

स्वयम् । एनम् । अभिऽउदेत्यं । ब्रूयात् । वात्यं । अति । सृज । होष्यामि । इति ॥२॥
 सः । च । अतिऽसृजेत् । जुहुयात् । न । च । अतिऽसृजेत् । न । जुहुयात् ॥ ३ ॥
 सः । यः । एवम् । विदुषा । वात्येन । अतिऽसृष्टः । जुहोति ॥ ४ ॥
 प्र । पितृयानम् । पन्थाम् । जानाति । प्र । देवयानम् ॥ ५ ॥
 न । देवेषु । आ । वृश्चते । हुतम् । अस्य । भवति ॥ ६ ॥
 परि । अस्य । अस्मिन् । लोके । आयतनम् । शिष्यते । यः । एवम् । विदुषा । वात्येन ।
 अतिऽसृष्टः । जुहोति ॥ ७ ॥
 अथ । यः । एवम् । विदुषा । वात्येन । अनतिसृष्टः । जुहोति ॥ ८ ॥

- XV.12.2** he himself should get up to greet him and say : "O Vrātya, grant me your permission. I shall perform sacrifice."
- XV.12.3** If he permits, he may perform sacrifice; if he does not permit, he should not perform sacrifice.
- XV.12.4** He, whoever permitted by such a knowledgeable vow-observing sage, performs sacrifice,
- XV.12.5** He comes to know thoroughly the path traversed by the elders, (and) the path traversed by the enlightened ones.
- XV.12.6** He is not cut off from the enlightened ones; his offerings are (regarded as duly) made.
- XV.12.7** For him, whoever performs a sacrifice being permitted by such a knowledgeable vow-observing sage, there remains a secure place in this world.
- XV.12.8** And now he, who performs a sacrifice without being permitted by such a knowledgeable vow-observing sage,

न पितृयाणं पत्न्यां जानाति न देवयानम् ॥९॥

आ देवेषु वृश्ते अहुतमस्य भवति ॥१०॥

नास्यासिद्धोक्त आयतनं शिष्यते य एवं विदूषा प्रात्येनानतिसष्टो जुहोति ॥११॥

न । पितृऽयानम् । पन्थाम् । जानाति । न । देवऽयानम् ॥ ९ ॥

आ । दे॒वेषु । वृ॒श्च॒ते । अ॒हु॒तम् । अ॒स्य । भ॒व॒ति ॥ १० ॥

न । अस्य । अरिम् । लोके । आश्रयतेनम् । शिष्यते । यः । एवम् । त्रिदुषा । त्रास्येन ।
अनतिऽसृष्टः । जहोति ॥ ११ ॥

[११] अयोध्याः धर्म्याः

(१-१७) चतुर्दशार्थास्तथा पर्यायस्तथा (१) प्रथमः सामान्योऽपि, (२, १) द्वितीयाप्यष्टोः प्रजापत्यानुसृत्य
(१, ५, ७) तृतीयाप्यष्टीसप्तमीनामासुतीयाप्यष्टी, (५, ८) चतुर्थ्याष्टयोः साक्षी हृदयती, (९) पञ्चम्या द्विपदा
विज्ञानाप्यष्टी, (१०) षष्ठ्या द्विपदा विज्ञानाप्यष्टी, (११) एकादश्याः प्रजापत्या पक्षिणः (१२) द्वादश्या
मासुतीया गगती, (१३) त्रयोदश्याः सप्तपक्षिणः, (१४) चतुर्दश्याः आकाशपक्षिणान्याम् ॥

तद्यस्यैवं विद्वान्वाप्त्य एकां रात्रिमतिधिर्गृहे वसति ॥१॥

ये पृथिव्यां पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुन्धे ॥२॥ (१)

XV.12.9 does not know the path traversed by the elders, nor the path traversed by the enlightened ones.

XV.12.10 He is cut off from the enlightened ones; his offering is (regarded as) not duly made.

XV.12.11 For him, whoever performs a sacrifice without being permitted by such a knowledgeable vow-observing sage, there does not remain a secure place in this world.

PARYĀYA - XIII

Vrātyāḥ

XV.13.1 So he, at whose home such a knowledgeable vow-observing sage stays for one night as a guest.

XV.13.2 Secures thereby all the auspicious places that are on the earth.

XV.13.3 So he, at whose home such a knowledgeable vow-observing sage stays for the second night as a guest.

XV.13.4 Secures thereby all the auspicious places that are in the midspace.

XV.13.5 So he, at whose home such a knowledgeable vow-observing sage stays for the third night as a guest.

ये दिवि पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुन्धे ॥६॥ (१)
 तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मण्यभ्यनुर्थी रात्रिमर्तिधिर्गृहे वसति ॥७॥
 ये पुण्यानां पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुन्धे ॥८॥ (२)
 तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मण्योपरिमिता रात्रीरतिधिर्गृहे वसति ॥९॥
 य एवापरिमिताः पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुन्धे ॥१०॥ (३)
 अथ यस्याब्राह्मण्यो ब्राह्मण्यब्रुवो नामविभ्रत्यर्तिधिर्गृहानागच्छेत् ॥११॥
 कर्षेदेनं न चैनं कर्षेत् ॥१२॥
 अस्यै देवताया उदकं याचामीमां देवतां वासय इमामिमां
 देवतां परि वेवेष्मीत्येनं परि वेविष्यात् ॥१३॥

ये । दिवि । पुण्याः । लोकाः । तान् । एव । तेन । अत्र । रुन्धे ॥ ६ ॥
 तत् । यस्य । एवम् । विद्वान् । ब्राह्मण्यः । चतुर्थीम् । रात्रिम् । अर्तिधिः । गृहे । वसति ॥
 ये । पुण्यानाम् । पुण्याः । लोकाः । तान् । एव । तेन । अत्र । रुन्धे ॥ ८ ॥
 तत् । यस्य । एवम् । विद्वान् । ब्राह्मण्यः । अपरिमिताः । रात्रीः । अर्तिधिः । गृहे । वसति ॥
 ये । एव । अपरिमिताः । पुण्याः । लोकाः । तान् । एव । तेन । अत्र । रुन्धे ॥ १० ॥
 अथ । यस्य । अब्राह्मण्यः । ब्राह्मण्यब्रुवः । नामविभ्रती । अर्तिधिः । गृहान् । आगच्छेत् ॥
 कर्षेत् । एनम् । न । च । एनम् । कर्षेत् ॥ १२ ॥
 अस्यै । देवताये । उदकम् । याचामि । इमाम् । देवताम् । वासये । इमाम् । इमाम् ।
 देवताम् । परि । वेवेष्मि । इति । एनम् । परि । वेविष्यात् ॥ १३ ॥

XV.13.6 Secures thereby all the auspicious places that are in the sky.

XV.13.7 So he, at whose home such a knowledgeable vow-observing sage stays for the fourth night as a guest.

XV.13.8 Secures thereby all the places that are auspicious of the auspicious.

XV.13.9 So he, at whose home such a knowledgeable vow-observing sage stays for indefinite nights as a guest.

XV.13.10 Secures thereby all the indefinite auspicious places whatsoever.

XV.13.11 Now, he, to whose homes a non-vrātya (un-vow-observing) posing himself as a Vrātya, bearing only the name (o Vrātya), comes as a guest.

XV.13.12 Should he drag him? He may not drag him.

XV.13.13 I call for water for this deity; I accommodate this deity; serve food to this deity: (saying thus) let him serve food,

तस्याभिवास्य तद्देवतायां हृतं भवति य एव वेद ॥१४॥

तस्याम् । एव । अस्य । तत् । देवतायाम् । हुतम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥१४॥

[१४] चतुर्दशः पर्यायः

(१-२४) चतुर्विंशत्पञ्चस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्षस्त्रिपदाशुद्ध, (२, ४, ६, ८, १०, २०, २२, २४) द्वितीयाचतुर्थी-
षष्ठ्यष्टमीदशमिर्विंशद्विंशतिचतुर्दशानां द्विषदाशुद्धी गायत्री, (३, ९) तृतीयानवम्योः पुर उणिक्, (५) षष्ठ्या अशुद्ध,
(७) सप्तम्याः प्रजापत्यपङ्क्तिः, (११) एकादस्याः स्वराष्ट्रायत्री, (१२, १४, १६, १८) द्वादशीचतुर्दशीषोडशषष्ट्यादशानां
भुविप्रभाजपत्याशुद्ध, (१३, १५) नवोदरविषष्ट्यदशोः [(१७) सप्तदस्याथ] भाषी पङ्क्तिः, (१९) एकोनविंश्या
भुविपुष्पी गायत्री, (२१) एकविंश्याः प्राजापत्या त्रिदुष्ट, [(२३) नवोविंश्याथ निष्टदाषी पङ्क्तिः] उन्दांसि ॥

स यत्प्राचीं दिशमनु व्यचलन्मार्त्तं शर्षो भूत्वानुव्यचलन्मनोह्रादं कृत्वा ॥१॥

मनसा न्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥२॥ (०)

स यदक्षिणां दिशमनु व्यचलदिन्द्रो भुत्वानुव्यचिलद्वलमन्नादं कृत्वा ॥३॥

बलेनाज्ञादेनाज्ञमत्ति य एवं वेद ॥४॥ (१)

स यत्प्रतीचीं दिशमनु व्यचलद्वरणो राजा भुत्वानुव्यचिलद्रपोऽन्नादीः कृत्वा ॥५॥

अद्विरक्षादीभिरक्षमति य एवं वेद ॥६॥ (१)

सः । यत् । प्राचीम् । दिशम् । अनु । विऽअचलत् । माहृतम् । शर्धः । भूत्वा ।

अनुऽव्यचिखत् । मनः । अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ १ ॥

मनसा । अन्नऽअदेन* । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेदं ॥ २ ॥

सः । यत् । दक्षिणाम् । दिशम् । अनु । विऽअचलत् । इन्द्रः । भुत्वा । अनुऽव्यचलत् ।
 वलम् । अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ ३ ॥

स्तेन । अन्नऽअदेन । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेदं ॥ ४ ॥

सः । यत् । प्रतीचीम् । दिशिम् । अनु । विऽअचलत् । वरुणः । राजा । भुत्वा ।
अनुऽव्यचलत् । अपः । अन्ऽअदीः । कृत्वा ॥ ५ ॥

॥ तत्सभिः । अन्नस्य अदीभिः । अन्नम् । अस्ति । यः । एवम् । वेद ॥ ६ ॥

XV.13.14 To that very deity that becomes duly offered, whoso knows it thus.

PARYĀYA - XIV

Vrātyāḥ

XV.14.1 When he follows the course towards the eastern quarter, he follows it becoming the powerful cloud-bearing wind and making the mind enjoyer of food.

XV.14.2 With the mind as enjoyer of food, he enjoys food, whoso knows it thus.

XV.14.3 When he follows the course towards the southern quarter, he follows it becoming the rain-cloud (Indra) and making the strength enjoyer of food.

XV.14.4 With the strength as enjoyer of food he enjoys food, whoso knows it thus.

XV.14.5 When he follows the course to the western quarter, he follows it becoming the glittering ocean (Varuṇa) and making the waters enjoyers of food.

XV.14.6 With waters as enjoyers of food, he enjoys food, whoso knows it thus.

स यदुर्दीर्घा दिशमनु व्यचलत्सोमो राजा भूत्वानुव्यचलत् ॥७॥
 सप्तर्षिभिर्हुत आहुतिमन्नादीं कृत्वा ॥८॥ (५)
 आहुत्यान्नाद्यान्नमत्ति य एवं वेदे ॥९॥
 स यद्भुवां दिशमनु व्यचलद्विष्णुर्भूत्वानुव्यचलद्विराजमन्नादीं कृत्वा ॥१०॥ (५)
 विराजान्नाद्यान्नमत्ति य एवं वेदे ॥११॥ (५)
 स यत्पशूननु व्यचलद्ब्रह्मो भूत्वानुव्यचलदोषधीरन्नादीः कृत्वा ॥१२॥ (५)
 ओषधीभिरन्नादीभिरन्नमत्ति य एवं वेदे ॥१३॥ (५)
 स यत्पितृननु व्यचलद्यमो राजा भूत्वानुव्यचलत्स्वधाकारमन्नादं कृत्वा ॥१४॥

सः । यत् । उर्दीर्घा । दिशम् । अनु । विऽअचलत् । सोमः । राजा । भूत्वा । अनुऽव्य-
 चलत् । सप्तर्षिऽभिः । हुते । आऽहुतिम् । अन्नऽअदीम् । कृत्वा ॥ ७ ॥
 आऽहुत्या । अन्नऽअद्या । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेदे ॥ ८ ॥
 सः । यत् । भूवाम् । दिशम् । अनु । विऽअचलत् । विष्णुः । भूत्वा । अनुऽव्यचलत् ।
 विऽराजम् । अन्नऽअदीम् । कृत्वा ॥ ९ ॥
 विऽराजा । अन्नऽअद्या । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेदे ॥ १० ॥
 सः । यत् । पशून् । अनु । विऽअचलत् । रुद्रः । भूत्वा । अनुऽव्यचलत् । ओषधीः ।
 अन्नऽअदीः । कृत्वा ॥ ११ ॥
 ओषधीभिः । अन्नऽअदीभिः । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेदे ॥ १२ ॥
 सः । यत् । पितृन् । अनु । विऽअचलत् । यमः । राजा । भूत्वा । अनुऽव्यचलत् ।
 स्वधाऽकारम् । अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ १३ ॥

- XV.14.7** When he follows the course to the northern quarter, he follows it becoming the shining Soma (cure-plant) offered by the seven-seers and making the offering enjoying of food.
- XV.14.8** With the offering as enjoyer of food, he enjoys food, whose knows it thus.
- XV.14.9** When he follows the course to the nadir quarter, he follows it becoming the sacrifice (Viṣṇu) and making Virāj (cow) enjoyer of food.
- XV.14.10** With Virāj (cow) as enjoyer of food, he enjoys food, whose knows it thus.
- XV.14.11** When he follows the animals, he follows them becoming the vital breath (Rudra), and making the herbs enjoyers of food.
- XV.14.12** With herbs as enjoyers of food, he enjoys food, whose knows it thus.
- XV.14.13** When he follows the elders, he follows them becoming the Controller Lord (Yama) and making the utterance of svadhā enjoyer of food.

स्वधाकारेणाज्ञादेनान्नमत्ति य एवं वेद	॥१४॥ (१)
स यन्मनुष्याश्ननु व्यचलद्भूमिर्भुत्वानुव्यचिलत्स्वाहाकारमज्ञादं कृत्वा	॥१५॥
स्वाहाकारेणाज्ञादेनान्नमत्ति य एवं वेद	॥१६॥ (८)
स यदुर्ध्वा दिशमनु व्यचलद्बृहस्पतिर्भुत्वानुव्यचिलद्बृहदारमज्ञादं कृत्वा	॥१७॥
बृहदारेणाज्ञादेनान्नमत्ति य एवं वेद	॥१८॥ (९)
स यदेवाननु व्यचलद्दीशानो भुत्वानुव्यचिलन्मन्युमज्ञादं कृत्वा	॥१९॥
मन्युनाज्ञादेनान्नमत्ति य एवं वेद	॥२०॥ (१०)

स्वधाऽकारेण । अन्नऽअदेन । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेद ॥ १४ ॥

सः । यत् । मनुष्यान् । अनु । विऽअचलत् । अग्निः । भुत्वा । अनुऽव्यचिलत् । स्वाहाऽकारम् ।
अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ १५ ॥

स्वाहाऽकारेण । अन्नऽअदेन । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेद ॥ १६ ॥

सः । यत् । ऊर्ध्वम् । दिशम् । अनु । विऽअचलत् । बृहस्पतिः । भुत्वा । अनुऽव्यचिलत् ।
बृहद्ऽकारम् । अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ १७ ॥

बृहद्ऽकारेण । अन्नऽअदेन । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेद ॥ १८ ॥

सः । यत् । देवान् । अनु । विऽअचलत् । ईशानः । भुत्वा । अनुऽव्यचिलत् । मन्युम् ।
अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ १९ ॥

मन्युना । अन्नऽअदेन । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेद ॥ २० ॥

- XV.14.14** With the utterance of svadhā as enjoyer of food, he enjoys food, whoso knows it thus.
- XV.14.15** When he follows men, he follows them becoming the adorable leader and making the utterance of svāhā enjoyer of food.
- XV.14.16** With the utterance of svāhā as enjoyer of food, he enjoys food, whoso knows it thus.
- XV.14.17** When he follows the course to the zenith quarter, he follows it becoming the Lord of knowledge and making the utterance of Vāṣaṭ enjoyer of food.
- XV.14.18** With the utterance of Vāṣaṭ as enjoyer of food, he enjoys food, whoso knows it thus.
- XV.14.19** When he follows the enlightened ones, he follows them becoming the master (īśāna) and making the fervour enjoyer of food.
- XV.14.20** With the fervour as enjoyer of food, he enjoys food, whoso know it thus.

स यत्प्रजा अनु व्यचलत्प्रजापतिर्भुत्वानुव्यचलत्प्राणमन्नादं कृत्वा ॥२१॥
 प्राणेनान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥२२॥ (११)
 स यत्सर्वानन्तर्देशाननु व्यचलत्परमेष्ठी भुत्वानुव्यचलत्ब्रह्मामन्नादं कृत्वा ॥२३॥
 ब्रह्मणान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥२४॥ (१२)

सः । यत् । प्रऽजाः । अनु । विऽअचलत् । प्रजाऽपतिः । भुत्वा । अनुऽव्यचलत् ।
 प्राणम् । अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ २१ ॥

प्राणेन । अन्नऽअदेन । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेद ॥ २२ ॥

सः । यत् । सर्वान् । अन्तऽदेशान् । अनु । विऽअचलत् । परमेऽस्थी । भुत्वा ।
 अनुऽव्यचलत् । ब्रह्म । अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ २३ ॥

ब्रह्मणा । अन्नऽअदेन । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेद ॥ २४ ॥

[१५] पञ्चमः पपांशः

(१-२) नवर्षस्यास्य पपांशस्य (१) प्रथमर्षः (द्वितीयादिषु 'तस्य ब्रातृस्य' इत्यस्य च) द्वितीयः पञ्चमः, (२) द्वितीयापा आसुरी
 बृहती, (३) द्वितीयापाः प्राजापत्यानुष्टुप्, (४, ७, ८) चतुर्थीसप्तम्यष्टमीनां भुक्तिमावापत्यानुष्टुप्,
 (५-६) पञ्चमीषष्ठयोर्द्विपदा साहो बृहती, (९) नवम्याश्च विपद्वापसी छन्दांसि ॥

तस्य ब्रातृस्य ॥१॥

सप्त प्राणाः सप्तापानाः सप्त व्यानाः ॥२॥

तस्य ब्रातृस्य । योऽस्य प्रथमः प्राण ऊर्ध्वो नाम्नायं सो अग्निः ॥३॥

तस्य । ब्रातृस्य ॥ १ ॥

सप्त । प्राणाः । सप्त । अपानाः । सप्त । विऽआनाः ॥ २ ॥

तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । प्रथमः । प्राणः । ऊर्ध्वः । नाम्नायं । सो । अग्निः ॥ ३ ॥

XV.14.21 When he follows the creatures, he follows them becoming the Lord of the creatures and the vital breath enjoyer of food.

XV.14.22 With vital breath as enjoyer of food, he enjoys food, who knows it thus

XV.14.23 When he follows the course of all the intermediate quarters, he follows it becoming the Lord dwelling in the highest abode and making the knowledge enjoyer of food.

XV.14.24 With the knowledge as enjoyer of food, he enjoys food, whoso knows it thus.

PARYĀYA - XV

Vrātyāḥ

XV.15.1 Of that Vrātya (the supreme being) -

XV.15.2 seven are in-breaths, seven out-breaths, (and) seven diffused breaths.

XV.15.3 Of that Vrātya; what is his first in-breath, called ūrdhva (upward), that is this fire.

नस्य ब्रातृस्य । योऽस्य द्वितीयः प्राणः प्रौढो नामासौ स आदित्यः ॥४॥
 नस्य ब्रातृस्य । योऽस्य तृतीयः प्राणोऽभ्युद्भिो नामासौ स चन्द्रमाः ॥५॥
 तस्य ब्रातृस्य । योऽस्य चतुर्थः प्राणो विभूर्नामायं स पर्वमानः ॥६॥
 तस्य ब्रातृस्य । योऽस्य पञ्चमः प्राणो योनिर्नाम ता इमा आर्पः ॥७॥
 नस्य ब्रातृस्य । योऽस्य पुष्टः प्राणः प्रियो नाम त इमे पशवः ॥८॥
 तस्य ब्रातृस्य । योऽस्य सप्तमः प्राणोपरिमितो नाम ता इमा प्रजाः ॥९॥

तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । द्वितीयः । प्राणः । प्रऽऊढः । नाम । असौ । सः । आदित्यः ॥४॥
 तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । तृतीयः । प्राणः । अभिऽऊढः । नाम । असौ । सः । चन्द्रमाः ॥
 तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । चतुर्थः । प्राणः । विऽभूः । नाम । अयम् । सः । पर्वमानः ॥६॥
 तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । पञ्चमः । प्राणः । योनिः । नाम । ताः । इमाः । आर्पः ॥ ७ ॥
 तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । पुष्टः । प्राणः । प्रियः । नाम । ते । इमे । पशवः ॥८॥
 तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । सप्तमः । प्राणः । अपरिऽमितः । नाम । ताः । इमाः । प्रऽजाः ॥९॥

[१६] ऋक्ः पर्यायः

(१-७) सप्तमस्यास्य पर्यायस्य (१, १) प्रथमाद्वितीययोर्ऋकोः साम्युष्णिक् (सर्वास्तु 'तस्य ब्रातृस्य' इत्यस्य द्विती पङ्क्तिः),
 (२, ४-५) द्वितीयाचतुर्थीपञ्चमीनां शाखापत्योष्णिक्, (१) पठया पात्रुषी षिष्टम्, (७) सप्तम्याश्वापुषी गायत्री छन्दसि ॥

नस्य ब्रातृस्य । योऽस्य प्रथमोऽपानः सा पौर्णमासी ॥१॥

तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । प्रथमः । अपानः । सा । पौर्णमासी ॥ १ ॥

XV.15.4 Of that Vṛātya; what is his second in-breath, called praṇḍha (nature), that is sun yonder.

XV.15.5 Of that Vṛātya; what is his third in-breath, called Abhūḍha (concluded), that is the moon yonder.

XV.15.6 Of that Vṛātya; what is his fourth in-breath, called Vibhūḥ (pervading), that is the purifying wind (or Soma)

XV.15.7 Of that Vṛātya; what is his fifth in-breath, called Yoni (the womb), that are these waters.

XV.15.8 Of that Vṛātya; what is his sixth in-breath, called priya (beloved), that are these animals.

XV.15.9 Of that Vṛātya; what is his seventh in-breath, called Aparimita (limitless), that are these creatures.

PARYĀYA - XVI

Vṛātyāḥ

XV.16.1 Of that Vṛātya; what is his first out-breath, that is the night of full moon.

तस्य ब्रातृस्य । योस्य द्वितीयोपाः साष्टका ॥२॥
 तस्य ब्रातृस्य । योस्य तृतीयोपाः सामावास्या ॥३॥
 तस्य ब्रातृस्य । योस्य चतुर्थोपाः सा श्रद्धा ॥४॥
 तस्य ब्रातृस्य । योस्य पञ्चमोपाः सा दीक्षा ॥५॥
 तस्य ब्रातृस्य । योस्य षष्ठोपाः स यज्ञः ॥६॥
 तस्य ब्रातृस्य । योस्य सप्तमोपास्तद् इमा दक्षिणाः ॥७॥

तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । द्वितीयः । अपानः । सा । अष्टका ॥ २ ॥
 तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । तृतीयः । अपानः । सा । अमावास्या ॥ ३ ॥
 तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । चतुर्थः । अपानः । सा । श्रद्धा ॥ ४ ॥
 तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । पञ्चमः । अपानः । सा । दीक्षा ॥ ५ ॥
 तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । षष्ठः । अपानः । सः । यज्ञः ॥ ६ ॥
 तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । सप्तमः । अपानः । ताः । इमाः । दक्षिणाः ॥ ७ ॥

[१७] सप्तपदाः पर्यायः

(१-१०) दशर्षस्यास्य पर्यायस्य (१, ५) प्रथमापञ्चम्योः प्राजापत्योष्णिक् (पर्वसु 'तस्य ब्रातृस्य' इत्यस्य देवी पङ्क्तिः), (२, ७) द्वितीयासप्तम्योपानुर्बुद्धिः, (३) तृतीयाया पात्रुषी पङ्क्तिः, (४) चतुर्थ्योः साम्युष्णिक्, (५) षष्ठ्या पात्रुषी त्रिष्टुप्, (६) अष्टम्यास्त्रिष्टुप् प्रतिष्ठापनी पङ्क्तिः, (७) नवम्या द्विष्टुप् साप्ती त्रिष्टुप्, (१०) दशम्याश्च साम्यनुष्टुप् छन्दसि ॥

तस्य ब्रातृस्य । योस्य प्रथमो व्यानः सेयं भूमिः ॥१॥
 तस्य ब्रातृस्य । योस्य द्वितीयो व्यानस्तदन्तरिक्षम् ॥२॥

तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । प्रथमः । विऽआनः । सा । इयम् । भूमिः ॥ १ ॥
 तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । द्वितीयः । विऽआनः । तत् । अन्तरिक्षम् ॥ २ ॥

XV.16.2 Of that Vrātya; what is his second out-breath, that is the eighth-night of the moon's quarter (āṣṭaka).

XV.16.3 Of that Vrātya; what is his third out-breath, that is the night of new-moon.

XV.16.4 Of that Vrātya; what is his fourth out-breath, that is faith.

XV.16.5 Of that Vrātya; what is his fifth out-breath, that is Consecration.

XV.16.6 Of that Vrātya; what is his sixth out-breath, that is sacrifice.

XV.16.7 Of that Vrātya; what is his seventh out-breath, that are these sacrificial gifts.

PARYĀYA - XVII

Vrātyaḥ

XV.17.1 Of the Vrātya; what is his first diffused breath (Vyāna), that is this earth.

XV.17.2 Of that Vrātya; what is his second diffused breath, that is the midspace.

तस्य ब्राह्मस्य । योऽस्य तृतीयो व्यानः सा योः ॥३॥
 तस्य ब्राह्मस्य । योऽस्य चतुर्थो व्यानस्तानि नक्षत्राणि ॥४॥
 तस्य ब्राह्मस्य । योऽस्य पञ्चमो व्यानस्त ऋतवः ॥५॥
 तस्य ब्राह्मस्य । योऽस्य षष्ठो व्यानस्त आर्तवाः ॥६॥
 तस्य ब्राह्मस्य । योऽस्य सप्तमो व्यानः स सैवत्सरः ॥७॥
 तस्य ब्राह्मस्य । समानमर्थं परि यन्ति देवाः सैवत्सरं वा एतदृतवोऽनुपरियन्ति ब्राह्मं च ॥८॥
 तस्य ब्राह्मस्य । यदादित्यमभिसंविशन्त्यमावास्यां चैव तत्पौर्णमासीं च ॥९॥

तस्य । ब्राह्मस्य । यः । अस्य । तृतीयः । विऽआनः । सा । योः ॥ ३ ॥
 तस्य । ब्राह्मस्य । यः । अस्य । चतुर्थः । विऽआनः । तानि । नक्षत्राणि ॥ ४ ॥
 तस्य । ब्राह्मस्य । यः । अस्य । पञ्चमः । विऽआनः । ते । ऋतवः ॥ ५ ॥
 तस्य । ब्राह्मस्य । यः । अस्य । षष्ठः । विऽआनः । ते । आर्तवाः ॥ ६ ॥
 तस्य । ब्राह्मस्य । यः । अस्य । सप्तमः । विऽआनः । सः । समऽवत्सरः ॥ ७ ॥
 तस्य । ब्राह्मस्य । समानम् । अर्थम् । परि । यन्ति । देवाः । समऽवत्सरम् । वै । एतत् ।
 ऋतवः । अनुऽपरियन्ति । ब्राह्मम् । च ॥ ८ ॥
 तस्य । ब्राह्मस्य । यत् । आदित्यम् । अभिऽसंविशन्ति । अमाऽवास्याम् । च । एव । तत् ।
 पौर्णऽमासीम् । च ॥ ९ ॥

XV.17.3 Of that Vṛātya; what is his third diffused breath, that is the sky yonder.

XV.17.4 Of that Vṛātya; what is his fourth diffused breath, that are those constellations.

XV.17.5 Of that Vṛātya; what is his fifth diffused breath, that are those seasons.

XV.17.6 Of that Vṛātya; what is his sixth diffused breath, that are those groups of seasons.

XV.17.7 Of that Vṛātya; what is his seventh diffused breath, that is the year.

XV.17.8 Of that Vṛātya; the enlightened ones go around him with one and the same purpose, just as the seasons go around following the year as well as the Vṛātya.

XV.17.9 Of that Vṛātya; as they enter into the sun on the new-moon's night, so that do on the full moon's night as well.

तस्य ब्रातृस्य । एकं तदेपाममृतत्वमित्याहुतिरेव ॥१०॥

तस्य । ब्रातृस्य । एकम् । तत् । एपाम् । अमृतत्वम् । इति । आहुतिः । एव ॥ १० ॥

[१८] अष्टादशः पर्यायाः

(१-५) पञ्चर्षस्यास्य पर्यापस्य (१) प्रथमर्षो देवी पक्षिः, (२-३) द्वितीयाक्षीययोराक्षी बृहती,
(४) तृतीया भार्गवतुष्टुप्, (५) पञ्चम्याश्च साम्युष्णिग् इत्यादि ॥

तस्य ब्रातृस्य ॥१॥

यदस्य दक्षिणमक्ष्यसौ स आदित्यो यदस्य सव्यमक्ष्यसौ स चन्द्रमाः ॥२॥

योऽस्य दक्षिणः कर्णोयं सो अग्नियोऽस्य सव्यः कर्णोयं स पर्वमानः ॥३॥

अहोरात्रे नासिके दितिश्चादितिश्च शीर्षकपाले संवत्सरः शिरः ॥४॥

अहो प्रत्यङ्वात्यो रात्र्या प्राङ्गमो ब्रातृवाय ॥५॥

तस्य । ब्रातृस्य ॥ १ ॥

यत् । अस्य । दक्षिणम् । अक्षि । असौ । सः । आदित्यः । यत् । अस्य । सव्यम् । अक्षि ।
असौ । सः । चन्द्रमाः ॥ २ ॥

यः । अस्य । दक्षिणः । कर्णः । अयम् । सः । अग्निः । यः । अस्य । सव्यः । कर्णः ।
अयम् । सः । पर्वमानः ॥ ३ ॥

अहोरात्रे इति । नासिके इति । दितिः । च । आदितिः । च । शीर्षकपाले इति शीर्षक-
पाले । सम्वत्सरः । शिरः ॥ ४ ॥

अहो । प्रत्यङ् । ब्रातृस्य । रात्र्या । प्राङ् । नमः । ब्रातृवाय ॥ ५ ॥

॥ इति पञ्चदशं काण्डम् ॥

[पञ्चदशकाण्डे पर्यायाः १८, श्लोकाः १२०]

—०८३०४५६७—

XV.17.10 Of that Vrātya; that immortality of theirs is one; therefore is the offering.

PARVĀYA - XVIII

Vrātyaḥ

XV.18.1 Of that Vrātya (the wandering saint);

XV.18.2 What is his right eye, that is the sun; what is his left eye, that is the moon.

XV.18.3 What is his right ear, that is this fire; what is his left ear, that is this purifying wind (or the Soma).

XV' 18.4 Day and night are his two nostrils; the finitude (diti) and infinity (aditi) are his two halves of his skull; the year is his head.

XV.18.5 During the day the Vrātya forces the west, during night, the east. Homage be to the Vrātya.

Here ends Kāṇḍa XV

Hymns 18, Verses 220
